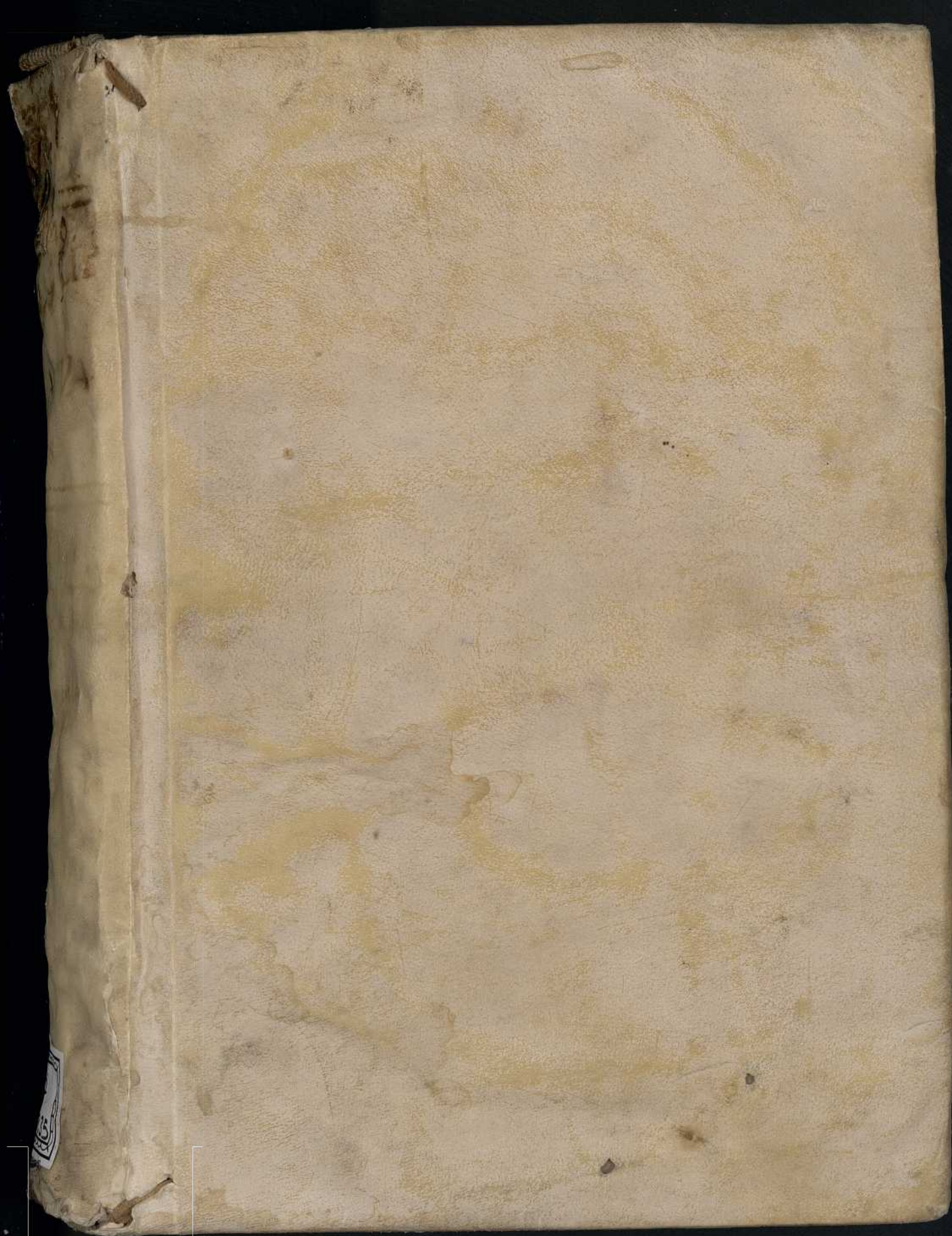

TRAVELER
TIPS

~~16 to 23~~

16 to 23

2	
3	
4	22
5	
6	235

8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24

~~16 to 23~~

16 to 23

Biblioteca (Biblioteca)
GRANADA
Sala A
Fondo 32
Tabla
Número 335

11807210

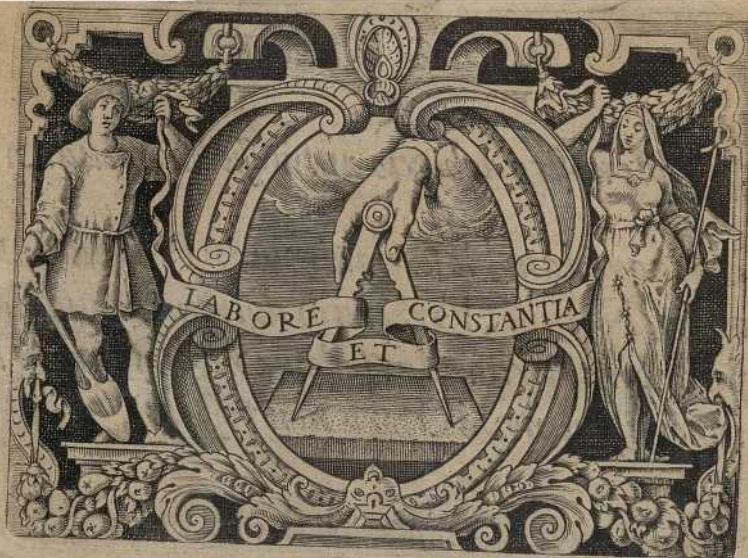
q. 9833 (1)

I V S T I L I P S I
P O L I T I C O R V M
S I V E
C I V I L I S D O C T R I N A E
L I B R I S E X .

Qui ad Principatum maximè spectant.

Additæ NOTÆ auctiores, tum & D E V N A
R E L I G I O N E liber.

Omnia postremò Auct̃or recensuit.

A N T V E R P I Æ,
E X O F F I C I N A P L A N T I N I A N A ,
A p u d I o a n n e m M o r e t u m .
C I O . I O C I V .
Cum Privilegiis Casareo & Regio.

Handwritten notes on the right margin: *Impressum per Joannem Plantiniana*

Blue circular library stamp at the bottom right: *UNIVERSITY OF LEUVEN*

Fraguens est Lipsius in libris de constantia, et in libris Politicis
in alijs suis operibus, in usurpatione Fati: & quamvis ipse asserat
nomine, nihil nisi providentiam Divinam, pio, & Christiano sensu
at solet ei annexere plures gentiliū Auctorum sententias ob
Itinico Fato, potius quam Divinę providentię conveniēcie videntur
de cautē legendus en sis.

TYPOGRAPHÆ,
QUISQVISES,
ROGAMVS.

Ne absque nostro arbitrio aut iussu hac recedas.

Minuta quadam hic servauimus, in Punctis, Inter-
uallis, Notulis, Verborum discriminibus, haud
facile per te seruanda: sed qua neglegi tamen aut
inuerti sine noxâ Operis non possunt.

ex della Libreria de trinitario Cal fados de trano

esta expurga
legun e expur

ingui.
n Calvo
Min

IMPERATOR, REGES, PRINCIPES.

M P L V M & illustre
vestrum munus est,
quod sustinetis. Quid
maius inter homines,
quàm vnum præesse
pluribus; leges & ius-
sa pōnere; maria, ter-
ras, pacem, bella mo-

derari? Diuinitas quædam videtur hæc di-
gnitas: & est profectò, si salutariter atque
ex usu publico administretur. Sed hoc
quàm arduum sit, cùm ratio nos docet,
tum exempla. Illam si inspicimus; quan-
tæ molis ab vno capite tot capita coërce-
ri, & vniuersam illam multitudinem, in-
quietam, discordem, turbidam, leniter
redigi sub commune quoddam Obe-
dientiæ iugum? Si hæc; quàm pauci ab
omni æuo reperti, qui laudabiliter hoc
munere functi & defuncti? Nimirum ma-
ius quiddam est quàm imperiti suspicen-
tur, cursum rectum in vndoso illo mari
tenere, & in summâ Fortunâ non abripi

4
licentiæ ventis. Quàm multis virtutibus
opus est, quibus velut anchoris hæc nauis
firmetur? quàm variâ Prudentiâ, quo velut
clauo gubernetur? Vt verissimè dixerim,
difficile esse homini in hominem impe-
rium: nec vnus mente vnquam dirigen-
dum. Ideò meritò laudâdi Sapientes, qui-
bus olim & nunc hæc cura, vt salutarium
monitorum face prælucere imperanti.
Quâ enim in re melius mereantur de ge-
nere humano? In moribus aut scientiis a-
liquid præcepisse, laudem & vsum habet:
& non magis in regno & administratione
ciuili? cùm illic vnum aliquem ciuem me-
liorē doctiorēve facias; hîc, in vno om-
nes. Nam ita profectò est: arctâ quadam
catenâ deuincti sumus, qui imperamur,
cum imperante. & vt in corpore mens sa-
na aut insana esse non potest, nisi vt pari-
ter vigeant aut langueant eius functiones:
nō item in hac societate, Princeps. Ad vir-
tutem ille præit? sequimur. ad vitia? incli-
namus. Benè beateque agit? floremus. im-
prosperè? labimur aut ruimus cum illo.
Atque vt à sole in subiecto hoc orbe lux
aut tenebræ: sic à Principe apud subditos
praua pleraque aut recta. Cæsar ille non
animosè magis quàm verè dixit:

--Pro-

--*Procerum motus hac cuncta sequuntur.*

Lucan. v.

Humanum paucis vivit genus.

Ergo eximia hæc ratio de republicâ benè merendi, de Principe benè mereri: id est, ducere eum & dirigere ad metam illam Publici boni. Nam hic, ne erretis ô Principes, vester finis. Præestis hominibus, sed hominum causâ: nec domini modò & arbitri rerû, sed tutores & administri estis. Mali improbiqûe illi, qui in imperio non nisi imperium cogitant; superbi, desides; & qui se non ciuibus datos arbitrâtur, sed sibi ciues. Nam sicut sidera illa splendorem habent, sed vt vsibus mortalium deferuiant: sic vos dignitatem, sed cum munere officioqûe deuinctam. Collata est in sinum vestrum à Deo hominibusqû. Republica: sed nempe in sinum, & vt foueatur. O verè iustum & legitimum illum Principem, qui in summo fastigio, non magnus magis quàm bonus audire desiderat: & duas res diuersissimas, Potentiam ac Modestiam, miscet! Quem produntem, certatim velut beneficum & salutare quoddam numen aspiciunt: inter amorem timoremqûe medij: & alternis iudiciis ambigentes, Dominum salutent an Patrem. Hæc illa sunt, Principes, præ-

clara, tuta : ad quæ veteres & ego vos vocamus. audite. nec ideò consilia nostra aspernemini, quia estis supra iussa. Nam vt illud in Principatu beatissimum est, non cogi: ita miserrimum, non suaderi. Sunt apud vos fateor, qui consilij suam copiam assiduè faciant: sed vtinam consilij fidi semper & recti! Alphonfus olim, eximius ille regum, interrogatus, Qui essent optimi consiliarij? Mortui, respondit. libros scilicet & hæc talia monimenta intelligens, qui nihil blandientes, nihil celantes, puram meramque propinant veritatem. Ea vt sensibus vestris insideat; & quæ optima sunt aut per me cognoscatis; aut mecum recognoscatis; te qui Æterna Veritas es, ex imis sensibus precor. Valete

IMPERATOR,
REGES,
PRINCIPES,
& salubriter diu regnate.

Si delectamini sedibus & sceptris ò reges populi, diligite Sapientiam, ut in perpetuum regnetis. Sapientia. cap. vi.

Si vis tibi omnia subiicere, te subiice Rationi. Multos reges, si Ratio te rexerit. ab illâ disces, quid & quemadmodum aggredi debeas. Seneca. Epist. lxxvii.

Τῆς πολιτικῆς δὴ ἄρσως ἀρετῆς ἐκταῖται τελειότερον. Virtute Politicâ praestantiorem nullam homo assequitur. Plutar. Caeton. Maior.

DE CONSILIO ET FORMA NOSTRI OPERIS.

Finis huius
scripti.

Prisci quo-
que in hac
materie:

Sed nō tam
præse,

Nec tã no-
bis aptè.

Novitij
plerique
futiles.

Machia-
uellus ar-
gutus:

VISQVIS es Lector, paulum in vestibulo hoc siste. Non diu te morabor, nec ambitiosè addam muneri meo pompam: saltem Consilium instituti operis nosce, & eius Formam. Quod nunc tibi damus, POLITICA esse vides. in quibus hoc nobis consilium, ut quemadmodum in Constantiâ ciues formauimus ad patiendum & parendum; ita hîc eos qui imperant, ad regendū. Quod fecisse ante me alios nihil abnuo: & eximie fecisse. in primis illos veteres: inter quos Plato præcellit & Aristoteles: sed hic magis, Quo minor est, quisquis maximus est hominum.

Sed hi tamen de Repub. vniuersâ & cōmuniter scripserunt: ego velut partem aliquam magni huius agri colendam mihi sumpsi, PRINCIPATVM. Quod ipsum et si inter veteres suauissimus scriptorum Xenophon fecit: tamen parum profectò, si verum amas, distinctè aut plenè. & addo, quòd in priscis aut barbaris illis ritibus, haud vsquequaque conuenienter ad hoc auum. Nam qui nuper aut herè id tentarunt, non me tenent aut terrèt. in quos, si verè loquendū est, Cleobuli illud vetus conueniat: Αμουσία τὸ πλεον μέρος, λόγων τε πλῆθος: Inscitia in plerisque, & sermonum multitudo. Nisi quòd vnius tamen Machiaueli ingeniū nō con-

tenano,

remota, acce, subtili, igneum: & qui utinam Principem suū rectā duxisset ad templum illud Virtutis & Honoris! sed nimis saepe deflexit, & dum commodi illas semitas intētē sequitur, aberravit à regiā hac viā. Sed saepe prauus.
Cum veniā igitur nos quoque hac scribimus: præsertim alio quodam & nouo planè modo. Nam inopinatum quoddam stili genus instituiamus: in quo verè Forma noua nostri operis.
possim dicere, omnia nostra esse, & nihil. Cū enim inuētio tota & ordo à nobis sint, verba tamen & sentētias variè conquisiuius à scriptoribus priscis. idq; Concinnata ab aliis;
maximè ab Historicis: hoc est, ut ego censeo, à fonte ipso Prudentiæ Civilis. Nec huc ambitio nos aut no- Maximè ab Historicis.
uitatis ventus impulit (ingenuè id testor:) sed tuus fructus. Quid utilius potui, quàm tot Sententias in Vsum hoc habet;
vnū conducere, pulchras, acres, & ita me salus amet, ad salutem natas generis humani? Nam quòd ego eadem dicerem: ecquando mihi eadem vis aut fides? Ut Et fidem.
in vno aliquo telo aut gladio multum interest, à quā manu veniat: sic in sententiā, ut penetret, valdè facit robustæ alicuius & receptæ auctoritatis pōdus. At-
qui ea veteribus adest. Nec verò nudas aut sparsas Centonem quendam fecimus.
sententias dedimus; ne diffuerent, & esset, quod dicitur, Arena sine calce: sed eas aut inter se haud indecenter vinximus, aut interdū velut cemento quodam commisimus nostrorum verborum. Ad summam, ut Phrygiones è varij coloris filo vnum aliquod auleum formant: sic nos è mille aliquot particulis uniforme hoc & coharens corpus. Quod ipsum figuris etiam & Figuras verborum sententiarumq; miscuimus.
vario sermonis ductu ornare ausus sum: ut non colorem solum haberet, sed quasi spiritum & vitam. Hoc

Scripti hu-
ius moles
& molestia

Politica
nos in ar-
tem rede-
gimus.

Breuitati
studuimus.

Et vsui, nō
pompe.

Communi-
a nostra
dogmata.

Trahenda
ad res sin-
gulas.

totum quàm arduum, in arduâ istâ materie, mihi fuerit, frustrâ dixerim apud non expertum. Siquis volet, per tentamentum & iocum pauca aliquot Capita concinnet in Populi aut Optimatum statu: nam eos non libavi. idè ποδ & , idou πίνδυα: Ecce Rhodus, ecce saltus. Atque eo maior mihi molestia, quòd per hac aliena vestigia sic iuerim, tanquam in liberrimo ingenij cursu. Definiui, diuisi, excepi: & nihil omisi, quod faceret ad formam faciemq; perfectæ artis. Rationes imò dictorum etiam addidi: non ignarus, plerosque hominum, ut Catonem illum, affici. qui iam tum puer ita praeceptoris suo credebatur, ut tamen identidem posceret & caussam. Atque hæc omnia, pro rerum quidem magnitudine, breuiter præstiti. Nec enim ad disputationes aut amœnitates me diffudi, sed pressis habenis currum hunc, ut sic dicam, continui intra orbitas Vsus & Actionis. Ea mihi in oculis. ideoque nec ad tenuium rerum monitiunculas abij, contentus Communia quædam præcepta dedisse, & velut decreta. Nam legem breuem esse oportet, ait Romanus noster Sapiens, quæ iubeat, non disputet. atque hoc seruauit. Quid autem opus aliter? Ut is qui iaculâli alium docet, satis habet manum oculosque eius dirigere ad certos quosdam scopos: ille deinde arte eâ utitur in quocumque loco aut intervallo: sic animus, qui semel principia ista firmiter hausserit, facile ad alia transferet, nec monitorem in singulis requireret. Semen quamuis exiguum in bono solo sparsum facile comprehendit & se explicat: breue item monitum in bonâ mente. Hæc forma nostri operis.

quæ

Senec. in
epist. xcvi.

*quæ ut aspecta statim placeat, haud voueo: magis,
ut inspecta.* Πλάτων τὰ πολλὰ ὧν ἕνεκ συγγράφουσι, τοῖς Quæ citò
placent, nō
diu placēt.
*ἀδονικοῖς κήποις εἰκάζον, οἱ τὴν ἀρχὴν ἐφήμερον ἔχοντες, ῥα-
δίως μαθαίνον*) : Plato pleraque scriptorum cum

Adoniis hortis comparabat, qui subitò & die vno
nati, celerrimè pereunt: *spero haud id eueniet huic* Ne mihi
hoc esto.
*nostro. quod laboriosè satum, vires magis à tempore
capiet, & , poëta verbis,*

*Rorat. 1.
Carm.*

Crescet occulto, velut arbor, æuo.

Sed iam addo

MONITA *quædam, siue*

C A V T I O N E S.

NAM futurum vt in varia iudicia siue voces hic labor
noster incurrat, valdè temporum & morum ignarus
sim, nisi sciam. Omnes hodie in Politicâ istâ re aliquid fa- Curiosi ho-
die in alie-
nis scriptis,
aut carpto-
res.
piunt aut vident: atque etiam ij, qui nihil vident. Occur-
rendum igitur breuiter his talibus est, siquid quærent aut
carpent: & tu simul, Lector, instruendus, vt magis ex tuo
meoque vsu me legas. Ac primum, nisi fallor, Calumniæ Obscuritas
mihi obui-
citur.
telum erit in Obscuritatem huius scripti. Tenebrosum est,
inquier, nec omnia in eo liquent. Credo. sed quæ mea hîc
culpa? scriptorum illa est, à quibus hausi: quorum, nescio
quomodo, vt quisque prudentissimus, ita astrictissimus est
& pauci sermonis. Ego quid facerem? ponere illa talia, lex
mei operis iussit; mutare aut addere, religio non permisit.
Tamen huic rei subsidia hæc cape. Quæ fa-
ciant ei pel-
lenda.
Repetitio.

I. Vt sæpiùs legas. Nam quod gladiatoribus imperari so-
let, vtiliter ego hîc tibi, *Repete.*

II. Vt discrimina verborum, quæ mea, quæ aliena sint, Discretio.

(nam litterarum figurâ disparauimus) seriò obserues. Ad fidem cuiusque Sententiæ hoc faciet, tum etiam ad intellectum.

Distinctio. III. Ut distinctiones multo magis: id est, in fine cuiusque clausulæ cola posita, femicola, puncta, aut bipuncta. Nam pro his, sententia tibi tota terminanda est scilicet, aut sustentanda: videbisque vniuersam orationem per membra sua & periodos curiosè à nobis sic discretam. Nec enim finis semper sententiæ in fine clausulæ: sed pendet ea sæpe ac hæret.

Notula. IV. Ut Notulas vbique adeas, quæ ad oram. Quas necti inter se reperies; & magno tuo commodo, semper in iis Breuiiculum materiæ totius. imò & astringi sæpe ab iis aliquid aut explicari. Quæso, obserua. atque etiam hoc, ut Capitum summas præfixas non neglegas, eidem huic fini.

Modesta benignitas. V. Denique, ut nequid in legendo asperum te præbeas aut morosum. Hoc aut illud non capis? ne damna aut abiice. sed quod olim Socrates, cum obscurum Heracleti librum legisset, tu dicito: Ἀ^δ μὲν σωῖναι, ἤτοι οἶμαι δὲ, καὶ ἂν μὴ σωῖναι: *Quæ intellexi, proba sunt; credo, & quæ non intellexi.* Laërt. in Socrate.

Fides nostra sugillatur:
Sed ab ignavis huius descriptionis.
Centonum mos & ius.
Calumniæ altera futura videtur, aut potius iam fuit, in meam Fidem. Non rectè, inquiunt, nec ex scriptorum mente quædam citas. Quàm risi, cum hoc audiui. Nam reuera culpant insciti homines, quod elegantior aliquis mihi det in laudem. Quàm aliter potui, aut debui, in hoc scripto? Nonne enim Centonem quendam concinno (tale omnino nostrum opus) in quo liberi semper & laudati à sententiâ isti flexus? Consulant poëtas, qui olim & nunc sic luserunt. Id vnum modò spectandum est, nequid in sententiam improbam aut falsam flectatur. quod neque isti dicunt, nec verè vnquam in me dicetur. Etsi profectò leuicula hæc tota calumniæ, imò vana. Nam nos amœnitatis isto genere, in re scilicet seriâ, nimisquàm rarò vsi sumus: & de industriâ, locum ei non dedimus, nisi fortè in connexionibus, aut ad vtilem

utilem aliquam sententiam explendam. Nam tunc, cum nihil ab aliis directè sic dictum præ manu : quidni leuiter aliquid nec indecorè torquerem ? Licuit semper in hoc genere, & licebit. Nam illud omnino non excuso, quòd Auditorum verba non rigidè semper, & vt ab iis posita, repono: sed in Casu aut Tempore, pro orationis meæ conformatione, pauxillū inflecto. Constare aliter non potuit hic textus.

At Tertia Calumnia in ipsam Rem erit: idque variè. cum hoc illi, hoc alteri displicebit: quoniam Solonis verissimo verbo,

Apud Plu-
tarc. in So-
lone.

Εργασιν ἐν μεγάλῳις πᾶσιν ἀδελὴν χαλεπὸν:

Omnibus, in magnis, difficile est placeas.

Huic adhuc incertæ quid opponam? preces. Tria hæc rogo, quicumque me leget.

*Nostra hic
rogatio.*

I. Vt nemo temerè me arbitretur aut iudicet, nisi sermo- nis Latij benè peritus. Nam qui leuiter tantum, (iam ante denuncio) potissimam non capiet scripti huius partem.

*Ne lingua
ignari in-
dicent.*

II. Vt nemo, nisi qui rerum etiam peritus. Non tu aliquis è plebe: non tu etiam liberalior mea iuuentus. Nam etsi capere hæc potestis, non potestis iudicare.

*Neverum
civilium
ignari:*

III. Vt etiam qui vtriusque peritus, cunctanter tamen pronunciet & lentè. Hoc aut illud offendit? sustine paullisper nigrum calculum, & ad NOTAS meas diuerte. Nam eas duplici hoc fine ad finem adieci: vt & ambigua quædam definirem, & obscuriora illustrarem. Quòd si ne ibi quidem tibi satisfacitur; tamen vt in ludo pilæ, alterius est commodè mittere, alterius etiam, siquid erratum est, quàm bellissimè excipere & arte corrigere: sic æqui Lectoris putabis, flectere quædam in benigniorem partem.

*Ne quisquā
properè.*

*Notas ad-
eunto.*

*Commodè
ipsi inter-
pretantur.*

Iam quarta & vltima Calumnia, non in Rem dirigitur, sed in Opinionem: imò & est ab Opinione. cum homines scilicet malè acuti & callidi, sensisse aut scripsisse me volēt, quæ per somnium non sensi, non scripsi. Periculosum, ita

*Suspicioni-
bus premi-
mur.*

*Malum id
huius sacli.*

me deus amet, genus : sed nimis per hæc dissidia ciuilia crebrum. Referunt pleraque omnia ad vnum hoc æuum: & quæ nos communiter diximus, sic volunt accipi quasi in Titium aut Seium dicta. Imò vates etiam agunt, non lectores : nec sumunt à nobis sensum, sed adferunt, & mentem aliquam adfingunt ex suâ mente. O angues, ô viperæ! Fugio vos, fugio: & tamen vix effugio. nam quid hîc remedij? nisi fortè à votis: quæ ab imo pectore concipio. Abite à me Ophiogenes, abite Psylli, nati venena tantum exfugere librorum. Vos contra adeste mites & candidi, qui parati non impellere lapsantem, sed benignâ potiùs aliquâ interpretatione leuare. Nam ego me labi & errare, non posse solum fateor, sed debere. Nónne homo sum? nónne æger sum? vt nihil mirum, si in tam diutino isto languore (per eum hæc scripsimus) memoria etiam & iudicium langueant alibi aut vacillent. Sed valebit hoc mihi, spero, ad veniam, imò & ad gratiam. quoniam

Ut esse Phœbi dulcius lumen solet

Iam iam cadentis:

sic nostra debent abeuntium scripta.

Senec.
Troad.

ORDO

15

ORDO ET INDEX LIBRORVM SINGILLATIM ET CAPITVM.

LIBER PRIMVS

DICENDA proponit. Duces duos siue directores dat ad Vitam ciuilem, Virtutem cum Prudentiâ. Viriusque naturam, & quæ adnexa, explicat: & vniuersa operi substernit fundamenta. Seriem Capitum hanc habet.

I. Scopvs & materies mei scripti. Vita ciuilis definita. Virtus communiter laudata. II. Pietas Virtutis prima pars. definita ea, & diuisa in Sensum ac Cultum. Hic de Sensu dictum. III. De altero Pietatis Membro, Cultu. Is definitus, & duplex factus. Pluria ad Religionem monita. IV. Fatum, appendix Pietatis. Quid illud, & à quo sit? quam vim habeat, & quem vsum? V. Etiam Conscientia, Pietatis lacinia. Definitio eam, diuido. tormentum eius, si mala, ostendo: quietem, si pura. VI. Alterum Virtutis membrum, Probitas. Quid eam hîc appellem? Breuia & vniuersalia ad hanc præcepta. VII. Ad Prudentiam transitum, qui Rectorum alter. Necessitas eius ostensa. Definitio posita, & exposita. Partes eius, & utilitas. IIX. Quid gignat Prudentiam? Vsum esse, & Memoriam. Quid ea vtræque? Vis & firmitudo illius prælata: sed raritas & difficultas item ostensa. IX. Memoria rerum, siue Historiæ, fructus. Facilem hanc, ad Prudentiam, viam: etiam ad Probitatem. X. Appendix de Doctrinâ, quæ vtrique rectori utilis. Quis legitimus vsus eius, finis, modus.

LIBER SECVNDVS

DISTINCTE ad rem venit. Imperia partitur, Principatum præfert, & definit. Virtutes ei adtribuit, & seorsim præcipuas ponit. Seriem Capitum hanc habet.

I. De Imperio vniuersè dictum. eius necessitas in Societate ostensa, & fructus. II. Diuisio Imperij. Principatus, prima & optima eius pars. id variis argumentis ostensum. III. Principatus definitio. per partes declaratio. & primùm, vtrius sexus ille sit? IV. Quomodo capiendus Principatus? duos legitimos modos esse, Electionem & Successionem. & de vtrâque aliquid disertum. V. Initia Principatuum plerumque laudabilia: sed id non satis. Perseuerandum esse. VI. Quis finis, quò actiones omnes Princeps dirigat? Bonum publicum id esse, & seponenda priuata. VII. De viâ rectâ quam Princeps ingrediatur: & primùm de Virtute. ostensum hanc ei, suâ causâ, necessariam. IIX. Subditorum etiam causâ Principi virtutem induendam, & ipsis instillandam. sine quâ p. o. bus aut diuturnus nullus

lus cœtus. ix. Subditos probos fieri maximè à Principis exemplo, cuius incredibilis vis in vtramvis partem. x. Distinctiùs de Virtutibus Principis dictum. & primùm de Iustitiâ, quàm ea necessaria: etiam in ipso Principe. xi. Iustitiam administrandam Subditis esse. æquabiliter: temperanter: & sine cumulo legum. remoto etiam litium studio. xii. Clementia definita. Principi commendata. quæ amabilem eum, quæ firmum, quæ illustrem facit. xiii. Clementia vberius commendata, sed cum temperie. Abire eam à Iustitiâ leniter. nec tamen soluere vim Imperij, sed vincere lento nodo. xiv. De fide adiunctum, quæ Iustitiæ origo aut suboles. Ea commendata, ut columnen humani generis. Gloriosam hanc Principi esse. vtilem. Spretam ab Etruriâ doctores noui. xv. De Modestiâ præscriptum, quæ Clementiæ assidet. Instillata Principi, & in Sensu & in Actione. xvi. Ex occasione, de Maiestate adnexa lacinia. quid ea, & quâ, & quatenus paranda? xvii. Minores aliquot virtutes positæ, quæ Principem deceant: sed sparsim, & breuiter.

LIBER TERTIVS

DE Prudentiâ distinctè agit. Alienam primò Principi commendat: Consiliarios & ministros seriò format. Seriem Capitum hanc habet.

i. PRUDENTIAM Principi pernecessariam. sine eâ vim & opes inutilia. miscenda esse. sed primam illam in gubernatione præpollere. ii. Sed duplicem Prudentiam esse: A se, & ab aliis. illam optari, hanc contingere. Rarum, imò *admirandum* esse, ut Princeps à se vno satis sapiat. iii. Itaque adiutores ei capiendum: idque iudicio. Eos duplices esse, Consiliarios & Ministros. Qui, & quàm viles illi? iv. Definiti distinctiùs Consiliarij. & prima eorum munera explicata, Probitas & Peritia rerum. denique ostensi illi, indice famâ. v. Explicatum tertium munus, ut salubriter consulant. id inclusum quinque monitorum quasi lineis. vi. Quæ vitanda Consiliariis: & primùm quæ impedimenta & velut vada bonæ Mentis? Ea quatuor notata. vii. Quæ turbamenta, & velut Scopuli bonæ Mentis? Tres ostensi. viii. Ipse Princeps quæ se gerat in audiendis consiliis Dogmata huic rei. ix. Spernenda occulta Consilia, & ab aulæ seruis. x. Dictum de Administris. & nota triplex, ad quam legi eos oporteat. xi. Administris ipsis præcepta tradita, eorum tutelæ. Primùm Minoribus, inde Maioribus. Anticipitem omnem potentiam esse in Aulâ.

LIBER QVARTVS

PRUDENTIAM Propriam ingerit, diuidit: & de duplici Togatâ differit, quæ circa res Diuinas versatur, & quæ circa Humanas. Pleaque omnia quæ firmando aut infirmando Regno sunt, nouâ, nec adhuc vsitatâ methodo proponit. Seriem Capitum hanc habet.

i. PROPRIAM Prudentiam, id est eam quam inesse Principi volumus, præceptis difficilè alligari. Latè fusam esse, Instabilem, & Obiectam. Itaque aliquid de eâ, non plenè, à nobis præcipi. ii. Diuisa Prudentia Propria in Togatam, & Militarem. Illa rursus, in Humanam & Diuinam. De hac ostensum, curam Principi esse. Vnam religionem retinendam ei, & de-
fen-

[illegible]

LIBER QVINTVS

DE Militari Prudentiâ agit. eam in Bello duplici elucere ostendit: & primum ac potissimum, in Externo. Quæ Militum, quæ Ducum munia; quæ Consilia in bello vsui sint, docet. Seriem Capitulum hanc habet.

I. TRANSITIO ad Militarem Prudentiam, cum excusatiunculâ ali-
 quâ mei, quod de eâ differam non miles. II. Prudentiæ hæc pars commen-
 data Principi: quæ necessaria ad tutelam salutemque regni. III. Materies
 & ordo dicendorum. Bellum externum definitum, & remota ab eo susci-
 piendo Iniustitia. IV. Ordine & partitè posita, quæ ad iustum bellum requi-
 runtur: & maximè, quibus id causis capiendum. V. Temeritas remota à bel-
 lorum initijs: & summatim, quæ in susceptione omni cogitanda sint. VI. Ad
 Gerendum bellum tria requisita. Primò Apparatus triplex, Pecuniæ, Com-
 meatuum, Armorum. VII. Milites terrestri quidè Bello necessarii, duplices:
 Equites, peditesque. quæsitum breuiter, utrorum maior usus. II. X. Utrosque
 bonos esse debere: alioqui pro nihilo omnis copia. Fieri bonos dupliciter,
 Dilectu & Disciplinâ. Ea negligi hodie, & super hac re iusta veraque que-
 rela. IX. De Dilectu cœptum dici. sed primò quæsitum, Exterian Domestici
 præferendi? nos istos censemus, cum causâ. X. Obiecta & reiecta ea, quæ
 contra Domesticum militem dicuntur. Hunc Regum esse, illum Tyranno-
 rum. XI. Qui legendi in milites? Duo genera faciendâ: Ordinarios & Sub-
 sidiarios.

fidarios. atque vtrique seorsum descripti. x i i. Verè cum Dilectu vtrique capiendi. & Notæ quinque ordine posita; germanæ in milite virtutis. x i i i. De Disciplinâ verâ & seuerâ dictû. Ea laudata. partes eius (idq; docedi causâ) quattuor factæ. Singulæ explicatæ. x i v. Transitum ad Duces. Eos necessarios, non solùm vtilis. Duplices esse. Semper in iis Peritiam magis quàm Virtutem spectari. & vnum in vno bello esse debere. xy. Boni Ducis *reputatio* siue Notæ. quinque eas videri: quas ordine explicamus. xv i. Consilia necessaria bello esse. Eorum specimen siue gustus; itemq; monita, quæ vsui Ante pugnam, & In pugnâ. xv i i. De callidis Consilijs siue Strategematis: An vti ijs ius & fas? Nostrâ sententiâ, non vtilia ea solùm, sed gloriosa. x i i x. Quid post Pugnam faciendum videatur: & in Victoriâ, siue Clade, quomodo Princeps salubriter & decorè se gerat. x i x. Ad Pacem ex animo adhortatio. Ac primùm illuc inclinamus eos, qui Victi: sed ad Tutam & Bonant. xx. Victores ad Pacem prouocati, argumento triplici: quia id Decòrum, Vtile, Tutum. atque ad eò ad pacem mitem: sed cum exclusionem fraudis. Pro eâ auctòr ipse Pacis inuocatus.

LIBER SEXTVS

CIVILE bellum tangit & detestatur. causas eius, & in eas remedia, satis diffusè explicat. Finiri id suadet & vouet. Seriem Capitum hanc habet.

I. AD Civile bellum ventum. & eius miseræ breuiter oculis subiectæ. ii. De causis Ciuium bellorum. Eæ factæ duplices, Longinquæ & Propinquæ. Priùs de Prioribus dictum. i i i. De causis Propinquis belli Ciuilis. Eæ tres. Factio prima est: eius perniciēs in omni statu. & sintne dissidia vnquam vsui? iv. Causa altera è Propinquis, Seditio. eius Origo. Progressus, Remedia, distinctè explicata. v. De Tyrannide. quid ea sit, & eius ingenium? mala subiecta oculis: quæsitumq; tollenda ea an toleranda? vi. Quæstiuncula per occasionem inserta, An misceat se bellis Ciuilibus vir bonus? vtrunque ea agitata: & cum discrimine aliquo personarum definita. vii. De Finiendo Ciuili bello. & Operis mei finis.

A V C T O R V M S Y L L A B V S.

A V C T O R E S vno aspectu, si lubet, vide, è quorum scriptis hoc Opus. Inter eos eminet CORN. TACITVS extra ordinem dicendus : quia plus vnus ille nobis contulit, quàm ceteri omnes. Causa in Prudentia viri est, & quia creberrimus sententiis : atque etiam, quia familiaris nobis, & offerebat se non vocatus. Ceteri in classe duplici. Quorundam verbis frequentius & libentius vtimur : vt sunt isti

E L A T I N I S :

E G R A E C I S :

C. Sallustius	Q. Curtius	<i>Aristoteles</i>
T. Liuius	C. Plinius Iunior	<i>Thucydides</i>
Annæus Seneca	Fl. Vegetius, sed in	<i>Plato</i>
M. Cicero	<i>materie militari.</i>	<i>Xenophon.</i>

Aliorum rariùs : vt sunt isti

E L A T I N I S

Acta Apostolorum	Cato Censorius	Lampridius
Adagia	Claudianus	Lucanus
Æmylius Probus	Columella	Lucretius
Afranius	Corn. Nepos	Manilius
Agellius	Cyprianus	Martialis
Ambrosius	Ecclesiasticus	Origenes
Ammianus Marcel-	Ecclesiastica Historia	Ouidius
linus	Egesippus	Pacuuius
Apuleius	Festus Pompeius	D. Paulus
Attius	Florus	Perfius
Augustinus	Frontinus	Petronius
Aufonius	D. Gregorius	Plautus
Bernardus	Guil. Neubrigensis	Plinius senior
Boëtius	Horarius	Porcius Latro
Cæcilius	Ieremias	Propertius
Cælius ad Ciceronē	Isidorus	Prouerbia Salomo-
Cæsar	Iustinus	nis
Capitolinus	Iuuenalis	Publius Mimus
Cassiodorus	Lactantius	Quintilianus

Seneca Tragicus
Silius Italicus
Statius
Suetonius
Terentius

Tibullus
Titinnius
Valerius Flaccus
Valerius Maximus
Varro

Velleius
Vingilius
Vlpianus
Vopiscus
Vulcatius.

E G R A E C I S

Adagia Graecorum
Aeschylus
Appianus
Archilochus
Aristophanes
Basilus
Callimachus
Democritus
Demosthenes
Dio Cassius
Diogenes Laërtius
Diodorus Siculus

Diphilus
Epicharmus
Euripides
Eustathius
Gregor. Nazianzenus
Herodotus
Hesiodus
Homerus
Iamblichus
Isocrates
Lucianus
Menander

Mercurius Trismegistus
Philo Iudaeus
Pindarus
Plutarchus
Polybius
Serenus
Sophocles
Stobaeus
Synesius
Theocritus
Theognis.

I. LIPSI
POLITICORVM
SIVE
CIVILIS DOCTRINÆ
LIBRI PRIMI

CAPVT I.

*Scopus & materies mei scripti. Vita Ciuilis definita. Virtus com-
muniter laudata.*

ITAE Ciuilis iter quā rectè in eas, rectè per-
agas, præcipere mihi est animus: nec id
meis, sed veterum monitis, imò & verbis.
Tu mihi dux magne Deus: & manū hanc
mentemq; dirige, vt salutaria videā, diu-
dicem, promam. Vitam ciuilem definio,

QVAM IN HOMINVM SOCIETATE MIXTI
DEGIMVS, AD MVTVAM COMMODA SIVE
VSVM. Huic duos Rectores tribuo, Prudentiam & Virtu-
tem. illam ex plurium mente: sed & hanc ex meā. quia ci-
uem verè bonum nullum arbitror, nisi & virum. Sine Vir-
tute, Calliditas ea sit & malitia, & quidlibet potius quàm
Prudentia. cuius clauus etsi propriè Vitam Ciuilem diri-
git, non tamen sine vsu & auxilio illius magnetis. Igitur de
Virtute iure præmittam, quæ

*Quid Vi-
ta Ciuilis.*

*Duo ei ne-
cessaria,
Prudentia
& Virus.*

Tacit. iv.
Histor.
Sallust.
Catil.

Proprium hominis bonum.

Cetera humana pereunt, & diuitiarum & formæ gloria,
fluxa atque fragilis est: Virtus clara aeternaque habetur.

*Virtus so-
lus homi-
nis.
Ea non in-
terit.*

Senec. E-
pist. xcix.
Sallust.
Catil.

Hoc vnum contingit immortale mortali.

Itaque iure, quæ homines arant, nauigant, ædificant, Virtuti
omnia parent.

*Ceteris om-
nibus præ-
minet.*

Bona omnia continet.

Nam ea omnia in se habet, omnia assunt bona, quem penes est Virtus. Plaut. Amph.

Familiaris natura.

Nec aliena à nobis, vltro se ingerit, & in omnium animos lumen suum immittit. etiam qui non sequuntur eam, vident. Senec. lib. iv. De benef.

Exposita.

Obuia eadem & facilis, in medio posita neminem dedignatur, qui modo se dignum illa iudicauerit. Idem Conf. ad Polyb.

Asylum in urbis.

Confugiamus igitur ad hanc, vt in asylum. quia sola ea quieta, tuta, & in sua potestate est. omnia, prater eam, subiecta fortuna dominanti. Cornific. ad Heren.

Aduersus Virtutē autem hoc possunt calamitates, & damna, & iniuria, quod aduersus solem nebula potest. Seneca Epist. c. xiii.

CAPVT II.

Pietas Virtutis prima pars. definita ea, & diuisa in Sensum ac Cultum. Hic de Sensu dictum.

Virtutis diuisio.

Quid Pietas.

Eius duo membra.

Sensus & Cultus.

HANC in duos velut ramos diuido, Pietatem & Probitatem. Illa est, RECTVS DE DEO SENSVS, RECTVS IN DEVM CVLTVS. Duobus enim his Pietas constat; sine altero, mutila aut manca. Nosse ante omnia summum illud numen (quatenus homini datum) oportet: & cognitum, piē pureque venerari. Vtrique rei vera lux à facris litteris: sed & in profanis sparsas quasdam scintillas video: quas colligam. De Sensu, istas.

Sensus, totius pietatis initium.

Illum necessarium: quia de Deo optimè existimare, pietatis est exordium. August. lib. i. De liber. arbit.

Deus vnus

Constet igitur tibi, Vnum esse regnatorem omnium deum. Tacit. v. Histor.

Aeternus.

Ita appello Summum illud & aeternum, neque mutabile, neque interiturum. Ibid.

Descriptio eius.

Quem in parte descripserim (infinitem enim illud quis definiet?) MENTEM solutam quamdam, & liberam, segregatam ab omni concretionē mortali, omnia sentientem & mouentem, ipsamque preditam motu sempiterno. Cicer. i. Tuscul.

Nec

Cyprian.
in Symb.
August.
lib. II. de
Ord.

Nec plura addā: quia *de deo etiā vera dicere periculosum est*: Periculosum, rimari.

Qui melius scitur, nesciendo.

Effectus tamen eius & affectus (si ita appellare fas) licet ingeram, amoris tuo & admirationi. Ille maximus est: Potentia diuina.

Ouid. VIII
Metam.

— *immensa est, finemque potentia celi*

Non habet, & quidquid superi voluere, peractum est.

Plato in
Theæteto.

Ille iustissimus. & *θεός ἑδαιμὶν ἑδαιμὸς ἄδινος, ἀλλ' ὡς οἶοντες* Iustitia.
ἄμβροτα : Deus nusquam & numquam iniurius, sed quantum potest iustissimus.

Ouid. XIII
Metam.

Aspiciunt oculis superi mortalia iustis.

Seneca
Epist.
LXXXIV.

Ille arbiter & inspector operum, consiliorum, mentium. Arbitriū, & ubique presentia.
Nihil deo clausum est: interest animis nostris & cogitationibus mediis interuenit.

Plaut.
Capt.

Est profectò deus, qui quæ nos gerimus, auditque & videt.

Boëth. de
Consol.

*Quem, quia respicit omnia solus,
Verum possis dicere Solem.*

Sallust. ad
Cæsar.

Nec inspector solùm, sed iudex idem & vindex. Namque Curatio, & præmij aut pœne distributio.
mihi pro vero constat, omnium mortalium vitam diuino numine in-
uisti; neque bonum neque malum facinus cuiusquam pro nihilo ha-
beri, sed ex naturâ diuersa præmia bonos malosque sequi.

Hic qui gubernat omnia:

Horat.
III. Odar.

*Qui terram inertem, qui mare temperat
Ventosum, & vrbes, regnaque tristia.*

Guberna-
tio.

Ouid. I. de
Arte.

*Nec enim secura quies illum, similisque sopori,
Detinet:*

Cicero in
Somnio.

*Sed ille est, qui viget, qui sentit, qui meminit, qui regit &
moderatur.*

Silius IV.

Hæc talia non fas solùm, sed necesse tibi scire: quia reuera Ignorantia horū, caus-
sa scelerū.
*— primæ scelerum causse mortalibus agris
Naturam nescire deum.*

Sed

*Credenda
tamen plu-
ra, quàm
scienda.*

Sed scire temperanter. quoniam & hoc verum, *Sanctius* Tacit. in
ac reverentius esse, de actis deorum credere quàm scire. Germ.

CAPVT III.

*De altero Pietatis membro, Cultu. Is definitus, & duplex factus.
Pluria ad Religionem monita.*

*Quid Cul-
tus.*

DE Cultu insequor. qui non aliud, quàm COGNITI
NUMINIS VENERATIO, CERTIS LE-
GIBVS CERIMONIISQVE DEVINCTA. Coli
enim postulat, & huic fini homo natus: idq; cultu duplici,
Interno, Externo. Ille est, qui in animo & ex animo, deo vero
preces concipit, laudes, grates. Ille, qui hac eadem, per ritus &
gestus, expromit. Totum istud, nec malè, Religionem vulgò
appellamus: de quâ sana quædam à non sanis hæc habe.

*Imperiosa
religio.*

Magnum eius in animos imperium. Religionem enim vita
constat. Plin. lib.
xiv. Nat.
Hist.

*Omnibus
eara.*

Omnes religione moventur, & deos patrios quos à maioribus
acceperunt, colendos sibi diligenter & retinendos arbitrantur. Cicero v.
in Verr.

*Pernicaci-
ter insidet.*

Itaque qualiscumque ea hausta, ægrè educitur. quoniam Philo. Iud.
ad Caium.
sua cuique optima videtur, ut quæ non ratione, sed affectu diiudi-
cetur à singulis.

*Optima ea
habenda
omnibus:*

Hæc publicè & priuatim habenda. Omnia enim prospera Liu. lib. v.
eveniunt colentibus deos, aduersa spernentibus.

*Et in omni
forte.*

Idque in utrâque fortunâ. & videndum, ne ritus sacrorum Tacit. xi.
inter aduersa culti, per prospera oblitterentur. Annal.

*Sed citra
superstitio-
nem.*

Sed habenda cum modo: ne fiat illud, Gens superstitioni Idem v.
Histor.

*Tantum
in
telum hoc
ad regendū*

In quam naturæ vitio nos proni: ~~et talibus~~ Liu. lib.
III.

~~et talibus~~ Curt. lib.
v.

At tu

Cicer. 1. de
Finib.

At tu fuge. nam *superstitione qui est imbutus, quietus esse
numquam potest.*

*Sed tormen-
tum iis qui
habent.*

Varr. apud
Aug. Deci-
mitat. lib. VI

Discrimen hoc habe: Deos à religioso vereri, à superstitione
timeri.

*Timor eius
nota.*

Apud Agel.
lib. IV. cap.
IX.Cicer. de
Natur.
deor. II.

Placeat ille verus, sed saniter intellectus:

Religentem oportet esse, religiosum nefas.

*Spernenda
nobis.*

In Cultu ipso, ad interna semper præuertere; & cense,
*Cultum deorum esse optimum, eundemque castissimum atque san-
ctissimum, ut eos semper purâ, integrâ, incorruptâ & mente &
voce venereris.*

*Inrò reuo-
canda reli-
gio.*

Seneca.

Aureum tibi dictum imprimo: *Optimus animus, pulcher-
rimus dei cultus est.*

*Et animus
excolendus.*

Cicer. de
Diu. lib. II

Nec sic, ut externa tamen spreueris, nisi si impia. Nam
& in his, religioni parendum est, nec patrius mos contumaciter
repudiandus.

*Sine Ritu-
um tamen
abiectu.*

~~Apud Agel.
lib. IV. cap.
IX.~~

~~Quod si quis, ut in his, religioni parendum est, nec patrius mos contumaciter
repudiandus.~~

~~Apud Agel.
lib. IV. cap.
IX.~~

~~Quod si quis, ut in his, religioni parendum est, nec patrius mos contumaciter
repudiandus.~~

~~Apud Agel.
lib. IV. cap.
IX.~~

~~Quod si quis, ut in his, religioni parendum est, nec patrius mos contumaciter
repudiandus.~~

CAPVT IV.

*Fati vocē
hic & alibi
veterū mo-
re pono, sed
non mente.

Fatum, * appendix Pietatis. Quid illud, & à quo sit? quam vim
habeat, & quem vsum?

Nil nisi
providen-
tiam diui-
nam, idē
pio & Chri-
stiano sen-
su intelli-
gere me, se-
mel testor.

PIETATEM seui. pango nunc duos furculos, qui sub
arbore hac, imò ex eâ nati: Fatum, & Conscientiam.
Quorum illud, ex Sensu: hæc, ex Cultu originem clarè
ducunt. Si enim gubernat & dirigit deus, prouidet etiam
& decernit. idque æternus ipse, ab æterno in æternum.
Hoc autem est Fatum:

*Fati origo
ex sensu.*

D

Cuius

Quid sit.

Cuius lege immobilis rerum humanarum ordo feritur.

Liu. lib.
xxv.

Nec id aliud (vt non nemo etiam è priscis sensit) quàm

* Aug. vld.
lib. v. de
Ciuit. cap.
ix.

SANCTIO ET * VELVT VOX DIVINAE MENTIS.

—— graue & immutabile sanctis

Pondus adest verbis, & Vocem fata sequuntur.

Stat. r.
Theb.Quis au-
tor eius?Nam quòd alij Fatum quidem congruere rebus putant, sed è
vagus stellis, alij apud principia & nexus naturalium caussarum:Tacit. iv.
Annal.Nempe ipse
Deus.Delirant. nos à caussâ principe id petimus: id est, deo. ex
quo suspensa sunt omnia, à quo sunt omnes caussae caussarum.Senec. ii.
Quaest.
Nat.

—— Conditâ pergunt

Ordine cuncta suo, rerumque à principe cursu.

Val. Flac.
l. Argon.

Fixa manent.

~~nam illi
inueniunt~~~~nam illi inueniunt, quibus fortè ac reuerè humana negotia contini-
bi adolectia destinant.~~Cic. ii. de
Diuin.~~Fortè autem dicunt, quibus fortè ac reuerè humana negotia contini-
ant, quae persuaſum est, ne quidem eternâ continuatione reciderint,
nam quos autem illi continant, et quibus autem destinantur, suam
quaque ad idem immutabilem legem percurrere.~~

Cic. lib. ii.

~~Quid enim sit, ut non humana omnia idem legem~~~~Per ardua quod bene seculi, si autem autem legem.~~

Mam. iv.

~~Etiam ad idem, si quis inueniunt, ut legem autem legem.~~~~—— nam illi inueniunt, quibus fortè ac reuerè humana negotia contini-~~~~bi adolectia destinant.~~Stat. r.
Theb.* Iphigenia
lib. i. de
Orat.~~Quid enim sit, ut non humana omnia idem legem
Per ardua quod bene seculi, si autem autem legem.~~Mam. iv.
Stat. r.
Theb.* Iphigenia
lib. i. de
Orat.~~Ad idem enim sit, ut non humana omnia idem legem
Per ardua quod bene seculi, si autem autem legem.~~Cic. lib. ii.
tam. ix.~~—— nam illi inueniunt, quibus fortè ac reuerè humana negotia contini-~~~~bi adolectia destinant.~~Stat. r.
Theb.

~~Tacit. N~~
~~III/4~~

~~Nam si praedictum quidem Namque facere non oportet~~ Incipit
nisi significat ad minutionem

Marion
Curran
Hobbs

~~Herodot.~~
IX.

Entraos illi heretici dixerunt ad apostolos in ecclesia non erit
fides et opus unde dominus dixit eis et respondit illis Oportet
quod duntaxat contingat deus hominem scilicet ut credat et
non insondabilem deum esse credere debetis

Silins Lib.

Non sunt in fine mundi prodigia:

grace
in

~~Valer. Ma-~~
~~xim lib. i.~~
~~cap. vi.~~

Propter hoc nonne in istis diebus in Perthes
Friedrich Henrichs super textu afferimus!

~~Velleius~~
~~lib. ix~~

Memento deus tuus hominibus adimplere super illis precem:
quia ego sum pauper et dolens.

Lat. 9.10
W. 1.10
Lat. 9.10
W. 1.10

~~Amianus~~
~~Mar lib.~~
~~1127-78~~

Villemors i pletten d'lyc mormen chet hant kuse faldig haberen
in de stad van veldrand.

[Signature]

~~Yellowish~~[illegible]

2080, 21
 2080, 21
 2080, 21
 2080, 21
 2080, 21
 2080, 21

TILLIN

Sen. Trag
Oedip.

~~Antiquorum in rebus ordinis in rebus in rebus~~

~~Lucy Ann~~

Myrica fruticosa Salicoides.

~~Incipit~~ *Incipit*
in *quibus*
quasi *fugit*

Phlox pilularis (Pursh) Rostk.

Worms in the infundib.

Salut.
Cail.

Quid ergo? inquires. nihil agam, & permittam omnia
fatis? Stulte. inò viam inibis quæ ad fata ducit: & hoc quo-
que ex Fato. Felicia illa vis? allabora. *Non enim* votis ne-
que suppliciis muliebribus auxilia deorum parantur. Vigilando,
agendo, prosperè omnia cedunt.*

Remi tamē
mouendi in
hac cymbâ,
deo ad cla-
uum seden-
te.
* Solis qui-
dem.

LIII. VII.

Nec expecta, nihil agenti in sinum de cælo deuolaturam Vi- Ignauos ille
etoriam aut Fortunam esse. spernit.

Ignavos ille
spernit.

Græcor.
Adag.

Θεοὶ τὰ ἀγαθὰ τοῖς ἀνθρώποις πωλοῦν): *dij bona laboribus vendunt.*

Tacit. i v.
Hist. or.

Et hac mente verum, *Deos fortioribus adesse.*

Lib. VI.

Simile in tristibus. Dñ prohibebūt hæc, inquit, sed nunquam
D 2 propter

Fortes igne
nat.

propter te de calo descendunt: tibi dent mentem oportet, ut prohibeas.

Quis à Fa-
ri notitia
fructus.

Nec plura de grandi hoc profundo: quod tentandum
semper homini; nunquam explorandum. Tibi quis hîc
fructus? iste, ut verè pius sis, & fata sequare; id est deum.

Præcipuus,
patientia.

Quid enim est viri boni? præbere se fato.

Senec. De
Prouid.

Θέρεν τε γρη'τα' τε δαιμόνια ἀναγκάως, τὰ τε ἀπὸ τοῦ πολεμίου ἀν-
σπεύω: Ferrè quæ diuinitus immittuntur, necessario oportet: quæ
ab hostibus, viriliter.

Thucyd.
lib. 1.1. in
orat. Peric.

Optimum est pati quod emendare non possis: & deum, quo au-
ditore cuncta eueniunt, sine murmure comitari. Malus miles est,
qui Imperatorem suum gemens sequitur.

Senec. E-
pist. cy 111.

CAPVT V.

Etiam Conscientia, Pietatis lacinia. Definitio eam, diuido. tormen-
tum eius, si mala, ostendo: quietem, si pura.

Conscien-
tia à Reli-
gione ori-
tur.

Et vix est,
ubi nō illa.
Definitio
eius.

IAM & Conscientia, ut dixi, Pietatis soboles est: & origo
ei palàm à radice Cultus. Vbi enim ille floret & viget:
hæc pariter, vbi arescit & languet: etiam ista. Quin vbi
nulla religio aut diuinus metus; exiguum in animo huius
germen, & à malâ terrâ velut oppressum. Est autem Con-
scientia, RELIQUA IN HOMINE RECTAE RATIONIS
SCINTILLA, BONORVM MALORVMQVE FACINORVM
IVDEX ET INDEX. Igitur & bipartita ea, Approbatio sci-
licet, & Opprobratio: illa in benè, hæc in secus factis. Sed
istius vis (ut vita & vitia sunt) creberrima; ideoq; ferè obti-
nuit, ut hæc pars veniat in generis sui nomen. Nam Con-
scientiam vulgò appellamus, VIOLATI NVMINIS AVT
PERPERAM CVLTI TRISTEM COGITATIONEM ET
MORSVM. Qui sensus infixus homini; & viuit quamdiu
ille, non vi extinguendus, non fraude.

Disiunctio.

Altera de-
finitio ar-
tior.

Alia hæc
infixa.

Conscientiam à diis immortalibus accepimus, quæ diuelli à no-
bis non potest.

Cicer. pro
Cluent.

Vtilis ho-
mini in
peccata.

Vtiliter autem ea data, ut corrector adfectuum & animæ
pædagogus.

Origenes.

Flagrum

Tacit. xiv.
Annal.

Flagrum post peccatum : quia perfecto demum scelere, magnitudo eius intelligitur.

Seneca
Epistola
xcviii.

Frenum ante peccatum : quia infixa nobis eius rei auersatio est, quam natura damnauit.

Cicer. pro
Milone.

Et magna sanè vis eius est in vtramque partem; ut neque timeant ii qui nihil admiserunt, & poenam semper ante oculos versari putent qui peccauerunt.

Acris &
violenta:Bias apud
Stob.

Itaque bona illa, semper metu vacua est:

Bona quidem in solatium:

Isidor. So-
liloq. lib. ii

Imò in gaudio. & vis nunquam tristis esse: benè viue.

Seneca. Ep.
xiii.

Mala autem etiam in solitudine anxiosa & sollicita est.

Mala in
tormentum.Epicur. a-
pud Sen.
ep. xcvi.

Potest enim nocenti contingere ut lateat; latendi fides non potest.

Et quì celes?

Iuuenalis.

Nocte dieque tuum gestas in pectore testem.

Sallust. ad
Caes.

Qui non fallit, non fallitur. & ex oraculo hoc est: *Suis* Testis es
cuique animus ex conscientia spem prabet. *no fallax*

Sen. epist.
xliii.

O te miserum, si contemnis hunc testem!

Imò & Tortorem. Vrit enim, cedit, lancinat: eò grauius, quia sine morte. Græcorum adagium verum: *ἡ συνείδησις τὸ ψυχῆς πόντος*: conscientia animum verberat. *Carnifex assiduus:*

Sallust.
Catil.

Et quidem assiduo illo & furdo verberare. Namque animus impurus, diis hominibusque infestus, neque vigiliis neque quietibus sedari potest. Ita conscientia mentem excitat vastat. *Indefessus.*

Plin. lib.
iii. Ep.

Sic tamen hodie viuitur, ut multi famam, conscientiam pauci vereantur. *Quod tenuit tamen quidam.*

Cicero.
ad Attic.
lib. xiii.

Aliter vir bonus. cui fixum in omni vita transuersum vnguam à recta conscientia non discedere. *Nunquam vir bonus.*

Augu. xxi.
De ciuit.

Etiam tibi: qui hoc imbebe, Tranquillitate conscientie nihil excogitari beatius posse.

CAPVT VI.

*Alterum Virtutis membrum, Probitas. Quid eam hic appellem?
Breuia & vniuersalia ad eam precepta.*

RAMVS Virtutis mihi alter superest, Probitas: quem tamen leui dolabrâ expolio, quia in hoc ciuili ædificio propriè non ei locus. Ad morale pertinet. nec Probitatem aliud hîc intellego, quàm RECTAM IN MORIBVS ET ACTIONE OMNI VITAM, EX HONESTI NORMA. Mihi tamen non omittenda, vt necessitatem videas: & quia Pietati adnexa ea, aut veriùs innexa. Sine moribus Pietas, quidquid vultu, voce, calore præferas, vana est, inò nulla. Vt poma, in Iudæâ, non poma nascuntur, quæ cõtacta in fumum abeunt & vaporem: talis verbosa illa Pietas, sine vitali hoc operum succo. Iure ergo mores ama, quisquis amas illam: & factis magis, quàm specie; seriò, nec ad pompam.

Quid Probitas?

Pietatis ea comes.

Si modò vera sit.

Interna probitas, sola proba.

Et spernendi fuci

Opes non nimis amanda.

Nò corpus.

Pudor induendus.

Esse quàm videri, probus malis.

Et cum laudato illo Catone, nunquam rectè feceris, vt fecisse videaris.

Conscientia virtuti satis amplum theatrum est.

Non tu mihi inter claros magis, quàm inter bonos.

Non inter eos, quos ambitio falsos fieri subegit, magisque vultum quàm ingenium bonum habere.

Opes quid curas? Fortunam velut tunicam, magis concinnam proba, quàm longam.

Quid cultum aut corpus? Honestum ei vile est, cui corpus nimis carum est.

Tu à te laudem tibi sume; internâ veraquæ virtute, non specie inanum validus.

Esto mihi culta modicus, sermone facilis.

Ore probò, animo verecundo.

Sallust.
in Catil.

Velleius.
lib. 11.

Cicero.

Tac. 14.
Histor.

Sallust.
Catil.

Apul. in
Apolog. 1.

Seneca
epist.

Tacit.
Ann. xv.

In Agricol.

Sallust. in
Frag.

Opum

Tacit. iv.
Histor.
Sallust.
Iugurth.
Indidem.

Opum contemptor, recti peruicax, constans aduersum metus.

Cum Con-
stantia.

Vnius animi cultor: qui dux atq. imperator vitæ mortaliæ,

Animus so-
lus colen-
dus:

Rektor humani generis, agit atq; habet cuncta, neq; ipse habetur.

Qui ma-
gnus,
Qui æter-
nus.

Indidem.

Præclara enim facies, magnæ diuitiæ, ad hoc vis corporis, & alia huiusmodi omnia breui dilabuntur:

Indidem.

At ingenij præclara facinora, sicuti anima, immortalia sunt.

CAPVT VII.

Ad Prudentiam transitum, qui Rectorum alter. Necessitas eius ostensa. Definitio posita, & exposita. Partes eius & utilitas.

VIAE tuæ Duce[m] vnum habes, Virtutem: adiungo nunc alterum, quem Prudentiam dixi. Is non tuus solum, sed si inspicis, Virtutis ipsius rector. certè director. Sine prudentiâ enim quæ potest esse virtus?

Prudentia
virtutem
ipsam du-
cit.

In Mene-
ne.

Plato verè ait, ἡ προνοία μόνον ἡγεῖται τὰ ὀρθὰ ἐκπαρτεῖν: Prudentia sola præit & ducit ad rectè faciendum.

Quæ sine
ea, haud
recta.

Arist. vi.
Ethic. cap.
v.

Et Sophus alter: οὐχ ὁδόν τε ἀγαθὴν εἶναι νομίζουσιν, ἀλλὰ προνοίας: fieri non potest vt quisquam verè probus sine Prudentiâ audiat.

Causa hæc. quòd Virtus omnis in Electione & Modo est: nō hæc sine Prudentiâ: ergo nec Virtus. Atque vt Architectis opus nullū rectè processerit, sine libellâ & lineâ: non item nobis, sine normâ hac directrice. Quam definitio, INTELLECTVM ET DILECTVM RERVM, QVAE PVBLICE PRIVATIMQVE FVGIENDAE AVT APPETENDAE.

Quid Pru-
dentiâ?

Arist. &
Eamblich.

Intellectum dixi. quia hæc est quæ videt omnia: ideoq; οὐρα τὸ ψυχῆς, oculus animæ, iure dicta.

Sagacitas
eius.

Tacit. rv.
Annal.

Dilectum addidi. quia eadem, quæ seligit: & recto iudicio, honesta ab deterioribus, vtilia ab noxiis discernit.

Discretio.

Aristot. iv.
Eth. cap. v.

Privatim etiam & Publicè, inserui. quoniam species eius velut duplex, Domestica & Ciuilis: quarum illa sibi, hæc aliis prodest. Προνοία οἴκου καὶ πόλεως, οἷα ἀνθρώποις ἀγαθὰ, καὶ τοῖς ἀνθρώποις.

Duplex ea,
Privata, et
qua foras
spectat.

ἑκάστης

Φρόνους δυνάμει θεωρεῖν: *Prudentes censemus, qui ea, quæ sibi, quæque hominibus conducunt, possunt dispicere.*

Φρόνιμόν γε φήσομεν, δποχρώντα ξύμβουλον καὶ αὐτὸν αὐτὰ καὶ τῇ πό- Plato Al-
λαί: *Prudentem dicemus, sibi & reipublicæ consulere potentem ac cib. xi.*
validum.

*Ars & mor-
matotius
vita.*

Itaque usus eius multiplex. & rectè ille, qui dixit *Artem* Cic. v. de
viuendi esse Prudentiam, vt medicinam valetudinis. Finib.

*Munia e-
ius.*

Hæc enim est, quæ presentia ordinat, futura prouidet, præ- Auctor lib.
terita recordatur. de i v. Virt.

Vis eius.

Hæc quæ fallere non vult, & falli non potest.

Idem.

Cui omnia subiecta:

Ἀπαντα δοῦλα τῷ φρονεῖν καὶ δίστα:]

Menander

Famulatur omne, quidquid est, Prudentiæ.

Etiam ipsa Fortuna. nec vanè dictum,
Sapiens pol ipse fingit fortunam sibi.

Plautus
Trin.

Igitur iure Tragicus,

πολλὰ τὸ φρονεῖν Ὀδαιμονίας

Sophoc.
Antig.

Πρώτων ὑπάρχει.

Longè prudentia felicitatis

Primas tenet.

At contrà, Imprudentia infelix. quæ pleraque, & se, præ- Sallust. ad
cipitat. Cæf.

CAPVT VIII.

*Quid gignat Prudentiam? Vsum esse, & Memoriam. Quid ea
vtraque? Vis & firmitudo illius prælata: sed raritas & dif-
ficultas item ostensa.*

*Duo Pru-
dentiam
faciunt.*

PRUDENTIÆ autem parentes duo, Vsus & Memoria
rerum. Nam quod Poëta vetus in Sapienciam scripsit,

Vsus me genuit, mater peperit memoria:

Afranius.

abnuo: & verius est in istam. Vsum intellego, NOTITIAM
HUMANARVM RERVM EX VISV VEL TRACTATV.

*Memoria.
Vsus certif-
simus do-
ctor.*

Memoriam, NOTITIAM SIMILEM EX AUDITV VEL
LECTV. Vsus haud paullò firmior: & ideo iure pater.

Per sua

Per sua enim, non per aliena pericula discit: per propinqua exempla, non remota. quin plerisque euentibus ipse adest, interest, præest. Itaque verè scriptum,

Plin. lib.
xxvi.

Usus efficacissimus rerum omnium magister.

Idem lib.
xvii.

Et experimentis optimè creditur.

Cicer. de
Orat. i.

Imò amplius: *Usus omnium magistrorum præcepta superat.*

Quem qui multum habet, gloriatur iure.

Homer.
Odyss. z.

--νοῦν καὶ οἶδ' αἰεὶ ἕκαστα

Εὐδαίμων τε καὶ τὰ χέρνα.

--noui & scio singillatim

Quæ bona, quæ mala sunt.

Is bona ma-
laq. nouit.

Hic ad omnem artem utilis siue necessarius:

Manilius
i.

Per varios usus artem experientia fecit,

Exemplo monstrante viam.

Artes om-
nes genuit.

Aristot.
Eth. x. cap.
vlt.

Sed ad hanc ciuilem imprimis. Καὶ τοῖς ἐφευρέτοις πρὸς πο-
λιτικὴν εἰδέναι, προσδεῖν ὅμοιον ἐμπειρίας: Et quisquis in re Ciuili in-
telligens haberi volet, opus ei experientiâ.

Ciuilem
perficit.

Cic. ii. de
Orat.

In quo tamen hoc mali, quòd præceptis non traditur: sed
etas eum denique affert.

Incommo-
dus tamen,
quia serua.

Nam vt poëta ait,

Ouid. vi.
Metamor.

—seris venit usus ab annis.

Hinc Prudentia senum in vulgi verbo:

Et extrema
ætatis pro-
pria.

Hinc illud sapientis,

Solon.

Γνηθσκω δ' αἰεὶ πολλὰ διδασκόμεν.

Affiduè addiscens, ad senium propero.

CAPUT IX.

Memorie rerum, siue Historiæ, fructus. Facilem hanc ad Pruden-
tiam viam: etiam ad probitatem.

AT Memoria, parēs altera est, quam Vtui non appono
solum, sed in parte præpono. Magis enim obuia hæc
E & faci-

Memoria
dotes.

Facilitas.

& facilis: diffusa latius, & quæ plura ad Prudentiam & in plures confert. In quofuis enim ea, & quouis tempore, cadit: cumque iter illud per propria pericula, longum, nec sine periculis sit: hæc via tutior, ideoque tritior; & haud paullò

Crebritas.

Plures aliorum euentis docentur.

Tacit. iv. Annal.

Ea vivit in
libris histo-
ricis.

Id est, Historiâ. quæ non aliud, quàm anima & vita Me-
moria.

Cic. ii. de Orat.

*Exempla enim omnia iacerent in tenebris, nisi litterarum lu-
men accederet.*

Idem pro Archia.

Peream,
virtutibus
& vitiis
suis honos.

Hæc est illa φυλακὴ τῆς ἀξιολόγων ἀρετῆς, μάρτυς τῶν θαύλων κακίας, & ἐργίας τῆς κοινῆς τῶν ἀνθρώπων γένεως: *custos illustrium virorum virtutis, testis malorum sceleris, benefica in omne humanum genus.*

Diodor. Si- cul. i. Bi- blioth.

Vitam in-
struit pri-
vatam.

Hæc lux veritatis, magistra vitæ.

Cic. ii. de Orat.

Verè magistra. In hac enim tibi fas, ὡς περ ἐν ἐσόπτρῳ, κοσμεῖν καὶ ἀφομοιεῖν πρὸς τὰς τῶν ἄλλων ἀρετὰς τὸν βίον: *tanquam in speculo, ornare & componere vitam tuam ad alienas virtutes.*

Plut. in Ti- moleonte.

In quâ hoc præcipuè salubre ac frugiferum, omnis te exēpli do- cumenta in illustri posita intueri: vt inde tibi tuæque reip. quod imitere, capias; inde fædum inceptu, fædum exitu, quod vites.

Liu. i.

Publicam
dirigit.

Eadem ad Ciuilem hanc partem vtilissima: nec temerè Polybius, ἀληθινὰ τὴν παιδείαν καὶ γυμνασίαν πρὸς τὰς πολιτικὰς πράξεις, τὴν ἐν τῆς ἰστορίας μάθησιν dixit: *verissimam disciplinam exercitationemque ad res Ciuiles Historiam esse.*

Lib. ii.

Ad cōsilia
præstat.

Et ad consilia. χρήσιμοι πρὸς τὰς πολιτικὰς συμβουλὰς, αἱ τῶν περὶ τὰς πράξεις γραφόντων ἰστορίαι: *vtiles ad publicas deliberationes, rerum gestarum historia.*

Aristot. i. Rhet. cap. v.

Quo aspectu Imperator Alexāder, consilijs togæ & mili-
tariæ litteratos adhibebat, & maximè eos qui historiam norant.

Lamprid. in Alexu.

Consiliarij
mortui bo-
ni, liberi, si-
ne faeco.

Et rex alius, optimos consiliarios Mortuos aiebat, intelligens hos ipsos Historiæ libros.

Alphon. Siciliæ.

CAPVT X.

Appendix de Doctrinâ, quæ utrique Rectori utilis. Quis legitimus vsus eius, finis, modus.

VTRVM QVE Rectorem dedi, & ab eo ab his prælo-
quijs : nisi quod de Doctrinâ etiam breuiter attexo.
id est, ipsis adiutoribus tuis do adiutorem. Nam hæc est, ^{Doctrinâ}
quæ non ad Prudentiam solum facit validè (clarum id qui- ^{Prudentiâ}
dem) sed & Virtutem. ^{promouet.}

Quinct.
lib. XII.
cap. II.

Quæ etsi quosdam impetus à naturâ sumit, tamen perficienda ^{Virtutem}
doctrinâ est. ^{ornat, aut}
^{perficit:}

Senec. E-
pist. XCI.
Idem ep.
LXXXIX.

Nô enim plenè satis cõtingit ea, nisi animo instituto & edocto.

Eo tamen sensu ; non quia Virtutem dare possit, sed quia ani- ^{Et propriè}
um ad accipiendam illam præparat. ^{animos ei}
^{purgat ac}
^{præparat.}

Cicer. I. de
Finib.

Auidè igitur hæc haurienda, sed ad vsum. Non enim pa- ^{Vsus eius,}
randa nobis solum, sed fruenda Sapientia est. ^{verè vsus.}

Ego cum Poëtâ

Pacuius.

Odi homines ignaua opera, philosopha sententia.

In Iugurt.

Et cum Sallustiano Mario, parum mihi placeant ea litteræ, ^{Nec enim}
quæ ad virtutem doctoribus nihil profuerunt. ^{in verbis}
^{nudis, sed}
^{bonis factis.}

Tac. xv.
Annal.

Imò nocuerunt. quia multi vitia sua tegunt & inum- ^{Abutun-}
brant hoc velo, animo perfidiosi & subdoli, auaritiam ac libidi- ^{tur qui non}
nem occultantes. ^{tales.}

Indidem.

Specie bonarum artium falsi, & amicitie fallaces.

Indidem.

Sed ij ferè ex eo genere, qui doctrinâ ore tenus exerciti, ani- ^{Quod ge-}
um bonis artibus non induerunt. ^{nus ferè}
^{tingit eâ nã}
^{imbuti.}

IV. Histor.

Tu contrâ habeto eam non ad pompam aut speciem, nec ^{Finis eius}
vt nomine magnifico segue otium veles, sed quò firmiter aduersum ^{verus: &}
fortuita rempublicam capeffas.

Senec. Ep.
LXXXIX.

Et habeto etiam cum modo. quia plus scire velle quàm ^{In eâ mō-}
satis sit, intemperantiæ genus est. ^{du.}

Nec enim
sapit, qui
nimis sapit.

Ο χήσιμ' εἰδὼς, εἰς ὁ πολλ' εἰδὼς, σοφός :

Qui fructuosa, non qui multa scit, sapit.

Aeschylus.

Atque adeò verissimè dictum : *Plus sapit interdum vul-*
gus, quia tantum quantum opus est, sapit.

Lactant.
lib. II. In-
stit.

Quin fra-
nanda im-
modica di-
scendi cupi-
ditas.

Vitium ho-
die & in se-
nibus cre-
brum.

Imitare igitur Agricolā : qui *studio scientiæ flagrantem ani-*
um coërcuit, tenuitq; , quod est difficillimum, ex Sapiētīā modum.

Tacit. in
Agric.

Nam nos plerique hodie, *ut omnium rerum, sic litterarum*
intemperantiā quoque laboramus : nec vitæ, sed scholæ discimus.

Seneca
Epistola
CVII.

Quo veriloquio claudio & consigno hunc librum.

I. LIPSI

POLITICORVM

SIVE

CIVILIS DOCTRINÆ

LIBRI SECVNDI

CAPVT I.

*De imperio vniuersè dictum. eius necessitas in Societate ostensā,
& fructus.*

IAE huius Rectores ostendi tibi: sed com-
muniter, & ostendi tantum. ipsam mihi,
fodes, ingredere : ego quî sequere atq; ad-
sequere eos, dicam. nec id per stadia solum
singula, sed panē passus. Vita Ciuilis in
Societate est : Societas in duabus rebus,

* Nempe
Moralis
aut Oeco-
nomici.
Definitio
Imperij.

Commercio & Imperio. Illud * alterius argumenti est, hoc
mei. quod definitio, CERTVM ORDINEM IN IV-
BENDO ET PARENDO. Cuius tanta vis siue necessi-
tas potius, ut hoc vnum fulcrum sit rerum humanarum.

Vitæ viua.

Sine imperio enim nec domus vlla, nec ciuitas, nec gens, nec
hominum

Cic. III. d
Legib.

hominum vniuersum genus stare, nec rerum natura omnis, nec ipse mundus potest.

Aristot. I.
Polit. cap.
III.

Et quod sequitur, magna eius vtilitas. τὸ γὰρ ἀρχεῖν καὶ ἀρχεσθαι, vtilitas.
ἐ μόνον τῶν ἀναγκαίων, ἀλλὰ καὶ τῶν συμφερόντων. Regere enim & regi,
non solum inter ea quæ necessaria, sed & vtilia.

Senec. I. de
Clement.

Istud sanè est vinculum, per quod respublica cohæret: ille spiri- Vinculum
tus vitalis, quem hæc tot millia trahunt: nihil ipsa per se futura, nisi rerum.
onus & præda, si mens illa imperij subtrahatur.

Liu. lib. VI.

Denique hæc Circæ illa virga, quâ tactæ feræ homines- Regimen
quæ mitescunt. quæ è ferocibus vniuersis, singulos, suo quemque hominum.
metu, obediens facit.

At contrà, ruunt omnia, vbi nō hoc firmamentum: dif- Cōtrà, In-
fluunt, vbi non hoc coagulum. & nimis pro vate, ille vates: Confusio-
num parēs.

Sophocles.

Ἀρχίας γὰρ μέζον ἐκ ἐστὶ κακόν.
Αὐτὴ πόλεις ὀλλυσιν, ἥ δ' ἀνασάττας
Οἴκας τίθισιν, ἥ δ' ἐ σιωὶ μάχης ὁρῶς
Τροπὰς καταρρήνυσσι, τῶν δ' ὀρθουμένων
Σώζει γὰρ πολλὰ σώμαθ' ἢ περὶ ἀρχία.
Confusione tatrius nullum est malum.
Hæc perdit verbes, ista perdit & domos
Vastasque reddit; Martis in certamine
Hæc terga vertit. ritè sed pàrentium
Res seruat atque vitam Obedientia.

CAPVT II.

Diuisio Imperij. Principatus, prima & optima eius pars. id va-
riis argumentis ostensum.

IMPERIVM hoc autem triplex: Principatus, Optima- Tres Impe-
tum, & Populi status. rij forma.

Tacit. lib.
III.

Nam cunctas nationes & urbes (ait meus scriptor) Popu-
lus, aut Primores, aut Singuli regunt.

Et quidquid scrutère: nec cœtum aliquem socialem sine
vllâ harum formarum reperiēs, nec in eo aliam præter istas.

Miscuntur inter se, fateor, & remittuntur aut intenduntur: sed sic, ut propendat & præponderet semper aliqua pars, à quâ iure ei nomen.

Difficile,
nec certum
de iis iudi-
cium.

Optimus
tamē Prin-
cipatus vi-
detur.

Qui vetu-
stissimus.

Sed quæ ex his optima? diu hoc in lite. quam soluit & non soluit idem ille noster. *Dilecta*, inquit, *ex his & constituta* Ibidem.
reipub. forma facilius laudari quam euenire: aut si euenit, haud diuturna esse potest. Ego si non veriùs, clariùs rem aperio, & præfero palam Principatum. Mouent me ista:

Quod ille vetustissimus: *πρώτη & παλαιότατη ἡ βασιλεία*: *primus & diuinissimus Principatus.* Aristot. in Polit.

Et certum est omnes antiquas gētes regibus primùm paruisse. Cic. I I I. De Leg.

Idque in terris nomen imperij primùm fuit. Sallust. Catil.

Ut verissimè præfatus sit illè, *Principio rerum, gentium nationumque imperium penes reges erat.* Instin. lib. I.

Idem ex
naturâ
maximè.

Addo, quòd ad naturam aptissimus. Docent animantes ceteræ, in quibus imago hæc imperij: docent plerique hominum. & orbem peragra; pauci libertatem, pars magna iustos dominos volunt. sed & habent. Sallust. Epist. Mithridatis.

Ex ratione,
& usu.

Idem secundùm rationem maximè. *Unum enim imperij corpus, vnius animo regendum videtur:* sicuti ab vno gubernatore, vna nauis. Tacit. I. Annal.

Nam plu-
rium impe-
riū ad plu-
res trudit.

Plures, quid mihi adfers? turbas. non aliter, quàm *εἰ θέλωσι* Serinus.
δύο ἢ λιοι γινέσθαι, κινδυνεύει, πάντες συμφοροῦντες ἡμετέρας: si duo Soles velint esse, periculum ne incendio omnia perdantur.

Discordiâ
gignit.

Contrâ pa-
cem Prin-
cipatus.

Arduum enim semper eòdem loci potentiâ & concordiam esse. Tacit. IV. Annal.

Itaque pacis interest, omnem potestatem ad vnum conferri. I. Hist.

Legimus, imò ipsi vidimus, discordantis sæpe patriæ non aliud remedium fuisse, quàm si ab vno regeretur. I. Annal.

Pro quo &
veterum
auctoritas.

Nec dissentiunt à me prudentes. Ille clamat: *ὁ βασιλεὺς, ὥς* Plato Po- lit.
θεὸς ἔστιν ἀνθρώπων: rex, deus quispiam humanus est.

Alius, *Ἐκ δὲ τῶν βασιλέων:* Ex Ioue sunt reges. Callimachus.

Et ter-

Homer. I.

Et tertius inculcat — *Διοφείας βασιλῆας : à Jove educatos reges.*

Liu. lib.
XXVI.

Quinetiam nonnemo : *Regnum res inter deos hominesque pulcherrima.*

Vt iure concludam & optem cum Homero :

Iliad. β.

— *εἰς νότον ἔστω**Εἰς βασιλῆς.*— *herus vnicus esto,**Vnicus & Princeps.*

Nam plures rationes scio ; nec affero, in hoc angusto circo alienorum verborum, cui me inclusi.

CAPVT III.

Principatus definitio. per partes declaratio. & primum, vtrius sexus ille sit ?

NE c tamē Principatum omnem confusè extollo, sed verum & legitimum. quem definio, VNIVS IMPERIVM, MORIBVS AVT LEGIBVS DELATVM, SVSCEPTVM GESTVM QVE PARENTIVM BONO. in quā formulā, nisi fallor, non vim solū omnem boni Principatus inclusi, sed & ad illum viam. Diducam, & explicabo. Posui primò, VNIVS IMPERIVM. virine, an fæminæ ? Vtriusque. sed illius maximè : quia iubet *Virorum id munus.*

Aristot. I.
Polit. cap.
VIII.

Τότε γὰρ ἄρρεν, φύσει τὸ ἐπὶ τῆς ἡγεμονικῆς τέχνης : Nam quid- *Vix fami-
narum.*

Etiam ratio. Nam palàm est quòd ille conditor nostri deus, fæminis quidem *Quæ imbecillæ.*

Seneca
Octau.— *pectus instruxit dolis,**Sed vim negavit.*

Nec constantiam dedit:

— *nulla diu femina pondus habet.**Quæ incō-
stantes.*Propert.
lib. I I.
Eleg.Tacit. xv.
Annal.

Ne prudentiam quidem plenè. & plerumque muliebri *Quæ non
adspicietis.*

Atqui

*Sæpe vitio-
sa,*

Atqui hæc imperij vera instrumenta. Sed adde & vitia.
quia non imbecillis tantum & impar laboribus hic sexus, sed si
licentia adsit, sævus, ambitiosus. III. Ann.
nal.

Et lubrica.

Quid etiam si sæpe lubricus? quàm in lubrico tunc res-
publica. Nec enim femina, amissa pudicitia, alia abnuerit. IV. Ann.

*Nec honestum viris
idiogum:*

Denique indecorum, & servum nimis hoc servitium.
Doctor meus de barbarâ quapiam gente. Femina dominatur. De morib.
Germ.
in tantum non modò à libertate, sed à servitute degenerant.

Atq; his causis videatur fæminis sufficere obsequij gloria. Plinius
Paneg.

*In alteram
tamen par-
tem ratio.*

Ecce tamen & tela non imbellia pro imbelli sexu. Pro
iis hæc ratio. quòd Nulli præclusa est virtus. omnes admittit. Seneca
Epist.

*A commu-
nitione vir-
tutis.*

Nec sensum, nec sexum eligit. Idem.

Ab exemplis.

Et reuerâ, nōne eximix aliquot reginarum lectæ nobis,
audita, visæ? quæ fortes, cautæ, castæ, virilibus curis, fæmina-
rum vitia exuerant. Tacit. VI.
Annal.

*A ritu gē-
tium.*

Pro iisdem, consensu aliquot gentes. Britanni illi veteres
non regno solum præfecere, sed bello. Solitum quippe Bri-
tannis, fæminarum ductu bellare. In Agr.

Germani viris ipsis ante-tulerunt: & inesse iis sanctum ali-
quid ac providum putarunt. De morib.
Germ.

Itaq; nec consilia earum asperrabantur, nec responsa negligebant. Ibidem.

Imò plerasque earum rides an ringeris? fatidicas, & auge-
cente superstitione, arbitrabantur deas. IV. Hist.

Capaces igitur sceptri: vt hi quidem censent. atque etiam
ego, nisi lex aut mos patrius aliter iubent.

CAPVT IV.

Quomodo capiendus Principatus? duos legitimos modos esse, Ele-
ctionem & Successionem. & de vtraque aliquid dissertum.

NAM hæc ante omnia seruo. ideo addo, MORIBVS
AVT LEGIBVS DELATVM: non temerè initiū
& velut

& velut caput regiae huius viae muniens, quia multi calcare eam volunt pede non recto.

Locis Principum plures adstant.

Sallust.
Iugurth.

Natura mortalium auida imperij est, ait ille:

Tacit. II.
Histor.

Et alter: *Vetus ac pridem insita mortalibus potentiae cupido:*

Et id naturae vitio.

xv. Annal.

Eaque cunctis affectibus flagrantior.

Itaque Principatum multi appetunt, nec boni ipsi, nec bono fine. quos repressit tamen mos, siue lex gentium repagulo duplici, Electionis & Successionis. Hanc appello, CVM GENTILIS IS HONOS EST, ET PRINCEPS E PRINCIPE NASCITVR. Illam, CVM SPRETO NATALIVM IVRE, SVFFRAGIIS DESIGNATVR. Electio, antiquior: tamen Successio receptior, & aspectu aliquo melior: quia verum est

Frumentis duplex, Successio.

Et Electio.

Illam, ut videtur, melior.

Tacit. II.
Histor.

Minore discrimine sumi Principem, quam quæri.

I. Hist.

Turbis etiam hoc obstaculum. cum alioqui magnis aut nouis conatibus opportuni sint transitus rerum.

Pacatior:

III. Ann.

Nam clarum est, prauas aliorum spes cohiberi, si successor securior non in incerto.

I. Annal.

Princeps ipse per hanc viam securior, & pluribus velut munimentis insistit.

Ex Principum ipsorum usu.

IV. Hist.

Oraculum est, Non classes, non legiones, perinde firma imperij munimenta, quam numerum liberorum.

Plin. Pa-
neg.

Tamen aliis ratio magis placet alia. & aiunt, Imperatorum omnibus, eligi debere ex omnibus.

*Pro Electio-
ne & sua
ratio:*

Tacit. I.
Histor.

Vel ideò, quòd plerumque Optimum quemque Electio inuenit.

Quia digniores reperiit:

Ibidem.

Nam nasci & generari à principibus, fortuitum, nec ultra aestimatur: cooptandi iudicium integrum, & si eligere velis, consensu monstratur.

Ibidem.

Minus etiam seruilis hæc species. & loco libertatis erit, si eligi incipimus.

Quia & ipsa dignior.

Ceterum
extra has,
obliqua
via, nec
fausta.

Sed vtrā harum rectior, non rectæ viæ aliæ: nec quisquam imperium flagitio quæsitum bonis artibus exercuit. Eodem lib. bro.

Imò nec diu exercuit. quia nulla quæsitæ scelere potentia diuturna est. Curt. lib. IV.

CAPVT V.

Initia Principatuum plerumque laudabilia: sed id non satis. persequendum esse.

Principia
Principum
ferè bona:
at nō finis.

SED addidi etiam, SVSCEPTVM GESTVMQVE. nec seminavi temerè; quia sunt qui suscipiant rectè, non gerant & finiant. ego autem palmam hanc in metā, non in carceribus figo. Fit malo vitio, an fato humani generis, vt

Initia magistratuum aut Principum ferè meliora sint, sed finis inclinet. Tacit. xv. Annal.

Poëta non nesciuit:

—mitissima sors est

Regnorum, sub rege nouo.

Lucan. lib. VIII.

Idèò grati,
nouī reges.

Imò nec ipsum vulgus. qui accipiunt regem letantes, vt ferè ad noua imperia. Tacit. ix. Annal.

Sed non in
longum.

Spei suæ quàm sæpè falsi! Nam plerique regnantium, suone an seruitij ingenio, dum adipiscuntur dominationes multā caritate sunt; & maiore odio, postquam adepti. XII. Ann.

Causa,
quia fucus
decidit.

Fit idèò, quia plurimùm simulate ex virtutes: cùm sciant omnes, Nouum imperiū inchoantibus, vtilè esse Clementiæ famā. IV. Hist.

Aut certè
mutantur
in regno.

Aut certè non altè insit. ideoque peccare paullatim indulgentiā fortune, & prauis magistris, discunt audentque. XI. Hist.

Siue etiam Regni ipsius natura hoc fert, vt diuturnitate in superbiam mutant. XII. Annal.

Suo sæpe
malo, quia

At malè. Imperium enim iis artibus facillimè retinetur, quibus initio partum est. Sallust. Catil.

Et fortuna
cum iis mu-
tatur.

Quòd si se mutant: videant, ne Fortuna quoque cum moribus immutetur. Ibidem.

CAPVT VI.

Quis finis, quò actiones omnes Princeps dirigat? Bonum publicum id esse, & seponenda priuata.

DENIQUE in extremo posui PARENTIVM BONO: in iis verbis Finem ipsum veri Principatus complexus, & candidam illam metam, ad quam currat Regius hic athleta. quæ non aliud, quàm subditorum commodum, securitas, salus.

Cicero v.
de Rep.

Nam moderatori reipub. beata ciuium vita proposita est.

Beatitas
ciuium, Prin-
cipi propo-
sita:

Ibidem.

Vt ea opibus firma, copiis locuples, gloriâ ampla, virtute honesta sit.

Xenop. in
Memorab.
Socrat. lib.
III.

Te spectas? erras. καὶ γὰρ ὁ βασιλεὺς αἰρεῖται, οὐχ ἵνα ἑαυτοῦ καλῶς ἔσται, ἀλλ' ἵνα καὶ οἱ ἐλόμενοι διὰ τοῦτον αὐτῷ περὶ αὐτοῦ ᾤκηται: nam rex eligitur, non vt sese molliter curet, sed vt per ipsum, ij qui elegerunt, benè beateque agant.

Et idcò ele-
gitur:

Arist. VIII.
Polit. cap.
2.

Hac vnâ in re maximè abit ille à Tyranno. quòd ὁ μὲν τυραννῶ τὸ ἑαυτῷ συμφέρον σκοπεῖ, ὁ δὲ βασιλεὺς τὸ τῷ ἀρχομένῳ: Tyrannus suū ipse commodum spectat & querit, at rex subditorū.

Tyranno
autem, sua.

Qui verè est Homericus ille ποιμὴν λαῶν: pastor populorū.

Vt pastori
cura gregis
est.

Senec. De
Clemen.

Scias igitur quisquis hoc nomine, ciuium non seruitutem tibi traditam, sed tutelam.

Ibidem.

Nec rempublicam tuam esse, sed te reipublicæ.

Non igitur
dominium,
finis.

Vatem audi:

Claud. ad
Honor.

*Tu ciuem patremq; geras, tu consule cunctis,
Non tibi: nec tua te moueant, sed publica damna.*

Idcò curet,
foueat,

Tacit. IV.
Histor.

Mahis ille, qui ex magnâ Fortunâ licentiam tantum vsurpat:

Non negla-
gat, vt su-
xi illi &
solui.

Ibidem.

Qui non ad curas intentus, sed stupris & adulteriis Principem agit.

Sallust.

At verus bonusque noster intendit, vigilat: & scit, Maximum imperio maximam curam inesse.

Onus enim
hoc, non so-
lum munus
est.

Omniū somnos illius vigilantia defendit, omniū otium illius labor, omniū delicias illius industria, omniū vacationem illius occupatio. Seneca Conf. ad Polyb.

Ideò remissum aliquando animum habebit, nunquam solutum. Ibidem.

*Vigilans
autē Prin-
ceps, firmus*

Hoc subditorum bono fiet, hoc eius. quia illius demum Principis magnitudo stabilis fundataque est, quem omnes tam supra se esse quàm pro se sciunt. Ibidem.

CAPVT VII.

De viâ rectâ quam Princeps ingrediatur : & primum de Virtute. ostensum hanc ei, suâ causâ, necessariam.

*Ad Finem
Bonipubli-
ci duo con-
ducunt :
Virtus &
Prudentia.
Illa, Prin-
cipi conue-
nit, ex de-
coro.*

VERVM ecce Principem definiui: formabo tibi nunc eundem, & quî perueniat ad salutarem illam metam velut manuducam. Inclusa sanè hæc via in ipso boni publici fine, fateor: (nemo enim sic geret, qui non ipse bonus: nec id solùm, sed & prudens:) verùm inclusa occultè. ego educam, aperiā, & totum hoc imperandi iter tenuiore quodam, vt sic dicam, fabulo sternam salubrium præceptorum. Duo sunt quæ legitimū & numeris suis absolutum Principem faciunt: Prudentia & Virtus. illa vt in Actionibus eius eluceat, hæc in Vitâ. De Virtute præmittam: quæ prorsus & Regi assumenda, & per eum his quî regnantur. Regi: quia ita decorum est, vt probitate emineat, qui dignitate. Cyrum lubens audio: qui

Οὐκ ᾔδειτο ἀποσπῆλαι μὲν ἐν αἰσῇ, ὅστις μὴ βελτίων ἢ ἀρχομένων: non censebat conuenire cuiquam imperium, qui non melior esset iis quibus imperaret. Xenophon Pæd. 11x.

Vulgò ita iudicamus; & vbi suffragiorum res, plerumque ὁ βασιλεὺς καὶ δῖσται ἐν τῷ δυνεῖν καὶ ὑπεεχλὺν ἔσπερ; ἢ ἀπαξέων ἢ ἀπὸ τῶ ἀπερ: rex constituitur ex idoneis aptisque ob eminentiam virtutis, aut actionum quæ à virtute.

Aristot. v.
Polit. cap. 1.

Meo sanè & poëtę puncto,

Qui rectè faciet, non qui dominatur, erit rex.

Auson. in
Monof.

Sed

Sen. I. De
Clemen.

Sed & fama eius hoc postulat : quæ parùm pura, si non *Ex fama,*
vita. Omnia enim facta dictaque Principis rumor excipit :

Indidem.

Nec magis ei, quàm Soli, latere contingit.

Indidem.

Vt iure cauere debeat qualem famam habeat : qui qualem-
cumque meruerit, magnam habiturus est.

Tacit. I.
Hist.

Eò magis, quòd inuisum semel Principem seu bene seu malè
facta premunt.

Etiam regni firmitas sic poscit. quia

Seneca
Thyest.

— vbi non est pudor

Nec cura iuris, sanctitas, pietas, fides,
Instabile regnum est.

*Ex utili.*Tacit. I.
Hist.

Sit ante oculos Nero, & qui alij tyrannorum: quos sua im-
manitas, sua luxuria, cervicibus publicis depulère.

Ad exitium natæ voces,

Seneca
Thyest.

— sanctitas, pietas, fides,

Privata bona sunt. quæ iuvat, reges eant.

Et usu disces.

CAPVT VIII.

Subditorum etiam causâ Principi virtutem induendam, & ipsis
instillandam. sine quâ probus aut diuturnus nullus cætus.

IAM & Principi cura altera, vt cùm ipse bonus, subditi
etiã tales. Vbi virtus abest, quæ societas nō dicā laudabi-
lis, sed firma? Quod de opido poëta, de statu omni dixeris:

Plaut. Per-
sā.

Si incolæ benè morati sunt, pulchrè munitum arbitror.

*Infirmus
reip. status
sine virtu-
te:*

Sin aliter: profectò

Ibidem.

— centuplex murus rebus seruandis parum est.

Polyb.
lib. vi.

Audi Prudentiæ alumnum: Ille reipub. status optabilis & *Cum ed.
firmus est.* in quo & priuatim sanctè innoxieque viuitur, & pu-
blicè Iustitia ac Clementia vigent. *firmus &
felic.*

Plato Al-
cib. I.

Audi & Sapientiæ: Εἰ μέλλεις τὰ τ' ἀόλως περὶ τὴν ὁρτῶς κα-

λαῶς, ἀρετῆς σοι μεταδοτέον τοῖς πολίταις : Si remp. rectè laudabiliterq;
instituis gerere, virtus tibi cum civibus communicanda est.

Prævaquo-
rundam
opinio.

Hos, inquam, potius, quàm illos malè callidos. qui eò mi- Sallust. ad
nitiores reges censent, quò illi quibus imperitant nequiores fuere. Cæs.

Eiusq; ra-
tio.

Quòd patientiores servitutis arbitrantur, quos non deceat nisi Plinius
esse servos. Paneg.

Sed hac
subversa.

Sed profectò hac ipsâ in re errant. Nam pessimus quisque Sallust. ad
asperrimè rectorem patitur. Cæs.

Quò quis
melior, hoc
iugi pati-
tior.

Contrà boni, mites & obnoxij, metuentes magis, quàm Idem in
metuendi. Ingurth.

Et ab ore veritatis illud est,
—— facile imperium in bonos.

Plaut.
Milit.

Iure igitur dabis operam, cùm ipse bonus atq; strenuus sis, Sallust. ad
vti quàm optimis imperites. Cæs.

CAPVT IX.

Subditos probos fieri maximè à Principis exemplo. cuius incre-
dibilis vis in utramvis partem.

HOC duplici viâ assequere, Legum & Exempli. De il-
lâ, mox tangam : de hac nunc habe.

Subditi ad
Principem
se formât.

Quales in repub. principes sunt, tales reliquos solere esse cives. Cicero in
Epist.

—— componitur orbis

Regis ad exemplum.

Claud. v.
Conf. Ho-
nor.

Eius caus-
sa.

Nec caussa occulta. quoniam ad alta illa versè plerumq;
mentes & oculi : nec tam imperio nobis opus, quàm exemplo.

Plinius
Paneg.
Tacit. II. 1.
Ann.

Ducina-
ta manu-
quam cogi.

Quod vrget efficacius, quàm ipse leges. Obsequium enim
in Principem & emulandi amor validiora, quàm pœna ex legibus.

Facta Prin-
cipi, iussa.

Quanquam illud ipsum tacita quædam lex est. quoniam
hæc conditio principum, vt quidquid faciant, præcipere videantur. Quintil.
Declam.
IV.

Et eo bono,
plerique
boni.

Vis tuos bonos : ipse esto. Rectè facere Princeps cives suos,
faciendo, docet. Velleius
lib. II.

Rex

Seneca
Thyest.*Rex velit honesta, nemo non eadem volet.*Cic. I I I.
de Leg.*Solutos & malos? te solue. Nam Vicia non solum ipsi Principes concipiunt, sed etiam in ciuitatem infundunt: plusque exemplo, quam peccato nocent.* Malo, mali.Tacit. III.
Annal.*Et bene noster: Unius inuidia (addo ego, & culpa) ab omnibus peccatur.*

CAPVT X.

Distinctius de Virtutibus Principis dictum. & primum de Iustitia, quam ea necessaria: etiam in ipso Principe.

ERGO Virtus Principi decora & utilis. omnisne? ita censeo. sic tamen ut species eius quasdam magis necessarias fatear, quæ eminent & propriè regnum sibi postulant in Regno. Hæ mihi duorum generum: & sunt quædam ut minuta-fidera, quædam ut magna. Inter magna luminaria habeo, Iustitiam & Clementiam. è quibus illam veluti Solem facio: qui nisi Imperiorum omne corpus illuceat, tenebræ in iis, tempestas, nimbi.

*Duplices
virtutes
Principis
Maiores,
Minores.*Cicer. I I.
Offic.*Tanta enim huius vis est, ut nec ij quidem qui scelere ac maleficio pascuntur, possint sine vlla particula Iustitie viuere.* Iustitia, inter maiores.

Quam in hac meâ re definitio, VIRTUTEM IVS ET AEQVVM IN SE INQVE ALIIS FIRMITER SERVANTEM. In se, dixi: quia Principem ipsum huic alligo: quem legibus placet subiici, etsi (quorundam sensu)

Principi in se exercenda.

Plin. Paneg.

Principi eas nemo scripsit.

Plato in Politic.

Nam ἀνομιὰ sanè μοιarchία, χαλεπή, καὶ βαρύτερη ἐκνομία: Isq; legibus illex Principatus molestus, & cui haud facile subsis. Isq; legibus illegendus:

Spart. in Anton. Carac.

*Turpe illud, Licet, si libet.**Ne quidvis ei liceat.**Hoc pulchrius:*Seneca
Troad.*Minimum decet libere, cui nimium licet.*Cic. Orat.
pro Rabir.*Et meminerit Princeps, non solum quantum sibi commissum, sed etiam quatenus permissum sit.*

Poëta

Qua obstri-
ctio impe-
rium non
minuit.

Poëta illud falsum & improbum :

Sceptrorum vis tota perit, si pendere iusta

Incipit.

Lucan. lib.
viii.

Imd firmat:

Oratoris hoc verius : *Ius & aequitas, vincula civitatum.*

Cic. Para-
dox.

Et facit ve-
re Regnum.

Item illud diuini viri : *Remota Iustitia, quid sunt regna, nisi magna latrocinia?*

Aug. iv.
De ciuitat.

Voci con-
traria &
improba.

A barbaro istud barbarum : *In summâ fortuna id æquius, quod validius.*

Tacit. xv.
Annal.

Opposita
meliores:

Contrâ, à rege illud regium: *Cùm omnia possimus, sola cre-
dimus licere nobis laudanda.*

Theoda-
had. apud
Cassiod.
Var. lib. x.

Poëta etiam sapienter :

Οὐ τοὺς κρατούτας χεῖν κρατεῖν, ἀλλὰ καὶ χεῖσθαι :

Non fas potentes posse, fieri quod nefas.

Euripid.

Malitioso
is dogmati

Denique nec Euphemi illius sermo ἄφηνε. Ἀνδρὶ πνεύοντι, ἢ πόλει ἀρχὴν ἐχούσῃ, ἐδὲν ἄλογον ὅ, πᾶσι συμφέρον: *Viro aut Urbi prin-
cipi nihil iniustum quod fructuosum.*

In Thucy-
did. lib. vi.

Dogmasim-
plicius ac
verius.

Apage. ab ore aureo aurum illud purius: *Εγὼ δὲ ἐδὲν νομίζω γὰρ ἀνδρὶ, ἄλλως τε καὶ ἀρχόντι, κάλλιον εἶναι κτήμα ἐδὲ λαμπρότερον ἀρε-
τῆς καὶ δικαιοσύνης. Ego verò nullas opes viro, ac præsertim Principi,
pulchriores honestioresque censeo, quàm Virtutem & Iustitiam.*

Xenop. de
Cyrì Ex-
ped. lib. vii

Gloria Ius-
titia adse-
cla:

Et fructum Regi quid ingerunt? gloriam potius. *Fundamentum autem perpetuæ commendationis & famæ Iustitia est:
sine quâ nihil potest esse laudabile.*

Cic. i i i.
de Offic.

Et panē di-
minuit.

Præclarè Principum princeps : *Pietate & Iustitia, Prin-
cipes dii fiunt.*

Augustus
apud Se-
nec. in Lu-
do.

CAPVT XI.

*Iustitiam administrandam Subditis esse. æquabiliter : temperan-
ter : & sine cumulo legum. remoto etiam litium studio.*

Ius reddi-
ro, primum
Principis
munus.

EAM igitur in se Princeps seruet : nec id solùm, sed, vt
addidi, **I**N A L I I S. quia Diuam hanc asserere, vnâ
cum regni munere ci munus. Originem sceptri si repetis,
Fruenda

Cic. II. de
Offic.

Fruenda iustitiæ causâ reperies olim benè moratos reges con-
stitutos.

*Hæc causâ
creatus
maximè;*

Ibidem.

Quid enim aliud quàm contra vim & manuariâ illam
legem inuenti & inuecti isti? ut essent, qui *summum cum infi-*
mis pari iure retinerent.

Aristot. v.
Polit. cap.
x.

Benè Sapientiæ filius: βαλεται ὁ βασιλεὺς ἐν φιλαξ, ὅπως οἱ μὲν *visum*
κέντημένοι τὰς οὐσίας μὴ δὲν ἀδίκον πάχωνιν: ὁ δὲ δῆμιον, μὴ ἐβρίχηται *cuique de-*
μὴ δὲν: *Rex debet & vult esse custos, ut nec opulenti iniustum*
aliquid patiantur, nec plebs contumeliam accipiat.

Benè & Musarum filius:

Hesiod.
Theog.

Τένεκα γὰρ βασιλῆες ἐχέφερες, ἐνεκα λαοῖς
βλαπτομένοις ἀγορησι μετὰ τροπῇ ἔργα τελέσσι:
Hac vna, reges olim, sunt fine, creati:
Dicere ius populis, iniusta que tollere facta.

Senec. De
Clem. I.

Ius ergo noster dicat, reddat: & id habeat *supra omnem in-*
iuriam positum.

Ius sit a-
quum.

Tac. XIII.
Annal.
I. Histor.

Nihil in penetibus eius venale sit, aut ambitioni peruium.

*Sine pretij
aut gratia
aspectu.*

Causas reosque audiat. quia inauditi atque indefensi, tan-
quam innocentes pereunt.

Aristot.
Rhet. I.
cap. III.

Leges ne violet. ἐν γὰρ τοῖς νόμοις ἐστὶν ἡ σωτηρία τῆς πόλεως: nam
in legibus salus ciuitatis sita:

*Ex legum
prescripto.*

Colum.
lib. I.

Interdum tamen temperet. quia haud frustra *Summum*
ius, antiqui summam putarunt crucem.

Tacit. IV.
Annal.

Nouas parcè ferat. nam & illud verum, *Corruptissima*
republica, plurimæ leges.

*Nouæ aut
multæ leges
fugiendæ;*

Ibid.

Hoc æuum si vides; fateare, ut antea flagitiis, sic nunc legi-
bus laborari.

Annal. x I.

Inde litigandi ars & studium: ut quemadmodum vis mor-
borum pretia medentibus, sic fori tabes pecuniam aduocatis ferat.

*Et fori hæc
litigia.*

Ibidem.

Inde publicæ mercis nihil tam venale, quàm aduocatorum per-
fidia.

Quod inter causas
(mibi quidem) corrupti huius
aut:

Idem nouo
& diuerso
Iustiniano
opus.

Et cur dissimulem? pestis Europæ caninum hoc studium. Colum.
lib. 1.
quod haud temerè quispiam concessum latrocinium dixit.

Catonis prisci voto meū adsonet, Forum muricibus sterni. Plutarch.

Et medeatur noster Princeps: videatq; ne legibus fundata Plin. Pa-
neg.
ciuitas, legibus euertatur.

Sine caussidicis satis felices olim fuere, futuræque sunt vrbes. Colum.
lib. 1.

CAPVT XII.

Clementia definita. Principi commendata. quæ amabilem eum, quæ
firmum, quæ illustrem facit.

Clementia
matura.

Eius de-
scriptio.

Conueni-
tissima
Principi:

PRÆFERO nunc Principi lumen alterum, Clemen-
tiam: id est, vt ego appello, Imperiorum Lunam. Mitis
& mollis ea Diua: quæ lenit, quæ temperat; noxios eripit, la-
psos erigit; & seruatum ita eos ipsos qui se perdunt. Nec de-
scripserim eam aliter, quàm VIRTUTEM ANIMI A-
POENA AVT VINDICTA AD LENITATEM
CVM IUDICIO INCLINANTIS. Hæc homini
omnium virtutū conuenientissima, quia humanissima. sed
Nullum tamen ex omnibus magis, quàm Regem aut Princi-
pem decet:

Sen. 1. De
Clemen.

Qui largi-
ter exerce-
re potest:

Quia plus habet apud illos quod seruet, ac maiore in materiâ
apparet.

Et debet.
quia gra-
tiam ei pa-
rat:

Quia etiam omnia conciliat, quæ sceptro digna. Aino-
rem in priuatis: Ibidem.

Qui vult amari, languidè regnet manu.

Seneca
Tragic.

Tutelam:

Sectritatem, quæ ex amore.

Non enim sic excubie, nec circumstantia tela;

Quàm tutatur amor.

Claud. ad
Honor.

In regno
firmitatē.

Et cetera vi aut fraude perumpas: hæc arx inaccessa, hoc in-
expugnabile munimentum est, munimento non egere. Plin. Pa-
negyr.

Etiam firmitatem. Nam firmissimum id imperium, quo obe-
dientes gaudent. Liu. lib.
VIII.

Contri

Contrà autem,

Seneca.

Inuisa nemo imperia retinuit diu.

Sallust. at
Cæf.

Euentibus omnis æui crede. qui benignitate ac clementiâ
imperium temperauere, his candida & lata omnia fuisse: etiam
hostes equiores quàm aliis ciues.

*Nec crudi
aut immi-
tes unquã
diuturni.*

Cicero pro
Ligar.

Adde, quòd æterna gloria ab hac viâ: nec ullâ re propius
homines ad eum accedunt, quàm salute hominibus dandâ.

*Sed & glo-
riâ parat:
Imò volus
diuinitatē.*

Poëta, versibus aureis:

Tacit. 1.
Oëtav.

Pulchrum eminere est inter illustres viros:

Consulere patriâ, parcere afflictis, ferâ

Cæde abstinere, tempus atque iræ dare,

Orbi quietem, sæculo pacem suo.

Hæc summa virtus, petitur hac calum via.

*Audiat,
recondat,
Princeps.*

Tac. 1.
Annal.

Vsurpet igitur meus Princeps: & amorem apud populares,
metum apud hostes querat.

xii. Ann.

Nec dominationem, & seruos; sed rectorem, & ciues cogitet:
Clementiamque & Iustitiam capeßat.

*Rex esto, nō
Dominus.*

Ita Homerî illud conueniet:

Odyss. 6.
& alibi.

— Πάτερ δ' ὧς ἔπειτα ἦεν.

— mitis erat patris instar.

Item pater

Ita Biantis illud eueniet: τὰς ὑπηκόους φοβέσθαι μὴ αὐτὸν, ἀλλ' ὡς
ὑπὲρ αὐτῶν: timere subditos non illum, sed pro illo.

*ut illi ti-
meant, non
illum.*

CAPVT XIII.

*Clementia vberiùs cōmendata, sed cum temperie. Abire eã à Iustitiã
leniter. nec tamē soluere eã vim Imperij, sed vincere lento nodo.*

SED vsurpet (non temerè à me positum) CVM IUDICIO.

Quia absque illo, mollities hæc & lentitudo sit, & flagi-
tium, adeò non virtus. Secedit paullùm, fateor, ab acri illo
Iustitiæ Sole hæc Luna: sed secedit, non discedit, diuersa po-
tius quàm aduersa. Iustitia ipsa nihil indignetur, haud vs-
quequaque adhærere sibi Principem nostrum pede presso:
quoniã sine peste & pernicië id non potest generis humani.

*Fleßit à
iusto cle-
mentia:*

*Sed bono
nostro.*

Id est ob assiduas & innumeras culpas:

Flagitia enim & facinora sine modo sunt :

Tac. III. Annal.

Περύκασί τε ἀπαντες, ait ille. καὶ ἰδίᾳ & δημοσίᾳ ἀμαρτάνων, καὶ ἐν ἑστ. νόμῳ & ὅσις ἀπέργετ' αὐτοῖς : nati omnes peccare & lahi sunt, quā privatum, quā publicè, neque lex est quæ satis validè vetet aut capiat modum.

Thuc. lib. III.

Quæ dissimulanda: aut omnes & omnia, perdenda.

Ita necessarium est, sæpè dissimulet, & malit videri inuenisse bonos quàm fecisse.

Tacit. in Agric.

Crebra puni-
tio vilescit.

An rigidè semper puniat? non ex publico id usu: quia severitas amittit assiduitate auctoritatem:

Senec. I. de Clem.

Imò irritat peccata.

Et nescio quo obnitendi vitio, videbis ea sæpe committi, quæ sæpe vindicantur.

Ibidem.

Rebelliones excitat.

Sed nec ex ipsius privato. quoniam ut arbores quædā recisa pullulant: ita regia crudelitas auget inimicorum numerum, tollendo.

Ibidem.

Temperatus enim timor est, qui cohibet: assiduus & acer in vindictam excitat.

Ibidem.

Nec timor coërcet.

Verissimè dixerim: Sequit'ia plus timoris quàm potētia addit.

Sallust. Iugurth.

Metus autem & terror infirma vincula caritatis. quæ ubi remoueris, qui timere desierint, odisse incipient:

Tac. Agric.

Et repertis auctoribus, tollent animos.

VI. Ann.

Infame hoc etiam Principi.

Et tamen fac proficere. quæ hic gloria? Principi non minùs turpia multa supplicia, quàm medico funera.

Sen. I. De Clem.

Et Iustitia omnino temperanda:

Melior ergo via altera. & veri benignique Principis est, ad Clementiæ commodum, transilire interdum terminos Æquitatis, quando sola est Misericordia, cui omnes virtutes cedere honorabiliter non recusant.

Cassiod. XI. Var.

Inleuiter errat, aut serio pœnitentia.

Clementis Iustitiæ exemplum, siue præceptum hoc habeat. Omnia scire, non omnia resequi; parvis peccatis veniam, magnis severitatem commodare: nec pœna semper, sed sæpius pœnitentia contentus esse.

Tacit. Agric.

—ignoscere pulchrum

Claudian.

Iam misero. pœnaque genus, vidisse precantem.

Cleon

Thuc. lib.
III.

Cleon quid mihi obgannit? Tria esse αὐτοφωτὰ τῇ ἀρχῇ, *Nō resolutum imperium*
 οἷστον, καὶ ἡδονὴν λόγων, καὶ ἐπιτακτικῶν, *nocentissima Imperio, Misericordia- benignitas.*
nem, Blandiloquentiam, & Lenitatem.

Mentitur. nam & Clementiæ sui nerui, &

Claud. Pa-
neg. Mal-
lij.

— peragit tranquilla potestas

Quod violenta nequit: mandataque fortiùs urget
Imperiosa quies.

*Imò effica-
ciùs iubet
quedam &
patrat.*

Plinius lib.
VIII. Ep.

Malè fanè terrore veneratio acquiritur. longèque valentior
amor ad obtinendum quod velis, quàm timor.

Sallust. ad
Cæs.

Crispi geminâ hæc consigno. Equidem ego cuncta imperia *O non nisi è*
calo verba!
crudelia, magis acerba quàm diuturna arbitror: neque quemquam
à multis metuendum esse, quin ad eum ex multis formido recidat.
Eam vitam, bellum æternum & anceps gerere. quoniam neque ad- *Hauri,*
uersus, neque ab tergo aut lateribus tutus sis, semper in metu aut *Princeps,*
periculo agites. *hauri.*

CAPVT XIV.

*De fide adiunctum, quæ Iustitiæ origo aut suboles. Ea commenda-
 ta, vt columen humani generis. Gloriosam hanc Principi esse.
 Utilem. Spreti ab Etruriâ doctores noui.*

HA B E S duo lumina. de quorum fulgore & quasi re-
 percussu, eccetibi duo altera accensa, Fidem & Mo-
 destiam. Equibus illa Iustitiæ ita vicina est, vt alteram ab
 alterâ oriri verè dixeris, nec refert vtram. Nam &
Fides Iustitiæ fundamentum est.

Cicero. 1.
Offic.

Et hæc in animo non subsidet, nisi in quo illius honos &
 amor. Eam describere breuiter possum, EFFECTVM, QVOD *Fidei de-*
 IN NOBIS SIT, DICTI AVT PROMISSI. Vir- *scriptio.*
 tus, quæ iure omnino cara sit Principi, cui sua aut publica
 res cara. Nam hæc

Senec. Ep.
LXXXIX.

Sanctissimum humani pectoris bonum est.

Silius ad
Fidem.

Ante Iouem generata, decus diuinumque hominumque,
Qua sine non tellus pacem, non æquora norunt:
Iustitiæ consors, tacitumque in pectore numen.

*Commen-
tatio.*

Honoris
Romae.

Quam nec imineritò in Capitolio vicinam Iovis optimi ma- Cato Cens-
ximi Romani esse voluerunt. forius.

Vt enim ille tutor humani generis, sic ista: nec vlla res Cicer. rer.
vehementius remp. continet, quàm Fides. Offic.

Servanda
firmiter in
repub.

Itaque eam magnoperè censemus conseruandam:

Auctor ad
Heren.
lib. i i r.Honoris ita
exigit:

Fama suadet: quoniam

Euripid.

— Καλὸν τι γλῶσσαν, ὅτε τις πιστὸς παρῆν:

— res pulchra, lingua cui fiet Fides.

Et utilitas.

Fructus suadet. Καὶ ἀνθρώπων γιγνομένων τῶν σωθῆναι ἢ Arist. Rhe-
πρὸς ἀλλήλους χάρις τῶν ἀνθρώπων: & infirmatis violatisque pactis, Theod. r.
collitur inter homines commerciorum usus. cap. xv.

Planè igitur perfidiosum & nefarium est, fidem frangere, Cicero pro
quæ continet vitam. Q. Roscio
Com.

Nec audiē-
di vulpio-
nes, qui
suffodiunt.

Et vbi isti doctores noui?

Οἷσιν ἔτε βωμὸς, ἔτε πίστις, ἔδ' ὅρη & μένει:

Aristoph.
Acharn.

Quæ nec ara, nec fides, nec vlla firma pactio est.

Qui aures Principum venenant; & suadent, Vt omnia re- Cicer. i i r.
cta & honesta neglegant, dummodo potentiam consequantur. Offic.

Qui inter mortuum illud recoquunt,

Ex Eurip.

— ius regnandi gratiâ

Violandum est. aliis rebus pietatem colas.

Frangenda
en nullâ vi.

Heu vani, falsi! Nam Fides nullâ necessitate ad fallendum Seneca
cogitur, nullo corrumpitur præmio. Epistola
LXXXIX.

— Fulgentibus ostro

Silius lib.
XIII.

Hæc potior regnis.

Nullâ
fraude.

Fraudes & captiunculas miscent? scio. & perfidos nun- Liu. lib. ix.
quam causâ deficiet, cur pacto non stent:

Semperque aliquam fraudi speciem iuris imponent.

Ibidem.

Sed audiant generosum Brasidâ. Ἀπ' αὐτῆς δ' ὡς περὶ δίκην τοῖς Thucyd.
τε ἐν ἀξιώματι πλεονεκτῆσαι, ἢ βίαν ἐμφανεῖ: Iis qui in dignitate sunt, lib. i r.
turpius, fraude honestâ circumuenire aut ledere, quàm vi apertâ.

Nam

Cic. III.
Offic.

Nam quod nonnulli sibi *sumunt*, nullam esse fidem quæ *infideli data sit*: Etiam infid. doferuados

Ibidem.

Errant, & *quærun*t latebram periurio.

Ambr. II.
de Offic.

Nam Fides etiam perfidis præstanda est:

Etiam inter arma. &

Etia hosti.

Silius lib.
XI III.

—optimus ille
Militiæ, cui postremum est primumque tueri
Inter bella fidem.

Apagite igitur istos, ô mei reges:

Idem lib.
II.

—neu rumpite fœdera pacis,
Nec regnis postferre fidem.

Aristot.
Rhet. ad
Alexand.
cap. XVIII.

Hoc cogitate. ἐν ὁποτέρῃ, φοβούμενος τὴν τε παρὰ τῷ θεῷ τιμωρίαν, *Periuris deus homi-*
καὶ τὸ πρὸς τοῖς ἀνθρώποις αἰσχύνῃ: non peierare, timentes & diui- *nesq; infe-*
nam ultionem, & humanam infamiam. *sti.*

Nam profectò

Tibul.:

—et si quis primò periuria celat:
Sera tamen tacitis pœna venit pedibus.

CAPUT XV.

De Modestia præscriptum, quæ Clementiæ assidet. Infillata Prin-
cipi, & in Sensu & in Actione.

ET Fides quidem Iustitiæ, vt sic dicam, παράδεισος est: de
Clementiæ autem lumine, Modestiæ lumen refulget:
quæ concolor illi valdè, & lenis mitisque animi assidua co-
mes. Definio, RATIONE TEMPERATVM, NEC
ACTIONE EXSVLTANTEM, DE SE SVISQVE
SENSVM. Quæ virtus cum alijs inculcanda (quid enim homi- *Quid Mo-*
nes sumus? aut quâdiu sumus?) tû Principi maximè: quem *destia?*

Bernar. in
Epist.

In alto positum non alta sapere, difficile est.

Sen. II. De
irâ.

Quidquid enim leue & inane in animo est, secundâ se aurâ sus-
tollit.

Sallust.
Iugurth.

Hinc plerumque in magnis ille contemptor animus, & su-
perbia, commune nobilitatis malum.

Rara ea in
aulis, &
apud ma-
gnos.

Sed

Esse tamen
debet.

Sed noster temperet, sciatque Modestie famam neque sum-
mis mortalium aspernandam, & à diis aestimari.

Tacit. xv.
Annal.

Nam su-
pra, non
extra ho-
mines Prin-
ceps.

Cur autem insolescat? Non minus hominem se, quam ho-
minibus praeesse cogitet.

Plin. Pa-
negyr.

Et regnū,
& omnia
regni va-
na;

Sceptrum, aut opes, faciunt animos? Miser & vane. Cun-
cta mortalium incerta: quantoque plus adeptus sis, tanto te magis
in lubrico censeas.

Tacit. r.
Annal.

Incerta,

Caduca haec & fragilia, puerilibusque consentanea crepundiis,
quae vires atque opes humanae vocantur.

Valer. lib.
vi. cap. vlt.

Ruina pra-
cipiti obno-
xia.

An ignoras magnas arbores diu crescere, vna hora exstirpari?

Curt. lib.
vii.

Vidi cruentos carcere includi duces,
Et impotentis terga plebeia manu
Scindi Tyranni.

Seneca
Herc. Fur.

Scilicet nihil tam firmum est, cui periculum non sit etiam ab
inualido.

Curtius
lib. vii.

Leo ipse aliquando minimarum avium pabulum fit, & ferrum
rubigo consumit.

Ibidem.

Etiam in
externis
Modestia
amplecten-
da.

Sensum ergo modificetur & temperet: imò & A C T I O -
N E M. Persona enim Principis non solum animis, sed etiam
oculis servire debet civium.

Cic. Phi-
lip. viii.

In sermo-
ne;

Serino ei grauis. Nam quemadmodum sapienti viro inces-
sus modestior convenit: ita oratio pressa, non audax.

Seneca
Epist.

Nam futi-
les, inuti-
les.

Etiam paucus. Apage linguaces istos: (quibus plerum-
que ita evenit) loquentiae multum, sapientiae parum.

Sallust.
Catil.

Quorum omnis vis virtusque in lingua sita est.

Idem ad
Caes.

Sanè vetus illud nondum me fefellit: Canem timidum la-
trare vehementius, quam mordere. altissima quaeque flumina mi-
nimo sono labi.

Curtius
lib. vii.

In veste:

At in Cultu, ne exuberet. Virum magnum ad regem
Magnum audiat: πολὺ κάλλιον ἢ βασιλικώτερον, τὴν ψυχὴν ἔχειν ὀ-
νείμασι, ἢ τὴν ἐξωτὴν σάματα. ὁρᾶν δὲ ματεῖσθαι: multò pulchrius
magisque

Aristot.
Praefad.
Alexand.

magis quæ regium, animum præferre cultum & compositum, quàm corporis vestem.

Marius
apud Sal-
lustium.

Benè Romanus Imperator : Munditias mulieribus, viris laborem conuenire.

Xenophon
in Hier.

Et cultu quid opus? Εποικὴ δὲ καὶ ἐν δὲ αὐτῇ πρὸς τὴν ἑαυτοῦ συμπαρέτατον ἀνδρὶ ἀρχοντι : Mihi à deo & à calo videtur Venus quæpiam & Gratia comitari ac subsequi virum principem.

Curt. lib.
VII.

Nec aliter de externâ omni specie censeo. & hoc de Modestâ, ab Scythiâ præcepto non Scythico concludo. *Fortuna nam tuam, ô Princeps, pressis manibus tene. lubrica est, nec inuita teneri potest. Impone felicitati tuæ frenos, facilius illam reges.* Ex aliâ circumfusa specie.

CAPVT XVI.

Ex occasione de Maiestate adnexa lacinia. quid ea, & qui, & quatenus paranda?

SED Modestiam tamen ita commendo Principi, vt non spernam ab eo Maiestatem. Hæc est REVERENDA Descriptio Maiestatis. QVAEDAM AMPLITVDO, OB MERITVM VIRTVTIS, AVT RERVM AFFINIVM. Græcis ea Σεμνότης dicta : nobis, in priuato Auctoritas, in Principe Maiestas. Acre ea telum ad imperium : quoniam & in pace

Cicero
Topic.

Ad fidem faciendam Auctoritas queritur.

Quæ tibi-
lis regnâti.

Idem pro
leg. Man.

Et multum in bellis quoque administrandis, atque imperio militari valet.

Idem To-
pic.

Nec magis eam à Principe remoueo, quàm Virtutem ipsam : quæ plerumque illam gignit. Quanquam & *con-* Propriè à Virtute orta : sed & ab externis. cursio rerum externarum affert Auctoritatem.

Tacit.
Agric.

Vt morum inprimis grauitas. si tamen ita temperes, vt *A Graui-* tate. tristitiam & arrogantiam exuas:

Ibidem.

Nec tibi, quod est rarissimum, aut facilitas auctoritatem, aut seueritas amorem deminuat.

et. annal.

Qualis laudatus ille Germanicus: qui visu & auditu iuxta
H venera-

venerabilis, cum magnitudinem & gravitatem summae fortunae 11. Ann.
retineret, invidiam & arrogantiam effugerat.

A corpore, aut verbis. Faciunt & quaedam à naturâ. ut si quis corpore ingens, ver- xv. Annal.
bis magnificus.

A temperato recessu. Aut ab arte. ut recessus & seiunctio : quia viles plerum-
 que, qui nimium civiles. Et effatum Liuium verum est:
Continuus aspectus minus verendos magnos homines ipsa satie- Liu. lib.
tate facit. xxxv.

Et maiestati maior ex longinquo reuerentia :

Tacit. 1.
Annal.

Hominiбусque omne ignotum semper pro magnifico est. Sed In Agric.
 modus in his talibus esto : qui sal & anima virtutum.

CAPVT XVII.

Minores aliquot virtutes posita, quae Principem deceant: sed spar-
sim, & breuiter.

VENI O nunc ad minora, quae dixi, lumina : id est, vir-
 tutes haud æquè illustres aut necessarias regibus, ta-
 men viles. quas, velut stellas, spargam & defigam (fas ita
 loqui) in supremi Capitis huius cælo. Audi Princeps.

Liberalitas decora Prin- BENEFICVS esto. Liberalitate enim nihil est naturæ homi- Cicero 1.
sipi. nis accommodatius : Offic.

Et Regum inprimis. quos armis, quàm munificentia vinci, Sallust.
minus flagitiosum est. Iugurth.

Cum dilectu tamen, & modo. Sed cum iudicio esto. Subita enim largitionis comes, paeni- Plinius lib.
 tentia. vii. Epist.

Etiam cum modo. ne si ararium ambitione exhausseris, per Tacit. 1.
scelera supplendum sit. Ann.

Nimis hauriendo Fontem ipsum exhauris. nec malè vir
 sanctus : Liberalitate liberalitas perit. Hieron.

Falluntur autem quibus luxuria specie liberalitatis imponit. Tacit. 1.
 perdere multi sciunt, donare nesciunt. Histoz.

xi. Ann.

CASTVS esto. *Animo enim per libidinem corrupto nihil honestum inest.* *In concupiscentia animi.*

xii. Ann.

Coniugi deditus : nec tamen cum Claudiano illo stipte, *conjugum imperiis obnoxius.* *At non obsequium.*

Aristot. ii.

Polit.

cap. vii.

Turpe viro, inò ipsi imperio. *Καίτοι τί ὀφείλει γυναικας ἀρχειν, ἢ τοὺς ἀρχοντας ὑπὸ τῆς γυναικὸς ἀρχῆς;* Quid verò interest, utrū *famina gubernent, an qui gubernāt, gubernentur à feminis?*

Tacit.

Agric.

IRAM fuge. eaque aut nulla tibi, aut aperta esto. Principi *iram vitet: aut aperiat.*
viro *honestius puta offendere, quàm odisse.*

Ibidem.

Mali illi *obscuri, eoque irrevocabiles.*

Ibidem.

Qui reponunt odia, quodque *sævæ cogitationis indicium est, secreto suo satiantur.*

Senec. i. de

Clemen.

CONVICIA sperne. Magnam fortunam magnus animus *de-* *In conviciis ne inquietat.*
cet, & talium contemptor.

Ibid.

Cuius est *proprium, placidum esse tranquillumque, et iniurias atque offensiones supernè despicere.*

Tacit. iv.

Annal.

Vniuersè autem verum est: *Convicia, si irascere, agnita videntur: spreta exolescunt.*

Ibid.

FAMAM tamen ne contemne: & cogita *Ceteris mortaliū in eo stare consilia, quid sibi conducere arbitrentur: Principum diuersam esse sortē, quibus præcipua rerum ad famam dirigenda.* *Famam caret.*

Ibid.

Laus tibi & posteritas in oculis: censeasque cetera *Principibus statim adesse: unum insatiabiliter parandum, prosperam sui memoriam. Nam contemptu famæ, contemni virtutes.*

xi. Annal.

DOCTRINAM nonnihil ad hunc finem promoue: quæ *Doctrinā languet. quoniam sublati studiorū pretiis, etiam studia pereunt.* *amet.*

Plin. Pa-
negyr.

Ea *spiritum et sanguinem sub te recipiant.*

i. Ann.

Ita *temporibus tuis dicendis, non deerunt decora ingenia.*

I. LIPSI
POLITICORVM
SIVE
CIVILIS DOCTRINÆ
LIBRI TERTII

CAPVT I.

*Prudentiam Principi per-necessariam. sine eâ vim & opes inuti-
lia. miscenda esse. sed primam illam in gubernatione præpollere.*

*Prudentia
in guber-
nâdo vsus.*

*Potētia si-
ne eâ, caca,
præcept.*

PERTEXVI regiam hanc Virtutum vestem:
Prudentiæ telam ordior. quam vt felici pe-
ctine percurram & percutiam, te vera Mi-
nerua nostra inuoco, ô æterni patris æterna
proles. Prudentiæ ad omnes res humanas
vsus: sed ad imperium maximè. quod sine
eâ non solum infirmum sit, sed ausim dicere nullum. Quis
nauium mihi dirigat, sine ferro quod affricuit Siderites? sic
nemo rempub. sine mente quam afflauit illa Diua. Vim so-
lam cogites? frustra. Qualis poëtarum ille Cyclops, amisso
oculo: talis Princeps, cui abest lumen hoc frontis.

Vis consilii expers mole ruit sua.

Horat.
III. Od.

Nec est diuturna possessio, in quam gladio inducimur.

Curt. lib.
VIII.

At contrâ,

Vim temperatam di quoque prouehunt

Horat.
III. Od.

In maius:

*Mixta v-
traque effi-
cacissima.*

Temperatam dico, prudentiæ hac mixturâ. *Πῶς μὲν γὰρ καὶ Ἰσοκράτης* Isocrat. ad
Περὶ ῥητορικῆς, αὐτὸς δὲ ταύτης, πλείους τοὺς Demonie.
ἔχοντας ἔλλαττε: Nam vis prudentiæ adiuncta, vsui est: sine eâ,
abit magis in noxam.

Nec

Nec malè poëta :

Valer. Flac.
IV. Argon.

— non solis viribus æquum
Credere. sæpè acri potior prudentia dextrâ.

Et certè in gubernatione palàm potior : quia sola lene il-
lud frænum est, quo voluntarij rediguntur in obedientiæ
gyrum. Ecce, ne animalia quidem cetera domueris sine tra-
ctatione quadam & arte : tu speres hominem ? quo nullum
animal morosius est, nullum maiori arte tractandum.

Senec. I.
De Clem.

Naturâ nos feroces, indomiti, æqui impatientes, nedum
feruitutis. καὶ οἱ ἀνθρώποι ἐπὶ ἐδέας μᾶλλον σωίζονται, ἢ ἐπὶ τοῖς ἡσυχίαι.
ἐς ἀνθρώπων ἀρχὴν αὐτὰς ἐπιχειροῦντας : & homines in nullos magis
insurgunt, quàm in eos quos imperium in se adfectare sentiscunt.

Xenoph.
I. Pæd.

Ibidem.

Et rem vidit, qui scripsit : πάντων τ' ἄλλων ζώων ῥᾶον, ἢ ἀνθρώ-
πων ἀρχὴν : omnibus animalibus facilius, quàm hominibus impe-
ritare.

Arist. III.
Polit.

Illam igitur adhibe, & hoc adhibe : ἡ φρόνησις, ἀρχὸν τὸ
ἰδίῳ ἀρετὴν μόνην : Prudentia, imperantis propria & unica virtus.

Tac. XIII.
Annal.

Sanè omnium temporum euentus docebit, & docuit,
plura in summâ fortunâ auspiciis & consiliis, quàm telis & ma-
nibus geri.

Oraculum non insolens effatus est ille vates :

Euripid.

Σοφὸν γὰρ ἐν βούλοισι τὰς πολλὰς χεῖρας
Νικᾶ,

Mens vna sapiens, plurium vincit manus.

Liu. XI.

Quin addo: Multa, quæ naturâ impedita sunt, cōsilio expediri.

CAPUT II.

Sed duplicem prudentiam esse: A se, & Ab aliis. illam optari, hanc
contingere. Rarum, imò ἀδύνατον esse, vt Princeps à se uno
satis sapiat.

IVRE hanc ergo Principi nostro inesse volo, & multò
magis adesse. Nam Sapientum duplex genus poëta ve-
tus appositè facit.

Propria:

Mutuati-
cia.

Οὗτος μὲν πάντας, ὃς αὐτὸς πάντα νοήσει:
Ἐπὶ δὲ δ' αὖ κ' ἀνείη, ὃς δὲ εἰς τὸν πᾶν.

*Laudatissimus est, ipse qui cuncta videbit:
Sed laudandus est is, qui pareret recta monenti.*

Hesiod.
Oper. i.

Et nostra Suada: Sapientissimum esse dicunt eum, cui quod opus sit, ipsi veniat in mentem: proximè accedere illum, qui alterius bene inuentis obtemperet. Cicero pro Cluent.

Cumque iis, vel ab iis potius, historicorum vberimus: Sæpe audiui eum primum esse virum, qui ipse consulat quod in rem sit: secundum eum, qui bene monenti obediat: qui nec ipse consulere, nec alteri parere scit, eum extremi esse ingenij. Liu. xxi. l.

Prior, ni-
mis rara in
purpurâ.

Et quamquam inter primos Principem esse voueam: tamen ad secundos magis admoueam. Primum, quia nescio quomodo (verè hoc, sed verecundè dicam) siue ætate, siue institutione, siue naturâ etiam, his ab aulâ prima illa animi ingenijque negata sors est. Indidem.

Altera igi-
tur assue-
menta.

Deinde ut eam habeant, tamen cum omnis ratio et institutio vite, adiumenta hominum desideret: Cicero i. Offic.

Magna e-
nim moles
imperij:

Tum hæc Gubernatoria maximè. in quâ certum est, Principem suâ scientiâ non posse cuncta complecti. Tacit. iii. Annal.

Nec vnus mentem esse tantæ molis capacem. i. Annal.

Itaque esto mihi

Σοφὸς τύραννος ἢ σοφὸν σωμονίαν:

Princeps sapiens, sapientium commercio. Euripid. opinor.

Et adsumat in partem curarum alios,

Nec Atlas
sine Hercu-
les sustineat.

Certus magna negotia magnis adiutoribus egere: Tacit. i. Annal.

Grauiissimosque Principis labores, quis orbem terre capeffit, egere adminiculis. Velleius lib. ii. Tacit. xii. Annal.

Exempla
docent.

Æuum omne videat, rarè eminentes viros non magnis adiutoribus ad gubernandam fortunam suam vsos reperiet. Velleius ii.

Ολίγα γὰρ εἰς ἀνὶ ἰδοί, καὶ εἰς ἀκούσαι: Pauca enim aliqua vnus videat, vnus audiat. Xenoph. viii. Ped.

At esse

Ibidem.

At esse debent πολλοὶ βασιλέως ὀφθαλμοί, καὶ πολλὰ ὦτα: *multi Regis oculi, & multe aures.*

Liu. XLIV.

Thales mihi, si volet, rex esto. tamen si de sua vnius sententiâ omnia geret, superbū hunc indicabo magis quàm sapientem.

CAPVT III.

Itaque Adiutores ei capiendum: idque iudicio. Eos duplices esse, Consiliarios & Ministros. Qui, & quàm vtilis illi!

A DIVTORIBVS enim certè opus: & hoc regiæ prudentiæ caput censeam, adsumere prudentes. Verè At-

Principi amicis opus.

Plin. Pa-
næg.

Præcipuum Principis opus esse, amicos parare.

Ibidem.

Nullum enim maius boni imperij instrumentum, quàm bo-

Qui, verè eorum thesaurus:

Micipsa
apud Sall.
Iugurth.

Regibus rex hoc crede. Illi Africano: *Non exercitus neque thesauri, præsidia regni sunt, verùm amici.*

Cyro, apud
Xenoph.
lib. VIII.

Huic Medo: Οὐ τόδε τὸ χρυσοῦ σκῆπτρον τὴ βασιλείαν ὀφείλω-
ζος ἔσθαι, ἀλλ' οἱ πολλοὶ φίλοι σκῆπτρον βασιλεύειν ἀληθέστατον καὶ ἀσφαλέ-
στατον: *Non aureum istud sceptrum est quod regnum custodit, sed copia amicorum ea regibus sceptrum verissimum tutissimumque.*

Et sceptri fulcrum.

Sed quæ parabis? Iudicij hæc res est. quod si Principi no-

Iudicio eligendi.

stro rectū à naturâ vel ab usu, ô salutare illū & bono publi-
co natum! Tamen ego dirigā, & adminiculabor in parte.

Bipartiti.

Adiutores mihi duorum generū, Consiliarij & admini-

Consiliarij eminent.

Aristot.
Rhet. ad
Alexand.

Τὸ βασιλεύειν, τὸ πρὸς τὸ ἀνθρώπων, θεϊκωτάτον ἔστι: *Consiliari, eorum quæ inter homines, diuinissimum est.*

Apud Pla-
tonem.

Veteri verbo vsurpatum:

Ἰερόν ἀληθὲς ἔστιν ἡ συμβουλία:

Quiddam sacrum profectò consultatio est.

Sallust. ad
Cal.

Iidem maximè necessarij. Nōne consilio stant regna,
vrbes, domus? Ego ita comperi, omnia regna, ciuitates, nationes,

Phæbi dictio.

vsque

usque eò prosperum imperium habuisse, dum apud eos vera consilia valuerunt. vbi cumque gratia, timor, voluptas, ea corrumpere, post paullo imminutæ opes, deinde ademptum imperium, postremò seruitus imposita est.

Itaque de his iure primò dicam.

CAPVT IV.

Definiti distinctius Consiliarij. & prima eorum munera explicata, Probitas, & peritia rerum. denique ostensi illi, in dīce famā.

Consiliarij. **A**PPELLO Consiliarios, QUI FIDI, RERVM HOMINVMQVE PERITI, SALVTARIA SVGGERVNT, PACE SIVE BELLO.

Fidi, siue viri probi. Dixi FIDOS, id est probos. Optimum enim quemque fidelissimum puto. Plinius Paneg.

Idem prudentes universè: Addidi RERVM HOMINVMQVE PERITOS, id est prudentes. Ἡ δὲ προνοία μάλιστα τοῦτ' ἔργον ἐστὶ φαμέν, τὸ δὲ βελδύειν: prudentis enim hoc proprium maximè munus arbitramur, rectè consulere. Aristot. vi. Ethic. Nicom. cap. vii.

Et distinctè rerum patriæ. Tales censeo, morum animorūque provinciæ gnaros. Tacitus Agric.

Non enim exteros temerè, nō aduenas. qui veriloquium hoc imbibi: Ad consilium de rep. dandum, caput esse, nosse rem publicam. Cicero, iii. de Orat.

Ætate grandes. Item Senes. quibus corpus annis infirmum, ingenium sapientiā validum sit. Sallust. Catil.

Adolescentum quidem animi plerumque parūm providi: iūque molles & ætate fluxi, dolis haud difficulter capiuntur. Ibidem.

Nec errat verbum vetus: Consilia senum, hastas iuvenū esse. Plutarchi.

Sortis vtriusque gnari. Terriò, fortunā variā exercitos. Reuerā enim nocumenta, documenta: & appositè de se Mithridates, Mibi fortuna, multis rebus ereptis, vsum dedit benè suadendi. Sallust. in Fragn.

Cum modo acuti. Quartò, quod satis sit, acutos. Nam qui nimis, fugio: & arcanum illud dogma ingero: οἱ φαιλότεροι τῶν ἀνθρώπων πρὸς τὰς ἐμμετα- Thucyd. lib. iii.

ἤβητοι ἔσονται, ὥς ὅτι τὸ πλεῖστον, ἀμεινον διακῶσι τὰς πόλεις: *Hebetiores, quàm acutiores, ut plurimum, melius remp. administrant.*

Curt. iv. *Causa. quia subtilia illa & ignea ingenia in assiduo motu, nouandis quàm gerendis rebus aptiora.*

Tacit. Agric. *Athos tales Princeps quàm reperiet? Non studiis priuatis, nec ex commendatione aut precibus paucorum:* *Legendi sine ambiguo.*

Plin. Pa- negyr. *Sed aut ipse noscet, si potest: aut tanget ad lapidem illum Lydium communis Famae. Singuli enim decipere & decipi possunt: nemo omnes, neminem omnes fefellerunt.* *Testimonia plurimum.*

Idem ibidem. *Nec malè ille olim ad Principem: Tales nos crede, qualis fama cuiusque est.*

CAPVT V.

Explicatum tertium munus, ut salubriter consulant. id inclusum quinque monitorum quasi lineis.

FECI etiam SALVTARIA SVGGERENTES. meritò. Nónne hic finis & velut portus quo velificentur consultores? veri & probi quidem. Peruenient autem, si per lineas has dirigant, quas signabo. Pietatem primùm iis ingero, & ut

Cypr. in Epist. *Consiliorum gubernaculum, Lex diuina sit.*

Pij sumo.

Plinius Paneg. *Vniuersè enim verum est, Nihil ritè nihilque providenter homines, sine deorum immortalium ope, consilio, honore auspicari.*

Tacit. i. Histor. *Libertatem secundò. ut fortiter, non obnoxiè, sententias dicant: nèue cum fortunà potiùs Principis loquantur, quàm cum ipso.* *Liberi sumo.*

Plin. lib. iii. Ep. ix. *Nam Libertas sicut & Fides, in præsentia quibus resistit, offendit, deinde illi sipsis suspicitur laudaturque.*

Tacit. xi. Annal. *Improbi illi, qui veri copiam non faciunt, sed suspensa, & quò ducantur inclinatura, respondent.*

iii. Hist. *Qui ambigui, & ita compositi, ut ex euentu rerum aduersa abnuant, vel prospera agnoscant.*

Constantes
& firmi
sunt.

Tertiò, Constantiam. Nam illaudentur, qui ex alienâ libidine huc illuc fluctuantes agitantur: interdum alia, deinde alia decernunt. Vti eorum qui dominantur simultas atque arrogantia fert, ita bonum malumve publicum existimant. Sallust. ad
Cæl.

Sed cum
temperie.

At non Rigorem etiam: nec inconstantis putem sententiam, Cicero pro
Balbo.
tanquam aliquod navigium, è reip. tempestate moderari.

Nam verè prudens & sapiens, non semper it vno gradu, sed Seneca.
vna via:

Nec se in aliquibus mutat, sed potiùs aptat: & vt verbo dicam, non cursum eundem tenet, sed portum. Idem.

Modesti &
placidi
sunt.

Quartò, Modestiam. & placent illi, qui specie obsequij regunt, ad omniaque quæ agenda sunt, quietâ cum industriâ adsunt. Tac. i. Hist.

Arte enim & flexu quodam opus sæpe: & obliquâ viâ eundem, quò non licet rectâ. Talis Cornelianus Piso: nullius servilis sententiæ sponte auctor, & quoties necessitas ingrueret, prudenter moderans. vi. Annal.

Talis Lepidus: qui pleraque ab seuis adulationibus aliorum in melius deflexit. nec tamen temperamenti egebat, cum aquabili auctoritate & gratiâ apud Principem vigeret. iv. Annal.

Denique,
res presso.

Quintò, Silentium. quia Taciturnitas optimum atque tutissimum rerum administrandarum vinculum: Valer. i. i.
cap. i. a.

Nec res magnæ sustineri possunt ab eo, cui tacere graue est. Curt. iv.

Arcani ergo ipsi, nec tamen arcanorum (salubriter monito) scrutatores. quia abditos principis sensus, & si quid occultius parat, exquirere illicitum, anceps; nec ideo assequare. Tacit. iiii.
Annal.

CAPVT VI.

Quæ vitanda Consiliariis: & primùm quæ impedimenta & velut vada bonæ Mentis! Ea quattuor notata.

HÆc loca illa plana, per quæ tutò explicentur consiliorum vela. Sed vada etiam sunt & scopuli: quos notabo. quia ludibrium profectò ventis debet, quisquis non cauet.

cauet. Inter vada mihi Contumacia est: ad quam non semel obhæsit sua foria ista ratis. Nam quidam naturâ ita pugnaces, ut

Contumacia, consilij remora.

Tacit. I.
Histor.

Tantum sententiis aliorum contradicant.

Indidem.

Qui, consilij quamuis egregij, quod non ipsi afferunt, inimici:

Indidem.

Et aduersus peritos peruicaces.

Eucret.

Bis stulti. siue quod omnes sapere volunt ex suo ore:

Tacit. XIV.
Annal.

Siue quod, siquid auctoritatis in ipsis est, crebris contradictionibus destruunt.

Ne priuatim quidam uis.

I. Histor.

Discordia item inter consuasores. Stimulat enim non raro priuati odij pertinacia in publicum exitium.

Sicut & dissidium.

Sallust.
Catil.

Tertiò. Affectus. à quibus sanè, omnes qui de rebus dubiis consultant, vacuos esse decet.

Item in hac illam ne partem affectio.

Ibidem.

Nam haud facile animus verum peruidet, ubi illi officium.

Cicer. I.
Offic.

Inprimis ubi Ira. cum quâ nihil rectè, nihil consideratè fieri potest.

Stat.

— male cuncta ministrat

Impetus.

Liuius lib.
XXII.

Quartò, Auaritia, siue rei suæ studium. Ex adyto Patruino hæc fors data: Priuata res semper offecere, officient que publicis consiliis.

Denique lucristudium.

Tacit. I.
Histor.

Quid mirum? Pessimum veri affectus & iudicij venenum, sua cuique utilitas.

Quod corrumpit omnia:

Sallust.
Catil.

Auaritia est, quæ omnia uenalia habere edocet:

Ibidem.

Quæ Fidem & Probitatem euertit: duo boni consilij instrumenta.

Et peruripit.

Arist. III.
Polit. cap.
III.

Cui plerique hominû obnoxij: sed Mercurij proles maxime. nec de nihilo lex Thebanis, quæ vetuit τὸν δῆνα ἐρῆς μὴ ἀπαρνεύον τῆς ἀγορᾶς, μὴ μετέχειν ἀρχῆς: eum qui decem ipsos annos à commerciis non abstinuisset, non admoueri ad gubernationem.

Instum maximè mercatoribus.

CAPVT VII.

Quæ turbamenta, & velut Scopuli bonæ Mentis? Tres ostensi.

*Confidētia
noxia.*

AT inter Scopulos, quibus illidi & frangi hæc nauis
solet, prima mihi Fiducia occurrit:

Quæ profectò cum sapientiâ non commiscetur.

Cic. pro
Leg. Man.

*Cuipectus
est, in pe-
ctus hoc de-
mitte.*

Phœbæa vox est: *Consilia calida & audacia, primâ specie lata sunt; tractatu dura, euentu tristia.*

Liuius lib.
xxxv.

Nec te fallit. Nam plerumque feroculi isti, μετ' ἀσφαλείας
μὲν δοξάζουσιν, καὶ δέουσι δὲ ἐν τοῖς ἔργοις ἀλλεῖπονται: *cum supinâ fiduciâ
sententiam dicunt, in re ipsa trepidantes deficiunt.*

Thuc. lib.
I.

*Cauti in
consiliis, in
facto au-
dares.*

At ego cautum Mimum audio:

Animus vereri qui scit, scit tutò aggredi:

Publius.

Et mihi, cum Græco scriptore, ἀνὴρ ἑταῶς ἀν' ἐν ἀριστοῖς, εἰ βαλὼν
καὶ μὲν ὁρῶν δέος πᾶν ἐπιγνώμην πείσει καὶ γενναίαν. ἐν δὲ τοῖς ἔργοις θε-
σοῦς εἶναι: *vir eâ ratione fiet optimus, si in deliberândo quidē cunctetur
& prætimeat quidquid pote contingere: in agendo autem confidat.*

Herod. lib.
vii.

*Cupiditas
refranâda.*

Scopulus alter, Cupiditas. Εμπθυμία μὲν γὰρ ἐλάχιστα κατὰ τοιοῦτον
ταῖς προνοίαις δὲ πλείστα: *Nam cupiditate pauca rectè consunt, cir-
cumspēctione plurima.*

Thuc. vii.

*Celeritas
repudiâda.*

Cui adiuncta Celeritas, infamis naufragiis in hoc mari.
Nam qui cupit, festinat: qui festinat, euertit. *Omnia non pro-
peranti clara certaque sunt, festinatio improvisa est & cæca.*

Liuius lib.
xxii.

*Prudentia
vera pestis.*

Itaque verè dictum: *Nihil magni discriminis consiliis tam
inimicum, quàm Celeritas:*

Idem lib.
xxxii.

Itemque: Δύο μὲν ἐναντιώτατα τῇ βελουσίᾳ, τάχ' & τε καὶ ὀργή: *Thuc. lib.
Duo aduersissima recte Menti, Celeritas, & Ira.*

Thuc. lib.
iii.

*Cui tardi-
tas amica.*

Lentos ego amo, lentos: & qui cum nostro Comico

Quidquid est incoctum, non expromunt, bene coctum diuunt.

Plaut. Mil.

*Et tardē-
leres feli-
ces:*

Nam quòd nonnulli in consultando temerarij, in exsequendo
viri sunt:

Velleius
lib. ii.

Subiti

Tacit. IV.
Hist.

Subiti consilijs, sed euentu felices:

Liuius lib.
XXXI.

Cur mouear? scio à casu esse, cui non fido: magis rationi,
& huic dicto: Celeres istos *celerem pœnitentiam, sed eandem
seram atque inutilem sequi.*

Tacit. I.
Histor.

Vidimus, videmus, videbimus. semperque verum, *See-* Nisi in sce-
lere.
lera impetu, bona consilia morâ valescere.

Demosth.
Exord. XX.
II.

Quæ ijs propria, sicut Celeritas Actioni. Nam *δεῖ μὲν ἑστῆναι* Assionibus
tamen ea
λαέως ἐφ' ἡσυχίας, ποιεῖν δὲ τὰ δόξαντα μὴ ἀσθενῆς: *Consulere quidem grata.*
oportet lentè, consulta exequi festinanter.

Aristot. VI.
Ethic. cap.
IX.

Addo à grauissimo viro pondus, *πράττειν μὲν δεῖ ταχὺ τὰ βα-
λιδύνητα, βαλοῦντα δὲ βραδέως:* *celeriter deliberata peragenda sunt,*
deliberandum autem tardè.

CAPVT VIII.

Ipse Princeps quæ se gerat in audiendis consilijs. Dogmata huic rei.

CONSILIARIOS formaui: res monet, vt etiam
ipsum consulentem. Frustrâ enim illi idonei, si non
iste: & perierit omnis salubrium consiliorum liquor, nisi Princeps
apert se ad
consilia.
aptum velut vas sit in quod instillet. Princeps igitur, in ca-
piendis consilijs, hæc seruet.

Cæs. lib. V.
Comm.

Maturè deliberet. *Timet, atque eum deficere omnia videntur,* Tempestinè
consulat.
qui in ipso negotio consilium capere cogitur.

Seneca
Epist.

Gladiatorum hoc est non Principum, *in arenâ consilium.*

Cicero
Philip.

Magna in rep. momenta sunt temporum: & multum interest,
idem illud vtrum antè an post decernatur, suscipiatur, agatur.

Tacit in
Germ.

Peccatur hîc in Plurium statu. vbi illud ex libertate *vi-* Quodra-
rum in Po-
lyarchiâ.
tium, quod non simul, nec iussi conueniunt.

Ibidem.

Sed & alter & tertius dies cunctatione cœuntium absumitur.

II. Hist.

Caueat Princeps. etiam illud: *ne inutili cunctatione, agendi* Ne lentè
nimis con-
sulat.
tempora deliberando consumat.

Illie.

Néue dies rerum, verbis terat.

Eligat &
iudices.

Audiat cum iudicio. Turpis Claudianus ille frutex, cui ^{xiii. Ann.}
non amor, non odium, nisi indita & iussa.

Qui à suis

Ducitur, ut nervis alienis mobile lignum.

Horat.

Non pertē-
dat.

Tamen sine Pertinaciâ. quia illud Marci Principis diui-
num: *Æquius est, ut ego tot. taliumque amicorum consilium se-*
quar, quàm tot. talēsque amici meam vnius voluntatem.

Capitol. in
M. Anto-
nino Phi-
losoph.

Non ape-
riat.

Sententiam suam celet: ex hoc præcepto. *Fieri quid de-*
beat, cum multis tracta: quid facturus sis, cum paucissimis, vel
potius ipse tecum.

Veget. lib.
III.

Sanè anima consilij, secretum: & nulla sunt meliora consilia,
quàm quæ ignoraverit adversarius antequàm fierent.

Ibidem.

Liberos a-
met.

Libertatem admittat, nec amet Aulæ verba illa byssina.

Plutarch.
Apoph.

Adulantes
oderit.

Regum opes sæpius assentatio, quàm hostis euertit.

Curtius
lib. VIII.

Qui noxij.

At mihi salus illius desperata est, cuius aures ita formatae
sunt, ut aspera quæ utilia, & nihil nisi iucundum & laesurum ac-
cipiant.

III. Hist.

Miser est Imperator, apud quem vera reticentur.

Capitol. in
Gord. iun.

Non præ-
mia confi-
liis.

Sine discrimine audiat. & nec bona quidem cōsilia præ-
mijs afficiat (arcanum dogma suggero :) ne quis spe adipi-
scendi à vero deflectat, & *ὡς δὲ γινώσκων τινὲς πρὸς ἁδελφὸν λέγει: præ-*
ter animi mentem aliquid, & ad gratiam loquatur.

Thucyd.
lib. III.

Non penas
statuat.

Sed nec mala supplicijs. Defuturi enim sunt qui suadeant,
si malè suassisse periculum sit.

Curtius
lib. III.

Et sanè non melioris fidei habendū, qui prudentiùs suaserint.

Ibidem.

Successus
enim à for-
tunâ, siue
deo.

Id est, Felicius. Nam profectò sæpe prava magis quàm bona
consilia prosperè eveniunt. quia plerasque res Fortuna ex libidine
suâ agitat.

Salust. ad
Cæs.

Imò

Centum doctum hominum consilia sola hæc devincit dea.

Plaut.
Pseud.

Cum

Tacit. vi.
Annal.

Cum quâ (extremum id moneo) ne pugnet. & ardua illa *Et quidam supra nos.*
atque implexa consilia, quibus impar est, fato permittat.

CAPVT IX.

Spernenda occulta Consilia, & ab Aula seruis.

ADDO breuem, sed magnæ rei notam. vti spernat ge- *Aulici cō-*
nus illud Domestici consilij, quod per prauam pru- *siliarij im-*
dentiam nonnemo sibi sumit. Id ferè constat ex Aulæ qui- *probi.*
busdam Mancipijs :

Tacit. III.
Annal.

Quibus omnia Principum, honesta atque inhonesta, laudare *Qui placi-*
mos est. *ta loquun-*
tur.

Cic. ad Q.
Frā. epist.
I. lib. I.

Qui in aures eorum fictè & simulatè, questus sui causâ, in- *Rem suam*
suscitant. *qua runt.*

Ibid.

Ah caue, caue. & quisquis priuatim tibi seruus, is de iis
rebus quæ ad officium imperij tui atque ad aliquam partem recip.
pertinent, nequid attingat.

Ibid.

Quantumuis ille idoneus, tamen species ipsa gratiosi liberti *Principem*
aut serui, dignitatem habere nullam potest. *dishonestat.*

Vopisc. in
Aureliano.

Minus, fructum. & clamat tibi ipsa Veritas: Hi sunt cu- *Imò & vt-*
biculares illi consiliarij, à quibus bonus, cautus, optimus ven- *dunt.*
ditur Imperator.

CAPVT X.

Dictum de Administris. & nota triplex, ad quam legi eos oporteat.

IAMQUE plenè absolui de Consiliarijs: transeo ad genus
alterum Adiutorum, Administros. Eos dico, *QVI PV-* *Admini-*
BLICE AVT PRIVATIM PRINCIPI EXHI- *stri Princi-*
BENT IN FVNCTIONE ALIQUA SVIVSVM. *pis.*
Publicè: vt sunt Præfecti, Præsides, Quæstores, Iudices; & *In publico:*
vno verbo ij omnes qui tanguit imperij aut recip. partem.
Priuatim: vt sunt ij ferè, qui ad Aulæ saltem vsum aut splē- *In Aulâ.*
dorem adhibentur: quos suo proprioque verbo dicimus,
Palatinos. De his minus est. illos qui in publico versantur,
eligi suadeam cum curâ: & imprimis à triplici hac notâ.

Vt ge-

Eligendi à
Genere.

Vt genus in iis honestum. Benè enim Philosophorum
columen: Εὐκὸς βελτίους ἐστὶ, τὰς ἐκ βελτίωνων: Par est meliores esse,
eos qui ex melioribus.

Aristot. v.
Politic.

Viles sper-
nendi.

Et sanè vilis ille, qui viles tantùm sibi adinouet: præci-
puumque indicium non magni Principis, magni liberti.

Plin. Panc-
gyr.

Nisi infi-
gui aliquâ
virtute.

Excipio, si eximia in talium aliquo virtus. Tunc enim li-
bens fatear, Optimum quemque, esse nobilissimum.

Velleius
lib. i i.

Et in cuiuscumque animo virtus insit, ei plurimum esse tribuen-
dum.

Ibidem.

Probi eli-
gendi.

Nam nota mihi altera, Vita est: quam super omnia spe-
cto. Légi enim: Meliorem esse remp. & propè tutiorem, in quâ
Princeps malus sit, eâ, in quâ mali Principis ministri.

Apud Lâ-
pidium in
Alexand.

Moribus ergo probi sint: valeatque illud,
— emitur solâ virtute potestas.

Claudian.

Non infâ-
mes.

Malis famosisque nihil crediderit, nullam existimationis suæ
partem commiserit.

Cic. ad Q.
Frat. ep. i.

Non anci-
pites.

Imò nec ambiguis. Nónne melius officiis & administra-
tionibus non peccaturos præficere, quàm damnare cùm peccarint?

Tacit. in
Agric.

Princeps
peccat,
quidquid
illi.

Ego cenfeo. nam in Principem

— culpa cunctorum redit.

Seneca
Med.

Qui non vetat peccare cùm possit, iubet.

Illi incumbit in hac custodia imperij, ut non se vnum modò,
sed omnes ministros civibus & reip. præstet.

Cic. ad Q.
Frat.

Apti ab in-
genio, eli-
gendi.

At nota tertia, Ingenium est. quod quia varium in nobis,
Καὶ ὁ μὲν πρὸς πολιτείαν, ὁ δὲ πρὸς πόλεμον ὀφείλεται: ille ad civilia, hic
ad bellica, naturâ aptior.

Plutarch.
Politic.
Præcept.

Quisque
pro incli-
natione.

Primum illud est, ut possit ἐκαστὸν ἐκείνης ἡγεῖσθαι, καὶ τὸ οὐκ εἶναι, προσ-
απρόσμενον: quemque, cuique functioni, pro indole suâ, adinouere.

Ibidem.

Mæcenas enim aptè quædam obiuerit, quæ non Agrip-
pa. & rectè poëta:

Omnia non pariter rerum sunt omnibus apta.

Propert.
lib. i i i.

Alterum,

Tacit. vi. Annal. Alterum, ut ingenia inspiciat. id est, recta eligat, nec ta- Non nimis
alii.
men erecta. Scilicet, ut pares negotiis, neque supra sint.

i. Annal. Tiberiana cautio non de nihilo. qui nec eminentes virtu-
tes sectabatur, & rursum vitia oderat. Ab optimis, periculum si-
bi: à pessimis, dedecus publicum metuebat.

iii. Ann. Medij ergo optimi, quibus olim & nunc tutissimò se- Medij con-
gruis.
creta Principum innixa.

Eodem lib. Quò mihi Labeo aliquis incorrupta libertate?

Eodem. Capitonis obsequium dominantibus magis probatur.

iv. Ann. Ista suadeo: an persuadeo? ægrè. Nescio quomodo Auli- Tamen va-
rò recta hic
electio.
ca hæc comitia affectus dirigit: & fato quodam ac sorte nascenti,
di, ut cetera, ita Principum inclinatio in hos, offensio in illos est.

CAPUT XI.

Administris ipsis præcepta tradita, eorum tutela. Primum Mi-
noribus, inde Maioribus. Ancipitem omnem potentiam esse
in Aulâ.

NEC de Administris, plura dissero: quedam, ad ipsos.
O boni, lubrica vestra vita & via est, qui in Aulâ ver-
samini: in quâ, ut verè vir sanctus dixit,

Augustin. viii. Confess. cap. vi. Per pericula, peruenitur ad grandius periculum.

Periculi ple-
na Aulâ.

Itaque acri circumspeditione & custodiâ vobis opus con-
tra lapsum. Ego fulcio his præceptis. Vos qui Minores in
Palatio,

Tacit. i. Annal. Obsequiosi este. Nam quanto quis apud Principem ob-
sequio promptior, honoribus & opibus extolletur.

Obsequiū
Admini-
stros decet.

Constantini Imp. dictum. Utibiles. ne sitis dicto veteri, Tineæ & sorices Palatii.

Sui usus.

Audaculi. Nam profectò

Audacia.

Malus est minister regij imperij pudor.

At vos qui Maiores, cauete ne vobis tales. & vestra vos, Modestia.
non Principis fortunâ metiamini.

K

Quod

Quiera
actio.

Quod agiris, sine iactantiâ agite. placent illi, qui actu Vell. 11.
otiosis simillimi.

Qualis ille Piso: quo nemo aut validius otium dilexit, aut Eodem lib.
facilius suffecit negotio: magisque quæ agenda sunt egit, sine vllâ
ostentatione agendi.

Virtutum
dissimula-
tio.

Invidia sic vitabitur. cui amolienti, non nemo delapsus
est ad vitiorum etiam imitamenta.

Tacitus
xvi. Ann.

Mæcenates illi hoc spectarunt,

— quæ mens circumflua luxu

Noverat intactum vitio servare vigorem.

Claud. de
Probrini &
Ol. consul.

Virum
verè ad
Aulam!

Et callidus Crispi nepos. qui diversus à veterum instituto;
per cultum & munditias luxu propior. Suberat tamen vigor ani-
mi ingentibus negotiis par, eò acrior, quò somnum et inertiam
magis ostentabat.

Tac. III.
Annal.

Accepto
omnia prin-
cipi refe-
rant.

Qui sapias, capis. etiam istud: ut nihil tibi adscribas, nec
ad famam tuam gestis exsultes, sed ad auctorem & ducem, ut
minister, fortunam referas.

Tacit. in
Agric.

Luna inquam esto, & gloriæ tuæ omne lumen refunde
illi Soli. Hæc est conditio regum, ut casus tantum aduersos homi-
nibus tribuant, secundos fortune suæ.

Aemilius
Prob. in
Datamæ.

Sibi labores
capiat, glo-
riam illi.

Benè Agrippa. *Διοῖν παρὶν εἶναι τὸν ἀνδρᾶ τὸ σωθῆναι τὸν ὄλεθρον, τὴν δὲ συζυ-
γεῖν αὐτὸν τὴν πρᾶξιν αὐτῶν ἀπαλλάττειν, τὴν δὲ δὴ καὶ θόρυβον σφῶν ἐνεί-
κοις φυλάσσειν*: Duorum admonerat virum in Aulâ saluum futu-
rum: Vnius, ut difficultatem rerum ipse amoliretur: alterius, ut
gloriam impositæ summæ manus illis relinqueret.

Dio lib.
XLIX.

Patientes
sunt.

In vniuersum autem, in Aulâ perennare vultis? duo hæc
adsumite. Patientiam: veterani illius exemplo. qui inter-
rogatus, Quomodo rarissimam rem in aulâ consecutus esset, Se-
nectutem? Iniurias inquit ferendo, & gratias agendo:

Sen. II.
De ira.

Extremæ
cauti.

Item Cautelam. quia multi vobis laquei, &
Fraus sublimi regnat in aulâ.

Seneca
Hippol.

Illuc

Sallust. ad
Cæs.

Illic ad reprehendenda aliena dicta & facta, ardet omnibus animus. vix satis apertum os, aut lingua prompta videtur. Fraudum enim sedes, aula.

Tacit. i.
Hist.

Illic infidiatōres & hostes: qui secretis criminationibus infament ignarum, & quo incautior decipiare, palam laudatum.

Sen. Præf.
lib. iv.
Quest.
Nat.

Cur te fallam? cum omnia caueris, per ornamenta ferieris.

Tac. xiii.
Annal.

Imò ut nemo te euertat, cades spontè. quia nihil rerum mortalium tam instabile & fluxum est, quam potentia non sua vi nixa. Potentia ea lubrica.

Tac. Ann.

Vide mihi illos Emeritos: speciem magis in amicitia Principis, quam vim retinent.

Sallust.
Jugurth.

Siue id vitio regum fiat, quorum voluntates ut vehementes, sic mobiles; sepe sibi ipse aduersæ: Reges mutabiles.

Tacit.
iii. annal.

Siue fato potentie rarò sempiternæ. & satias capit aut illos cum omnia tribuerunt, aut hos cum iam nihil reliquum est quod cupiant. Fatum incertum.

Plutarch.
in Arat.

Et ô bene si non Aratæ aliqua vox erumpat. Ταῦτ' ἐστὶν Inopinatio. ὁ Κεφάλων ἐπὶ Χίρας ἡ τυραννικὴ φιλία: Hæc sunt, ô Cephalo, præmia regie amicitie. Inopinatio.

Senec.
Thyest.

Ista eueniunt: nunquam mihi. &

Stet quicumque volet potens

Aula culmine lubrico,

Me dulcis saturet quies.

Obscuro positus loco,

Leni perfruar otio.

Nos procul
à Ioue &
fulmine.

I. L I P S I
P O L I T I C O R V M
S I V E
C I V I L I S D O C T R I N Æ
L I B R I Q V A R T I

C A P V T I.

Propriam Prudentiam, id est eam quam inesse Principi volumus, præceptis difficile alligari. Latè fusam esse, Instabilem, & Obiectam. Itaque aliquid de eâ, non plenè à nobis præcipi.

*Prudentia
materies,
omnes res
humana.*

L I E N Æ Prudentiæ semitam decurri : aperitur mihi campus Propriæ, sed verè campus. in quo certam viam aut limitem quis comprehendet? Diffusa nimis res est, Confusa, Obscura. Diffusa primùm. quid enim latius se, quàm res humanæ, pandit? quarum omnium Prudentia est, imo & singularum. Philosophum audi :

*Ea q̃ singu-
lariter in-
specta.*

Τῶν κατ' ἐκείνους ἀβέβαιον ἢ φρόνησις, ἀ γνώσις καὶ γινῆσθαι δι' ἐμπερίαν : *Rerum singularum Prudentia est, quæ nota homini per Usus sunt.* Aristot. vii. Ethic. cap. viii.

Atqui res singulæ, infinite sunt: quas adeò non scientiâ, vt nec numero complectare.

Præcepta enim finita esse debent, & certa:

Siqua finiri non possunt, extra Sapientiam sunt.

Seneca
Epi sola
xcv.
Ibidem.

*Circa res
incertas
versatur:*

*Ipsa quo-
que mobi-
lis.*

Iam Confusa eadem. quia reuerâ instabile totum & fluctuans est, quod Prudentiam vocamus. Quid enim aliud ea, quàm electio rerum quæ aliter atque aliter sese habent? Quod si illæ incertæ: etiam ipsa eò magis, quòd non rebus solum deuincta, sed iis quæ rebus adstant. Tempora, loca, homi-

homines adspicit: & pro minimâ eorum mutatione ipsa se mutat, adeoq; non ubique vna, vt nec in vnâ re vna. Scientiæ autem alia natura est: &

Aristot.
vi. Ethic.
cap. xii.

πάντες ὑπολαμβάνομεν, ὅτι τις ἀμετα, καὶ ἐνδεχέσθαι ἀλλῶς ἔχειν: *Omnes censemus, quod scimus, natum non esse Variare.*

Sanè incertum aliquid, nemo redegerit incerta hæc & stricta præceptorum vincla. Denique obscura eadem, quia ^{Tenebrosa est, ob causas ignotas.} res euentusque omnes humani in altâ nocte.

Plinius
Paneg.

Nam occultat eorum semina deus, & plerumque bonorum malorumque causæ sub diuersâ specie latent.

Quis in rebus etiam obuiis non suspicatur potius de causis, quàm cognoscit? Sine causis autem Scientia non est, nec traditio vlla firma. Addo, quòd in publicâ & Ciuili hac gubernatione, etsi in terrenis rebus, pleraque tamen ^{Aut homini nec noscendas.} causæ ab alto sunt, nec reperiendæ in hac terrâ.

Lucret.
lib. v.

Vsq; adeò (vt ille exclamat) res humanas vis abdita quædâ
Obterit, & pulchros fasces sæuasque secures
Proculcare ac ludibrio sibi habere videtur.

Iraque (verum fateamur) ego & alij hîc caligamus; nec est quisquam qui ad plenum præcepta Prudentiæ non dicam tradiderit, sed tentârit. Quid ergo? quiesco, & fileo? res & ordo verant: & faciam, potius quod in Syrtium aliquo æquore deprehensus. & quoniam clausum directumq; iter tenere non possum, confusè viam aliquam signabo, velut astris. O tu me adiuua, qui super astra.

CAPVT II.

Diuisa Prudentia Propria in Togatam, & Militarem. Illa rursus, in Humanam & Diuinam. De hac ostensum, curam Principi esse. Unam Religionem retinendam ei, & defendendam.

PRUDENTIA omnis, quam in Principe quæro, duplex est: Togata & Militaris. Illam intellego, ^{QVAE Togata Prudentia.} IN COTTIDIANA HAC GVBERNATIONE, TRANQVILLISQVE REBVS, INTERVENIT. Istam, QVAE

Militaris. IN BELLO, REBUSQUE TURBATIS. Illius materies iterum duplex; Res Divina, Res Humana. In rebus Divinis versari eam dico, QVAE SACRA RELIGIONEMQUE TANGIT ET DIRIGIT, QVATENVS TAMEN PRINCIPIS EA CVRA. Iuste & conuenienter sic limito. quia non Principi liberum in sacra ius. absit. sed inspectio quedam, idque tuendi magis quam cognoscendi causa.

Religio, caput in re-pub.

Sanè in omni republicâ *πρότον, ἢ πρὸς θεῶν ἐπιμέλεια*: Pri-
mum est, curatio rerum diuinarum.

Arist. vii.
Polit. cap.
viii.

Curanda Principi:

Ad quem autem ea potius, quam ad Principem pertinet? Δεῖ γὰρ τὸ ἀρίστον ὑπὸ τοῦ ἀρίστου τιμᾶσθαι, καὶ τὸ ἀγαθοῦ ὑπὸ τοῦ ἀγαθοῦ: Decet enim quod optimum est, ab optimo coli, & quod imperat, ab imperante.

Diogenes
Stoic. apud
Stob.

Decori causa.

Tutela causa.

Nec decet solum, sed expedit. Tutelæ tuæ primum: quia verissimè Cyrus ἐλογίζετο ὥς εἰ πάντες οἱ κοινῶνες θεοσεβεῖς εἶεν, ἦτον αὐτὸς αὐτοὺς ἐθέλειν πρὸς τὰ ἀλλήλους ἀγασθόν τι ποιῆν, καὶ πρὸς ἑαυτὸν: ratiocinabatur, si omnes Familiares (imò & Subditi) dei metuentes essent, minus eos aut inter se aliquid illicitum patratu-
ros, aut in ipsum.

Xenoph.
Pard. lib.
viii.

Augmenti causa.

Ad augmentum etiam Imperij. Scito enim τοὺς θεοὺς εὐ-
νοῦς ἔχειν εἶναι τοῖς μάλιστα αὐτοὺς τιμᾶσι: deos prouiores esse in eos, qui maximè illos colunt.

Aristot.
Rhet. ad
Alexand.

*Status Publi-
ci causa.*

Ausus gloriari Tullius: Romanos, non calliditate aut ro-
bore, sed pietate ac religione omnes gentes nationesque superauisse.

Orat. de
Arusp. re-
spon.

Iam verò publicè, quæ salui simus nisi illâ saluâ? Religio,
& timor dei solus est, qui custodit hominum inter se societatem.

Lactant.
De ira cap.
xii.

Tolle hoc vinculum: vita hominum stultitiâ, scelere, imma-
nitate complebitur.

Eod. lib.
cap. viii.

*Non ca-mi-
scenda.*

Idemque, si confundis. Nec enim audiendi Ægyptij illi reges, qui variam & miscellam religionem induxerunt, sta-
biliendo, vt putarunt, sceptro: Καὶ ὅπως μὴ ἐποτρυνώσιν ἑαυτοὺς διω-
τὰς οἱ κατ' Ἀχαιοῖν: & ne vnquam conspirare inter se Ægyptij
omnes possent.

Diodor. Si-
cul. lib. ii.

O fatui!

Mæcen.
apud Dio-
nem Caf-
sum, lib.
xii.

O fatui! Vnionis auctor illa vna: & à confusâ eâ, sem-
per turbæ. Musarum ille pater quanto melius! cuius hoc ad
Augustum monitum exstat. Τὸ μὲν θεῶν πᾶσιν ἅνθρωποις ἀντίοι τε
σέβου καὶ τὰ πάτρια, καὶ τοὺς ἄλλους πᾶν ἀνάγκη: *Divinum illud
numen, omni modo, omni tempore, ipse cole iuxta leges patrias: &
alij vt colant, effice.*

Ibidem.

Addit: τοὺς δὲ ἐκρίζοντας πᾶσι αὐτὸ ἐμίσειε καὶ κόλαζε, μὴ μόνον τὸ
θεῶν εἶεκα, ὡς καταφρονήσας ἐδ' ἄλλα ἂν τινὲς προτιμήσειεν, ἀλλ' ὅτι
καὶ τὰ δαιμόνια οἱ θεῶν ἀντιφρονεῖντες πολλὰς ἀναπειθήσιν ἄλλοις
νομῶν: Καὶ τέταρτον, καὶ σωμοσύνη καὶ συσάσεις, ἐταιρίαι τε γίγνοντο, ἀπερὶ
ἐκείνης μοιarchia συμφέρεται: Eos verò qui in divinis aliquid innovant, odio
habe & coërce. non deorum solum causâ (quos tamen qui con-
temnit, nec aliud sanè quidquā magni fecerit) sed quia nova quæ-
dam numina hi tales introducentes, multos impellunt ad mutatio-
nem rerum. Vnde coniurationes, seditiones, conciliabula existunt,
res profectò minimè conducibiles Principatui.

Eas-
tant. l.
Instit. cap.
xx.

O verba, ab impio & ad impium, nimis pia! Hæc vera
prudentia: & Principi qui sapit, religio & veneratio nulla
alia, nisi vnius Dei tenenda est.

Cic. l. i. de
Divinat.

Et tenenda ex ritu veteri. Maiorum instituta tueri, sacris
cerimoniis quæ retinendis, sapientis est. *Mos probus
& vetus
servandus.*

Aristot.
Rhet. ad
Alexand.

Καὶ τὰ πάτρια ἐστὶν ὅσα παῖσι παλαιὰ καὶ ἀνθρώπων ἔστι: & patrios
ritus migrare aut violare, vbiq̃ gentium nefarium habetur.

Iustinus
lib. viii.

Puni igitur, si quis turbat. Iure ille à diis proximus habetur,
per quem deorum maiestas vindicatur. *Vindican-
dus:*

Lactant.
lib. v. In-
stit. cap. xx.

Seriò, seriò, hoc imbi-
be: Nihil esse in rebus humanis religio-
ne præstantius, eamque summâ vi oportere defendi. *Omni vi
defenden-
dus.*

In Euty-
Phr.

Seneca
Epist.

Cypr. de
vit. Pœni-
tentia.

August.

ed Senec. De
Benef. iiii.
cap. vi.

ius Cic. Phi-
lip. iix.

L. iiii.
Cod. Ju-
stin. De
Hæret.

In Act. A.
post. cap.
XIII.

*diuina haec iungit, & efficit, ut multitudinis credentia iussa can-
tum, & animarum.*

CAPVT V.

*Transitum ad Prudentiam in Humanis. huic duo fontes reclusi,
Ingenium Populi & Regni. De priore dictum: & per indicem
exposita Natura vulgi.*

PRYDENTIA in Humanis rebus me vocat: de qua li-
berius iam & libentius dicam. Hanc intellego, PERI-
TIAM IN EXTERNIS TRANQVILLO ET FIRMITER <sup>Duplex cau-
put Pru-
dentia gu-
bernatoria.</sup> GVBERNANDI. Duos illi fontes tribuo, Naturam populi &
Naturam regni. Sanè cum omnia dispexeris, nihil reperies
peritè ad gubernandum olim aut nunc monitum, cui non
hinc scaturigo. Itaque ante omnia ad eos te ducam: & tum
denique riuulos aliquot ex iis deducam vtilium monito-
rum. Quisquis callidus peritusque regendi esse vis.

Tacit. An-
nal. III.

*Noscenda tibi natura vulgi est, & quibus modis temperanter li-
habeatur.* <sup>Prus, Na-
tura popu-
li.</sup>

Vulgi, meo iudicio, triplicis. Tui, Finitimi, Vniuersi. Tui. <sup>Qui tri-
plex nosce-
dus.</sup> quid enim magis necessarium quam ut eum nôris cui præes? ^{Tuus:}

Martial.

Principis est virtus maxima, nosse suos.

Liu. XLV.

Finitimi. iure: quia res tibi sæpè cum eo & fœdera. Va- ^{Vicinus:}
riant autem ingenia, & sunt tam ciuitatum quam singulorum
hominum mores: gentesque alie iracundæ, alie audaces, quedam
timidæ: in vinum, in Venerem promiores alie sunt.

Anst. I. I.
Polit.

Vniuersi etiam. quoniam motus quidam affectusque sunt, ^{Omnis.}
quos communiter reperiatis in omni hominum gente. Quos
nisi nosti, quid ad eos te componas? Scriptum olim: Οὐκ ἔστιν
ἄριστον τὸ μὴ ἀρχεῖν αὐτά: Non est ut rectè imperet, cui nō imperatum.

Senec. II.
De Irâ.

Sicue, ut vertit noster Sophus: Nemo benè imperat, nisi qui
antè paruerit imperio.

Rectè. non quia omnes reges voluerint esse è subditis:
(minimè. multi in purpurâ nati, & à successionem ferè regna)
sed hoc indicâtes, ingenia & inclinationes subditorum impe-
ranti

A notitiā
affectuum
rectum im-
perium.

ranti noscenda, sic tanquam ipse inter eos. Audi senem il- Galbam a-
lum Principem: Utilissimus idem ac breuissimus rerum bona- pud Tacit.
rum malarumque delectus, cogitare quid sub alio Principe aut no- i. Histor.

Audi regium fuasorem: Ἀνὸς αὐτὸν ἑτέρον τινα ἀφ' ἑαυτῶν σε ποιεῖν Mæcen. a-
ἰδελέσης, ταῦτα αὐτὸς αὐτὸν ἀγέλει. Ὁ παρὰ σε, ἕτε τι ἀμαρτήσῃ, ἔπ' ἀν- pud Dionē
τα κατὰ δόσεις, καὶ τὰ τε καὶ ἡδιστα καὶ ἀκινδυνώτατα βιώσῃ: Si omnia lib. III.

que alium quemuis in te imperantem facere velles, ea ipse tuā spon-
te feceris: nec peccabis quidpiam, & omnia ritē diriges, & vitam
ex eo iucundissimam simul & tutissimam viues.

Vnde ij no-
scendi?

Tu igitur hęc discere vnde? à Percunctatione, ab Vsu, à Li-
bris. à Me etiam non nihil, qui præcipuos popularium Af-
fectuum depingam hīc tibi vt in tabellā. Vulgus omne

Breuē eorū
index.

INSTABILE. Vulgo nihil incertius.

Cic. pro
Muræ.

In multitudine est varietas, & crebra tanquam tempestatum,
sic sententiarum commutatio. Idem pro
Domo.

Pronum in
affectum.

AFFECTVS ponit, aut sumit. Vt est mos vulgo, mutabili subi- Tacit. i.
tis, & tam prono in misericordiā, quā immodicū seuitiā fuerat. i. Histor.

Nec quidquam facilius, quā in quemlibet affectum mutare Quinct. II.
populum. Declam.

Sine iudi-
cio.

IUDICII EXPERS. Plebi non iudicium, non veritas. Tacitus i.
Histor.

Non dilectū aut sapientiā ducitur ad iudicandum, sed impetu Cicero pro
& quādam etiam temeritate. Planc.

Non est consiliū in vulgo, non ratio, nō discrimen, non diligētia. Ibidem.

Ex opinione multa, ex veritate pauca iudicat. Idem pro
Roscio.

Vulgus vacuum curis, & sine falsi veri que discrimine solitas Tacit. II.
adulationes edoctum. i. Histor.

Adhæret
verbis.

AD PLEVRES inclinat. Multitudo vulgi, more magis Sallust. ad
quā iudicio, post alius alium quasi prudentiorem sequuntur: Cæf.

Pecorum ritu, antecedentium gregem.

Senec. De
vitā beat.

Tacit. II.
Histor.

NATURA INVIDVM. *Ægris oculis alienam felicitatem intuetur.* Invidet

Luius
XII.

Præu studio, quo etiam in certaminibus ludicris utitur, deteriori atque infirmiori fauet.

Tacit. II.
Histor.

SVSPICAX. *Municipale vulgus prouum ad suspiciones.* Suspensum

I. Annal.

Mos vulgo, quamuis falsis reum subdere.

I. Histor.

CREDVLVM. *Facilis ciuitas ad credenda accipiendaque omnia noua.* Omnia credit.

Ibid.

Præsertim cum tristia sunt.

III. Annal.

Quoquomodo audita pro compertis habent.

Eod. lib.

RES AVGET. *Cuncta, ut mos famæ, in maius credita.* A se augeat.

Luçan. I.

— Sic quisque pauendo
Dat vires famæ: nulloque auctore malorum,
Quæ finxere, timent.

Silius IV.

— traduntque metus, nec poscitur auctor.

Ibidem.

Adstruit auditis, docilis per inania rerum
Pascere rumorem vulgi pauor.

Tacit. I.
Histor.

Vagus primùm & incertus rumor. mox, ut in magnis mendaciis, interfuisse se quidam & vidisse adfirmant: credulâ famâ inter gaudentes & incuriosos.

III. Hist.

COMPRIMI NESBIT. *Prohibiti per ciuitatem sermones, eoque plures, ac si liceret, vera narraturi, quia vetabantur, atrociora vulgauerant.* Vocata loquitur.

II. Hist.

Vagis per urbem militibus, qui sermones populi coercerent, id præcipuum alimentum famæ erat.

I. Hist.

Publica expectatio magni secreti impatiens: & malè coercitam famam suppressantes augebant.

Eod. lib.

TURBIDVM. *Vulgus cuiusque motus noui cupidum.* Pendens in turbas.

Sallust.
Ingurth.

Ingenio mobili, seditiosum atque discordiosum, cupidum nouarum rerum, quieti & otio aduersum.

Utique si-
quis concit-
at.

Præsertim SI DVX SIT. Ut mare, quod sua natura tran-
quillum est, ventorum vi agitur: sic populus sua sponte placatus,
bominum seditiosorum vocibus, ut violentissimis tempestatibus,
attollitur.

Cicero pro
Cluent.

Nam vulgus sine rectore, præceps, pauidus, secors.

Tacit. iv.
Histor.

Vereque dictum, Nihil ausuram plebem principibus amotis.

i. Annal.

Calidos
amat.

FAVET FERVIDIS. & plebe iudice, τὸ σὺν ἑστὶν τῷ ἀνδρὶ πε-
πρωγμια. καὶ τὸ πρὸς αὐτῶν ζυγερὸν, ἐπὶ πᾶσι ἀπὸ τῶν τὸ δὲ ἐμπαλιν τὸς ὄξυ,
ἀνδρὸς μοίρα ποσοτέτη. quidquid modestum, ignavia speciem habet:
quod circumspectum & providum, segnitia. quidquid autē abrup-
tum & præceps, id verò forte & virile censetur.

Thuc. lib.
iii.

Ideò vincit in eâ plerumque pars maioris animi quàm consilij.

Liu. vii.

Et grati stolidi, ac vecordi facundiâ.

Tacit. iv.
Histor.

Rei publica
neglegens:

NEGLEGIT REM PVBLICAM. Magnitudine ni-
miâ, communium curarum expers populus.

i. Histor.

Sua dili-
gens.

Privata cuique stimulatio, & vile decus publicum.

Ibidem.

Intenta mala, quasi fulmen, optant dumtaxat se quisque ne at-
tingant.

Sallust.
Orat. Phi-
lip.

Forte ver-
bis:

VERBIS FEROX. Procacia plebis ingenia.

Tacit. ix.
Histor.

Nec ultra.

Sed nihil ultra verba ausurum.

iii. Hist.

Impigræ linguae, ignavi animi.

Sallust.
Orat. Mar-
cij.

Semper im-
modicum.

METV AVT SPE NIMIVM. Hæc est natura multi-
tudinis. aut servit humiliter, aut superbè dominatur. Libertatem,
quæ media est, nec spernere modicè nec habere sciunt.

Linus.
xxiii.

Nihil in vulgo modicum. terrere, ni paueant: ubi pertinuerint,
impunè contemni.

Tacit. i.
Annal.

Vulgus audaciâ turbidum, nisi vim metuat.

vi. Annal.

Plura sunt, quæ tu à te addes.

CAPVT VI.

Fons alter reclusus, Ingenium regum & regni. Duo hic considerata, quæ Communiter conueniunt, & quæ Distinctè.

EG o ad Naturam regni propero : è quâ pauca hæc tibi delibo. Communiter eam nosce, & Distinctè. In Comuni notitiâ hæc sunt.

Alterum caput Prudentia, Natura regni.

Tacit. I.
Annal.

Regnum omne fluctuans & INSTABILE. Arduum enim & subiectum Fortune cuncta regendi onus.

Id instabile.

Seneca.
Oedip.

*Vt alta ventos semper excipiunt iuga,
Imperia sic excelsa Fortune obiacent.*

Sen. Epist.
XCIII.

Nihil inausum est Fortune. aduersus Imperia idem habet iuris, quod aduersus imperantes.

Subito sæpè deiectum.

Ibid.

Itaque sæpè occultis causis labitur. & quæ, domesticis steterant bellis, quæ externis regna, nullo impellente ruunt.

Liuius lib.
XXXVII.

Et totum fere labitur, cum cœpit. Verè ille scripsit, Regum maiestatem difficilius à summo fastigio ad medium detrabi, quàm à mediis ad ima precipitari.

Et totum, cum aliquis pars.

Seneca De
Benef. VI.
cap. XXXIII.

*Non enim his gradibus, quibus ad summa peruentum est, retro-
itur : sæpè inter fortunam maximam & ultimam nihil interest.*

In summo aut in imo est.

Tacit. II.
Histor.

Imperium cupientibus (aut habentibus) nihil medium inter precipitia aut summa.

Nec Fortune solùm obiectum, etiam ODIIS.

Seneca
Theb.

*Simul ista mundi conditor posuit Deus,
Odium atque Regnum.*

Odiösium plerumque.

Idem Agamemnon.

*Causa sæpè in Impotentiâ regum. Nam
Id esse regni maximum pignus putant,
Si quidquid aliis non licet, solis licet.*

*Id est ob regum mores.
Qui licentiosi.*

Idem Hippol.

Quod non potest, vult posse, qui nimium potest.

Et in peruicaci eorum Superbiâ.

Pertinaces, & superbi.

--diuus

—durus & veri insolens

Ibidem.

*Ad recta flecti regius non vult tumor.**Flecti non minus existimant turpe, quàm Vinci.*Senec. De
Benef. vi,
cap. xxx.
Sallust. ad
Cæs.Etiâ quia
nos parère
difficiles.*Sed caussa etiam altera in Naturâ nostrâ. quia nemo alteri
imperium volens concedit : & quamvis bonus atque clemens sit
qui plus potest, tamen quia malo esse licet, formidatur.*Insidiis ex-
ponitur.Ideoque regnum obnoxium **INSIDIIS.***Multi iniqui atque infideles regno, pauci sunt boni.*

Attius.

Ideo meti-
culosi reges*Nec immeritò reges semper in TIMORE. Ingenia re-
gum prona ad formidinem.*Sallust.
Iugurth.

Sapè nimis : &

—dubia pro certis solent

*Timere reges.*Seneca
Oedip.Suspiciaces
& amuli:*Iidem AEMVLI, & suapte naturâ potentie anxij.*Tacit. iv.
Annal.*Nec regna socium ferre, nec tædæ sciunt.*Seneca
Agam.In ipsos
filios.*Adeò, ut displiceant regnantibus etiam civilia filiorum ingenia.*Tacit. ii.
Annal.*Et suspectus semper inuisusque dominantibus, quisquis proxi-
mus destinatur.*

i. Hist.

Regni vires
noscenda:*Hæc taliaque Communiter scies. iam illud Distinctè,
Quantum tuum regnum sit, & Quale. Potentia, inquam,
tua, seriò tibi noscenda est.**Metiri sua regna decet, viresque fateri.*Lucan.
viii.*Multi dum se tam magnos, quàm audiunt, credunt, attraxere
superuacua & in discrimen rerum omnium peruentura bella.*Seneca De
Benef. vi,
cap. xxx.Et eius cõ-
stitutio si-
ue forma.*Etiam regni Qualitas. cuiusmodi illud sit, Vetus, No-
uum; Hæreditate, an Suffragio traditum & tradendum; Le-
gibus, an Vi quæsitum. & quidquid tale. Pro his enim va-
riè attemperandum sceptrum, & laxandæ aut adducendæ
imperij illæ habenæ.*

CAPVT VII.

Præcepta nunc ex hisce fontibus petita. & primùm vniuersè posita, quæ firment Regnum aut violent: mox distinctè de Vi dictum. Opus regi Custodes, Milites, Arces aut potiùs Colonias.

BENE habet. duplicem Arcton meam signauit, ad quam flectendi mihi idemtidem oculi: nunc audacter vela do, & vndosum mare ingredior Præceptorum. Ea hoc ordine disponam, vt quæ Iuuant firmantque regnum, præmittam: subiungam, quæ Lédunt & perdunt. Duo igitur sunt, quæ tranquillum id aut firmum efficiunt, VIS & VIRTVS: Duo firmando Regno: duo item, quæ turbidum aut caducum, VIS & VITIUM. Duo euertendo. Singula hæc, vt meus captus est, subtiliter videamus & partitè. Vim in Iuuante parte primùm pono, & intellego PRAESIDIUM QVOD PRINCEPS UTILITER ADHIBET AD SE TVENDVM AVT REGNUM. Id ferè duplex, Milites, & Vis definita: Munimenta. Milites iterùm duplices, Custodes & Ordinarij. Diuisa. CUSTODES, regis ipsius tutela propria: qui scilicet Custodes regij.

Senec. I. de
Clemen.

Somnum eius nocturnis excubiis muniant, latera obiecti circumfusi que defendant, incurrentibus periculis se opponant.

Tacit. I.
Annal.

Miles in forum, miles in curiam comitabatur, scribit de suo Principe Tacitus.

Sen. I. De
Clemen.

Nam probus vetusque ille mos: & quamquam in nullo metu, decorè tamè eos Princeps, & vel ornamenti causâ habeat.

Tacit. IV.
Annal.

Sed esse & ORDINARIOS milites volo: manum scilicet aliquam grandiore (pro viribus & modo regni) ad subita casuum aut bellorum. & qui, si auxilium res poscat, haud procul accieantur. Ordinarij & perpetui milites.

Ibidem.

Nam scimus, voluntarium sæpè militem deesse. ac si suppeditet, non eadem virtute ac modestiâ agere: quia plerumque inopes ac vagi (vt hodie quidem mos est) sponte militiam sumunt.

Dio Lib.
XLII.

Grande momentum in hoc præcepto: & C. Cæsar solitus dicere, δύο τὴ ἐναι τὰ τὰς διαστάσεις τῶν στρατῶν & φυλάσσοντα καὶ
M *ἐπ' αὐξόντα,*

ἐπὶ τῇ πόλει, & ἀγαθὰς & ῥημάτων: Duo esse, quæ Principatus com-
parent, seruent, augeant, Milites & Pecuniam.

Atque alius ab eadem mente (etsi paullò improbius) ad
suos liberos: Ομοιοῦτε, τὰς ἀγαθὰς πλεῖζετε, τὰ ἄλλων πάντων κα-
ταρροῦετε: Inter vos cōsentite, milites ditare, reliquos omnes spernite.

Seuerus
Imp. apud
Dionem in
vitâ eius.

Arces quan-
tenus uti-
les.

At munimenta possis vsurpare dupliciâ, Arces aut Co-
lonias. Illas vulgus & hodiernus mos tibi ingerit: ego istas,
& mos vetus. Sanè ARCES non tam firmæ cōpedes, quàm
censentur: ad exiguum motum validæ; fragiles (ipsi vidi-
mus) ad communem & magnum. In finibus tamen & con-
tra hostem, haud valdè eas spernam: in mediterreis & con-
tra ciues, valdè. Populo alicui diffidis? premere eum vis?

Prælatæ iis
Colonie:

COLONIAS tibi suggero, verè sedes seruitutis.

Tacit.
Agric.

Sed saltem
in externos.

Hoc solidum, hoc firmum munimentum est: in quo
non locus solùm talis, sed homines ipsi sint. Colonie enim
ferè constant externis (quibus, cum indigenis haud facilis
conspiratio:) nec vsurpandæ temerè nisi in externos. Nam
non assuetæ frænis seruitutis tumidæ gentium inflatæque cervices,
facile aliàs ab imposito iugo resiliunt.

Flor. i v.
cap. ult.

Aut recens
domitos.

Siue etiam in feroces & recens subiectos. Quidquid e-
nim dicunt, quos viceris caue amicos tibi esse credas.

CHIE. VII.

CAPVT VIII.

De Virtute duplici, seruatrice Regnorum. Beniuolentia populû
commendata, & ostensa triplex ad eam via.

VI s ergo opportunè etiam ab optimo Principe adhi-
benda, ex scito veteri:

Quedam vi tractanda, quò ceteris quies sit:

Tacit.
i. Ann.

Quid hic
virtus.

Sed magis Virtus. in quâ mihi quidem præcipuum Prin-
cipatus robur est & pondus. Eam, paullò aliter quàm vul-
gus, hîc appello LAUDABILEM VTILEMQVE IMPERIO
AFFECTVM, DE REGE, VEL IN REGEM. * Studiosè
sic discrimino. Nam cum duplex eiusmodi Virtus sit, Be-
niuol-

niuolentia & Auctoritas : nasci quidem vtraque à rege & per regem debet, sed sedem tamen suam & domicilium in animis Populi habet. atque illa, in regem Affectus est; hæc Opinio de rege. Ex definitionibus facillè rem mentemque ineam capies. Nam BENIVOLENTIA, quam hîc quero & suadeo, est SVBDITORVM IN REGEM EIVSQUE STATVM PROMPTA INCLINATIO ET AMOR.

Benivolentia definita.

Quæ nimis utilis, imò necessaria, ad res gerendas. Plato ^{Utilitas eius.} verè dixit : *ἡ δὲ τὸ ἀρεσκέναι τοῖς ἀνθρώποις, καὶ τὸ θεάμεναι ἐστὶ* : Ab eo quòd placeas hominibus, actionum efficacia est.

Epist. IV.
ad Dionem.

Para igitur : idq; viâ triplici, Lenitatis, Beneficentiæ, Indulgentiæ. LENITATEM promes in Teipso priuùm, verbis factisq; benignus, comitate & alloquiis officia prouocans. ^{Quomodo paranda? Lenitate in te, & circa te.}

Tacit. v.
Histor.

Plinius
Paneg.

Tacit. v.
Histor.

Plinius
Paneg.

Quid ni ita cum ciuibus tuis, quasi parens cum liberis, viuas?

Cum illâ tamen exceptione, vt incorrupto ducis honore.

Temperie opus est: nec aut reuerentiam terrore, aut amorem humilitate captabis.

Cic. Ora-
tore ad
Brutum.

Raræ hoc sed magnæ laudis, cum virtutes specie dispares prudentiâ iunguntur.

Sen. r.
De ira.

Tacitus
r. Hist.

Sed promes etiam in Imperio: vt tranquillum id ac lenes sit, nec alia eius facies, quàm sereni celi ac nitentis. ^{Lenitate in omni imperio.}

Hoc ex ingenio hominum est: qui nec totam seruitutem pati possunt, nec totam libertatem;

Idem
Agric.

Domiti vt pareant, non vt seruiant.

Seneca r.
de Clemen.

Hoc ex vsu ipsius imperij: quia reuerà remissiùs imperanti ^{Hinc Quies:} meliùs paretur.

Lib. XXII.

Sed & fideliùs paretur. Nullus terror, ait Liuius, cum omnia bello arderent, fide socios demouit: videlicet quia iusto moderatoq; regebantur imperio. ^{Hinc Fides:}

Apud Dio-
nem lib.
XLIII.

Cæsaris effitum est: *ἡ δὲ βουλή μετὰ δούλους τὰ πάντα τὰ κτήνητα ἡμῶν ἐστὶ* : Potentia mediocriter exercita, omnia quæ sita conseruat. ^{Hinc Stabilitas.}

Contra, ὁ ἀναίδωλος ἐς πάντα ἀπλῶς τῇ δυνάμει καταχρώμεται. Ibid.
 ἅτε ὄφιοιαι ἀλυσθῆν οὐτ' ἀσφάλειαν ἀνελεῖν ὀπίσκει. Qui impudenter et
 passim in omnibus potentia abutitur, is neque veram beniuolen-
 tiam neque firmam securitatem inuenit.

Beneficen-
tia item
paratur.

Iam & BENEFICIENTIAM adiunges. Nam liberalitate qui Cicer. II.
 utuntur, Beniuolentiam sibi conciliant, & quod aptissimum est De Finib.
 ad quiete viuendum (siue & regendum,) caritatem.

Quia sem-
per vsui:

Vis scire quanta eius vis? Melius beneficiis imperium custo- Senec. De
 ditur, quam armis. Breu. Vitæ.

Sanè vulgo, ex veteri verbo, *Omniū dulcissimū est, accipere.* Idem De
 Benefic.

Donabis igitur, vel Augusti exemplo: qui *Militem donis,* Tacit. I.
populum annonā, cunctos dulcedine otij pellexit. Annal.

Maximè in
nouo statu.

Idque effusius in nouo imperio. Sic enim tibi firmabis,
 & nouis ex rebus aucti, tuta et presentia, quam vetera & peri- Ibidem.
 culosa valent.

Quibus ta-
men confe-
ras, vide:

Sed cum Iudicio: nec placeant mihi illi Reges, qui mul- Sen. IV. De
 ta opertis oculis donant. Benef. cap.
 XXXVII.

Tu largiere *bellorum sociis, periculorum consortibus:* Plin. Pa-
 Siue etiam *de te benè ac fortiter, sed in togā, meritis:* negy.
 Ibidem.

Aut iis denique qui mereri possunt. *illis scilicet præmia,* Ibidem.
his exempla.

Et quantiū,
vult.

Sed cum Modo etiam. Nam *simplicitas ac liberalitas, nisi* Tacit. III.
modus adsit, in exitium vertuntur. Hist.

Alioqui
tua & te
perdis.

Si omnibus, si passim: quis finis? *Singuli nunquam exsa-* II. Ann.
tiabuntur, res publica deficiet.

Itaque *alienis bonis manus afferre cogèris:* Cicero II.
 De Offic.

Quod exitiabile. *nec vnquam tanta studia asequèris eorum* Ibidem.
quibus dederis, quanta odia eorum quibus ademeris.

Caue igitur. atque adeò nihil largiatur Princeps, dum nihil Plin. Pa-
 auferat. neg.

Tertiò

Tertiò INDVLGENTIAM suasi : hac mente, vt quatenus *Denique*
 sine corruptelâ morum potest, populum Laxè habeas & *indulgentiâ paratur.*
 Iucundè. Laxè, vt in Victu : ne *plebes acri annonâ fatigetur.*

Tacit. iv.
 Annal.

iv. Histor.

Iuuenal.
 Sat. 10.

Nam vulgo vna ex republicâ annonæ cura.

In vilioris
 Annonâ.

— duas tantum res anxius optat,

Panem & Circenses.

Cicer. ii.
 De Offic.

Omnes autem qui remp. gubernant, consulere debent, vt earum rerum copia sit, quæ sunt necessariae.

Seneca
 Epistola

CXVI.

Tacit. xiv.
 Annal.

Ibidem.

Iucundè etiam: puta in ludis & eiusmodi receptis voluntatibus. Nam vulgo, sicut pueris, omne ludicrum in pretio est. *In ludicris.*

Idemque cupiens voluptatum, & si trahat eò Princeps, leti.

Itaque vides, nec maiores abhorruisse spectaculorum oblecta- *Quæ seruit*
etiam vsum
præbent.
mentis.

Idem in
 Agric.

Ibidem.

Tacit. iv.
 Histor.

Vsus enim aliquis in istâ re: cum ita ferociiores populi, eoque bello faciles, quieti & otio per voluptates assuescunt.

Idq; apud imperitos Humanitas vocatur, cum pars seruitutis sit. *Frangit et*
mollit.

Verissimum est, Voluptatibus Romanos plus aduersus subiectos, quam armis valuisse.

Pylades a-
 pud Dionē
 lib. lxxv.

Nec id nesciuit ille histrio, qui increpanti Augusto quod eius causâ in plebe essent tumultus: Συμψησσι, Καὶ ὅτι, inquit, *Agnerosis*
curis auo-
cant.
 Expedit tibi, ô Cæsar, populum circa nos distineri.

Tacit. in
 Agric.

Acutè. Nam profectò Virtus ac ferocia subditorum, ingrata imperantibus.

Ann. xiv.

Sed modum tene: & vide vt hæc letitiæ potiùs, quam lasciuie dentur. *Tamen la-*
sciua &
luxus vi-
tanda.

Ibid.

Facilè enim ista irrumperet. nec pudicitia aut modestia, nec quidquam probi moris ultra reseruabitur.

Ita Tui & Tu peribitis. Quid enim salui, amissis moribus?

CAPVT IX.

Auctoritas commendata valde. Tria ostensa, quæ ad eam ducunt. in quibus quia Imperij præcipua vis est, accuratè & enucleatè de his dissertum.

* Lib. II.
cap. XVI.

Quid Aucto-
ritas?

Unde nata?

AUCTORITAS inter Iuuantes virtus altera est. quam ^{*}suprà quoque libaui: sed hoc tantum. nunc vberius, & pleno magis ore dicenda est. Definitio iterum: Auctori-
tas est IMPRESSA SVBDITIS, SIVE ET EXTERIS, OPI-
NIO REVERENS DE REGE EIVSQVE STATV. Constat
ex Admiratione & Metu: cuius vtriusque temperies siue
mixtio facit hanc Virtutem. Quam parari apud quasdam
nationes pronius aio:

Quibus re-
bus paran-
da?

Est enim ingenita quibusdam gentibus erga reges suos ve-
neratio. Curtius
III.

Tutela ea
regnorum.

Apud alias ægrius: sed tamen apud omnes triplici hoc,
quem dicam, modo siue viâ. Formâ imperij, Potentiâ im-
perij, Moribus imperantis. Per singula te ducam, & figam
in iis pedem non distinctè solum, sed lentè & impressè.
quis carpet? ego fulcrum hoc regnorum scio, &

Maiestatem imperij, salutis esse tutelam.

Idem lib.
VIII.

Hæc illa velut edita arx est, quâ Princeps se vindicat à
rebellionē & contemptu. Scande & occupa deo auspice, me
duce. Prima viarum est

Hanc creat
Seuera gu-
bernatio.

Quæ ex v-
su Princi-
pis.
Et subdito-
rum.

FORMA IMPERII. in quâ tria ad Auctoritatem requi-
ro: vt Seuera sit, vt Constans, vt Adstricta. SEVERA pri-
mum, quia perpes illa & assidua Lenitas Contemptum in-
ducit, id est Principatus ipsam pestem. In hac colluue mo-
rum & hominum *habendus metus, aut faciendus est.*

Sallust.
Orat. Le-
pid.
Cicero pro
Mil.

Amplius, quia inducit *maximam illecebram peccandi impu-
nitatis spem.*

Quis eum metuat, apud quem conditum, imò constrictum
ferrum est? Sen. r. De
Clemen.

Qui

Cic. l. in
Catil.

Qui per segnitiam potius quam clementiam, patiatur
hebescere aciem suae auctoritatis?

Aristot. x.
Ethic. cap.
vii.

Ne feceris, & nosce vulgus. Οὐ γὰρ πεφύκασιν αἰδοῖν τι, ἀλλὰ φοβέσθαι. οὐδ' ἀπέχεται τῆς φωνῆς ἐπὶ τὸ αἰσχρὸν; ἀλλὰ ἐπὶ τὰς τιμωρίας. Non enim ita natum est, ut Pudori obsequatur, sed ut Metui: nec ut absterneat à pravis ob turpitudinem, sed ob supplicia & poenam.

Cicero ad
Brut. Epist.
ii.

Adhibe hæc igitur in tempore. Salutaris Severitas vincit
inanem speciem Clementie.

Stob. de
Regno.

Cotys rex Thracum, increpanti severitatem eius & alien-
ti, Μανία τοῦτ' ἐστὶ, καὶ οὐ βασιλεία: bellè respondit, Ἀλλ' ἡ ἐμὴ μανία
τοὺς ἀρχομένους σωφρονεῖ ποιεῖ: Furor hic est, non Regnum. At meus
hic Furor subditos sanos reddit.

Cic. ii. de
Offic.

Ita, ita. Adhibenda est reip. causâ Severitas, sine qua admi-
nistrari civitas nulla potest.

Varr. in
Frag.

Scimus digitum præcidi oportere, si ob eam rem gangrena non
sit ad brachium ventura. Et noxia
residenda.

Sen. i. de
Clemen.

Tamen tempestivè, & cum intermissione. Nam civitatis
mores magis corrigit parcitas animadversionum. Sed per in-
tervallum.

Cic. pro
Cluent.

Illud laudabile, quoties potes, efficere ut poena ad paucos,
metus ad omnes perveniat.

Idem iii.
in Ver.

Et unius improbi supplicio multorum improbitatem coercere.

Quòd si crebra tamen nimis aut peruvicacia vitia: tum
sanè illud valeat, Nisi mala
herba ni-
mum suc-
creverit.

Publius.

Crudelem medicum intemperans ager facit.

Tac. iii.
Annal.

Ne corporis quidem morbos veteres & diu auctos, nisi per di-
ra & aspera coërceas. Corruptus simul & corruptor, ager & fla-
grans animus, haud levioribus remediis restinguendus est, quam
libidinibus ardescit. Falte tunc
residenda
est.

Secundò, CONSTANTEM volui imperij Formam: Constantia
quod interpretor, vno & veteri tenore fluentem. Quid
mihi Auctorita-
ti facit:

mihi mutas? Alcibiadem audi verè censentem: τῆς ἀνθρώπων ἀσφαλέστατα τοῖς τοῖς οἰκεῖν, οἱ δὲ τοῖς παροῦσιν ἡδέσι καὶ νόμοις, ὡς καὶ χεῖ-
 Observatioq; legum & morum. Eos hominum tutissimè agere, qui præsentibus moribus legibusque, etiamsi deteriores sint, minimum variantes, rempub. administrant.

Ipsum Augustum: qui sic olim ad Senatū. τοὺς κείμενους νό-
 μηδ' ἑκὼς φυλάττετε, & μηδ' ἓνα αὐτῶν μεταβάλλετε. τὰ γὰρ ἐν ταῦτάς μέ-
 νοντα, καὶ χεῖροσ ἢ, συμφορώτερά τ' αἰεὶ κακὸς τοῖς κείμεναι, καὶ βελτίω ἐστὶ δοκῇ,
 ἐστίν: Positas semel leges constanter servate, nec vllā earū immutate.
 Nam quæ in suo statu, eademq; manent, et si deteriora sint, tamen
 vtiliora sunt resp. his quæ per innovationē vel meliora inducuntur.

Et inopinati dogmatis causa duplex. Quòd nec leges
 Contenduntur leges, late, relata: ipse vim & vitam satis habeant, vertendæ statim aut euer-
 tendæ. Non enim conualescit planta, quæ sæpius transfertur. Seneca Epist.

Et quòd Princeps vilescit, qui sic vacillat: fœdaq; incon-
 Et unā eorum lator. stantiā, quæ iusserat vetat, quæ vetuerat, iubet. Tac. III. Hist.

Sperne ergo circa te novatores: qui ut aliquid sui videan-
 Agriculi in rep. mali: tur afferre, etiam recta commutant. Quint. lib. III. Institut.

Et scito, super omnibus negotiis melius atque rectius olim pro-
 Veteres, & vetera, optimi. uisum: & quæ conuertuntur, in deterius mutari. Tacit. xv. Annal.

Ideò in minimis quoque rebus, omnia antiquæ consuetudinis
 momenta servanda. Valer. Max. lib. II.

Sed numquam, inquires, mutem? numquam: nisi aut
 Interdum tamen in- novandū. summa Vtilitas expresserit, aut summa Necēssitas. Nam, fateor, nocet interdum priscus rigor, & nimia severitas, cui iam pares non sumus. Tacit. I. Histor.

Sed tunc quoque fiat leniter: & ut quàm minimo sonitu or-
 Sed non violentē: bis ille in rep. conuertatur. Cic. ad Attic. lib. II. epist. IX.

Itemque Lentè: ut per gradus, nec omnia simul. Augusti
 Et pauxillatim. exemplo: qui sub initia imperij & πάντα ὥσπερ ὑπετέθειτο, & παρὰ τὴν φόβηθαις μὴ καὶ σφαλῇ τι, ἀθρώως μεταρρίθμισεν τοὺς ἀθρώπους ἐθέλεις, ἀλλὰ τὰ μὲν ὡς ἀρχήματα μετεκρίσθησε, τὰ δὲ ὕστερον: non om-
 nia sta-

nia statim, vti decretum erat, exsecutus est: veritus ne parùm succederet, si simul homines transferre & inuertere vellet: sed quædam ex tempore disposuit, quædam reiecit in tempus.

Tacit. I.
Annal.

Atque hoc est, quod de eodem noster: Insurgere paulatim, munia legum & magistratuum in se trahere. Ait Paulatim: & tu in re simili serua.

I. Annal.

Tertiò, ADSTRICTAM Imperij Formam posui. id est, vt non solum A te præcipua vis & honos, sed etiam Apud te sint. A te quidem, vt maxima rerum aut agas ipse, aut firmes: *Adstrictio imperij, pro Auctoritate.*

neu vim Principatus resolvas, cuncta ad Senatum reuocando. *Princeps vnus res manu tenent.*

II. Annal.

Non quia consilia spernam (valdè suasi, & suadeo:) sed quia innotescere omnibus velim, te esse à quo pèdeant omnes. Esto mihi solus arbiter rerum, iure ac nomine regio. *Eum omnes spectent: & omnia ab eo expectent.*

Liu. IX.

Reges domini rerum temporumque, trahunt consilijs cuncta, non sequuntur.

Tacit. I.
Annal.

Aliquid hîc laxas? totum amittis. Ea est imperandi ratio, vt non aliter constet, quàm si vni reddatur.

Aristot. v.
Polit. cap.
XI.

Sed Apud te etiam plerisque honos maneat, certè magnus. Doctorum ille doctor: Κοινὴ φύλακὴ πάσης μοναρχίας, τὸ κοινὸν ποιεῖν ἓνα μέγαν: Communis custodia Principatus, neminem vnum magnum facere. *Honores nimios ne dato.*

Tacit. in
Agric.

Semper periculosum privati hominis nomen supra (imò & iuxta) Principis attolli.

Aristot. v.
Polit. cap.
XI.

Quid si tamen factum? corriges. sed sic, vt non detrahas eum, sed deducas. Δεῖ γὰρ ἐν ὁλιγαρχίᾳ, vt ille loquitur, τὸ το δρᾶν, καὶ μὴ πᾶσαν ἀπορροὴν ἀφαιρεῖσθαι τὴν ἐξουσίαν: oportet circumductione quædam & per ambages id facere, nec totam potestatem simul tollere. *Datos auferro: sed vellicatim.*

Latro apud
Senec. VII.
Controu.
vlt.

Nec verò magnos solum honores dari abnuo, sed & (vtique in Militiâ aut Præfecturâ) longos. Vetus monitum: Nihil tam vtile, quàm breuem potestatem esse, que magna sit. *Non longos item dato.*

Liuius IV.

Libertatis (siue Principatus) magna custodia est, si magna imperia diuturna esse non sivas.

N

Causa.

Nā homi-
nes insolef-
cunt.

Causa. quoniam αἱ μακρότεραι & πολυχρονιώτεραι ἀρχαὶ ἐπαίρουσι Dio. l. ii.
πλεὺς πολλὰς, καὶ ἐς νεώτεροισιν ἑξάγουσι: Longiora & diuturniora
imperia, multos attollunt, & ad res nouandas impellunt.

Potentia
certissima
ad Aucto-
ritatem
ratio.

V I A M primam vides: alteram tibi P O T E N T I A E in-
gredior, quæ est illa ipsa directa & regia ad solidam Aucto-
ritatem via. Cetera omnia ad sint, hæc absit: quid iuuabunt?
Scito parum tutam maiestatem sine viribus esse.

Liuius x i.

Quid eam
appellem?

Potentiam autem hîc intellego, ad Sua conseruanda & Cicero i i.
Aliena obtinenda idonearum rerum facultatem. De Inuen.

Quipara-
ri censeam.

3. Pecuniâ.

Quam quinque hæc instrumenta tibi dabunt: Opes, Ar-
ma, Consilia, Fœdera, Fortuna: si tamen appositè vtâris, &
vt præcipiam. Attende, attende. Primo loco Opes pono. &
de vi atque vfu earum quis ambiget? Δεῖ δὴ χρημάτων, καὶ αἰσὶ Demosth.
τῶν ἐδὲν ἐστὶ γενέσθαι τῶν δέοντων: Opus sunt Opes, & sine iis ni- Olynth. i.
hil fiet quod opus.

Illa nervi,
caput, pe-
des.

Experiens callidusq; vir clamabat olim: Νεῦρα δὴ χρημορέας Mucian. a-
τὰ χρημάτων ἐστὶ: Nervos imperij pecuniam esse. pud Dion.
in Vespas.

Animorum
nomina:

Nam socios aut milites habere vis? Illa dabit. Πάντα ὅντι Aristot.
τὰ πλεῖστα: Omnia venalia nummis. Rhet. i. i.
cap. xv. i.

Locorum
domina.

Hostes aut vrbes perdere? hæc faciet. Nihil tam munitum, Cic. ii: in
quod non expugnari pecuniâ possit. Verr.

Omnia castella hæc machina deiiciet, in quæ modò asellus Cic. i. ad
onustus auro possit ascendere. Att. Epist.
xii.

Ad summam,

— diuina humanaque pulcris:

Diuitiis parent.

Horat. ii.
Sermon.

Argenteus
gladius
omnia pe-
netrat.

Non credis? saltem oraculo:

Ἀργυρέαις λόγχοις μάχεσθαι, καὶ πάντῃ νικῆσαι.

Hastis pugna argentatis, atque omnia vinctes.

Philippo
Macedoni
id datum.

ii. Arma
opes ad
potentiam.

Instrumentum secundum, Arma. Nam illud certū, Non Tacit. xv.
ignauia magna imperia contineri, sed virorum armorumque fa- Annal.
ciendum certamen.

Improbè

Ibidem.

Improbè dictum videatur, sed in tempore vtiliter: *Sua Reges in-*
retinere, priuatæ domus, de alienis certare, regiam laudem esse. *uadunt.*

De morib.
German.

Fateor optabilius *magnitudinem suam iustitiâ tueri:*

Ibidem.

Sed optabilius. quî enim semper possis? *Inter impotentes* *Et sæpè de-*
& validos falsò quiescas. vbi manu agitur, modestia & probitas *bent, aut*
nomina superioris sunt. *ipsi inua-*
duntur,

E Velleio
lib. II.

Nec vnquam deerunt, nisi siluâ hac humani generis ex- *Ab exteris:*
cisâ, raptores alienæ libertatis lupi.

Liqu. xxx.

Addo, si non hoc sit, quòd nulla magna ciuitas diu quiescere *Asiis:*
potest. si foris hostem non habet, domi inueniet.

Idè xxii.

Arce, arce internam illam pestem: & alios potiùs turba, *Cõprimant*
quàm vt te perdas. Agendo audendoque res Romana creuit, non *ergo bella*
his segnibus consiliis, quæ timidi cauta vocant. *bello.*

Tacit. I.
Annal.

Quanquam Consilia profectò & ego misceo: nec vlla *III. Consi-*
stabilis potentia sine istis. Arma, inquit ille, consilio temperan- *lia vsui ad*
da sunt. *potentiam.*

Quod tibi ita præeo. Arma inferre vis? Primùm vide *Haud re-*
vt Prouidè. *mere bel-*
lum mo-
uendum:

Publius.

Animus vereri qui scit, scit tutò aggredi.

Senec. I. de
Irâ.

Odi istos properos, qui dū inferre pericula volunt, nō cauēt.

Tacit. XI.
Annal.

Et scio cautis quàm acrioribus consilijs Potentiâ tutiùs haberi.

Curt. VII.

Vide etiam vt cum Modo. ne dum ad culmen venire conten- *Nec nimis*
dis, vnâ cum ipsis ramis, quos comprehendisti, decidas. *diu habon-*
dum.

Val. IV.
cap. I.

Ea demum potentia tuta est, quæ viribus suis modum imponit.

Plut. in
Pyrrho.

Pyrrhus mihi es? & nouâ siti ad alia aliaque properas?

Curt. IV.

Noli. Facilius est quedam Vincere, quàm tenere. Et

Publius.

Fortunam citius reperias, quàm retineas.

Florus lib.
IV. cap. VI.

Tu firma antè-partâ. Difficilius est provincias obtinere, *Et in qua-*
quàm facere. Viribus parantur, iure retinentur. *sitis aut re-*
lictis quies-
cendum;

Et quid festines? *Non durat, nec ad ultimum exit, nisi lenta felicitas.* Seneca' Confad Marc.

Præsertim
minutis
Principi-
bus.

Qui peri-
culose sem-
per se mo-
nent:

Regibus ego ita suadeo: at regulis, ista. Quies vobis tu-
rior, nec de Obtinendo laborate, sed Tenendo. Scitote, *te-
studinem, ubi collecta in suum tegmen est, tutam ad omnes ictus
esse: ubi exserit partes aliquas, quodcumque nudavit, obnoxium
atque infirmum habere:*

Liuius
XXXIV.

Sic vos, apud vos, tutos esse. *simul auiditate plura complectē-
di hinc exceditis, nuda vobis omnia quæ extrâ sunt, & exposita
ad omnes ictus esse.* Ibidem.

Volūt quod
nec teneāt.

Stulti qui concupiscunt, quod non capiunt.

Curtius
VII.

Vobis melius, consiliis & astu res externas moliri, arma pro-
cul habere. Tacit. II. Annal.

IV. Fœdera
usui ad Po-
tentiam.

Itemque via hæc Fœderum: quæ ipsa, vt dixi, ad Poten-
tiam valent. Socios legi suadeam, *qui non mediocri valeant
potentiâ, & in proximo habitent.* Aristot. Rhet. ad Alexand. cap. vlt.

Ineunda
cum proxi-
mis & va-
lidis,

Id est, qui vtibiles esse & viribus & loci opportunitate
possint. Nam infirmis aut miseris quid te iungas?

Vix cum
afflictis:

— quærunt,

Cum quâ gente cadant.

Lucan.
VIII.

Tu, si sapis,

— fatis accede deis que,

Et cole felices.

Ibidem.

In caducum parietem ne inclina.

Ex Hadria-
ni dictorio.

Ne ipse af-
fligare.

Suam quisq; fortunâ in consilio habeat, cum de alienâ deliberat. Curt. IV.

Nisi quo-
piam peri-
clitante,
etiam tu:

Nisi tamen quispiâ talis, cuius ruina te quoque tractura sit.

Ex Tac. de
Morib.
Germ.

Tunc vel
astu iuua.

Tum enim sanè aut iūge te, aut iuua: sed quid si occultè?
Vetus illa calliditas, *societatem alterius palâm induere, ad alte-
rum per occulta & fida magis inclinare.* XII. Ann.

Periculo-
sum, potèti
in potentem
iungi:

Magnus nodus cum dissentiunt inter se vicini duo po-
tentes: *qui nec vincere, nec vinci, sine periculo tuo possunt.*

Sallust. Ep.
Mithrid.

Quid

Liuius
xxxii.

Quid facies? non enim effugias, quin alterum aut socium Et tamen
parè neces-
sarium.
habeas, aut hostem.

Ibidem.

Nam quòd nonnemo tanquam mediam & tutissimam con- Adiaforia,
hic nulla.
siliij viam, ut quiescas abstineasque armis, ostendit: ea verò non
media, sed nulla est.

Ibidem.

Quid enim aliud, quàm nusquam gratiâ stabili, velut qui eue-
tum expectaueris ut Fortuna applicares consilia tua, præda vi-
etoris eris?

Sallust. Ep.
Mithr.

Vidimus, & videbimus (ita nunc Europæ status) eos, quos
ignavia aut praua calliditas, ut alienis laboribus tuti essent, armis
abstinuit, acerbissimas poenas soluisse.

Sueton.

Cum Cæsare igitur Iacienda tunc alea: & alterutri se ad- Iunge te
igitur, cum
deo.
iungendum.

Tacit. iv.
Histor.

Sed in causâ palàm dispari, meliori: in ambiguâ, fortio-
ri. nisi alia Opportunitas aut Utilitas vincat. Nam profectò
eas hîc specto. Alta & animosa quid cogites? Tuta potius:
& cum Gallis, Valentini animum probes, consilium Auspicias se-
quare.

Curt. viii.

At Fortunam vltimum instrumentum ad Potentiam V. Fortuna
vsi ad Po-
tentiam:
feci: cur non primum? Debebam, si vim eius intuerer. Nam
quis neget eximiam quoque gloriam & potentiam, sæpiùs Fortu- Es quidem
supra alia.
næ quàm virtutis esse beneficium?

Cic. pro
Leg. Man.

Sunt enim quidam hoc astro; ut ijs ad amplitudinem, & Quæ mi-
rifice quos-
dam fouet.
gloriam, & ad res magnas benè gerendas, diuinitus adiuncta For-
tuna videatur.

Sallust. ad
Cæs.

Homines ad Pompeianum illud elogium, maiore fortunâ
quàm sapientiâ.

Terent.
Adelph.

Quibus dormientibus dii omnia conficiunt.

Inter Ada-
gia è Plut.

Reti vrbes capiunt:

Liuius. vii.

Et in sinum iis de cælo Victoria deuolat.

Quos poëta quoque depinxit:

Omnia sè-
ne labore
suggerit.

Qui nos
volentes
peccant.

Πολλοί τοι χρώνται δειλαῖς φρεσὶ, δαίμονι δ' ἐσθλῷ.

Theog.

Οἷς τὸ κακὸν δοκεῖν γίνεσθαι εἰς ἀγαθόν:

Multis mens laeva est, sed eisdem numina dextra.

Quis malè quod cæptum est, vertit & in melius.

Sicut contrà, alijs destinata salubriter, omni ratione potentior
Fortuna discussit. Curt. xxi.

Gaudeant ergo qui illam habent. Nam vel ab hac solâ
Auctoritas.

Tales vul-
go magni:

— *ut quisque fortunâ utitur,*

Plant.

Ita præcellet, atque exinde sapere eum omnes dicimus.

Pleud.

Nescio an
in longum.

Sed gaudeant moderatè, quia mera & nuda felicitas fra-
gilis: nec quidquam potest esse diuturnum, cui non sub sit ratio.

Curt. iv.

Nam illa se
mutat:

Licet pullis istis suis adspirare Fortuna videatur, tamen ad
ultimum temeritati non sufficit. Ibidem.

Et quos diu prosecuta est, repentiè velut fatigata destituit.

Vell. ii.

Et laedit,
quibuscum
lufit.

Destituit? imò abijcit. soletque quos plurimis beneficiis or-
navit, ad duriores casum reservare.

Cæf. xii.
Ciuil.

Tu caue, caue, & poetæ monito

Fortunam reuerenter habe.

Auson.

Mores, via
ultima ad
Auctorita-
tem.

TERTIA via se nunc pandit, MORVM. quos duplices
in Imperante hîc confidero, Internos & Externos. Illos, qui
in animo: ut virtutes. istos, qui in corpore: ut certos habitus,
aut gestus. Quod ad Virtutes: omnes eæ conciliandæ Au-
ctoritati sunt, imò & species virtutum similes: sed duæ emi-
nent, Pietas & Prouidentia. Nam illa fanè vulgo venerabi-
lis, facitque Principes instar deorum esse.

Tacit. xv.
Annal.

Tacit. xi.
Annal.

Et mouet opinionem, ut nihil sine diuinâ ope aggredi vi-
deantur. Curt. xxi.

Stagirites ideò monuit. Δεῖ (τὸν ἀρχόντα) τὰ πρὸς τὰς θεὰς φάσκει
δοῦναι αἰεὶ ἀποδιδόντα ἀξιοφρόντως: Oportet Principem res diuinas
videri curare seriò & ante omnes. Arist. v.
Polit. cap. xi.

Additque

Additq; cauffas. ἡττόν τε γὰρ, inquit, φοβέονται τὸ παθεῖν τι ὡς ἀ- *Obedientiam*
 νομον, ἐὰν δεισιδαίμονα νομίζωσιν ἐξ ὧν ἄρχοντα καὶ φοβντίσιν τῶν θεῶν. *conciat:*
 καὶ ὑπεβαλεύουσιν ἡττόν, ὡς συμμάχους ἔχοντι καὶ τὰς θεάς: Nam &
 minus iniustum aliquid sperant ab eo Principe pati, quem religio-
 sum deorumque verentem existimant: & minus ei insidiantur, ut *Insidias*
 tutores & adiutores habenti etiam Deos. *tollit.*

Val. II.
cap. X.

Iam Prouidentia quoque animis hominum illabitur, admi- *Facit &*
 rationis pretexta velata: si nihil aut suscipis, aut agis, nisi len- *Prouidentia.*
 tē & circumspectē.

Liuius
lib. V.

Id est, feliciter. Plerumque enim omnia summā ratione gesta *Qua raro*
 etiam Fortuna sequitur. *labitur:*

Cæs. VII.

Ergo & Auctoritas: nam Contemptus à lapsu. Res ad- *Idcoq; asti-*
 uersa Auctoritatem imperatorum imminuunt. *mat.*

Tacit. II.
Histor.

Quin ipsa talis indoles, per se potens est ad Amplitudi-
 nem obtinendam. si quis tardus in actionibus & cūctator na-
 turā, & cui tanta consilia cū ratione quā felicia ex casu placeant.

II. Annal.

Inter Externos Mores pono gestum: ut sis compositus ore: *Faciunt*
nonnihil
externa.

Aristot. V.
Polit. cap.
VI.

Graui & ad seueritatem flexo, non tamen ad minas. καὶ
 φαίνεσθαι μὴ χαλεπόν, ἀλλὰ σεμνόν, ὅτε μὴ φοβέσθῃ τὰς ἐπιτυχάνοντας, ἀλ-
 λά μᾶλλον αἰδέσθῃ: & apparere non acerbum, sed augustum. ut qui
 obuij fiunt, non metuant te, sed magis vereantur.

Tacit. III.
Annal.

Etiam habitatio habet & adfert aliquid dignitatis, si ea *Atq; adeo*
 in loco splendido & illustri. Me auctore, elige urbem ali- *ipsum dos-*
 quam principem, unde in omnia regimen. *micilium.*

Hanc cole.

Claudian.

—medium non deserit unquam
 Cæli Phæbus iter, radius tamen omnia lustrat.

Sueton.
Tib. cap. X.

Et secedē tamen interdum, ut vitato assiduitatis fastidio,
 Auctoritatem absentia tueare.

* Lib. II.

Alia quæ huic rei faciunt, pete è proprio Capite, * suprà.

Pindar.

An ego quæ dixi repetam, * ἄτε μαφίλαχος, Διὸς κόρυθ' & ?

C A P V T

* Sicut na-
 gator aut
 blactero,
 Iouis Co-
 rinthus.

CAPVT X.

Ad ea transitum quæ Vertendo regno faciunt: in quibus prima, Vis est. Ea duplex ostensa: Insidia & Proditio. Vtraque quomodo cauenda aut punienda, ostensum.

QVAE Iuuant aut firmant regnum, dixi: ad Noxia veniendum est. In quibus prima Vis mihi occurrit, hoc sensu: vt sit MOLITIO OCCVLTÆ VNIVS PLVRIVMVE, IN REGEM AVT REGNVN. Occultam dixi, quia non de omni Vi propositum hîc mihi dicere (est enim Aperta quædam, vt Factio, Seditio, Bellum: quas iure differo, & refero ad Prudentiam Militarem:) sed saltem de illâ Clanculariâ, quæ propriè opposita Vi nostræ Iuuant. Hanc duplicem facio: Insidias, & Proditionem. è quibus illæ scilicet Custodibus aduersæ sunt; ista Munimentis. Nam ego ita discrimino, vti Insidias propriè in caput regis esse velim: Proditionem in loca eius, copias, arces. Vtrumque pestilens & metuendum malum: sed metuendum magis, quàm cauendum. Quî possis? latet: nec prodit se, nisi cùm perdit. Enimuerò *Arma aperta palàm vites: fraus & dolus occulta,* eoque inevitabilia.

*Vis definita
mea menti.*

Diuisa.

*Periculum
ab eâ:
Vix repri-
mendum.*

Tacit. II.
Histor.

Hostē aduersum, ait ille, homini strenuo opprimere haud difficile est: occulta pericula neq; facere, neque vitare, bonis in præoptu est.

Sallust.
ad Cæs.

Nam de INSIDIIS vt primò dicam: scimus patère vel vnus insidiis regem. nihil nefas esse Auaritiæ.

*Princeps
vni cui
expositus.*

Tacit. II.
Histor.

Scimus fluxam militum fidem, & periculum ex singulis.

Quid proderunt cohortes alæque, si vnus altérve, præsentifacinoze paratum ex diuerso præmium petant?

Ibidem.

Profectò regum exitus si reputauerimus, plures à suis quàm ab hostibus interemptos reperiemus.

Curt. IX.

Quid miremur? Quisquis vitam suam contempsit, tuæ dominus est.

Seneca
Epist. 17.

*Et parrat,
qui despe-
rat.*

Contempsit omnes ille, qui mortem prius.

Sen. Trag.
Herc. Oct.

Difficile

Difficile igitur auxilium, siue consilium: tamen aliquod.
& id capies ab his quattuor, Indagatione, Punitioe, Inno-
centiâ, Fato. Ab illâ primùm: quoniam omnino vtile habe-
re te * *καταπόποις* quosdam siue * *ωταπους* ας etiam. *η το μη λεγ-*
θαμεν περιεχοντι, οσα τυγχανει τις λεγων η παραττων ης αρχουμενων: & co-
nari ne te lateat, quid quisque subditorum faciat aut dicat.

Arist. v.
Polit. cap.
xi.

Remedia
tamen
quattuor.
* Specula-
tores.

* Auricu-
larios ut
vertunt
Glossipri-
scæ.

Inquisitio
in sermo-
nes.

Subditorum, inquam, maximè Illustriorum. Nam in
omnes quæ acies inquirat? Hoc cum ad alia vtile, tum con-
tra Infidias valebit firmiter. quoniam rarò, nisi malè locu-
ti, malè faciunt: & *Linguae temeritas, peruenit ad gladios.*

Curt. vi.

Obserua. reperies plerosque infidiantium, aut ipsos alibi
Idē vii. criminosos Regem esse, aut sermonibus vituperantium crimi-
nantiumque faciles aures præbuisse.

Lingua
mentem
prodit.

Idem vii.

Itaque sagaci hac viâ, non parum *latus à domesticis hosti-
bus munies.*

Salust.
Catil.

Rem enim factam habes, si detectam. Quod quò magis
fiat, cur non *Indici premia* palàm decernas, pecuniam & im-
punitatem?

Indicinis
premia po-
nenda:

Tac. xv.
Annal.

Ibidem.

Idque lege latâ, & sæpius renouatâ? Ego è re Principum
censeam: & scio *Cruciatu aut Premio cuncta peruia esse.*

Publicâ le-
ge vel edi-
cto.

Nam cum secum quicumque animus *Premia reputat, simul-
que immensa pecunia & potentia animo obuersantur: cedit fas &*
salus aliorum.

Eorum spes
omnia re-
uelat.

Ibidem.

Et, mihi crede, *carissima suorum pignorum prodent.*

Sed in delationibus his vide, ut aures omnibus præbeas,
non etiam fidem. Nam multi, spe aut odio, vana deferent.
Dio lxi. ideoque, ex Mæcenatis monito, οὐ γὰρ πᾶσι τοῖς λεγομένοις ὁ πᾶς
τοιοῦτων πιστεύειν, ἀλλ' ἀκριβοῦς αὐτὰ διασκοπεῖν: non oportet omnibus
quæ ab his talibus dicentur, fidem adhibere, sed acriter ea exami-
nare & discutere.

Cautè ta-
men cre-
dendum:

Ammian.
Marcell.
xviii.

Et per Deum, quis innocens esse poterit, si accusasse sufficiet?
Imò, quia res te tuumque caput spectat, eò magis viden-

Ne innoxij
circumue-
niantur.

O

dum

Ne locum
calumniis
& odiis
aperias:

dum nequid hîc properè agere videaris, aut in tuâ causâ,
tuâ causâ. Alioqui crebro vulgi rumore laceraberis, *tanquam*
viros insontes ob invidiam aut metum extinxeris.

Tacit. xv.
Ann.

Nam χαλεπώτατα οἱ πολλοὶ πείθονται, ὅτι τις ἀόπλος ὢν, ἐπιβλάσκει
τὰς ὀπλισμένους: *agerrimè vulgus credit, quòd quispiam inermis in-*
sidias armato struat & militibus cincto.

Dio lxi.

Et pænè non creditur nisi perpetratum facinus.

Liu. xl.

Vt non immeritò ille exclamauerit, *Conditionem princi-*
pum miserrimam, quibus de coniuratione compertâ non creditur,
nisi occisis.

Sueton.
Domit.
cap. xxi.

Conuicti
puniendi.

Cautè igitur age & lentè. Quid si comperis? puni, (se-
cundum enim hoc Auxilium est) & grauitè puni. Nam
insidiatori aut latroni quæ potest affèri iniusta nex?

Cicero pro
Mil.
Sallust.
Catil.

Ille est, per quem libertas & anima omnium in dubio:

Ille, qui in vno capite sæpè omnes perdit, & magni fortu-
nam populi in ruinas agit.

Senec. i. De
Clem.

Hîc mihi quisquâ, mansuetudinem & misericordiam nominat?

Sallust.
Catil.

Tua cautio, ô Princeps, nostra cautio est:

Cicero pro
Marcello.

Nec tua propriè, sed reip. hæc vindicta. Ne sanguinem
nostrum largiârè; & dum paucis sceleratis parcis, bonos omnes
perditum eas.

Sallust.
Catil.

Nec tamen
properè.

Sed tamen ita animaduerte, vt mora interdum interue-
niat vltioni. Quid enim si importuno tempore insidiæ de-
tectæ? Dissimulabis. gnarus, *solum sæpè insidiarum remedium*
esse, si non intelligantur.

Tacit. xiv.
Annal.

Quid etiam si à magnis conceptæ, & quos tutò statim
haud punias? Premes: & securitati consules, *antequâ vindictæ.*

xi. Ant.

Res enim monet, cauere ab illis magis, quàm quid in illos sta-
tuas, consultare.

Sallust.
Catil.

Nec item
semper.

Et quamquam ad Vindictam te incito; tamen à Veniâ
haud semper excludo. Pone illustrem aliquem deprensum
in hoc

Seneca.
de Clem.

in hoc scelere, cui tu & patria deuincti: quid facies? Profectò poenam, si tutò poteris, donabis: sin minus, temperabis.

Ibidem.

Audi à muliere non muliebri consilium. Liuià suo Augusto: *Deprehensus est. iam nocere tibi non potest, prodesse famæ tuæ potest.*

Ibidem.

Nihil gloriosius est Principe impunè læso.

Ibidem.

Famæ tantum? imò & salutis. Incredibile est, quantum insignita hæc aliqua clementia, alios arceat à simili conatu, vel poenitentiâ, vel pudore. Oraculum puta: *Clementia non tantum honestiores, sed tutiores præstat: ornamentumque imperiorum est simul, & certissima salus.*

Clementia
hic sapè v-
tilis.

Ibidem.

Nam profectò * parentes liberique eorum qui interfecti sunt, & propinqui & amici, in locum singulorum succedunt.

*Hoc valet
in Illustri-
bus maxi-
mè fami-
liis.Plinius lib.
viii. Ep.
vlt.

Atque ita fit insidiantium nexus quidam & cathena. quâ eam rumpes? Clementiâ istâ, vt dixi: & maximè tertio nostro Auxilio, Innocentiâ. id est, ne crebra aliorum læsione, causam ipse præbeas tui lædendi. *Malè vim suam potestas aliorum contumeliis experitur.*

Causa in-
sidis tol-
lenda.Idem Pa-
negy.

Et discimus experimento, fidiissimam esse custodiam Principis, ipsius Innocentiam.

Iam quartum tibi scutum suggero, Fatum. Miser, quid te torques? Si illud volet,

Reliqua
fatis per-
mittenda.Iuuenal.
Satyr. iv.

Præbenda est gladio pulchra hæc & candida ceruix.

Ad dictum
vetus allu-
sum.

Cùm omnia feceris, nec percussorẽ tuũ tolles, nec successorẽ.

Aetor. cap.
xvii.

Si nolet: es saluus. Deus, deus, ἐν ᾧ ζῶμεν, & κινούμεθα, καὶ ἐσμέν: in quo viuimus, & mouemur, & sumus,

In Dei nos
manu.Prouer. Sa-
lom. c. i. i.

Ille erit in latere tuo, & custodiet pedem tuum ne capiaris.

Qui reges
seruati ma-
ximè.

Theocr.

— Δὴ κρονίωνι μέλην

Αἰδοῦ βασιλῆϊ.

— Ioui cura est venerandi

Principis.

*Votum meū
pro principi-
pe.*

Huic fide. ego vota pro te suscipio, sed hæc lege: *Ago cum* Plinius
Deo, *vti sōspitem te incolumemque præstet, si tu ceteros:* Paneg.

Si rempublicam benè, & ex vtilitate omnium reges. Ibidem.

Si contrà; ille quoque à custodiâ tui corporis oculos dimoueat, Ibidem.
teque relinquat votis quæ non palàm suscipiuntur.

*Proditionis
moxa.*

Peregi de infidiis. nunc occultum & insidiosum malum PRO- Val. ix.
DITIO latebris suis extrahenda est. cap. vi.

Tantum incommodi humano generi afferens, quantum salutis Ibidem.
bona Fides.

Periculosum quoque istud, cū scilicet plerumque in- Sallust.
tra mœnia atque in sinu vrbis sunt hostes. Catil.

*Qui proni
ad eam?
Auari:*

In quod inclinant auari maximè. qui famæ, fidei, postremò Idem In-
omnibus rebus commodum suum anteferunt. gurch.

Palàm honesti, animo perfidiosi ac subdoli, Auaritiam ac li- Tacitus
bidinem occultantes. xvi. Ann.

Leues:

Item Temporaria ista ingenia: Curt. iv.

Id est, homines leues, instabiles, & ex ancipiti mutatione Ibidem.
temporum pendentes.

Tamquam cum Fortunâ fidem stare oporteat. Liu. xxiv.

Occulti.

Denique dissimulatores & occulti. qui ad illud Homeri, Odyss. 6.
Εὐλ' ἀγορεύοντες, κακὰ δὲ ὀρεῖσι βουασσόμενοι
Pulchra loquentes, iidem in pectore praua struebant.

Adeò vt non ante intelligas proditorem, quàm proditus sis. Latro apud
Senec.

In dē fidem præferunt vel maximè, vt facilius fallant. Ob- Controu.
ferua. Fraus in paruis fidem sibi præstruit, vt cū operæ pretium vii. li. vii.
sit, cum mercede magnâ fallat. Liuius
xxviii.

*Simulatio
sæpè dete-
git.*

Quâ ipsâ notâ haud vanè eos noscas. Nam insitum ho-
mini, quanto magis falsa sunt quæ fiunt, tanto plura facere. Tacit. i.
Hist.

Malum, & malos istos, vides. quī vitabis? duplici illâ viâ
maximè quam suprà præiui, Indagationis & Pœnæ. In illâ
nihil

nihil inuito: in hac aliquid. quia placet nunquam eam dif- Puniendi
celeriter:
ferri. & impia proditio celeri pœnâ vindicanda est.

Val. ix.
cap. vi.

Dio lxi.

Quid hîc trepides? omnia patent. Καὶ οὐδὲ νῦν ἀνὰ ζέου τοὺς
τοιοῦτοις τοῦ πολεμίου μοῖρα κολάζεαι. imò nec in
iudiciū tales adducere oporteat, sed hostium loco ilicet punire.

Sallust.
Catil.

Et vindicanda semper. Me iudice, veniæ non hîc locus: Puniendi
& semper.
& si quis utatur, ne ista mansuetudo & misericordia illi in mi-
seriam vertat.

Cicero ad
Brut. epist.
xv.

In patriam improbi, cui & quando vnquam boni? ne Quia ine-
mendabi-
les:
spera. Abscindendi sunt. neque tam vlciscendi causâ, quàm ut
& in præsens sceleratos ciues timore ab impugnandâ patriâ de-
terreas, & in posterum documentum statuas, ne quis talem amen- Et in exem-
plum.
tiam velit imitari.

Lib. ix. De
Leg.

Pœna autem grauis vsurpanda. Platonem si audis, qua- Puniendi
item graui-
ter.
lis in Sacrilegos. Ἀναγὰι, inquit, τοῦτοις ἔσωσαν, ὅτι περὶ ἱεροσὺλοις.
Iudices istis dantor, qui sacrilegis solent.

Sallust.
Catil.

Meritò. Patria nōne proximo à diis gradu est? atqui ea Quia im-
pium hoc
facinus:
horum nefario consilio in maxima pericula venit.

Cicero iv.
in Catil.

Itaque nulla esse potest in tanti sceleris immanitate puniendâ
crudelitas.

Tacit. i.
Annal.

Sceleris, quod execrantur ipsi hostes: nec bonum iis, Vix grati
iis quibus
gratifican-
tur:
quibus bono. Proditores, etiam iis quos anteponūt, inuisi sunt.

Curt. v.

Præmia interdum capiunt, fateor. sed non hercules quò
tanto honore digni habeantur, sed ut aliorum sollicitentur animi.

Plutarch.
Apoph.

Rem inquam amant, non reum. & commodè Augu- Non certè
ipsi.
stus, Εγὼ παραδοσίαν φιλά, παραδότας δ' οὐκ ἐπαυά: Ego proditionem
amo, proditores non approbo.

Stobæus
Sermon. cxi.

Commodiùs etiam ante eum Philippus, Amare se prodi-
turos, non proditores.

CAPVT XI.

*De vitio duplici, euerfore regnorum. Primum de Odio, cuius pe-
stis subiecta oculis. Fugienda quæ eò ducunt: imò & imago eo-
rum. qualis est in Suppliciis, Tributis, Censurâ. In his singulis
quomodo se gerat Princeps, dictum.*

PERNICIEM igitur à Vi præsentem, nec infrequen-
tem, vides: quæ,

Vt ait poëta ille noster, summas frangit infirmatque opes.

Cicero pro
Rabir.
Post.

*Vitij defi-
nitio.*

Sed frequentiore eam scito, etsi tardiore, à VITIO:
quod definitio PRAVVM NOXIVMQVE IMPERIO AF-
FECTVM, DE REGE VEL IN REGEM. Tale duplex, op-
positum scilicet totidem Iuuantibus virtutibus, Odium &
Contemptus: illud in regem affectus, hic opinio de rege.

*Odij defini-
tio.*

Nam Odium est SVBDITORVM IN REGEM EIVSQVE
STATVM MALEVOLENTIA PERTINAX ET OFFEN-
SA. Non enim hîc intellego commune & civile illud odium,

Idem pro
Mil.

*Vnde id na-
scatur?*

quo omnes improbos odimus: Sed Affectum acriorem, cui ex
metu origo, cum cupidine vlciscendi. Nam metuunt po-
tentes, ob iniurias aut damna sub exemplo inferenda: do-
lent & vlcisci cupiunt, ob illata. Ita è mixtione pessimâ,
proles pessima nata Odium: quod semel insitum animis ho-
minum & iniustum,

Idem De
Arusp.

*Quanta
ab eo per-
niciet.*

Incredibile est quantum valeat ad pestem.

Idem r. l.
De Offic.

Nam à metu aliquid quî sit firmum? malus ille diuturni-
tatis est magister.

Idem Phil.
II.

Nulla vis imperij tanta est, quæ premente metu possit esse
diuturna.

Idem r. l.
De Offic.

Causa apud poëtam veterem:

*Quem metuunt, oderunt: quem quisque odit, periisse ex-
petit.*

Ibidem.

*Paullatim
perdit.*

Scilicet per gradus quosdam, execrantur, insidiantur, op-
primunt.

Sen. I. De
Clemen.

Quidni

Ex dicto
Caligula.

Cicer. De
Arusp. resp.

Quidni faciant? *multæ illis manus sunt, tibi vna ceruix.*

Et panem cer-
tè perdit.

*Captatur occasio, & qui non tantum opibus valent, nescio
quam tamen fortunam ac tempus expectant.*

Idem ad
Lentul. lib.

1. ep. 19.

Seneca 1.

De Clem.

Denique *inclusum illud odium omne repente apparet.*

Ah nescis *quanta rabies oriatur, ubi supra modum odia cre-
uerunt.*

Cicero 11.
De Offic.

Cinge te, stipa, muni: senties *multorum odiis nullas opes
posse resistere.*

Seneca 1. de
Clemen.

*Tam multis enim periculis petèris, quàm multis ipse pericu-
lum es.*

Affiduis pe-
riculis ex-
positum.

Ibidem.

Nec illas ipsas manus, quibus te commisisti, securus aspicies.

Fuge hoc ergo, aut regnum te fugit, imò Vita. Quo-
modo autem? si ea fugies, quibus id paratur. Primum Vi-

Ideò fugien-
dum.

tia: deinde & Vitiiorum opinionem. Vitia quidem tria,

Nascitur à
vitiis:

aduersa prioribus illis ad Benivolentiam instrumentis: Se-
uitiam, Auaritiam, Rigorem. Nam hæc mala ac noxia esse
imperio, quis tam imprudens qui nesciat, tam impudens
qui neget? Itaque fugienda hæc moneo, non doceo: magis

Aut opi-
nionem viti-
orum.

Cicero pro
Leg. Man.

insistam in Opinione, à quâ maius tibi discrimen. *Scimus*

enim *homines, ut metuant aut oderint, non minùs opinione &
famâ, quàm certâ aliquâ ratione moueri.* Opinio autem vitiiorum

ab illis, quæ agnata & afflita iam dictis Vitiis; vti sunt Sup-
plicia, Tributa, Censura. Quæ per se laudabilia, imò neces-

saria omni regno, speciem tamen & vultum illaudabilem
sumunt, nisi peritè & callidè administres. Ecce Supplicia

Cui sedes in
Suppliciis:

quantulum à Sæuitiâ abeunt? sanguis enim vbertim effun-
ditur. Tributa ab Auaritiâ? pecunia auidè congeritur. Cen-

Tributis:
Censurâ.

sura à Rigore? frænû & modus inuitis imponitur. Et pro-

fectò ea ipsa sint, nisi finis discriminet: qui palam ad salu-
tem. In his igitur ut cautè & prouidè ambules, valdè tibi

prouidendum. Primum in SUPPLICIIS. & vide ne securè
Iustitiæ illam securim distringas: sed sit apud te *Parsimonia*

Supplicia
ab odio ma-
nenda:

Sen. 1. De
Clem.

etiam vilissimi sanguinis.

1. Tardè

Tarditate. I. Tardè inquam ad ea venies. Propè enim est vt libenter Ibidem.
damnet, qui citò.

Decretum hoc tibi maneat: *Melius sanare vitiosas partes,* Cic. II. ad
quàm excacare. Att. ep. I.

Boni Publici I I. Etiam numquam venies, nisi quoties id fieri publica Sen. I. De
ci velo. utilitas suadebit. Clem.

Te aut tua cogites? peccas. *Omnis enim animadversio debet,* Cicero II.
non ad eius qui punit aliquem, sed ad reipub. utilitatem referri. de Offic.

Aut si interdum & tua res agitur (in Principatu id eue-
nit:) dissimula: & vultum eum indue *tanquam inuitus &* Seneca I.
magno cum tormento ad castigandum venias. De Clem.

Nec tam vt ipsi pereant, quàm vt alios pereundo deterreant. Sen. I. De
Ira.

Exclusionem III. Ad exemplum scilicet omnia referenda, non ad ultio-
Ira. nem. Itaque *Ira maximè prohibenda est in puniendo.* Cicero II.
De offic.

Numquis enim membra sua odit, tunc cùm abscindit? Seneca I.
De Ira.

Addo, quòd *iratus ad pœnam qui accedit, nunquam medio-* Cicero II.
critatem illam tenebit, quæ est inter Nimum & Parum. De offic.

Gaudij. I V. Sed & Gaudio abstinendum vel magis, omniq; eius
notâ. *Ferina ista rabies est, sanguine ac vulneribus gaudere.* Senec. I. de
Clemen.

Et acutè poëta:

Qui fruitur pœnâ, ferus est: legumq; videtur Claud. Cõ-
Vindictam præstare sibi. sul. Mallij.

Itaque hoc assequeris, vt *quanquam aduersus fontes & ex-* Tacit. xv.
trema exempla meritos, Miseratio tamen oriatur; tanquam non Annal.
utilitate publicâ, sed in Saxitiam vnius absumantur.

Observa- V. Videndum vt pœnæ sint è moribus receptoq; ritu.
tionem mo- *Δεί τας πολάσας παξινός ποιῆν:* Oportet supplicia more patrio sumi. Aristot. v.
rum. Polit. cap.
x.

Lædit, quidquid in his nouum aut nimium: crudelē-
que meritò, qui puniendi causam habent, modum non ha-
bent. Seneca II.
De Clem.

Cic. II. De VI. Etiam hoc, vt Æquabiles. & ne iisdem de causis, alij ple- Aequali-
tate pona.
Offic. Etantur, alij ne appellentur quidem.

Aut isti durius, alij mitius puniantur. quod improbum:
Plinius lib. nisi fortè in Nobilibus. Nam video & à medicis, quamquam
VIII. epist. in aduersâ valetudine nihil serui à liberis differant, mollius tamen
vlt. liberos clementiusque tractari.

VII. Denique postremò, vt Supplicia ipse numquam exi- Sui subdu-
ctione.
Tacit. gas, atq; adeò vix spectes. Nam & Nero subtraxit oculos, inf-
Agric. sitque scelera, non spectauit.

Xenoph. Placet viri magni scitum: Ἀνδρὶ ἀρχόντι, τὸ μὲν αἰσχροῦς δέουδρον,
in Hieron. ἄλλοις πορνεύοντι καλᾶν τὸ δὲ τὰ ἄλλα ἀποδιδόναι, δι' ἑαυτοῦ πορ-
τέον: Viro Principi, vbi pænarum aut coërectionis res est, aliis id
delegandum: vbi præmiorum aut munerum, ipsi obeundum.

Habes quæ cottidiana vulgataque Supplicia satis miti- Nodus in
multitudi-
ne punien-
dorum.
gent. quid in raris aut nouis? Puta enim multos aliquos &
grandes peccauisse, quos citra inuidiam grandem haud tol-
las. Hic primùm illud suadeam: non carptim aut per inter-
ualla, sed omnes tolli vno velut ictu.

Tacit. Specie hoc acerbius, re mitius. Nam repetita illa & fre- Tollendi si-
mul.
Agric. quens vindicta paucorum odium reprimat, omnium irritat.

Tac. XIV. Incide semel, quidquid incidendum est: & tum malag- Mollièdum
odium be-
neficiis.
Annal. mata adhibe hæc bina. Prius, in alios Beneficia: quasi illis de-
motis, auctam lenitatem tuam testificando.

XIII. Ann. Alterum, Derivationem: puniendo rerū atrocium ministros. Et suppli-
cio mini-
strorum.
I. Histor. Vtrique si & ipsi in aliquâ noxâ, quod sæpè. Olim, & seue-
ris quoque Ducibus, vsurpatum.

Qui fuso sanguine, fusi sanguinis eluerunt inuidiam: &
Plin. Pa- viles quosdam, velut piaculares publici odij victimas, dederunt.
hegyr.

Curt. x. Vulgus hominum eâ ratione placati; imò læti, recidisse
iram in iræ ministros, nec ullam potentiam scelere quæsitam cui-
quam esse diuturnam.

In Tributis
asperitas,
& odium.

VENIO ad TRIBUTA lenienda: quo nomine censeo omne genus exactionum. Aspera in vulgi auribus vox, res in animis: nec alia crebrior odiorum seges. Nullum enim vitium tetrus Avaritiâ, præsertim in Principibus & reip. gubernatoribus.

Cicero II.
De offic.

Quàm turpis ille Homeri

Nam vul-
gus pecuniam
retinentis-
simum.

Δημόδορος βασιλεύς?

Iliad. α.

Popliuorū Princeps?

Populo quidem iudice; cui pecuniam eripere, idem quod vitam.

Τὰ γὰρ τίς ἐόν ἐστιν αἷμα καὶ ψυχὴ βροτοῖς;

Pecunia, anima & sanguis est mortalibus:

Comicus
vetus.

Ait non falsus vates. & videmus audimusque cottidie, quàm multi Principum pecunijs acerbè conquirendis, plus invidia sibi quàm virium addant.

Tacit. III.
Histor.

Fomenta
huic rei
quinque.

Primum
Necessita-
tis.

Itaque intètè & cum curâ hanc quoque partem habet: & insitum illi Odium, quâ potest, deterge aut molli. Quod feliciter facturum te spondeo quinque his fomentis. Primum illo Necessitatis. Id plagæ huic animorum statim applica: & da operam ut omnes intellegant, si salvi esse velint, Necessitati esse parendum.

Cicero II.
De offic.

Sine Tri-
butis nul-
lus status.

Quæ enim respublica aut regnum sine Tributis? Nec quies gentium sine armis, nec arma sine stipendijs, nec stipendia sine tributis haberi queunt.

Tacit. IV.
Histor.

Hæc ornamenta pacis sunt, & subsidia belli.

Cicero pro
Leg. Man.

Quæ ser-
vanda:

Dissolutionem itaque imperij doce, si fructus quibus respublica sustinetur, deminuantur.

Tac. XIII.
Annal.

Vel augen-
da:

Imò nisi interdum & Augeantur. Semper enim videndum ut ratio questuum, & necessitas erogationum, inter se congruant.

Ibid.

Non videt hoc vulgus, scio: τὰς μὲν προσόδους (τὰ ἀρχόντων) οἰκίῳ ἔξερπνύναντες, τὰ δ' ἀναλώματα ἐκ τῶν ὁμοίων ἐκλογίζονται: re-
ditus

Dio LII.

*ditus quidem & prouentus Principis acribus oculis intuens, con-
niuens ad erogationes & sumptus.*

Plinius
Paneg.

Sed tuingere : & vtiliter interdum *calculum cum Imperio* Sei populus
docendus:
pone.

Plaut.
Bacch.

Quid ambigis? *numquam hinc lasciniola defuerit sua cantio.*

Tacit. XII.
Annal.

Semperque in Principe, *cupido auri immensa, obtentum ha-
bebit, quasi subsidium regno paretur.*

Plinius
Paneg.

Si tu hæres ; ecce qui transferant , & te contra se iuuent.
Miror & rideo : *Principes suâ sponte auidi & rapaces , & qui
magistris non egerent , plura tamen semper à nobis contra nos di-
dicerunt.*

Ibidem.

*Numquam iis defuerunt , qui , fronte graui & supercilio tristi,
utilitatibus Fisci contumaciter adessent.*

Plutarch.
Them.

Quod si populus tamen renuet, tum ego ad Themisto- Suadendus.
clem te mitto : cuius factum vide. Is ad Andrios super Pe-
cuniâ legatus , *δύο ἐλθέιν ἐφ' ἑαυτοὺς νομίζων, πειθεῖν καὶ βίαν* : duobus
diis comitatum venire se dixit, *Suadâ & Violentiâ.*

Tacit. XIV.
Annal.

Vide , imò & imitare. ac priorem illam Diuam semper Vix cogendus.
adhibe. nōne impetrare melius, quàm imperare ? alteram,
cū opus. Et si quando opus ? *Suasio ab eo qui iubere potest, vim
necessitatis affert.*

IV. Annal.

Sed vide (Fomentum hoc secundum) vt Moderatio ser- Modeste
habenda
uetur : ne Grandia nimis ea sint, sed *modica, pro copiâ scilicet
aut angustia rerum.* Tributa.

Plautus
Bacchid.

Apage istos, qui *rem auferunt cum puluisculo.*

Ne magna
sint.

Plinius
Paneg.

Quibus ærarium est *Spoliarium ciuium , cruentarumque
predarum receptaculum.*

Suetonius
Tib.

Tu cum Tiberio, *tondere pecus malis quàm deglubere.*

Vt delibera-
tur opes
tantum.

Plutarch.

Alexander olim rectè : καὶ κηρωθέν, inquit, μισῶ τὸν ἐν ῥί-
ζῳ ἐντέμνοντα τὰ λαχύναι. *Hortulanum odi, qui ab radice olera ex-
scindit.*

Et ego sanè Principem, qui *pennas ita incidit, vt nequeant renasci.* Ex Cic. iv. ad Attic. epist. 11.

Carpe, carpe. Nisi facis, iure insurgent & clamabunt, *Sibi quoque duos deos adesse, Πείραν καὶ Ἀπορίαν: Paupertatem & Impotentiam.* Plutarch. Themist.

Denique pacem fortasse exuent, *tuâ magis auaritiâ, quàm obsequij impatientiâ.* Tacit. iv. Annal.

Profectò qui nimis emungit, elicit sanguinem.

Ne Sordida:

Vide etiam ne Sordida. Indignum rege, *lucrum ex omni occasione odorari.* Prouerb. Salom. cap. xxx. Ammian. xxii.

Et quod vetus verbum ait, *καὶν ἔκ τοῦ νεκροῦ φέρειν: vel à mortuo auferre.* Aristot. 11. Rhet.

Morboniam mihi Flavius cum *uestigali suo* urinario abeat. E Sueton. Vesp.

Nec è delationibus capta.

Multo magis damno *Delationes, & locupletissimum quemque in prædam corripit.* Tacit. 11. Histor.

Nec nimis etiam ex meo sensu (asperè quidem exercita) *lex inaeftatis, sæpè singulare & vnicum crimen eorum, qui crimine vacant.* Plinius Paneg.

Ne Frequentia:

Denique ad Moderationem pertinet, ne Crebra: & ne identidem *Prouinciæ nouis oneribus turbentur.* Tacit. iv. Annal.

Nouique semper inueni.

Non exquires subinde nouos sinus, & varia prædandi *vocabula:* 1v. Histor.

Centesimas, quadregimas, quinquagesimas:

xiii. Ann.

Columnaria, hostiaria:

Cæf. 111. Bell. Ciuil.

Et *que alia exactionibus illicitis nomina* Grypi isti inuenerūt. Tac. xiii. Annal.

Coërcendi administri Tributōrū.

Tu vetera serua. & ea quoque (Fomentum tertium Coërcitio) *vt sine Auaritiâ & crudelitate Ministrorū tolerētur, vide.* 1v. Annal.

Vtramque hanc arceo. Auaritiam, quæ Fraude grassatur: Crudelitatem, quæ Vi. Sed ab illâ (Fraude, inquam) periculum ti-

lum tibi grande, & penè certum. Adeò Ministrorum omne ^{Qui plurimum im-}
hoc genus (bonorum pace dixerim) *Lauerniones* : ^{probi:}

Lucian. *Ἀρπακτικώτεροι τοῦ γαλῶν* : *Felibus rapaciores.* ^{Et Harpa-}
^{ces.}

Archiloch. Quibus studium *παντ' ἀνδρ' ἀποσκολοῦσθαι* : *omnem hominem*
natum decoriare.

Lamprid. *Prædam in sinum suum conferre* :
Commod.

Cæf. III. *Lucellum in lucro tuo facere* : & *præter imperatas pecu-*
De bello *nias, priuato compendio suo seruire.*
Ciuil.

Vno verbo,

Plaut. Aul. *Homines cum senis manibus, genere Geryonaceo:*
Quos si Argus seruet, qui oculus totus fuit,
Is numquam seruet.

Varro in *Et tamen seruâdi frænandiq; sunt, aut te perdent. Actæo-*
Fragm. *nem, inquam, suum comedent isti canes.*

Tacit. IV. *Quomodo poteris? cautione duplici. Primum, vt res tuas* ^{Duplex ab}
Annal. *non nisi spectatissimo cuique mandes.* ^{ijs cautela.}
^{Electio:}

Plin. Pa- *Deinde, si fallent, amoueas: nec id sine pœnâ. Quâ* ^{Amotio:}
negy. *illâ? Talionis. Ereptum alienas pecunias iuerunt? perdant has*
quas habent.

E Sueton. *Spongiæ faciendi sunt: & exprimendi, postquam affatim*
Vespas. *biberunt.*
cap. XVI.

Tacit. II. *Si vlla res, hæc eos comprimet: etsi vereor, vt nec ista. Cur* ^{Neutra sa-}
Histor. *te fallam? Succedent Mucianus & Marcellus, & magis alij ho-* ^{tis firmâ.}
mines quàm alij mores.

VI. Annal. *Legibus fraudes reprime: miras per artes rursus orientur.*

Plinius *Mille pœnarum indagine include: erumpent.*
Pancg.

Varro *Adeò splendens hoc aurum præstringit oculos.*
Frag.

Et altè impressum omnibus,

Sophoc. a- *— μὴδ' ἐν εἶναι σὺν κέρδει καλόν.*

pud Athen. *— nihil esse cum lucro malum.*
XII.

*Violentia
in exigendo
vitanda.*

Iam à Crudelitate quoque & à Vi cauendum; *ne tot per an-*
nos sine querelâ tolerata, nouis acerbitatibus ad inuidiam vertât.

Tac. XIII.
Annal.

* Nam
Tribuo,
Diuido.

Modestè iube exigì, & vt verè Tributa: id est, per partes.
Valdè hoc (tenuiores præsertim) subleuat, cùm possunt κατ' Dio LII.
ὀλίγον ἐν ταῖς ταῖς ὅσα ὀφείλουσιν εἰσφέρειν: paulatim & per partes,
quæcumque ex præscripto modo debent, inferre.

*Nō rescula
auferenda.*

Absint, quantum potest, illa extrema: ne boues ipsos, mox
agros, postremò corpora seruitio aut pœnæ tradant.

Tacit. IV.
Annal.

*Securi sint
ab alio
raptu:*

Inprimis vt vno certoque Tributo defungantur: & in
reliquum, sit libera nec sollicita rei suæ cuique custodia.

Cicero II.
De offic.

*Præsertim
à Militè.*

Non prædo, non miles diuexet. Quamuis enim grauia,
tamen iniuncta imperij munera impigrè obibunt, si Vis & Ini-
ria absint.

Tacit. in
Agric.

Has agrè tolerant.

Ibidem.

Hinc ira & questus. & postquam non subuenitur (interdum
sanè euenit) remedium ex bello.

IV. Annal.

*Parcè, & ex
usu, dispen-
sanda Tri-
buta:*

At quartum Fomentum, Dispensatio. Eam restrictam
vtilemque esse suadeo, & qualis in familiâ boni patris. Exi-
guam in publicum impensam quis grauabitur, ἀν' ὁρῶσί σε Dio LII.
σωφρόνως τε δέξεται ὡς μένον, καὶ μὴ δὲν μάτην ἀλλότρισκοντα? si videant te con-
tinenter subrieque viuentem, ac nihil vanè effundentem?

*Tanquam
aliena pe-
cunia.*

Scient enim verè in publicum tribui: teque esse dumtaxat
φύλακα & ταμίαν, ὡς κοινῶν, ἀλλὰ μὴ ὡς ἰδ' ἑαυτῶν: Custodem & Dis-
pensatorem, vt communium bonorum, non vt tuorum.

Aristot. V.
Polit. cap.
XI.

*Non ubi
vales:*

Ita debes. non priuatim largiri, quod auidius de rep. sumas:

Tacit. I. I.
Histor.

Et explere hiantes in magnâ fortunâ amicorum cupiditates.

I. Histor.

Non per delicias aut sumptus, pecuniæ illudere:

II. Histor.

Vt quas honestè habere & vti licet, per turpitudinem abuti
properes.

Sallust.
Catil.

*Sed ubi de-
bet.*

Absit Alexander Romanus tibi præcat: qui aurum & ar-
gentum

Lamprid.
Alexand.

gentum raro cuiquam nisi militi diuisit: Nefas esse dicens, ut Dis-
pensator publicus, in delectationes suas suorumue conuerteret, id
quod Prouinciales dedissent.

Sueton.
Ner. cap.
xxx.

O virum, ô Principem ! imitare. Non illos tyranniones: *Turpes hîc
Prodigi:*
qui diuitiarum & pecunie non alium fructum putant, quàm Pro-
fusionem.

Stobæus
Serm. xv.

Quos Crates rectè olim assimilauit ταῖς ἐπὶ τοῦ κρημνῶν συ-
καῖς, ἀφ' ὧν ἀνδρῶν & μηδ' ἐν λαμβάνει, νόεαες δὲ καὶ ἰκτίνες: iis ficu-
bus quæ in altis prærupisquæ nascuntur; è quibus homo fructum
non accipit, Corui tantum & Milui.

Ibidem.

Id est, Εταῖροι καὶ Κόλακες: Scorta & Adulatores.

Plin. Pa-
negy.

His talibus cum omnia raptant, & rapta retineant; ut si ni- *Statimq;
exhausti.*
hil rapuissent, nihil retinuissent, omnia desunt.

Tacit. i.
Histor.

At noster ille Princeps qui suæ pecunie parcus, publicæ
auarus:

Tacit. ii.
Histor.

Qui eam non abijcit in fcurras, mimos, & id genus ami- *Laudabiles
parci.*
citarum dehonestamenta:

Plinius
Paneg.

Semper abundat. & tantas vires habet Frugalitas, ut tot *Et semper
in multo
are.*
impendius, tot erogationibus, vel sola sufficiat.

Mæcen. a-
pud Dion.
lii.

Πλάτῳ & ᾧ ἀκριβὲς (aciebat olim magnus amicus ad Augu-
stum) ἔχ' ἑπὶ τὴν πολλὰ λαμβάνει, ὥς ἐν τῇ μὴ πολλὰ ἀναλίσκειν
ἀπορίσει: Magnæ opes, non tam multa capiendo, quàm haud mul-
ta perdendo, quærentur.

Quintum vltimumque Fomentum, Æqualitas. hoc est, *Aequiter
onera im-
ponenda.*
ut iusta & vniformis contributio sit, nec per bonam ma-
ximæ gratiam hunc subleues, illum premas.

Plinius
Paneg.

Vt Sol & dies omnibus in commune nascitur:

Cicer. ii.
De offic.

Sic debet Princeps. & incommoda aut commoda ciuium
*Sine odij
aut gratia
aspectu.*
non diuellere, atque omnes eadem æquitate continere.

Tacit. i.
Histor.

Vix credas, vbi inæqualitas, quantum angantur. in sita *Odiosa quo-
rendam
subleuatio
aut exem-
ptio.*
humano ingenio inuidiâ, ut pari dolore aliena commoda, ac
suas iniurias metiantur.

Huic

Census ad
hac utilis.

Huic autem Æqualitati ratio vnica, *Census : res saluberrima magno futuro imperio.* Liuius I.

Flagitiosè
adhuc ne-
glectus.

Quem nesciri aut neglegi hodie, non mirer ? iure. cum tam prompti obuijque exempli sit, (nam quæ mediocriter bona respub. olim sine illo ?) & simul tam manifesti vsus. Plato verè: *περιμῆσαι μὲν ἑκάστον τὴν εὐρίαν ἕνεκα πολλῶν χρεῶν. Quem* Lib. XII. De Leg.

Conducit
ad plenam
reip. noti-
tiam.

Sanè ad multa. Nam hac vnâ re fit, vt omnia patrimoni, dignitatis, ætatis, artium, officiorumque discrimina in tabulas re-ferantur. Flor. I. cap. VI.

Ad viros
militares
sciendos:

Atque ita quantum vrbes gentesque singulæ numero mili- tum, quantum pecuniâ valeant, monumenta exsist. Liuius I.

Ad tributa
pariter im-
ponenda.

Denique ad nostram hanc rem, vt æquiter ex censu quot- annis Tributa conferantur. Cicer. II. in Ver.

Itaque, si sapi in tuam publicamq; rem, reuoca. & lecti Censores, populi æuitates, suboles, familias, pecuniasque censento. III. De Legib.

Quibus potestas omnis æstimationis summæque faciendæ per- mittatur. II. in Ver.

Legendi
Censores à
Populo:

Sed à quo lecti? si me audis, vt odium suspicionesq; mu- neri detrahantur per se aspero, designet ipse populus, vt cui maximam fidem rerum suarum habet, maximâ curâ deligat. Ibidem.

Inopida
bini.

Quàm multi legendi? Sunt bini aut terni in singulis ciui- tatibus. Ibidem.

Iterandus
Census.

Census ipse quoties instituendus? Variant. καὶ ἐν τισὶ μὲν πρό- λει τιμῶν κατ' ἑαυτὸν, ἐν δὲ ταῖς μέλλουσι δὲ τριετηρίδῃ ἢ πενταετηρί- δῃ: & in quibusdam ciuitatibus vertente anno censentur, in alijs maioribus non nisi tertio aut quinto quoque anno. Aristot. v. Polit. cap. VIII.

Nostro iu-
dicio quot-
annis.

Ego in annos, tutius meliusque censeam: ob migratio- nes, mortes, opum augmenta aut imminutiones.

De Censu-
rà:

SED à Censu ad CENSVRAM transeo, vicino flexu. Ea enim tertia odiorum materies. de quâ tamen mitigandâ fru- strâ disseram, nisi prius de vsurpandâ. Nam (heu æui dede- cus!)

Cic. v. De cus!) rem moribus & vitę utilissimam aded obliuione obsole- *Quaigno-*
 Rep. *tam videmus, vt non modò non colatur, sed etiam ignoretur.* *ta nũc aut*
spreta.

Definitione igitur prius aperienda est. & appello Censuram, ANIMADVERSIONEM IN MORES AUT LUXVS *Quid mi-*
 EOS, QVI LEGIBVS NON ARCENTVR. Proprium *hi sit?*
 Dio LII. enim hoc eius munus, ἐπαγορεύει ὅσα μήτε τινὸς τιμωρίας ἀξία *Sine eã*
 ἔστι, & παρορώμενα, πολλὰν καὶ μεγάλην κακῶν αἰτία γίνεσθαι: *fluit resp.*
que pœnã digna nondum sunt, neglecta tamen aut insuper habita,
multorum magnorumque malorum causam præbeant.

Tac. I. II. Imò paullatim, omiſſa, funditus rempublicam trahant. *Aut perit.*
 Annal.

Val. II. Quid enim prodest foris esse strenuum, si domi malè viuitur?
 cap. IX.

Ibidem. Profectò nisi singulis quoque hominibus officium ac ve-
 recundia sua cõstitierit, partarum rerum æquatus calo cumulus
 sedem stabilem non habebit.

Cicero in Hæc itaque instituenda est, magistra pudoris & modestiæ: *Firmanda*
 Pison. *hoc vinclo.*

Pro Cluët. Et eligendus vnus alterve Præfectus moribus, magister ve-
 teris disciplinæ.

Tacit. I. Vt metus aliquis etiam præter leges sit; & sciant omnes
 Annal. *siquid in Moribus labat, non defuturum corrigendi auctorem.*

Nam duo hæc distinctè Censuræ subiicio, Mores & *Eius mat-*
 Luxum. Mores intellego, Lasciuias, Libidines, Ebrieta- *ries, Mores:*
 tes, Iurgia, Periuria, & quidquid tale Probitas ac Modestia
 damnant. Igitur noster Censor omnem ætatem, & om-
 nem sexum castigabit. *Prauas artes malasque libidines ab in-* *Castigandi*
 uentute prohibebit: *in iuueni-*
bus.

Ibidem. A senibus, eas voluptates quas eorum ætas sine dedecore non *In senibus:*
 attingat:

Ibidem. Ab vniuersâ plebe otium: vt habeat negotia sua, quibus à *In plebe*
 malo publico detineatur. *ignauis.*

Ibidem. Denique dabit operam, vt omnes Probitati atque Indu-
 striæ, non Sumptibus neque Diuitiis studeant.

Q

Nam

Materies
altera, Lu-
xus.

Nam hæc quoque cohibenda; id est Luxus. qui alioqui
in immensum prorumpat, ad cuncta quis pecunia prodigitur.

Tacit. III.
Annal.

Cui origo
ab opulen-
tiâ.

Eum ego in quattuor his pono: Pecuniâ, Domo, Con-
uiuio, Veste. In primâ maximè: quæ nutritrix imò mater
huius, & plurimum malorum.

— turpi fregerunt secula luxu

Diuitiæ molles.

Iuvenal.
Sat. VI.

Itaque meus Censor ante omnia, Pecuniæ, quæ maxima
perniciēs est, vsum ac decus demet.

Sallust.
ad Cæs.

Minui o-
pes, è re
Principum.

Quid renuis Princeps? è re tuâ est: ὥστε μὴδεῖα ἐγγίγναι πο-
λύ ὑπερῆχοντα δυνάμει, μήτε φίλων, μήτε χηνμάτων: neminem existere
qui nimis excellat, siue amicorum copiâ, siue opum.

Aristot. v.
Polit. cap.
VII.

Auri vis atque opes Principibus infensæ.

Tac. XI.
Annal.

Et regni.

Imò, Principatui infensæ. atque ij demum penates (oracu-
li vocem audi) ea ciuitas, id regnum, æterno in gradu facile
steterit, vbi minimum virium Veneris. Pecuniæque cupido sibi
vindicauerit.

Val. IV.
cap. III.

Per has ni-
mias per-
duntur.

Sæpè iam audiui, qui reges, quæ ciuitates, per opulentiam ma-
гна imperia amiserint, quæ per virtutem inopes ceperant.

Sallust. ad
Cæs.

Conducit
et Subdi-
tus.

Sed è re Subditorum multo magis. Nam vbi diuitiarum
cupido inuasit, neque disciplina, neque bonæ artes satis pollent:

Ibidem.

Omnia bona vilia sunt: fides, probitas, pudor, pudicitia.

Ibidem.

Nam vbi
diuitiæ,
vitia.

Virtuti aut deo numquam carus, cui care opes. Nec quis
quam extollere se, aut diuina mortalis attingere potest, nisi omiſſis
Pecuniæ et corporis gaudiis.

Ibidem.

Itaque meritò Cenſor, Pecuniæ studium tollet, aut quoad
res feret, minuet.

Ibidem.

Auaritia
coercenda:

Alligabit Auaritiam belluam feram, immanem, intolerandam:

Ibidem.

Et fœnus:

Et illud vrbibus vetus, fœnebre malum,

Tacit. VI.
Annal.

Nec ex libidine potentium agitetur.

Ibidem.

Vtque

Cicero II. De offic. *Vtque res familiaris iis modò rebus quærat, à quibus ab- Et sordidi-
est turpitudine.* *qualiter.*

Sallust. ad Cæs. *Denique profusiones vetabit, & finē Sumptuum statuet.*

Ibidem. *In Domo. ne superbè nimis struant, aut instruant: & signis, auleis, aliisque operibus exornent.* *Sumptus circa adifi-
cia.*

Ibidem. *Ah stulti, qui omnia potiùs visenda quàm semet efficiunt!*

Tacit. II. Annal. *Et in eadem, modum poscet argento, suppellectili, familia.*

Plinius Paneg. *In Conuiuuiis. damnabit exquisita ingenia cenarum:*

*Circa con-
uiuia.*

Sallust. Catil. *Et istos helluones, quibus mos vescendi causâ, terrâ ma-
riq̃ue omnia exquirere.*

Tacitus III. Ann. *Et vno verbo, videbit ne luxus mensæ profusis sumptibus
exerceantur.*

Ibidem. *In Veste. ne promiscua viris & feminis:*

*Circa ve-
stes.*

II. Ann. *Nobilibus & plebeiis. vtque sui & certi quidam cultus
sint his, qui ordinibus & dignatione antistant.*

Sen. Epist. CXV. *In leui hæc habes? erras, Conuiuiorum luxuria & vestium, Momētum
agrarū ciuitatis indicia sunt.* *in his gran-
de.*

Sallust. ad Cæs. *Imo moritura. Nam hæc iuuentutem, vbi familiares opes
defecerunt, ad facinora incendunt.* *Et hinc se-
re nouitas.*

Cicero II. in Catil. *Res abit, fides perit: eadem tamen illa, quæ erat in abundan-
tiâ, libido permanet.*

Sallust. ad Cæs. *Itaque quid aliud quàm moueant composita, & res novas
sceleribus acquirant?*

Cicero II. in Catil. *Scito certò, hoc in rep. seminarium Catilinarum fore.*

Aristot. Polit. *Vidit Prudentiæ oculus. Γίγνοντ', inquit, μεταβολαί, καὶ ὅταν Aut im-
ἀναλαίστως τὰ ἴδια ἀσελγῶς ζῶντες. καὶ γὰρ οἱ τοιοῦτοι καινοτομεῖν ζητοῦσι, mutatio.
καὶ ἢ τυραννίδι ὁππότερ', ἢ καταπύδαζουσιν ἕτερον: Fiumt in rep. muta-
tiones, cum homines sua consumunt prodigè viuentes. Hi enim ta-
les, res novas querunt: & aut ipsi Tyrannidi imminet, aut ad
eam alios vocant.*

Censoris
arma.

Hæc sunt, quæ effici à Censore cupimus. Quo telo? duplici, Ignominie & Multæ. Illa quidem propria eius est, & olim sola. *Censoris indicium*, ait Cicero, *nihil ferè affert damna-*

Cic. iv. de
Rep.

to, nisi ruborem.
Timoris enim causam, non vitæ pœnam in illâ potestate esse
voluerunt.

Idem pro
Cluent.

Et Multa
in perseue-
rantes.

Sed ut nunc mores, alteram ego illam omnino adiun-
gam. Quid enim si quidam eâ duritiâ oris sint, ut depudere
didicerint?

Seneca ad
Seren.

Et voluptatû non illecebris tantum, sed ipsâ infamiâ gaudeant?

Valer. lib.
vi. cap. ix.

Sanè eos multem: nec ex sanguem illam & ferream fron-
tem nequiquam conuulnerem notis.

Plinius
Paneg.

Cottidianum enim istud, ac sine effectu iurgium sit.

Sen. Natu-
ral. Quæst.
iv.

Adhorta-
tio ad Cen-
suram re-
uocandam.

HABES vniuersam Censuram. tu institue, aut potius re-
stitue eam, ô Bonò generis humani nate Princeps. Omnia
iacere sentis, bellorum impetu percussa atque prostrata.

Cicero pro
Marcel.

Quæ nunc, si
unquam,
viliis.

Excita, per deum immortalem. reuoca fidem, comprime li-
bidines, & quæ dilapsa fluxerunt, seueris legibus vinci.

Ibidem.

Inuidiosa
est.

Non nego, quin aspera hæc res in principio futura sit.

Sallust. ad
Cæs.

Quia noua; quia contra sensum vulgi. οἱ γὰρ πολλοὶ τὸ ἡδονῶν,
τὸ δὲ καὶ τὸ βίον ἀγαθῶσι τὸ δολοῦσιν: Nam multitudo volupta-
tem, ideoque & vitam amant dissolutam.

Aristot.
Ethic. i.
cap. v.

Sed sper-
nenda hic
inuidia:

At tu capeffe rempub. & omnia aspera peruade.

Sallust. ad
Cæs.

Quid trepidas? multorû saluti potius, quàm libidini consule.

Ibidem.

Aut aspe-
ritatis opi-
nio.

Ea verò apud sapientes clementia erit, retinuisse ab stultitiâ
& falsis voluptatibus.

Ibidem.

Non si flagitiis obsecutus, delicta perpeffus, præsens gaudium
cum mox futuro malo concefferis.

Ibidem.

Hæc ipsa
qui miti-
getur.

Et tamen quidquid hîc asperum, facilè mitigabis triplici
nostrâ obseruatione. Primùm, si tu sub Censurâ: id est, si
vita

Plinius
Paneg.

vita tua ad illam normam, ad quam alios formas. O mitem
& efficacem hac ratione Censuram! *Ad hanc dirigemur, ad* Primum
vita Prin-
cipis.
hanc conuertemur.

Tacit. III.
Annal.

Et *præcipuus adstricti moris auctor eris, antiquo ipse cultu vi-
tuæque.*

Plin. Pa-
neg.

Nam *vita profectò Principis Censura est, eaq; perpetua.*

Secundò, si non omnia simul emendabis: sed paullatim Deinde mo-
destiæ emen-
dationis.

Tac. III.
Annal.

ὅπου καὶ ποδὶ ad priscum morem recides.

Cicero pro
Sullâ.

*Neque enim potest quisquam nostrum subito fingi, neque cuius-
quam repente vita mutari, aut natura conuerti.*

Sen. r. De
Clemen.

Tempore opus: & vitia quædam tollit facilius Princeps, si
patiens eorum est.

E Tacit.
III. Ann.

Quosdâ pudor, alios necessitas, nonnullos satias in melius mutet.

Val. vi.
cap. ix.

Nam peregrinatur quorundâ animus in nequitia, nō habitat.

Cicero ad
Brut. Epist.
xvi.

Terriò denique, si Præmia diuides in bonos. Quis cen- Postremo,
præmiorum
diuisionem
sebit nisi virtutis amore te asperum, cū tam benignum te
videant in eos qui habent illam? *Premio & pænâ remp. con-
tineri, Solon olim dixit:*

Plinius
Paneg.

Verè. Nam, *præmia bonorū malorumq; bonos ac malos faciūt.*

Liuius iv.

Videbis semper eò impendi laborem ac periculum, vnde ho- Qua, va-
lidus stimu-
lus ad Vir-
tutem.
nos atque emolumentum speretur.

Iamblich.

*Πάν τὸ τιμώμενον αὐξάνει, ἐλαττοῦν δὲ τὸ ἀτιμάζον, καὶ τὸ ἐξ
ἀφαιρέσεως οὐκ εἶναι ἀρχῆς δὲ διανοούμενης: Augetur & crescit, quid-
quid in honore est: deficit & minuit, quidquid in contemptu. At-
que hoc signum clarissimum est imperij bene constituti.*

Plinius
Paneg.

Tu vsurpa. & vide ne te Principe, *sit bene factis tantum ex* Bono Prin-
cipatu om-
nino iurisu.
conscientiâ merces.

Sallust.
ad Cæs.

FINI VI de Odio: hoc addo. adeò altè insitam pestem
hanc Regnis, vt nesciam an vlla ars aut astus penitus eam
euellat. Nam *libertas iuxta bonis & malis, strenuis & ignauis
optabilis est:* Conclusio;
& monitio
Odium om-
ni non vi-
tari.

Q;

Ideoque

Ideoque per naturam in odio nobis, quisquis eam libat.

Minutum
aliquod
semper ad-
hæret:

Libat autem omnis Princeps. ergo *quamvis id agas, ut nequis* Sen. de
Prouid.

merito te oderit, erunt tamen semper qui oderint.

Sed tu sperne.

— odia qui nimium timet,

Regnare nescit.

Seneca
Oedip.

E naturâ
vulgi.

Odia dico hæc plebeia & leuia. *παντὶ δὲ δήμῳ τὸ κακόνδε* Plutarch.
φιλαίσιον ἔστι, πρὸς τοὺς πολιτολογούμενους: Omni enim populo inest ma- Polit.
lignum quiddam & querulum, in imperantes.

Et verissimè à rege Magno dictum: *Regium esse audire* Idem A-
malè, cum facias benè. popht.

Id in leui
habendum:

Solaberis igitur te illo Augusteo: *Satis est, si hoc habemus* Sueton.
nequis nobis malè facere possit. Aug. ca. LI.

Dum pro-
bent te
probi.

Et melioribus item sanioribusque iudiciis. quoniam te
aliquando seria carmina, honorque æternus Annalium, non hæc Plinius
brevi & plebeia prædicatio colet. Paneg.

Suum cuique decus posteritas rependet.

Tacit. IV.
Annal.

CAPVT XII.

*Definitus & vituperatus Contemptus. Ostensa quæ illum gi-
gnunt, à rege, si sapiet, fugienda.*

Definitio
Contem-
ptus.

CONTEMPTVS sequitur, quem Vitium alterum fe-
cimus euertendo regno. Is est ad nostram rem, I M-
PRESSA SVBDITIS SIVE ET EXTERIS, VILIS ABIE-
CTAQVE OPINIO, DE REGE EIVSQUE STATV. Pe-
stifera omnino res Regnis: quorum anima & vita ipsa est
Auctoritas, & eximia quædam opinio de imperante. Quæ
enim vis alia est, quæ efficit, ut *tot mortalium millibus una* Sen. I. De
Clemen.
anima præsideat, nonnumquam senis & inualidi.

Eius perni-
cies.
Anima re-
gni, Aucto-
ritas.

Sola illa. omniaque videmus, hac, *quasi mente quidam,* Cicero pro
Cluent.

Vt

Seneca 1.
De Clem.

Vt anima, pedes, manus, oculi, negotium gerunt: Et illius iussu iacemus, aut inquieti discurremus:

Ibidem.

Sic hæc immensa multitudo Auctoritatis quasi spiritu regitur.

Liu. II.

Quis verò aliter regat? Vires imperij in cōsensu obediētū sunt: *Sine eā v-
nus tā mul-
tis non im-
peret.*

Consensus ille ab Æstimatione: per quam,

Lucan. v.

— vnum, tam magna inuentus,

Prinatum factura, timet.

Sen. 1. De
Clem.

Hanc tolle, tollis regnum. omnisq; hic imperij contextus in *Et regnum
omne ruat.*
multas partes diffiliet.

Lucret. v.

— Subuersa iacebit

Pristina maiestas soliorum, Et sceptrasuperba.

Aristot.
Rhet. III.
cap. II.

Quid autem clariùs eam tollit, quàm Contemptus, & *Auctori-
ti autem
Contemptus
aduersus.*
hæc ἐνέργεια δόξης ὡς τὸ μὲν εὖ δέξιοι φανόμενον: opinionis actio in
id, quod nullius rei pretiūque censeas.

Idem v.
Polit. cap. x.

Igitur ille, mors & interitus regnorum: imò supra ipsum *Ergo regni
perilis:*
Odium, aliquo adspectu. Philosophus indicauit: Δύο δὲ οὐ-
σῶν αἰτίων, δι' αἷς μάλιστα ἐπιτίθεται τῷ τυραννίῳ, μίσος καὶ ἀφρονήσις,
ἡ δ' ἄτερρον μὲν δὲ τοῦτων ὑπαρχει τοῖς τυραννοῖς, τὸ μῖσος. ἐν δὲ τῇ κα-
τὰ φρονείᾳ πολλὰ γίγνεται τῇ καταλύσει: (Cum duæ causse sint, ob
quas insurgitur in Tyrannos, Odium Et Contemptus: alteram ea-
rum adesse Tyrannis oportet. Odium. è Contemptu verò plurimæ
sunt euerfionum.

Seneca 1.
De Clem.

O verè Phœbum, longè semper aciem ingenij iaculan- *Etiā in
parte, su-
pra Odiū.*
tem! Ita res est. Causa prima & motio euerfendis regnis,
plerumque ab Odio est: sed extrema & efficax maximè à
Contemptu. Nam illud tardum, vel, vt cum pœta dicam,
inaudax est, nisi armetur ab isto. Metus enim sæpè retinet:
quem Tyranni habent pro asylo. Ideoque cum causâ ex-
secrabilis ille versus Et qui multos dedit præcipites, iis placuit:
Oderint dum metuant.

Quandiu enim hoc frēnum; incurrere magis cupiunt, *Hic enim
ad rem sta-
tim ducit.*
quàm audent. At excutit Contemptus. & efficit vt non ve-
lis so-

lis solùm, sed audeas & tentes. Itaque certa ab eo perniciēs.

Nec tamen
frequens
nimis in
Reges:

nunquid crebra? haud censeo. *N*eque enim ab ullo periculo fortuna Principis longius abest, quàm ab Humilitate.

Plinius
Paneg.

An contemnatur, qui imperium, qui fasces habet? nisi qui humilis & sordidus, & qui se prius ipse contempsit?

Idem viii
Epist. vlt.

Legitimos
quidem.

Non inquam crebra ab eo solo: (nam Odio misceri iam dixi:) presertim si quis verus legitimusque sit Princeps. Tamen quia euenit: quâ vites, docebo. sed breuiter. Cur diffundam? nonne in Auctoritate formadâ, satis muniui hanc ipsam viam? Satis: si verum hoc scitum, *Ἡ δὲ αὐτὴ τὴν ἐναντίαν ἐπιστήμην εἶναι*: Eandem contrariorum scientiam esse.

Aristot. i.
Topic. cap.
iix.

Origo eius.
A leni im-
perio:

Fit igitur contemptus in Principem ab his tribus maximè: Formâ imperij, Fortunâ, Moribus. FORMA imperij: si iusto ea lenior & remissior. Quod peccatum peccant ij qui nimîâ lenitate dulces,

Cicero ad
Attic. v. ep.
xiv.
Tacit. ii.
Histor.

Effusè dant se populari auræ, & omnem infimæ plebis rumorem affectant.

Quod pu-
blice etiam
noxium per
licentiam.

Bis noxij, in se & in rempublicam. Qui & plebi reuerentiam omnem excutunt: & licentiam præbent peccandi. *Ἡ δὲ ἑξουσία τὴν περὶ αὐτὴν ὅ, τι αὐτὴ θέλη τις, ἐ δυνάμει φυλάττειν τὸ ἐν ἐκείνῳ τῷ ἀνθρώπων φάλλον*: Facultas faciendi quod cuilibet visum, non potest comprimere ingentem singulis hominibus prauitatem.

Aristot. v.
Polit. cap.
iv.

Acutè olim Fronto, in Neruam senem & iam eneruem: *κακὸν μὲν εἶναι αὐτοκράτορα ἔχειν, ἐφ' ᾧ μὴ δυνάμει μὴ δ' ἐν ἑξέτι ποιεῖν, χεῖρον δ' ἐφ' οὗ πᾶσι πάντα*: Malum quidem esse, Principem habere sub quo nihil ulli liceat: peius verò eum, sub quo omnia omnibus.

Dio in
Neruâ.

Est & à Le-
ui imperio.

Nec lenis solùm Forma ad Contemptum facit: sed & Leuis. quæ decretis legibusque variat, & de quâ dici possit, *Ἀρέμου πεδίου* Venti campus.

Adag.

Aut Prin-
cipe.

Maximè, si ipse Princeps insigni mobilitate ingenij:

Tacit.

Quem subitis offensis, vel intempestivis blanditiis mutabilem, merito contemnant metuantque.

ii. Histor.

Etiâ,

Ibidem. Eriam, si Soluta Forma. nempe cùm rerum omnium in- *Irem à So-*
curiosus Princeps, & *leui auditu, quamvis magna, transmittit.* *luto impe-*
rio.

Ibidem. *Abundè ratus, si presentibus fruatur, nec in longius consultans.*

iv. Annal. Siue cùm Honores effusè diuidit, Magnos, Diuturnos.
Quidni illū spernant, aliis adhæreant, qui *munia transmittit:*

iii. Hist. Et velut sponte videtur exire de Imperio?

Ex Ouidio de Trist. FIT secundò Contemptus à FORTUNA. nempe si no- *A Fortunā*
uerca ea, non mater: & *potis tuis malignum pedem opponit.* *aduersā*
pertinaci-
ter.

Tacit. ii. Hist. Scito certò. *Prosperis tuis rebus certaturi ad obsequium, For-*
tunam aduersam omnes ex aequo detractabunt.

Imò in te incurrent.

Schol. *Δρυὸς περὶ ὧν πᾶς ἀνὴρ ἐυλέει*:
Theocr. *Ruente quercu, ligna quibus colligit.*

Tacit. i. Annal. Amplius, si eadem *munimenta* tibi non dat aut subtrahit, *Ab orbita-*
te.
quibus insistas.

Curt. vi. Successores dico certos, aut liberos. Valdè ab eâ re sper-
nunt, & vertunt se ad speratum aliquem Solem. Alexander
Magnus sciuit, & questus est: *Orbitas mea, quòd sine liberis*
sum, spernitur.

Euripid. Reuera enim, vt Tragicus ait,
—τὴν αὐτοῦ παῖδες, ἐρμα δώμασι.
Munimen aula, regij sunt liberi.

Certus
tuusq; suc-
cessor te fir-
mat.

Tacit. v. Hist. Et non legiones, non classes, *equè firma Imperij munimenta,*
quàm numerus liberorum.

xv. Annal. TERTIÒ & postremò, fit à MORIBVS Contemptus: *Denique à*
Libidine.
maximè istis. Siquis Libidini deditus, seque *per licita & illi-*
cita fœdat.

Seneca De Brevit. cap. vi. Nam muliebria hæc flagiria valdè opinionem non regis
modò, sed viri detrahunt. Alij *virilius peccant*, ait quispiam:

Ibidem. *In Venerem ac libidinem proiectorum inhonesta labes est.*

*A luxu & temulentia.*In pari causâ, qui *Luxui & sagina* mancipati, emptique:

Tacit. II. Histor.

Medio diei temulenti.

Ibidem.

Noui Vitellij siue vituli, qui vt *ignava animalia*, si cibum suggeras, iacent torpentque: & præterita, instantia, futura, pari obliuione dimittunt.

Ibidem.

Dux noster ad Prudentiam, benè. *Απολαυστικῶς ζῶντες δὲ καταφρόντοι γίνονται*, καὶ πολλὰς καὶ ἐξ ὧν οὐκ ἔστιν ὁρᾶν τοῖς ἐπιτιθεμένοις: *Solutè viuentes, despicabiles fiunt; & multas opportunitates præbent insidiantibus.*

Aristot. v. Polit. cap. x.

Οὐτε γὰρ ἐν ἐπιείκειᾳ, ἔτι ἐν καταφρόνῳ ὀνήφω, ἀλλ' ὁ μεθύων, ἔτι ὁ ἀγρυπνῶν, ἀλλ' ὁ καθεύδων: *Nec enim facilis aggressu aut contemptu sobrius, sed ebriosus: nec vigilans & excitatus, sed somnolentus.*

Aristot. v. Polit. cap. xi.

Item, in quibus *tarditas ingenij, stupor, debilitas linguæ*:

Cicero in Pisonem.

*A rebus externis.*Aut alia magis leuicula, vt *Facies parùm decora, Ætas grauior, Valetudo imbecillior.* quæ sæpè *irrisui & fastidio sunt*:

Tacit. I. Histor.

Vt est mos vulgo, fortuita aut externa ad culpam trahenti:

Iv. Annal.

Et *Imperatores formâ ac decore corporis comparanti.*

I. Histor.

Plura talia, ipse manu facili educes & hauries è riuulis, quos ad Auctoritatem reclusi.

CAPVT XIII.

*Quæsitum an Prudentia mixta locum apud principem habeat? id est, ea in quâ fraudes. Dictum, & doctum, aliquem habere.***V**IDEOR liberaliter satis & plenâ, quod dicitur, manu, tibi prompsisse è gemino Prudentiæ fonte: & quidem probum ac merum. Falsine est vt leuiter misceam, & iungam aliquid è fraudium facie? ego puto. quidquid Zenones quidam mihi abnuant, quibus vnum illud ad laudem, cum virtute directum iter, probatur.

Cicero pro M. Cal.

*Assumitur in regno esse posse.**Ex si rigidi quidam regent.*

— fiducia referens
Animum grauitè frementium leonum
In discrimine : consilio non

Tuque, in tempore

Aristot. 1. Ethic. cap. 111.
 Iâ aut Vmbrâ adolescentium dicent: quæ
 Civilis disciplina non esse.

~~adoleſcenti-
tutem
non conueniunt
res:~~

Ibidem.

um profectò quærit hoc Bonè senos,
 odæcor : non ignarus aut periti.

Basil. in
 Prouerb.

vir sanctus
 abilem callidi-

*& carum ge-
 alia reſuſe.*

laudem
 onum tibi lumen
 vageris, lineis suis

pacem nullum. Fraus vni-
 CONSILIVM A VIRTUTE ~~frandium
communis
definito.~~

EGNIQUE BONO.

no Magna. illam appello, QUAE
 VIRTUTE ABIT MALITIAE RORE
 SA. in quo genere mihi est Diffiden-

latio. Mediam QUAE AB EADEM VIR-

LEC ET AD VITII CONFINIA

in C. hono C. tionem, & Deceptionem.

am, QUAE NON E SOLVM SED

GIBVS ETIAM R. MALITIAE IAM

ROBUSTAE ET PERFECTAE. vti sunt Perfidia & In-

iustitia. Illam suadeo, hanc tolero, istam damno. Ordine
 omnes vide. In Leui, Diffidentiam primò posui. quam ego
 prorsus Principi insinuo: quia vt in actionibus omnibus
 tardum lentumq; cum esse expedit, sic in fide & assensu. Vt

R 3

inten-

U

intentus, inquam, suspensusq; ambulet, & pænè dixerim,
vt nihil nisi quod in oculos incurret manifestumque erit, credat. Sen. 11. De
Ira.

Etsi enim *Credulitas error est magis, quàm culpa, & quidem*
in optimi cuiusque mentem facillimè irrepit: Cic. Epist.
lib. x. epist.
xxiii.

Cui turpis credulitas: Tamen à Principe remouèda ea longissimè. apud quem
plurimum mali credulitas facit. Senec. 11.
De Ira.

Et per eam error: Nónne pro omnibus ille excubat? Turpe igitur, & om-
nibus noxium, illum *Labi, errare, decipi.* Cic. Phil.

Iam faciles isti & incauti, quàm opportuni iniurie!

Vndique patent. & passim apud eos, *minore metu, & ma-*
iore premio, peccatur. Sallust.
Iugurt.
Tacit. 11.
Hist.

Ac sæpè Imò & in eos peccatur.

Aditum nocendi perfido præstat fides. Seneca
Oed.

Reducat ergo se Princeps, & tutum hoc scuto reddat;
Nihil credendo, atque omnia cauendo. Cic. Orat.
Post redit.
in Senat.

In fida enim ubique am- Amici & fidi videntur? circumspice.

nia. O vita fallax, abditos sensus geris! Seneca
Hipp.

Et simula- Nimis multis simulationum inuolucris tegitur, & quasi velis
ta. quibusdam obtenditur vniuscuiusque natura. Frons, oculi, vultus,
per sæpè mentiuntur, oratio verò sapissimè. Cic. ad Q.
Frat. ep. 1.

Quod ille clamabat olim : *ὦ φίλοι, οὐδὲν φίλον* : O amici,
nemo amicus: Aristot.
apud Laërt.

Præsertim in aulâ. Tu iure potes, quia profectò in domo Principum, nomen
tantum Amicitie inane irritumque remanet: Plinius
Paneg.

Res ipsa exfulat. &

Licet omne tuâ vulgus in aulâ,

Centum pariter limina pulset:

Cum tot populis stipatus eas,

In tot populis vix una fides. Senec.
Herc. Otr.

Idèd canen- Itaque meritò Pragmatici homines, omnibus historicis præ-
ant. & diffi- ceptis, versibus denique, cauere iubent & vetant credere. Cicero Ad
Att. lib. 11.
epist. xx.

Ille

Ille Sículus infusurrat:

Epichat.

Νᾶρε, καὶ μέμνησσο ἀπιστεῖν· ἀπ' ἑσθ' αὐτὰ τῶν φρεσίν:

Vigila, & memor es nequid credas: nervi hi sunt Prudentia.

Clamat alter à Græciâ:

Euripid.

—σῶφρον & δ' ἀπιστία

Οὐδ' ἐστὶν ἄλλο χρησιμώτερον βροτοῖς:

—sapiente Diffidentia,

Non alia res utilior est mortalibus.

Seneca

Epist. i. 11.

Quid ergo? inquires. nulli credam? Non hoc suadeo: *Quibusdā tamen solum:*
(*Utrumque enim in vitio est, & omnibus credere, & nulli:*)

Cic. ad Q.

Frat. epist.

i. lib. i.

Sed ut paucis nec nisi ijs, quorum longo usu cognita tibi *Sed per paucos.*
fides. His talibus, quid est quod non & committi & credi re-
tissimè putem?

Ad Lentul.

epist. ix.

Reipsâ, inquam, paucis: at in specie, omnibus. id est, *Frō-* *Diffidentia*
te & vultu, quibus Simulatio facillimè sustinetur. *celandâ.*

Seneca

Epist. iiii.

Liuius

xxii.

Nam nihil magis hîc cauendum, quàm ne Diffidere vi-
dearis. *Multi fallere docuerunt, dum timent falli.*

*Vult sibi quisque credi, & habita fides ipsam plerumque obli-
gat fidem.*

Cicero pro

Cn. Planc.

Iraque Dissimulatio adsumenda, quam posui & suasi *Dissimula-*
loco altero: quæ verè Diffidentia huius proles. Quid enim *tio adhi-*
eâ opus, si mutua inter nos fides? Hæc est, quæ *benda:*
frontem ape-
rit, mentem tegit.

Friderictus

sive Sigis-

mundus.

Nam va-

riant.

Tacit. iv.

Annal.

Cicero ii.

De offic.

Necessaria sanè Principi. adeò, ut veteranus Imperator *Cuius latè*
dixerit: *Nescit regnare, qui nescit dissimulare.* *usus.*

Et Tiberius ab eâdem mente, Nullam, ut rebatur, ex vir-
tutibus suis magis, quàm Dissimulationem diligebat.

Displicebit hoc ingenue alicui fronti, & clamabit: Ex
omni vitâ Simulatio, Dissimulatioque tollenda est.

Pro Milo-

ne.

De priuatâ, fateor: de publicâ, valdè nego. Numquam
regent, qui non regent: nec aliter possunt ñ, quibus commissa est
tota respublica. *Et Principi*
eâ planè ne-
cessaria.

Vt

Vt ad effectum consiliorum suorum veniant, multa simulent Lib. x.
oportet inuiti, & dissimulent cum dolore. Epist. ix.

Apud ho-
stes:

Nec id solum aduersus Exteros aut Hostes. (nam ibi re-
ceptum dogma est, Vt malum sub lingua, non in lingua habeas: Gregor.
quia xv. Moral.

Professa perdunt odia vindictæ locum:)

Apud suos.

Sed etiam apud Tuos. Aperti isti & simplices, sine fuce, Seneca
sine fallaciâ: Med.
Cicero I.
ad Attic.
epist. I.

Et qui animum, quod dicitur, in fronte promptum gerunt: Ennius.

Numquam apti huic theatro. in quo, me iudice, pri-
mum locum Afranij Simulans habet.

Cicero pro
Sextio.

Sed cū mo-
do habenda.

Sic tamen vt aptè eam fabulam agas & decorè. Oĩ $\pi\delta$ με-
τρωτες χαλκροι τῇ εἰσροίᾳ, & πρὸς τὰ μὴ λίαν ἐμποδῶν & φανερά εἰσροῦ-
μενοι, χαρίεντες φάλλον: Nam qui modicè dissimulatione vtuntur,
& in iis quæ haud planè perspicua & ante pedes oculosque sunt,
gratiosi apparent.

Aristot.
Eth. III.
cap. VII.

Contrà, qui immodicè & ineptè, reuerà fatuelli. Cui
enim bono tegmen, si transluces? Quin semel hoc in omni
genere fraudium cape:

——— *Doli non sunt Doli, nisi astu colas.*

Plaut.

Conciliatio,
mibi quid?

vsitata:

HABES de Leuibus fraudibus. ad MEDIAS venio: in
quibus Conciliatio prima, siue vt liberius dicam, Corru-
ptio. Ea est, cū callidè inclinas & allicis ad te eorum ani-
mos operasq; , qui alieni iuris. O artem nimis hodie Prin-
cipibus receptam! quæ vna ferè in Aulis plerasque res (vt ille
de Fortunâ ait) ex libidine suâ agitat.

Sallust. ad
Cæs.

Sed & uti-
lis.

Quam valdè etiam attollit Tullius. & Proprium hoc esse
Prudentiæ statuit Conciliare sibi animos hominum, & ad vsus
suos adiungere. Cicero II.
De Offic.

Muneribus
plerumque
fit.

Quod duplici viâ fit, Suasionis & Doni. Rarènter illâ:
hac alterâ creberrimè, vt hodie corrupti deprauatiq; mores
sunt admiratione diuitiarum. Ibidem.

Quotuf-

Sallust.
Iugurt.

Quotusquisque est, cui non illæ bono atque honesto potiores sunt?
Quibus faciles ubique corrumpi.

Ibidem.

Itaque scitè & rectè hac machinâ si utâr; ubique reperies, quos perniciofa libido teneat alienæ potentia decus atque libertatem suam gratificari.

Ibidem.

Qui & Principem suum, & omnia eius, venalia habeant.
Arcana reserant.

Tacitus
Agric.

Atq; adeò (hoc recode) in ipsâ hostiû acie inuenies tuas manus.
In bello produnt.

Arist. v.
Polit. cap.
xi.

Quid? quòd in sacrum & indiuiduum thorum penetrauit ista fraus? Rem turpem! & fæminæ etiam inducuntur siue emuntur, ἢ ἑλκύνεσθαι καὶ τὸ ἀνδρῶν: ut efferant & enuncient quæ contra maritos.
Etiam fæmina huc adhibet.

Tacit. iv.
Annal.

In Tacito lêgi. *Secreta quoq; eius, corruptâ vxore, prodebatur.*

Iam Deceptio est, cùm inducis alium in tua comoda, errore aut mendacio obiecto. Quod licitum probumque in Principe esse, volunt probi auctores. Magnus Plato censuit,
Deceptio quid mihi sit.

v. De Rep.

συχνὰ τῶν ψεύδει ἀπάτη δέησιν γένεσθαι τοὺς ἀρχοντας, ἐπὶ ὠφελείᾳ τῶν πολιτῶν: crebro mendacio & fraude vti imperantes debere, ad com-
Licita ex sensu veterum.
modum subditorum.

Lib. viii.
Epist.

Et noster Plinius: Decipere, inquit, pro moribus temporum Prudentia est.

Diphilus.

Quinetiam nescio quis poëta;

Ἵσχυρίζομαι τὸ ψεῦδος ἐν σωτηρίᾳ

Λεγόμενον, οὐδ' ἐν περικοιτίᾳ δυσχερές:

Existimo mendacium, si gratiâ

Salutis effers, nihil habere incommodi.

Val. vii.
cap. i. ii.

Et Principes sanè promptè audiunt. qui nescio quomodo laudem occulto magis tramite, quàm apertâ viâ petunt.
Crebra apud Principes.

Tacit. xii.
Annal.

Vim differunt, potiore dolum arbitrantur:

Val. vii.
cap. i. ii.

Et sæpè quod rerum aut temporis angustia nēgant, sagacitate consilij assequuntur.

Decipiūt verbis, literis, Legatis. atq; adeò ipsos Legatos:

S

Eosque

*Eosque per quos fallere alium cogitant,
Fallunt.*

Seneca
Thyest.

*Qui vult
omnia me-
reri.*

Et quid diducam? vno verbo, cum Lyfandro plerique sentiunt, τὸ αὐτὸ δὲ τῷ ψεύδους καὶ τῷ ἀληθείᾳ, ἐκατέρω δὲ τῇ ἡλικίᾳ τὴν ἀξίαν καὶ τὴν τιμὴν ὀφείδαι: *Verum falso esse melius, sed utriusque dignitatem & præstantiam Vsu discerni.*

Plutar.
Apoph.

*Tolerat
humana
ratio.*

Plato v. De
Rep.

Sallust. In-
guit.

*Ar vix Di-
uina san-
ctio.*

me non tollit. Quid tamen, rectam illam diuinamq; legem si considero: hæreo valdè & fudo. Abnuere illa nobis videtur: & à simplicissimo ac purissimo deo hæc effata manarunt: *Abominatio Domini est omnis illusor.*

Prou. I. 12.

Item: *Ne velis uti mendacio vllò. numquam enim prodest frequentatio illius.*

Ecc. vii. 1.

Et ut claudā omne effugiū, ecce palàm de Principibus: *Non decent stultū verba composita, nec Principem labiū mentiens.*

Prou. xvii.

Quid obtendis tu Politice? Publicū bonū? Sed enim vir sanctus occurrit: & *Mentiri*, inquit, nō licet nec pro Dei laude.

Augustin.
ep. viii.

Tu pro humanā aliquā reculā aut gloriā vis? *Vide, vide* (ut inuertam tibi dictum vetus) *ne dum terram defendis, cælum amittas.*

Deinadis.

*Nec effici-
mus aut
effugimus,
quin leuia
sultem pec-
cata sint.*

Sanè agrè vos, aut me, hīc expedio. nisi quod idem ille Antistes suggerit, *Esse genera quædam mendaciorum, in quibus non sit magna culpa, sed tamen non sint sine culpā.*

Augustin.
Psalm. vi.

In cā

~~In oculo~~ ~~Corruptionibus~~, ~~Docetium~~ ~~consecra-~~
~~mus~~; idcirco tunc saltem, cum à bono legitimoque rege con-
 tra malos usurpantur, Boni communis causa. Si aliter, so-
 pè non tantum peccatum, sed grande peccatum sunt, quid
 quid meridiani veteratores in Aulâ. ~~Quin ambulat superbia~~
~~in ambulat confidenter.~~

Cautio in
 hac re.

Prou.x.

Sequuntur M A G N A E fraudes, quas ad bina capita re-
 duxi, Perfidiâ & Iniustitiâ. Eas palàm verbis amplecti
 aut tueri paucos video, nimis multos factis. Nam de Perfi-
 diâ; quoties per cauillos & argutiolas, fœdera elusa vidimus
 aut pacta? In animo enim ita sentiunt: τοὺς μὲν παῖδας ἀσεβέ-
 λους εἶναι ἑκατατῶν, τοὺς δὲ ἀνδρας ὀρκίους: Pueros quidem talis cir-
 cumueniri oportere, at viros iuramentis.

Fraus ma-
 gna.

Plutarch.
 Apoph.

Itaque iis satis, si quamcumque rimam effugio reperiant.
 & statim liberatos se esse iureiurando interpretantur.

Fœdera per
 calumnias
 eludunt:

Cicer. III.
 de Offic.

Scimus omnes,

Plant. Au-
 lular.

—quo pacto soleant perplexarier:

Pactum non pactum est, nō pactum pactū est, cum illis lubet.

Cicer. III.
 De offic.

O vani! Certè enim Fraus distringit, nō dissoluit periurium.

Liuius IX.

Et quid expectent, nisi iratos omnes deos, quorum eluditur
 numen?

At Deum
 non ludūt.

Isidor. lib.
 II. de sum-
 mo Bono.

Nam ego illud scitum pro firmo habeo. Quacumque ar-
 te verborum quis iuret, Deus tamen qui conscientiae testis est, sic
 illud accipit, sicut ille cui iuratur intellegit.

Iam altera Fraus, Iniustitia est: cum scilicet contra iura
 & leges, se & sua improbè potiùs quàm callidè augent. Ab
 hoc fonte isti actionum riuuli.

Iniustitia
 actiones.

Aristot. v.
 Polit. cap. x

Eminentes illustresque viros, καὶ δεσποτέρων λαῶν καὶ βασιλέων,
 καὶ πρυτάνων, αἷς ἀντιτέτοις καὶ τοῖς ἄρχων ἐμποδίοις: perdere clam
 vel palàm, siue in exsilium mittere, tanquam amulos & domina-
 tionis quosdam obices.

Obstantes
 tollit:

Tacit. II.
 Annal.

Huic rei struere causas, vel sponte oblatas arripere.

Per caus-
 sam ali-
 quam,

Nam illud nimis mite & dilutum putant, *specie legationis*, aut honoris, *seponere*. 1. Histor.

Tollunt potiùs. quoniam ex scito Aulae veteris, οἱ τεθνη- Plutar. in Pomp.
κότες & δάκνουσι: *Mortui non mordent*.

Aut etiam nullam.

Et laudatus ille Cæsar etiam, ὅσοις μηδὲν ἀξιοχρεῖ ἐγκλήματι DIOXLII.
μετελθεῖν ἐδωάτο, ἐν ἑσώτῳ δὲ τῷ ἀφανεῖ ὑπεξήρει: *quoscumque digno*
& *probabili crimine deferre non poterat, occultâ quâdam viâ tol-*
lebat.

Iulij Cæsaris fraus immanis.

Imò nonnullos, δι' ἐαυτοῦ τῷ σφετέρῳ, ὃς ὁπθελῆς, ἐν αὐταῖς Ibidem.
ταῖς μάχαις ἀπολλυμένους ποίει: à suis & qui eiusdem partis erant,
per insidias, in ipsâ acie tolli curavit.

Iniustitia item inuadit.

Ab eodem capite manat, aliena appetere, & infidiari Tacit. i. Histor.
temporibus. veluti in morte aliquâ Principis. *Opportuni*
enim *magnis conatibus transitus rerum.*

In mutatione Principum:

Aut in domesticis diffidiis.

Siue in diffidiis finitimorum & turbis. Iuxta enim Ari- Plutuli versus in Equit.
stophanem, *anguillis tunc captura:*

Et isti magni in partem acciti, aduersus omnes valescunt. Tacit. vi. Annal.

Ius in armis habet:

Leges aliquis inclamet? audiet illud: Οὐ παύσεσθε ἡμῖν ὅπε- Plutar. Pomp.
ζωσμένοις ἔσθῃ, νόμους ἀγνώσκοντες; *Non cessabitis nobis gladio ac-*
cinetis, leges prædicare?

Et hoc alterum: Ο ταύτης (μαχαίρας) κρατῶ, βέλτεται πρὸς γῆς ὁρᾶν Idem Apophth.
ἡγέτης: *Qui isto (gladio) praeualet, is optimè de finibus disputat.*

Omnia usufruitur.

Hæ voces, & in animo illa decreta: *Quidquid valdè vtile* Cic. iii. De Offic.
sit, id fieri honestum, etiam si antea non videretur.

Item: *Sua retinere, privata domus; de alienis certare, regiam* Tacit. xv. Annal.
laudem esse.

Si Principes iustitiam sequi velint, ac suum cuique restituere Cic. iii. De Rep.
quod vi & armis occupauerint, ad casas & egestatem reuersuros.

Habes in parte istorum Scholam. nam vniuersam vt ex-
cutiam, nulla res me inducet. Quid autem opus? Ex oracu-
lo scriptum,

Seneca
Thyest.

*Vt nemo doceat fraudis & scelerum vias,
Regnum docebit.*

Regnum,
schola fran-
dium.

Ego illud potius videro, Tolerandane hæc talia, an dam-
nanda.

Iasoni
Theſſalo
tribuit
Plut. in
Polit.

Et magnam quidem aliquam apertamque iniustitiam, <sup>Aliquam iniustitiam multi ap-
probant.</sup> nec ij palam probant, qui probant. In exigua & palliata modò conniunt. & asserunt, ὡς ἀναγκαῖον ἀδικεῖν τὰ μικρὰ, τὰς βουλομένοις τὰ μεγάλα δικαιώματα : *necessarium esse in parvis à iustitiâ abire, qui saluam eam velint in magnis.*

Tacit.
Ann. XIV.

Quid enim, inquiunt, si vnus altérve regnum meum <sup>Vt, præter
leges occi-
dere:</sup> turbant, nec legibus in eos faciliè vindicem sine maiore tur-
bâ; nōne fas clam tollere? Videtur. & hoc referendum in-
ter *magna illa exempla, quæ habent aliquid ex iniquo, quod ad-
uersus singulos utilitate publicâ rependitur.*

Plut. in
Flamin.

Quid etiam, si leges aliquæ aut priuilegia Subditis, non <sup>Priuilegia
fleteri, aut
frangere:</sup> pro meo bono; violare non possum? possum: καὶ οὐ καὶ τοῦ νό-
μοις μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶ νόμων ἀρχῇ, πρὸς τὸ συμφέρον : *nec iuxta leges
solùm, sed legibus ipsis imperare, vsu sic suadente.*

Sen. Hip.

Denique tertio, si vrbs aut prouincia Statui meo perop-
portuna, quam nisi occupo, alius faciet cum æterno meo <sup>Aliena oc-
cupare:</sup> metu aut damno: non præueniam? Illi volunt. quibus hæc
talia semper licita & proba, si cum successu.

Diox. LVI.

Εν γὰρ δὴ τοῖς τοιοῦτοις τό, τε ὑποκωλὸς πάντες αἰὲ κατατρέχουσι, καὶ τὸ
κατὰ τὴν πρῶτον: *In his enim talibus, semper & victum premunt ac
dedecorant, & victorem honore omni afficiunt.*

Sen. Herc.
Fur.

——— *prosperum ac felix scelus,
Virtus vocatur.*

Hæc, taliaque sunt, quæ rectissimas etiam mentes à re- <sup>Idq. cōmodi
tantum
aspectu.</sup>cto abstrahunt: vt quò Vtilitas vexillum suum prætulit &
explicuit, illuc eant.

Aristot. v.
Polit. cap.
XI.

Ita Aristoteles paulùm se inclinat, & censet Principem <sup>Princeps
Aristoteli
haud purè
bonum:</sup> ἀγαθὸν καὶ τὸ ἥθος, ἥτοι καλὰς πρὸς ἀρετὴν, ἢ ἡμίχρυσον ὄντα, & μὴ πορν-
εόν, ἀλλ'

ποῦν, ἀλλ' ἡμῶν τὸν : moribus talem esse, vt aut planè bonus sit, aut semi-bonus; nec malus omnino, sed semi-malus.

Democrito
etiam in-
urius:

Et magnus vetusque item Philosophus dixit: Οὐδεὶς μὲν χαλὴν, πρὸς τοῦ καθεστῶτος ῥυθμοῦ, μὴ αὖτε ἀμείνων τοὺς ἀρχοντας, ὡς καὶ πάντες ἀγαθοὶ ἔωσι: Fieri non potest, quin etiam optimi Principes, vt tunc rerum status est, iniquè aliquid agant.

Nobis nū-
quam, nisi
leuiter in-
ultima ne-
cessitate.

Nos an mouemur? haud multum. Illud saltem dede-
rim, Principem in rebus valdè afflictis & aduersis, non spe-
ciosa dictu, sed vsu necessaria sequi.

Ille excu-
sat quadā:

Tunc, inquam, abire leuiter ab humanis legibus; sed non
nisi sui seruandi causā, augendi numquam. *Necessitas* enim
magnum imbecillitatis humane patrociniū, omnem legem frangit.

Et, vt poëta ait,

Haud est nocens, quicumque non sponte est nocens.

Apud ho-
mines ia-
men potius,
quàm Deū.

Hoc ipsum timidè. Deus, deus, nōne palā reclamat? qui
igneo illo spiritu omnes istas humanas argutiolas difflat
Quasi ventus folia, aut peniculum tectorium.

Ille edicit: *Dominus auersatur omnem iniustitiam.*

Qui pu-
rus, omnia
pura vult.

Ille minatur: *Regnum à gente in gentem transfertur, propter
iniustitiam, & iniurias, & contumelias, & diuersos dolos.*

Causa (si
dicendum
homini) tur-
barum ho-
die, à Gu-
bernatione
obliqua.

Et profectò libero ore effabor, Quòd Europa tot moti-
bus agitur, quòd reges & regna ardent seditionū flammā
& bellorum; veram fortasse iustamq; causam esse, Admi-
nistrationem apud plerosque parum veram aut iustam.

— σοφίας κείνῳσι θέμειται,

Ex δὲ δίνω ἐλάσσει, θεῶν ὅπιν οὐκ ἀλέγοντες.

— deprauant publica iura,

Iustitiamque fugant, diuinum nil verba verentes.

Ideoque meritò quem deserunt, deserit: &

Τάχ' ἄρ' ἀλγὰ ἔδωκεν ἐκθόλῃ, ἥδ' ἔτι δώσει.

Causa borum pœnas misit Deus, & quoque mittet.

I. LIPSI
POLITICORVM
SIVE
CIVILIS DOCTRINÆ
LIBRI QVINTI

CAPVT I.

*Transitio ad Militarem Prudentiam, cum excusatiunculâ aliquâ
mei, quòd de eâ differam non miles.*

Plautus
Tib.

ED iam tibi, ô æterna Sapientia,
*Letus, lubens, laudes ago, grates gratiasque
habeo:*

quòd te duce euasi ex illi salebris, & loca
deuēni per quæ facilior mihi cursus. Diu
me tenuit Pacata illa & togâ suâ verè in-
uoluta Prudentia: tamen me explicui, & ad Militarē istam
veni, quæ horrida, sed minimè ardua, sagum suum prom-
ptè offert. Ego accipio; & sermonem vnâ vestemque mu-
tans, præcepta iam molior rei bellicæ vniuersæ.

*Pars altera
Prudentia
Militaris.*

Virgil

Arma viri, ferte arma.

Tūc hæc audebis homo umbraticus? inquit. qui se-
riò *numquam hostem, numquam castra videris, numquam deni-*
que partem illius bellici muneris attigeris?

Cic. II. de
Orat.

*Nō frustra
denda illi
apri?*

Ego verò audebo. nec mei tamen ingenij aut virium fi-
ducia, sed eorum à quibus iamdiu mutuo & sumo. Quid
enim hîc meum? ordo aliquis & contextus fortasse: at verba
sensuque mihi præeunt illi, quos in hac ipsâ re (fidenter di-
cam) Annibal aliquis audire nihil abnuat, aut ipse Cæsar.
Nam quid sapientes inclutosque illos viros fugit? cur non
hîc quoque rectum eorum & purum iudicium? qui partim

*Ita. sed non
a nobis.*

*Veteres dic-
cunt.*

*Qui vni-
uersi
docti.*

inter-

Iudicio
magni.

interfuerunt, imò & præfuerunt, bellis: partim in Senatu & populo illo versati sunt, vbi assidua materies & agitatio harum rerum. Viderunt igitur, audierunt: & quod caput est, cum iudicio obseruarunt causas ipsas originesq; rerum, nec ~~de quibus~~ solum euentuum, sed ~~causa~~ ipsa. Alexander ille, in re quidem bellicâ verè Magnus, Homerum sibi militiæ magistrum assumere & asserere nihil verebatur: nō meliori iure

Historici
magistri ad
militiam.

ego mihi istos? Nam vates ille (eximius sanè & supra hominem vates, sed tamen vates:) quid nisi vnum bellum, & id ipsum fabellis aspersum decantauit? Nostri isti (Historicos me intellegere palàm est) ab omni penè æuo bella, cōtinuatâ serie, & intemeratâ fide scripserūt. Nec id tantum, sed sepè

Præcepta
clàm & palàm
dant.

in ipsâ narratione, aut extra eam in concionibus, velut datâ operâ saluberrima monita & consilia miscuerunt ad omnem rem Militarem. Quæ eius pars siue ars est, quam non ij cū exemplis subiiciant, tum verbis etiam delibent: vt de *Exercitu, de Castris, de Agminibus, de Signorum collationibus, de Opidorū oppugnationibus, de Commeatu, de Insidiis faciendis atq; vitandis, de reliquis rebus quæ sunt propriæ belli administrandi.*

* Id est,
pugnis.

Cicero 11.
De Orat.

Nos in iis
multi.

In quibus cū iam tot annos verfer, & curioso isto mentis oculo cottidie vager per latos & letos illos Historiarum campos: cur non mihi etiam fas intellegere & iudicare aliquid in istis? Non enim vidisti, inquiunt. Cerrè. ideoque nec vsum aut tractationem armorū mihi vindico; sententiam & iudicium tantum, eaque ipsa astricta sententiæ alienæ. Ecce in circulis omnibus, atque etiam, si diis placet, in conuiuiis, sunt qui exercitum ducunt; vbi castra locanda sint, sciunt; quæ loca præsidis occupanda; quando cum hoste manus conferenda, quando quiescendum sit:

Sapere aliquid
debeamus ex iis.

Vel vulgus
iudicat in
bellis:

Liuius
XLIIII.

Curnōnos

Et hos nemo carpit. ego canicula & impudens, si verbum his de rebus faciam ex veterum mēte? Iphicrates olim interrogatus, τίς ὦν μέγα προνοεῖς; πότερον ἰπποδύς, ἢ τοξότης, ἢ πελταστής, ἢ πεζός; Οὐδείς, ἔφη, τούτων, ἀλλ' ὁ πᾶσι τούτοις ὅπως ἀμύνει. *Quis tu es qui tantos spiritus tibi sumis? Utrum eques, an sagittarius, an veles, an legionarius? Nihil horum, inquit: sed qui his omnibus noui imperare.*

Plut. in
Apophr.

Æmu-

Æmulabor in parte, & dicam; Non ego dux aut miles, sed qui his in tempore consulere aliquid possim & suadere. Itaue pergā audacter nec vacillanti pede, in incepto: & ex veterum Scriptorum velut hortis Sentētiarum flores legam, & intexam in has Capitum corollas. Quod si probè & iudicio à me fiet, nemo damnet: sin aliter, tum ego quoque nihil negem *Quisquiliās volantes, & venti spolia, hæc esse.*

Gæcil.

Sed vtrum horum sit, iam res docebit: quam ordior, & compono me in præliarem statum, strenuè tibi cum Aristophane,

Ex Aristophan. Nubul.

Γεγνων, βαλόντων, καὶ τῇ γλώττῃ πολεμήσων:
Consilio, calamis, & linguā pugnaturus.

CAPVT II.

Prudentiæ hæc pars commendata Principi: quæ necessaria ad tutelam salutemque regni.

MILITAREM autem Prudentiam, ante omnia necessariam ego Principi assero, adeò vt sine eâ vix Princeps. Quomodo enim aliter se tueatur, sua ac suos? Vis nuda ac mera huic rei parum est, nisi arte quâdam & consilio temperetur: id est, Prudentiâ militandi. *Δυσὸν γὰρ ὄντων, δι' ὧν σώζῃ πολίτευμα πάντων, τῆς πρὸς τοὺς πολεμίους ἀνδρείας, καὶ τῆς πρὸς τοὺς φίλους ὁμονοίας: Cùm enim duo sint, quibus omnis res publica seruetur, in hostes Fortitudo & domi Concordia:*

Polyb. vi.

Principis munus Tueri.

Id non potest sine Fortitudine.

Hanc quidem abundè Togata Prudentia præstiterit: illam, non est vt aliundè petas aut impetres, quàm ab istâ. non certè felicè, & cum successu. Benè ergo scriptum: *Cetera vtrumque, dissimulari, sed boni Ducis Imperatoriâ esse virtutem.*

Tacitus Agric.

Nec Fortitudo efficax, sine Prudentiâ Militari.

Et Homerus perfectum suum legitimumque regem ornauit hoc elogio:

Absolutè regis laus.

Homerus Iliad. γ.

Ἀμφότερον, βασιλὺς τ' ἀγαθὸς, κρατερὸς τ' ἀχιμνής:

Vtrumque, & rector bonus, & bonus Induperator.

Cicero pro Mur.

Ac nimirum dicendum est quod sentio. Virtus militaris, præstat ceteris omnibus.

T

Quæ

Rerū quies
& firmitas
à Militiā.

Quæ enim res vitam aut tranquillum vsum habeat sine istâ? Patria, libertas, ciues, atque adeò ipsi reges *latent in tutela ac presidio bellicæ virtutis.* Ibidem.

Itaque vides, quàm seriò hæc amplectenda sit : & meritò animum atque aures dare te debere ad hanc disciplinam. quæ talis.

CAPVT III.

Materies, & ordo dicendorum. Bellum externum definitum, & remota ab eo suscipiendo Iniustitia.

Duplex
bellum.

Quæ in
Externis
spectanda?

Iura belli
seruanda.

MILITARIS omnis Prudentia circa Bellum est : Bellum autem duplex, Externum & Internū. Illud definitio, VIM ET ARMA IN PRINCIPEM AVT POPVLVM ALIENVM. De quo primò dicam, & vniuersa quæ eò faciunt præcepta ad tria hæc capita redigam : Suscipiendi, Gerendi, Finiendi. Horum aliquid si neglegis, aut perperam administras, vix est vt Bono Euentui vnquam lites. In Suscipiendo bello duo hæc seriò moneo, vt Iniustitia omnis & Temeritas ab eo absint. Illa prior maximè : nec vnquam arma vlla moueas, nisi quæ mos & ratio admittunt. *Sunt enim & belli, sicut pacis, iura: iusteque ea non minùs, quàm fortiter debes gerere.* Liuius v.

Atque adeò in omni republicâ maximè conseruanda iura sunt belli. Cicero r. De Offic.

Nam temerè in acie versari, & manu cum hoste configere, immane quiddam & belluarum simile est. Ibidem.

Aliàs promiscua & perpetua cades erunt.

Quod si adinittimus, quid aliud quàm omnium inter se gentium bella existent? Tacit. iv. Histor.

Et barbaro ritu, cadem cæde, & sanguinem sanguine, expi- bimus. Sallust. ad Cæs.

Improba dicta.

Ab sit. nec vnquam animum tuum penetrent illæ voces: In armis ius ferre. & omnia fortium virorum esse. Liuius v.

Item:

Item :

— *Queritur belli exitus*Seneca
Herc. Fur.*Non caussa.*

Et illud subtilissimæ malitiæ:

Lucan.
VII.— *hæc acies victum factura nocentem est.*Livius
XXI.

Non, non, mi homo : erras. nec Acies est quæ innocen-
tiam approbat, sed caussa. etsi plerumque, fateor, *Euentus* Iustitia nō
ab Exitu,
sed à Caus-
sâ asserta.
belli, velut æquis index, vnde ius stabat, ei victoriam dedit.

Lucanus
VII.

Nam caussa, velut Caput Bonæ spei est (liceat huc allu-
dere) quod te ducat ad Triumphales illas terras. Etsi ab hac
bonâ, ille
plerumque
bonus.

*Caussa iubet superos melior sperare secundos.*Propertius
IIII. eleg.
VI.

Et occulta quâdam internaque vi,

*Frangit, & attollit, vires in milite caussa:**Quæ nisi iusta subest, excutit arma pudor.*Euripid.
Erech.

Imò ausus est Græcus poëta scribere:

*Οὐδ' εἰς σεαυτοῦς ἀδικα, σὺν ἡλθεν πάλιν:**Iniqua bellans bella, saluus haud redit.*Sallust. in
Fragm.

Nimis rigidè. scimusque interdum aliter esse, arcano & Iniqua bel-
la à dupli-
ci ferè
caussâ:
nobis ignoto fine. Sunt autem iniqua illa omnia bella, qui-
bus Ambitio aut auaritia caussæ. Quàm multa ea sunt! Nā,
si verum fateri audemus, plerisque regibus una & ea vetus
caussa bellandi est, profunda cupido Imperij & Diuitiarum.

Idem Ca-
til.

Libidinem dominandi, causam belli habent, & maximam glo- Ambitio-
ne,
riam in maximo imperio putant.

Cicero 1.
De offic.*Atque id in magnis animis ingeniisque plerumque contingit.*Plinius
Paneg.*Quibus pulchrum videtur ex omni occasione querere tri-
umphum.*Iuuenalis
Sat. X.

*Bellorum exuvie, truncis affixa tropæis
Lorica, & fractâ de casside buccula pendens,
Humanis maiora bonis creduntur.*

Sallust. in
Fragm.

Itaque hi tales arma in omnes habent, acerrima tamen in eos, Et auari-
tiâ,
quibus victis spolia maxima sunt.

Nec vſquam, aut vnquam, hoc falſum: Illis *maximū diſ-* Tacit. iv.
crimen, penes quos aurum & opes, præcipuæ bellorum cauſſæ. Hiſtor.

Benè igitur poëta:

*Rupère fœdus impius lucri furor,
 Et ira præceps.*

Seneca
 Hipp.

*Addi poteſt
 & Ira.*

Aptumque, quod de Irâ ſubiungit: quæ ipſa inter iniuſtas belli cauſſas. Nam illâ, aut odio impulſi, arma ſæpè mouent non mouenda. Damnat hanc aliasque illas pius Antiſtes: *Nocendi cupiditas, vlciscendi crudelitas, implacatus & implacabilis animus, feritas rebellandi, libido dominandi, & ſiqua ſunt ſimilia, hæc ſunt quæ in bellis iure culpantur.*

Auguſtin.
 contra Fauſtum, lib.
 XXI. cap.
 LXXIV.

CAPVT IV.

Ordine & partitè poſita, quæ ad Iuſtum bellum requiruntur: & maximè, quibus id cauſſis capiendum.

FVGIES igitur iſta Princeps, nec vnquam bello te implicabis niſi Iuſto. Quod, inquires, illud eſt? diſtinctè accipe. quod tria hæc habet iuſta: Auctorem, Cauſſam, Finem. Auctor iuſtus eſt, ipſe Princeps. Nec enim cuiſlibet fanè fas aperire Belli iſtas portas: ſed *ordo naturalis mortalium paci accommodatus, hoc poſcit, vt ſuſcipiendi belli auctoritas atque conſilium penes Principes ſit.*

*Principi ſolius armo-
 rum:*

Auguſtin.
 contra Fauſtum.

Aut ſupremo magiſtratu.

Aut certè eos, qui in quâque rep. loco Principum. Ideò Plato lege ſanxit: *Εἰς τις ἰδίᾳ ποιῶν ὡς τις ἐπὶ τινος ἐρήνῃ ἢ πόλεμον, ἐν δὲ τῇ κοινῇ, δάνατ' ἔστω ζήνεια:* Siquis priuatim, ſine publico ſcito, pacer bellumve fecerit, capital eſto.

Lib. XII.
 De Legib.

Defendere, ſemper licitum.

At Cauſſa iuſta duplex, Defenſio & Inuaſio. In Defenſione quis ambiget? *Illud eſt non modò iuſtum, ſed etiam neceſſarium, cùm vi vis illata defenditur.*

Cicero pro
 Mil.

Hoc & ratio doctis, & neceſſitas barbaris, & mos gentibus, & feris natura ipſa præſcripſit, vt omnem ſemper vim, quacumque ope poſſent, à corpore, à capite, à vitâ ſua propulſarent. Ibidem.

Non ſe ſolum:

Defenſionem autem dico duplicem, Tuam & Alienam.
 Tuam,

Sallust.
Catil.

Tuam, cum vim à te tuisque arces, & libertatem, patriam, parentisque armis regis.

III. De
Rep.

Alienam, iterum duplicem: cum à Sociis, aut oppressis. *Sed & alios, ut socios.*
De Socijs intellexit Tullius: Nullum bellum, inquit, à ciuitate optimâ suscipitur, nisi aut pro Fide, aut pro salute.

Arist. Rhetor.
ad Alexand.

Fides sanè agitur, & ea te impellit, ut opitulere ijs, quibuscum societas tibi & auxilij pacta. Itaque & Princeps Philosophus decreuit. Δεῖ τὰς ἀδικημένους, ὑπὲρ ἑαυτῶν πολεμεῖν, ἢ ὑπὲρ συγγενῶν, ἢ ὑπὲρ ἐυεργετῶν, ἢ συμμάχους ἀδικημένοις βοηθεῖν: Oportet iniuriam passos pro seipsis arma capere, siue pro cognatis & beneficiis, itemque socijs iniuriâ affectis auxiliari.

Cicero I.
De offic.

Nec dissimilis ratio in Oppressis. quos si grauior aliqua vis aut extrema Tyrannis urget, videtur cogere te commune Societatis vinculum ut adiutes. *Aut inique oppressos.* Qui enim non defendit nec obstitit, si potest, iniuria, tam est in vitio, quàm si parentes, aut patriam, aut socios deserat.

Ambros.
De offic.

Imò & Christianus doctor in eâ parte: Fortitudo quæ per bella tuetur à Barbaris patriam, vel defendit infirmos, vel à latronibus socios, plena Iustitia est.

Cicer. III.
De Rep.

Atque hæc licita & legitima Defensio est. mancas in eâ tantum, nec hoc prætextu pedem manumque promoueas, & aliena apprehendas. Quod Romanos fecisse, ingenuè fatetur Romani eloquij flos: Noster, inquit, populus, socijs defendendis, terrarum iam omnium potitus est. *Defensionis specie, non longius eundum.*

Idem I. De
offic.

Malè: nec tu imitare. Iam Inuasio quoque licita & iusta est, sed non omnis. Illa palàm, cum iniuriam vindicas, & iure gentium res tuas repetis. Nam iustitiæ primum hoc munus est, ut ne cui quis noceat, Nisi laceffit iniuriâ. *Inuaders fas; ob Inurias.*

Plin. XXII.
Nat. Hist.
cap. II.Cicero II.
De offic.

Exceptionem vides. Itaque si quis res tuas aut ius rapuit: cape arma. cum eâ conditione tamen, ut ex formulâ veteri prius mittas clarigatum, id est, res raptas clarè repetitum. *Sed prius tentatâ inris viâ.*

Nec enim, etiam læsus, iustè statim bellum inferes: sed cum duo sint genera decertandi, vnum per Disputationem, alterum per vim.

Vim: cumque illud proprium sit hominis, alterum belluarum: confugiendum est ad posterius, si uti non licet superiore.

Obserua. quoties enim iudicio quispiam se sistit, arma sistenda sunt: *ὃς ὅτι τὸν δῖον δίδοντα, & νόμιμον ὡς ἐπ' ἀδινεῖτα λέγει*: Archidam. apud Thucyd. lib. I. ut grauiissimæ gentis rex censuit: *In eum qui iure agere & satisfacere paratus est, nefas bellum sumere, tanquam in iniurium.*

At si abnuat, & res retinet: *quid est quod contra vim sine vi fieri possit?* Cicer. lib. XI. Ep. x.

Hic illud valeat: *Iustum bellum, quibus necessarium, & pia arma, quibus nulla nisi in armis relinquitur spes.* Liuius. IX.

Inuadere etiam fas Barbaros & impios sed violentos.

Iam & Inuasio quædam legitima videtur, etiam sine iniuriâ. ut in Barbaros, & moribus aut religione prorsum à nobis abhorrentes: maximè si potètes ij, & aliena ipsi inuaserunt aut inuadunt. Causa enim hîc est, Coërcitio, & in malo repressio. Augustinus eleganter: *Cui licentia iniquitatis eripitur, utiliter vincitur.* Epist. v.

Idemque iterum: *Apud veros dei cultores, etiam illa bella peccata non sunt, quæ non cupiditate aut crudelitate, sed pacis studio geruntur, ut mali coërceantur, & boni subleuentur.* Libro De Ver. Dom.

Finis bonus requiritur.

Sperno causas alias, & de Fine adiungo: qui etiam in bonâ causâ potest esse malus: *Quid si enim Ultio tibi propofita? quid si Gloria, aut Imperium? peccas. nec dirigenda aliò arma sunt (si pura ea esse vis) quàm ad Tranquillitatem & Tutelam. Ita bellum suscipiatur, ut nihil aliud quàm Pax questita videatur.*

Qui est Pax & quies.

Cicero I. De offic.

Sapientes Pacis causâ bellum gerunt, & labore spe otij sustentant. Sallust. ad Cæs.

CAPVT V.

Temeritas remota à bellorum initiis: & summatim, quæ in susceptione omni cogitanda sint.

SATIS (quod in me quidem est) ab Iniustitiâ te arcui, nunc etiam à Temeritate. Nec enim statim, vel cum iusta Causa oblata est, descendere te velim in Martium hunc

Sallust.
Iugurt.

hunc cāpum. Magna res est: deliberationem postulat, eam-
que lentam. Nam scito omne bellum sumi facile, ceterum ager- *Bellis facile*
rimè desinere, nec in eiusdem potestate initium & finem esse. *te induas:*

Ibidem.

Vti in puteum facile te demiseris, haud facile eduxeris: *Aegrè ex-*
ita in bellum. quod incipere cuius etiam ignauo licet, deponi *plices.*
cū victores velint.

Thuc. i.

Itaque si sapias, τὸ πρῶτον τὸ πρὸς τὸν πόλεμον, ὅσον ἐστὶ, πρὶν ἐν αὐτῷ γε- *Præcogita-*
νέσθαι, καὶ μετὰ γὰρ: quidquid præter opinionem euenire in bello po- *da omnia*
test, priusquam ingrediare, considera. *euenta.*

Luius
xxx.

Cū tuas vires, tum vim fortunæ, Martemque belli commu-
nem propone animo.

Ibidem.

Vtrinque ferrum, & corpora humana erunt. Nusquam mi- *Nam Mars*
nūs, quā in bello euentus respondent. *ambiguus.*

Seneca
Theb.

Licet omne tecum Græciæ robur trahas,
Licet arma longè miles ac latè explicet,
Fortuna belli semper ancipiti in loco est.

Et fortuna
in bellis do-
minatur.

Liu. ix.

Quæ per omnia humana, maximè in res bellicas potens.

Sallust. Iu-
guth.

Itaque quantumuis opibus tuis confidas, non debes certa pro
incertis mutare.

Seneca
Oedip.

Non expedit concutere felicem statum.

De summâ
rerum alea
iaciunt.

Sueton.
Aug. cap.
xxv.

Quid iuuat te aureo hamo piscari?

Liu. xxx.

Simul parta, ac sperata decora, vnius horæ fortuna euertere
poteſt.

Cicero pro
Leg. Man.

Adde huc mala, quæ necessariò in omni bello. cuius non *Clades pu-*
aduentus solùm, sed etiam metus affert calamitatem. *blica præ-*
cogitanda.

Virgil. i.
Georg.

— non vllus aratro

Dignus honos, squallent abductis arua colonis.

Vastitas,

Seneca
Hipp.

Tum scelera, dempto fine, per cunctas domos
Iêre. nullum caruit exemplo nefas.

Stupra,

Lucan.

Et quod caput est, quæ sanguinis effusio & quæ cædes? *Cædes.*
Stat cruor in templis, multa que rubentia cade

Lubrica

Lubrica saxa madent. nulli sua profuit ætas.

— *notum quid cæde calentibus armis*

Quantum iræ liceat, motusque quid audeat ensis.

Silius. 1.

*Mala pri-
uata præ-
cogitanda.*

Hæc publica sunt. quid si accedunt priuata etiam tua mala? Nam ærarium exhauritur, *conuersa in vsum militum omni pecuniâ.*

Tacit. 1.
Histor.

*Princeps
tunc odia
excipit.*

Te obijcis periculis, imò & calumnijs. Nihil enim tam ca-
pax malignitatis sermonumque, quam bellum.

Quinct.
Declam.

*Causa
mali dici-
tur.*

Imò scripsit quispiam: πολέμῳ καὶ δεινῷ αἰὲ ἀνάνηται τὰς ἀρετὰς καὶ τὸν πότον τῆς εὐμορίας ἀφαιρῶντες: Bello instituto, *necessum esse Principes malè audire & culpari, ob damna.*

Thuc. v.

Et sanè iniquissima bellorum conditio hæc est. *prospera omnes sibi vindicant; aduersa vni imputantur.*

Tacit. in
Agric.

*Horum re-
spectu omne
bellum fu-
giendum.*

Quæ talia penitus si consideras, an non fateare Bellum
etiam iustum detestandum?

Augustin.
xix. De
Ciuit.

Præsertim pio & Christiano Principi. qui, ex diuinâ le-
ge, alieno sanguini tanquam suo parcit, & scit homini non esse ho-
mine prodigè vtendum.

Sen. epist.
lxxxix.

*Ad quod
multi exci-
tant:
Vt Nobiles,*

Sperne igitur illas in Aulâ tuâ *furias facesque belli.*

Liu. xxi.

Quo in numero interdum Nobilitas, cui in pace durius ser-
uitium est:

Tacit. xi.
Annal.

Turbidi,

Sæpiùs feroces aliquot & turbidi: quos dixeris *πεφυκέναι*
ὅτι τὰ μὴ αὐτοῖς ἔχειν ἡσυχίαν, μὴ τὰς ἀλλοῦς ἀνδράποους εἶναι: in id
natos, vt neque ipsi quiescant, neque alios sinant.

Thuc. 1.

Exsules.

Non rarò etiam Peregrini aut Exsules. qui suâ spe aut
metu, cunctantem in arma propellunt.

Tacit. xii.
Histor.

*Publico
prætextu,
sed priuatâ
causâ.*

Nam, vt poëta canit,

Quemque suæ rapiunt scelerata in prælia causæ.

Lucan. 1.

Suæ, inquam, nō Tuæ aut Publicæ, ne erres. Sed tu quid
credas? In tali re, scito *consilium ab omnibus dari, sed periculum*
paucos sumere.

Tacitus
xii. Hist.

i. Histor.

Vno aduerso ictu languebunt omnium studia, qui primò alacres fidem atque animum ostentabant.

Pindar.
apud Stob.

Ne temerè ergo crede: & sententiæ vnus scuto omnes istos suasores repelle. *Γλυκὺ πόλεμῳ ὁ ἀπειροσίων. ἐμπέρον δὲ τις* Bellinomen bellum:
ταρβέει ἀποσιόντα νῦν καρδίᾳ θεωσῶς: Suave bellū non expertis. at qui Res turpissima.
gustauit, valdè contremiscit animo quoties aduentans illud videt.

Suetonius
August.
cap. xx.

Felicem & magnum Augustum illum semper cogita: *Vix nisi necessario eueniendū.*
qui nulli genti sine iustis & necessariis (vocem nota) causis bellum intulit.

Tacit. De
Morib.
Germ.

Atque vtinam hunc affectum tibi imprimam! vt sine cupiditate, sine impotentia, quietus secretusque,

Plinius
Paneg.
Tacit. De
Morib.
Germ.
i. Histor.

Nec prouoces bella, nec timeas.

Id beatius, quàm suas alienasq; fortunas spe metuq; versare: *Nec molestia capiendū.*

Et illuc descendere, vt aut perire necesse sit, aut quod æque *Aut cades instituendū.*
apud bonos miserum est, occidere.

CAPVT VI.

Ad Gerendum bellum tria requisita. Primò Apparatus triplex, Pecunie, Commeatum, Armorum.

DECRETA mea in Suscipiendo bello habes: transeo ad Gerendum. in quo tria considero vel potius desidero; Apparatum, Viros, Consilia. Apparatum dico, RES NECESSARIAS AD VSUM OMNEM BELLI. vt sunt hæc tria: Pecunia, Commeatus, Arma. Nam hæc nisi iam antè & ex præparato habes, frustra cogites de bello. *Apparatus belli quid. & quomodo?*
Ante bellū faciendus.
Prius est parare bellum, quàm exercere.

Quintil.
lib. xii.
Instit.

Imò

Publ.

Diu apparandum est bellum, vt vincas celerius.

Pericles apud Thuc.
lib. i.

Nam in ipso bello, incommodum aut ferum. quoniam, *Per bellum exactiones odiosa aut periculosa.*
vt prudentissimus Atheniensium verè monuit, *αἱ βίαιοι ἐσφοραὶ ἀνέχουσι:* Ex præparato copia, bella magis sustinent, quàm violentæ collationes.

V

Igitur

Igitur prouido Principi *antequam incohetur bellum*, de copiis *expensisque sollicitus debet esse tractatus.* Veget. III. cap. III.

*Pecunia
Spiritus vi-
talis belli.*

Maximè de Pecuniâ. quæ adeò necessaria, vt quemadmodum *medici negant sine neruis homines ambulare posse:*

Petron.
Satyr.

Ita nec bellum vsquam progredi sine istâ. Hæc motum, hæc animam illi dat: & oraculum est, τὰ πολλὰ τῷ πολέμῳ, *Thuc. I. 2.*
νόμῳ καὶ χρημάτων πλεονεξία κατεῖδεν: Plerasque belli res confici
Consilio & vi Pecuniarum.

*Nec arma
valida sine
illâ.*

Nam profectò, si consideras, ἐν τῷ πόλεμῳ οὐχ ὅπλων το Idem I.
πλεον, ἀλλὰ δαπανῆς, δι' ἃ τὰ ὅπλα ὠφελεῖ: *Bellum est non in armis
maximè, sed in expensis & sumptibus, per quos efficacia arma &
utilia sunt.*

* lib. IV.
cap. IX.
*Annonæ
necessitas.*

Et plura de Pecuniâ vi * suprà dixi. Nec minus necessaria etiam Annona: sine quâ non dicam vincere non est, sed nec viuere. Nam qui *frumentum necessariumque commeatum* Veget. III. cap. XXVI.
non præparat, vincitur sine ferro.

Et reliquis casibus potest in tempore subueniri: pabulatio & Idem III. cap. III.
annonæ in necessitate non habent remedium, nisi antè condita.

*Vsus du-
plex.*

Paranda igitur ea, & quidè in vsum duplicem: Militum, & Præsidiorum. Illi, dum in agmine & castris sunt, ne egeant: ista, vt *aduersus moras obsidionis annuis copiis firmentur.*

Tacit.
Agric.

* Ad poscâ
militarem.
* Ad vsum
equorum.

Mirari libet hac in re Romanam dispositionem. quæ ad
vtrumq; hunc vsum in plerisque opidis, totius anni, in * aceto, Capitol. in
* Ad vsum Gord.
*frumento, larido, atque hordeo & * paleis, condita habebat.*

Culpare contra hodiernam incuriam. cum ferè mendici-
tas ad omnem desperationem vocat armatos. Lamprid.
Alexand.

*Miles in-
tractabilis:*

Disciplinam non potest seruare ieiunus exercitus.

*Et duci nec
audies cum
egens.*

Et, vt Imperator ille dicebat, *miles non timet, nisi vestitus,
armatus, calceatus, & satur, & habens aliquid in zonulâ.*

*Armorum
præparatio.*

TERTIO loco Arma posui. intellego, vt Armaimenta-
rium aliquod Princeps habeat, in quo ad certum numerum
peditum equitumque tela & arma. itemque tormenta, ma-
china,

Castiod. IV
Var. cap.
XIII.
Lamprid.
in Alexand.

chinæ, puluis, & quæ talia iuuandis viribus hæc aut prior ætas inuēnit. Addo naues, & instrumentum omne nauticum, si regio eius maritima & portuosa. Nam subito ista ægrè parantur: & semel parata non solum in bellum valent, sed ne sit bellum. Nemo prouocare audet aut facere iniuriam ei regno aut populo, quem intellegit expeditum atque promptum ad vindicandum.

*Nauium
verumq;
naualiū,*

*Metuendum
hæc Princi-
pem faciū:*

Idem 11. Et qui desiderat pacem, præparet bellum.

Et pacatū.

CAPVT VII.

Milites terrestri quidem bello necessarij, duplices: Equites, peditesque. quæsitum breuiter, Vtrorum maior vsus.

Tacit. 1. Histor. **A**T Viros hîc intellego, ARMATAM MVLTITVDINEM, APTAM IMPVGNARE VEL REPVGNARE. Eam diuido, in Milites & Duces. Milites iterum duplices, Pedites & Equites. Nam vtrisque sanè opus est. à quibus omne bellicis consiliis robur, & sine quibus quamuis egregia, inualida sunt.

*Quid viri,
& eorum
diuisio.*

Lib. 111. Sed vtris magis? dubites. Polybius (peritus hercules in omni re bellicâ & ciuili scriptor) Equites attollere videtur, & vim præcipuam ascribere ad vincendū. κρείττον ἐστὶ, inquit, πρὸς τὰς τ' πολέμων κερὲς, ἡμίσεις ἔχειν πέλους, ἰπποκρατεῖν δὲ τοῖς ὅλοις μάλλον, ἢ πᾶσι τὰ πάλαι τοῖς πολέμοις ἔχοντα δέχωντο ὑπόβειν: Melius est ad belli vsus, dimidiam partē peditum habere, & præualere numero equitū, quàm omnia paria hostibus nactum in aciem descendere.

*Equites
præstant
peditibus.*

*Intellege, respectu hostium.

Veget. 11. cap. 11. Nec de Pugnâ, nimis negem: nego de Bello vniuerso; in quo Peditem præpono. Nam ad opida propugnanda aut expugnanda, quis equitum magnus vsus? quis etiam in montanis locis, aut impeditis? Ex quo intelligitur magis necessarios reip. pedites, qui possunt vbique prodesse.

Sed dūtaxat in pugnâ:

*Toti bello
pedites meliores.*

Tacit. De Morib. Germ. Ibidem. Scriptor meus hoc vidit, & vigilantī lectori ingessit, de Cattis: Omne, inquit, in peditē robur.

Additque: Alios ad prælium ire videas, Catts ad bellum.

*Ita & in
pugna bo-
ni.*

Quamquam & in ipsis praeliis cur Pediti minor vis? Tar-
dius ille vincit fortasse, sed certius. Nam *equestrium virum* Ibidem.
proprium, citò parare, citò cedere victoriam.

Quin ipsum illum impetum & *procellam equestrem.*

III. Histor.

*Iuxta cum
Equitibus,
si apte in-
structi &
positi.*

Facile excipit, si idoneus illi ordo & arma: quod fit per
Disciplinam. Summus harum omniumque rerum iudex,
ita protulit. Ἀνὸς μὲν σωτάζεις, ἀχρηστον τὸ ὀπλιτικόν. αἱ δὲ περὶ τῶν
ἐμπειρίαι καὶ τάξεις, ἐν τοῖς ἀρχαίοις οὐχ ὑπῆρχον, ὥς ἐν τοῖς ἰω-
ταῖσιν εἶναι τὸ ἰχθυῶν: Sine ordine inutilis pedestris armatura. ratio
autem & peritia ordinandi ignota antiquis: ideoque, in equite apud
eos omne robur.

Aristot.
IV. Polit.
cap. XIII.

*Barbari
equitatu
gaudent.*

*Minor in
pedites
sumptus.*

Disce. ubicumque bona & composita militia, Peditem
præualere: apud rudes aut barbaros, contra. Nec sanè inuti-
liter disciplina & ratio illum prouexit: quia parabilior, & si-
mul maior *numerus peditum sumptu & impensâ minore nutritur.*

Veget. II.
cap. I.

Ex his concludo, in *uniuersum æstimanti plus penes peditem*
roboris esse.

Tacit. de
Morib.
Germ.

CAPVT VIII.

Utrosque bonos esse debere: alioqui pro nihilo omnis copia. Fieri
bonos dupliciter, Dilectū & Disciplinā. Ea negligi hodie, &
super hac re iusta veraque querela.

*Milites bo-
ni habendi,
Magis quā
multi.*

HÆC discrimina Militum sunt: quæ frustra tamen
tingero, nisi illi boni. Cui vsui quamuis magna equi-
tum Peditumque multitudo, si ignaua, imperita, & tantum
multitudo? Tu scito *non vires eam habere, sed pondus:*

Seneca VI.
De Benef.
cap. XXXI.
Lilius IX.

Et esse *impedimentum maius, quàm auxilium.*

Græcus ille scitè monuit: χειρῶν δὲ τὰς πολέμους, καὶ οὐκ ὀνομάτων
πολλῶν: *Manibus opus est bello, non multis nominibus.*

Synell. Ep.
LXXXIX.

Tolle mihi vana, & in oculis vulgi magna. quoniam in
omni conflictu non tam prodest multitudo, quàm *virtus.*

Veget. I.
cap. IIX.

*Pauci, qui
semper vin-
cunt.*

Etiam in multis legionibus, pauci sunt, qui praelia proflegant.

Tacit. XIV.
Annal.

Ad vir-

Ad virtutem ergo veniendum: id est, ut bonos eos habeas fortesque. nec habebis vnquam, nisi hæc duo velut instrumenta adhibeas, Dilectum & Disciplinam: alterum parandis ijs, alterum formandis. In quo video futurum ut multa suadeam, quæ ex vsu magis, quàm quæ in vsu. Quid faciam? hodiernam Militiam tristi oculo intueor; pudendam lugendamque nobis, hosti ridendam aut spernendam.

Militia nostra corruptissima:

Tacit. I.
Annal.

Itaque cogor apertis tibijs canere, & illa militie flagitia palam asperuari:

Atque adeò imaginem eius proponere: nō ut conuitium æuo faciam, sed ut medicinam. Nam principio, Dilectus quæ forma apud nos? nulla. *Emunt militem, non legunt.*

Sine serio dilectu.

Ex Galbæ
dicto
I. Histor.

Pecuniola proponitur, tympanum strepit: & ecce coeunt aliquot ignoti inter se, ignorantesque.

Vilissimi enim asciscuntur. aut pessimi.

Curt. IX.

Purgamenta urbium suarum:

Tacit. III.
Annal.

Quibus ob egestatē & flagitia, maxima peccādi necessitudo est:

Egesip. IV.
cap. IV.

Assueti latrocinis, bellorum insolentes.

Pseudo-Sallust. in
Cicer.

Atque ut vno verbo absoluam, quorum lingua vana, manus rapacissime, gula immensa, pedes fugaces, quæ honestè nominari non possunt inhonestissima.

Vitiis cooperti.

Cic. V. De
Rep.

Plerique enim profectò tales: (nam omnes absit ut culpem.) aut si qui melioris notæ immixti, facilè abripiuntur & velut obducuntur à reliquâ illâ fece. Atque hæc in Dilectu. in Disciplinâ quid? nec formam saltem eius & extrema tanquam lineamenta seruamus.

Sine ullâ Disciplinâ.

Tacit. III.
Histor.

Atque ut olim virtutis modestiæque, nunc procacitatis petulantiaque certamen est.

Certatim lasciuunt.

II. Histor.

Omnia indisposita, temulenta, peruigiliis, ac Bacchanalibus, quàm Disciplinæ & castris propiora.

III. Histor.

Imò nec in procinctu & castris habentur. sed per omnia municia desides, hospitibus tantum metuendi:

Paganos vexant.

Comessantur.

Effundunt se in luxum, & epulas, & nocturnos cœtus.

Iv. Histor.

Potant, & sum pugnant:

Ibi circumferri merum largiùs iubent, debellaturi super mensâ ALEXANDRVM.

Curt. VII.

Suas vires extollere, hostium paucitatem contemnere.

Ibidem.

Apud hostes trepidant,

Sed, ô dedecus! ad ipsos cùm ventum est, neque animo, neque auribus, neque linguâ competere.

Sallust. Fragm.

*Et fit illud Homericum,**— ὡς ἂν δὲ ὦ γὰρ ποτὶ καὶ πρὸς θυμὸς.*

Iliad. O.

— inque pedes cunctis mens decedit imos.

Fugiant.

Verè galeati lepores,

Cornificij dictum de suis militibus.

Violenti ad pradas, ignavi ad prælia.

Quibus vt ad populandos finitimorū agros, tectaq; vrenda, & capienda pecora, aliqua vis sit: ita in acie ac signis collatis nulla est.

Liu. XXVII.

Decoris securi.

Nam ita collectis, ita habitis, nec in victoriâ decus est, nec in fugâ flagitium.

Tacit. I. Histor.

Ad summâ, Militia hæc nostra est. Exercitus linguâ, quàm manu promptior, prædator è sociis, & ipse præda hostium.

Sallust. Iugurt.

CAPVT IX.

De Dilectu cœptum dici. sed primò quæsitum, Exteri an Domestici præferendi: nos istos censemus, cum causâ.

Hæc immunda:

QVÆ omnia fœda, turpia, & perdēde militiæ patrięq; esse quis non videt? Tibi emendanda Princeps: cuius est pro salute reip. & noua excogitare, & antiqua restituere.

Veget. I. cap. XXVII.

Renouato Dilectu & Disciplinâ. Quid ille sit?

Restitue ergo illa duo, quæ iam præsignauimus, Dilectum & Disciplinam: sola probæ germanæque Militiæ vel fundamenta, vel firmamenta. Dilectum appello, EORVM QVI ARMIS IDONEI SVNT CVM IVDICIO ELECTIO-NEM. IDQVE E TVIS. Disertè addo, è Tuis. Nam Militiam hanc Peregrinam quæ approbem? aut quis seriò Dilectui in eâ locus? Mos inuexit, fateor: sed non Ratio. quam ego audio, & Domesticum militem longè semper præferam Externo. Causæ istæ.

Infidi

- Tacit. III.
Hiftor. Infidi sæpè exteri : & maiore ex diuerfo mercede , ius fasque Nam vix fides apud eos.
exiunt.
- Lucan. Tritum illud , in iis propriè obtinet ,
Venalesque manus. ibi fas, vbi maxima merces.
- Tacit. IV.
Hiftor. Iidem Refractarij. amantque non iuberi, non regi , cuncta- vix pa-
tientia.
que ex libidine agere:
- I. Hiftor. Idque sæpè propinquo summa rei discrimine. In pugna
frigidi:
- III. Hift. Cum tumultuari eos videbis & seditiosè agere:
- I. Annal. Aut in ipsâ etiam pugnâ , sine pudore flagitiij , sine curâ di- Aut pau-
di.
cum, abire, fugere.
- In Agric. Quid mirum? non fide, non affectu tenentur,
- Ibidem. Vt ferio velint aut debeant dominationi alienæ sanguinem
commodare.
- Liu. VI. Itaque plerumque plus ibi minarum, quàm periculi.
- Tacit. II.
Hiftor. Adde, quòd graues incolis. soliti omnia tanquam externa Ciuibus
perniciosi.
aut vrbes hostium, vrere, vastare, rapere:
- Curt. III. Populatores terræ, quam à populationibus vindicare debebāt.
- Cic. I. ad
Attic. Imò teipsum diripere. veræ hirudines ararij: Granes
arario.
- Iuuenal.
Sat. II. X. Et quorum operâ maximè, hodie
Ossa vides regum vacuis exsucta medullis.
- Curtius. X. At in Domestico & proprio milite, melior mitiorq; res Magis fidè
Inter anei.
est. qui non fortitudinem magis, quàm fidem colit.
- Ibidem. Cui obsequium & patientia imperij longè præstantior, quàm Obedientes.
exteris.
- Sen. I. De
Clemen. Ille idem acer in acie: in primâ fronte cöcurrrens, & aduersa Acres in
pugnam:
vulneribus pectora ferens, ne Imperatoris sui signa vertantur.
- Ibidem. Est enim naturâ plerisque populis urbibusque, consensus Reuerentiâ
vel amore
regum.
quidam protegendî amandique reges.
- Curtius. X. Quod nomen, gentes quæ sub regibus sunt, pro deo colunt.

Denique

Amantiores patrias.

Denique ille modestior, & reueretur ac suspicit loca sedes-
que patrias.

Tacit. vi.
Histor.

Vt ego omnino præferendos censeam genitos tibi milites,
non ascitos.

*Mercenarij
tamen in-
terdum
vtilis.*

Nec illos tamen planè spernendos. utique si maior vis
aut necessitas ingruat: per quam mitti suadeam ad finiti-
mos, qui auxilia mercede faciant.

Tacit. vi.
Annal.

*Sed pau-
ciores.*

Sed auxilia. ut vires inquam & robur exercitus è tuis
sint, nec corpus exteri faciant, sed membrum. Nam id ca-
uendum semper prouidis ducibus, exemplaue vetera pro docu-
mentis habenda, ne ita externis credant auxiliis; ut non plus sui
roboris suarumque propriè virium in castris habeant.

Liu. xxv.

*vbi multi;
sapè desti-
tuunt, aut
produnt.*

Alioqui, vide ne serio, sed serò plores: & fiat illud vetus,

Εξηπάτησεν ἡ χάρᾱς ἃ μπελον:

Decepit ipse vineam palus suam.

Aristoph.
in Vespiis.

CAPVT X.

Obiecta & reiecta ea, quæ contra Domesticum militem dicuntur.
Hunc regum esse, illum Tyrannorum.

*Obiectio
prior, à ro-
bore natu-
rali qua-
rundam
gentium.*

AT enim, inquiet aliquis: Gens gentem præcedit in bello,
& plaga cæli non tantum ad robur corporum, sed etiam ani-
morum facit.

Veget. i.
cap. ii.

*Secunda, à
metu rebel-
lionis.*

Ergo melius, spretis Domesticis, Mercenarios conducì è
pugnaci aliquâ gente. Item: Regi à subditis periculum, si
cos armat. non in fide, non in officio manebunt.

Liuius
xxvii.

Atque adeò aliquid fortasse aduersus summi imperij maie-
statem audebunt.

Ibidem.

*Responsio
ad illam:*

Hæciactari vulgò & inferi auribus Principum scio: sed
malignè profectò aut falsò. Nam quod ad primū, verè illud
dici nō nego: sed hoc quoque verè. ex quauis Europe nostre
parte (illi scribimus) si modo exercitati & prudentes viri Dile-
ctui præponantur, celeriter manuum bellis aptam posse aggregari.

Veget. ii.
cap. xviii.

Viros

Idem lib.
II. cap.
XVIII.

Viros enim ea vbique fert: qui omni armorum disciplinâ vel arte bellandi, veteres illos milites qui orbem terræ subegerunt, facile coequabunt.

Plinius
Paneg.

Institutio modò adhibeatur & Disciplina, de quâ mox dicam. Iam quod ad Metum à subditis: ille verò vanus. Hæc persuasio illorum fuit, qui hostilia cùm facerent, timebant. Responso
ad istam.

Platon VIII.
de Legib.

A Tyrannis, inquam, hæc opinio. Tyranni
exarmant
suos.
ἀρχόμενον, ἔτε καλὸν ἔτε πλεῖστον, ἔτε ἰσχυρὸν ἔτε ἀνδρείον, ἔτε τὸ ὠφέλι-
παν πολέμικόν ἐκὼν ἐάσει γίγνεται: Nam princeps subditos metuens,
neque bonos eos, neque opulentos, neque fortes aut animosos, neque
in vniuersum bellicosos fieri, volens quidem vnquam patietur.

Seneca I.
De Clem.

At ea à nostro Principe abest: cui bono, semper illi boni. Reges fidē
habent &
inueniunt.
Obſcient se mucronibus insidiantium,

Ibidem.

Et se suaque iactabunt, quocumque desiderauerit imperantis
salus.

CAPVT XI.

Qui legendi in milites? Duo genera facienda: Ordinarios & Sub-
sidiarios. atque vtrique seorsim descripti.

ERGO Dilectus è tuis esto. sed, vt addidi, CVM IVDI-
CIO: quod in his duobus pono, Quos & Quomodo
legas. De priore ita cenſeo, duo genera Militum scribenda:
Ordinarios, & Subsidiarios. Illos QVI ADSIDVE ET VE-
LVT EX MVNERE ATQVE ARTE MILITENT: Istos,
QVI RARENTER, QVIQVE DOMI SINT ALIARVM RE-
RVM. Priores illos non aliud esse volo, quàm legitimos
quosdam perfectosque milites, & vt ita dicam, verè Martis
pulos. qui lecti in hanc vnâ spem, formentur omni ar-
morum exercitio, disciplinâ caſtrorum, vsuque militie. Ordina-
rius miles:
Subsida-
rius.
Prioris
laus &
vſus.

Veget. I.
cap. I.

Tacit. De
Morib.
Germ.

Qui sint velut inuicta quædam acies: & ipsâ plerumque
famâ bella profligent.

Ibidem.

Hi tales omnino Principi necessarij, in pace decus, in bello
presidium:

Non multi
ij scribendi.

Ob caus-
sam dupli-
cem.

Sed necessarij haud multi. non solum quia Sumptus vi-
to (immediati enim faciendi sunt in assiduum illum frequen-
temque militem:) sed quia Turbas. Nam profecto ubi illi
multi, facile prout ad res novas:

1. Histor.

Tum ingenio suo, tum ubi vires respexere, securitate.

Ibidem.

Atque eueniet, ut contra morem obsequij, contra fas disciplina
interdum vim meditentur. 1. Annal.

Non item,
in pace,
una ha-
bendi.

Quibus rebus una cautio, si nec multi nimis sint: nec
semper una. Hoc volo, ut extra bellum, centurias tantum suas
turmasque noverint. 1. Histor.

Nam longis spatiis discreti exercitus, quod saluberrimum est
ad continendam militarem fidem, nec vitis nec viribus miscentur. Ibidem.

Quam
multi, no-
stro iudi-
cio, legendi.

* Plenam
intellego,
sex millium.

* Plenis
item; equi-
tum qua-
dringento-
rum.

Equites hic
inprimis
curo.

Sed quo numero Ordinarij isti igitur? Aegre certum ali-
quem definiam (pendet saepe a temporibus res, tum a ma-
gnitudine cuiusque regni:) tamen communiter *κατασκευασ-
ται* sic praescribo. In mediocri aliquo regno, unam * Legionem
satis esse, cum tribus equitum * Alis: in magno, alterum
tantum. Nam Equitum numerum paullo grandiore,
quam pro modo Peditum, hic esse volo. quia e Subsidia-
rijs, Pedites facile expleas, & bonos reperias: at in Equite
aliter est. in quo tractu & mora opus, ut exerceas & docen-
dum cures equo, armisque. Livius
XXVII.

Subsidia-
riorum de-
scriptio &
usus.

Ordinarij isti sunt. At SUBSIDIARIIS etiam opus ut
te firmes: quoniam palam est, exigua illam manum non
esse ad omnem vim hostilem. Hos non aliud esse volo, quam
paratas semper Auxiliares aliquas copias, sine duplici: siue
ut prioribus illis in acie iungas, siue ut in praesidia distribuas
opidorum. Qui hoc ab Ordinarijs differunt, quod illi qui-
dem toto genere vitae milites sint, & tantum in usum praelio-
rum sepositi, velut tela atque arma, bello reaseruentur: Tacit. De
Morib.
Germ.

Discremen
ab Ordina-
rijs.

Isti, dumtaxat inuictus sueta armis, & more militiae exercita. 1. Histor.

In pace, sibi
vivunt:

In bello,
bellant.

Qui extra belli tempus, in artes vitasque, varias disparati, Sallust. ad
Caes.

Res suas agunt: per bellum euocantur, & eandem aut si-
milem

Tacit. II.
Histor.

milem operam tibi, quā Mercenarij, præstant. Sed hoc meliorē: quod non solum reuerentiùs & æqualiùs duci parebunt,

Obnoxij
sunt,

Veget. I.
cap. XX-
VIII.

Sed etiam minùs impendiosi tibi erunt. quoniam omnino viliùs constat armis erudire suos, quàm alienos mercede conducere.

Damnosi
non sunt.

Quod exteri illi in itu & reditu consumunt, hoc si in armandis istis impendis & exercendis: egregiam habes, & ad manum tibi semper militarem manum. Nam illi longinquè accersendi, & cum dispendio sæpè exspectandi sunt: hi in tuâ sede, vno edicto euocantur & adsunt. Vnde eos parabis? è pagis. Nam opida hîc fugio causâ duplici. primùm, quia omnino melior ad arma rustica plebs, vt* mox dicam: deinde, quia securitati etiam Principis consulo & quieti. Nam ab armis ferociorem & magis exultantem populum fieri, non est negandum. quæ si opidanis passim adtribuis,

Paratiores
exteris.

E pagis pa-
randi.

*Cap. seq.

Vrbani
proni in
motus:

Tacit. III.
Annal.

vercor ne locis & mœnibus freti rebellionem fortasse cœptent,

Fiducia lo-
corum,

Ibid.

Vt solent homines, Odio præsentii, & cupidine mutationis:

Et suapte
ingenio.

I. Histor.

Atque ita patefieri occasio etiam aduersum te possit.

Qui metùs longè à Paganis. tum quia naturâ mitiores; tum quia variè sparsi & diducti, non temerè consentiant & coëant in vnum. Nec enim alia in Subsidiarijs mea mens; quàm vt per pagos vicosque singulos, quini, deni, viceni (vt frequentia aut infrequentia incolarum erit) descripti instructique habeantur: ijdemque in centurias & cohortes suas tunc denique conueniant, cùm erit bellum. Quos grandi aliquo numero esse quidni suadeam? Nam reuerà hoc illud est, Bellum parare simul & ærario parcere.

Non item
isti.

Sallustius
Iugurth.

Numerus
eorum, no-
stro iudi-
câ.

Lin. r.

Si triginta aut quadraginta millenarias cohortes (ita diuidam, non in legiones) ex istis legas, vtile censeam: imò si plures, sed Peditum tantum. Nam Alas rusticis non attribuo: & melius, vt in Nobilitatem & in dites hæc à pauperibus onera inclines.

Quos ple-
rosque po-
dites ve-
lim.

Plura, & tenuiore filo, de vtilissimâ re in Notis.

CAPVT XII.

Verè cum Dilectu vtrique capiendi: & Notæ quinque ordine posita, germanæ in milite Virtutis.

Pars præcipua Dilectus, Excerptio & iudicium.

Q Vos eligas, dixi: pars altera Iudicij superest, Quo- modo. Nec enim passim profectò aut temerè oblati adsumendi: sed castra quoque, quos ad laborem & periculum accipiunt, fastidiosè legunt. Seneca Epist.

Quid mirum? Vires regni, & Romani nominis (ait ille) fundamentum, in primâ Dilectorum examinatione consistunt. Veget. l. cap. vii.

Quo magis hæc pars tibi cum curâ habenda. & cum con- stet, in omnibus locis, & ignavos & strenuos nasci: Cap. ix.

Sunt notæ certa militaris viri.

Illi feriâ inquisitione reiiciendi, hi capiendi sunt, si fortem quidem militiam vis & felicem. Boni autem robustique militis certa indicia & velut Notæ sunt, ad quas non fallaciter cum legas. Quas facio quinque: Patriam, Ætatem, Corpus, Animum, Viram.

i. Patria.

Nomine PATRIÆ intellegi palàm est locum, vbi quis natus aut educatus. quem haud temerè in Dilectu consideres: quoniam profectò locorum asperitas hominum quoque ingenia durat. Curt. vii.

Urbicola non boni:

Fortior miles è confragoso venit: segnior est, urbanus & verna. Seneca Epist.

Procaces,

Itaque in ytrâvis militiâ hunc sperno. Nam vernacula illa multitudo, lasciuia sueta, laborum intolerans: Tacit. l. Annal.

Molles.

Mercurio addicta, qui effæminat. semperque homines, quâto pecuniâ dites & voluptatibus opulenti, tâto magis imbelles. l. ix. Anna.

Agrestes boni:

Ex agris ergo, nostro iudicio, supplendum robur præcipuè videtur exercitus. Veget. l. cap. iiii.

Catonis oraculum audio: Ex agricolis & viri fortissimi, & milites strenuissimi gignuntur. l. De Rust. cap. i.

Laboriosi,

Et usu constat aptiorem armis rusticam plebem, quæ sub diuo & in laboribus enutritur. Veget. l. cap. iiii.

Quæ

Sallust. Iugur.

Quæ assuevit hiemem & æstatem iuxta pati, humi requiescere, eodem tempore inopiam & laborem tolerare.

Duri,

Cæsar. De bel. Gal.

Minimæque ad eos mercatores sapè commeant, atque ea quæ ad effeminandos animos pertinent, important.

Sine commercio.

Sallust. Catil.

Talibus viris, non labor insolitus, non locus ullus asper aut arduus erit, non armatus hostis formidolosus.

Veget. I. cap. III.

Nescio enim quomodo minus mortem timet, qui minus deliciarum nouit in Vita.

Sine deliciis.

Tacit. VI. Annal.

Itaque ex ijs leges, sed hos maximè, qui saltuosos locos incolentes, duritia patientiæque magis insuevere.

Optimi etiam ex istis, siluestres & montani.

De Morib. Germ.

Aut si qui Septentriones & mare versus, ipso terra sua solo & calo acrius animantur.

Aut ad mare horridum.

Veget. I. cap. IV.

AT Nota altera AETATIS est, in quo, si antiqua consuetudo seruanda est, incipientem pubertatem ad Dilectum cogendam nullus ignorat.

II. Aetas.

Ibidem.

Quod vult etiam ipsa ratio. Nec enim tantum celerius, sed etiam perfectius imbibuntur, quæ discuntur à pueris.

Iuuenes legendi.

Plinius Paneg.

Legi igitur eos suadeam, ex Romanâ regulâ, ab anno XVII. aut paullum suprâ. Nam istos grandes & veteranos si misces; vnâ etiam vetera vitia: vt sunt propria huius sæculi mala, inertia & contumacia, & dedignatio parendi.

Seniores haud apti.

Cicero Philip.

Ego sanè in Dilectu non tam veteranos intuendos nobis arbitror,

Veget. I. cap. XXIII.

Quàm eos qui possint aliquando esse boni veterani. Neque enim longitudo ætatis, aut annorum numerus artem bellicam tradit, sed continua exercitationis meditatio.

Idem III. cap. X.

Facilius autem est ad virtutem instruere nouos milites, quàm reuocare præteritos.

Veget. I. cap. V.

Nota tertia, CORPVS. quod grande & prælongum placuisse nonnullis video: vt C. Mario. qui tironem exegit ita vt senos pedes, vel certè quinos, & denas vncias haberet:

III. Corpus.

Grande
quidam
proban:

Vt regi Pyrrho. qui Dilectori suo fertur dixisse, *Tu grandes elige, ego eos fortes reddam.*

Frontin.
Iv. Stra-
tag. cap. I.

Nec temerè à viris magnis abeo : tamen, me iudice, *non tam staturæ rationem habere convenit, quàm virum.*

Veget. I.
cap. v.

Utiliusque est fortes milites esse, quàm grandes.

Idem cap.
vi.

Nos mo-
diocore.

Placeat mihi illa *media militaris statura.*

Liu. vii.

Sic tamen vt ex vultu, ex oculis, ex omni cōformatione mem-
brorum eos eligas.

Veget. I.
cap. vi.

Quod sic-
cum vege-
tumq; po-
tius, quàm
fluidum.

Nempe quibus sunt *dura corpora, stricti artus, minax vul-
tus, maior animi vigor.*

Tacit. De
Morib.
Germ.

*Stricta, inquam, corpora. nec probein facilè crassulos &
superflua carne distentos.*

Veget. I.
cap. vi.

*Velocitas enim est, quæ percepto exercitio strenuum efficit bel-
latorem:*

Idem I.
cap. iv.

A quâ nimirum magna illa & *fluxa corpora aliena.*

Tacit. II.
Histor.

IV.
Animus.

Nota quarta ANIMI. Nam hoc est, in quo totius reip. *salus
vertitur* (ait militaris scriptor) vt *tirones non tantum corpori-
bus, sed etiam animis præstantissimi diligantur.*

Veget. I.
cap. vii.

*Animus acer & præsens, & acutus idem atque versutus, in-
uictos viros efficit.*

Cicero II.
De orat.

Audaces,
probi:

Sint igitur eligendi, Audaces, *habeantque confidentiam mi-
litarem.*

Veget. I.
cap. viii.

Quibus sudor, pulvis, & alia talia, epulis iucundiora sint.

Sallustius
Iugurr.

Fatis suis se-
curi.

— Quos ille timorum

*Maximus haud vrget lethi metus. inde ruendi
In ferrum mens prona viris, animaque capaces
Mortis.*

Lucan. I.

Gloria ani-
di.

Ad summam, qui nihil metuant nisi *turpem famam.*

Sallust.
Iugurr.

Verecundi.

Nam hanc sanè volo timeant. Verè scriptor Græcus : Οἱ
δειλότατοι πρὸς τὰς νόμους, θαρράλεώτατοι πρὸς τὰς πολεμίας εἰσὶν, τὸ πᾶ-
θεν

Plut. in Agi.
& Cleom.

Θείν ἡλιστα δειδῶσιν, οἱ μάλιστα φοβούμενοι τὸ κακῶς ἀνέσθαι: Qui legum metuentissimi, iidem in hostes audacissimi; & pati quiduis minimè verentur, qui malè audire maximè verentur.

Veget. I.
cap. VII.

Honestas enim idoneum militem reddit: verecundia, dum prohibet fugere, facit esse victorem.

Ibidem.

Ultima Nota VITAE. id est, quo genere quæstus aut artis sese sustentet. Nam ad mollitiem aut duritiem, ignauiam aut ferociam, haud leuiter hoc facit. Ego piscatores, aucupes, dulciarios, linteones, omnesque qui aliquid tractasse videbuntur ad gynæcea pertinens, longè arbitror repellendos à castris.

Livius
II. X.

Quinetiam opificum vulgus & sellularij, minimè militiæ idoneum genus.

Veget. I.
cap. VII.

Sed nec serui olim admissi, aut damnati iudicijs: quique genere aut vitâ infames. aliter quàm nunc, cum tales sociantur armis, quales domini habere fastidiant.

Tacit. xv.
Annal.

Et castra adeò non casta, ut quidquid usquam corrumpi & corrumpere queat, in illis visatur.

Veget. I.
cap. VII.

Habes omnia de Dilectu: nisi, quòd duo hæc etiam mones. Prius, ut non leue hoc officium putes, aut passim quibuscumque mandandum.

Ibidem.

Sed à magnis viris, magnâ diligentiâ idoneos eligi cures iuniores.

Idem XII.
cap. III.

Alterum, ut idemtidem repetas. Quia enim morbo, fûgâ, missione, numerus imminuitur; nisi annis singulis, imò singulis penè mensibus, in decedentium locum iuniorum turba succedat, quamuis copiosius exhaurietur exercitus.

CAPVT XIII.

De Disciplinâ verâ & seuerâ dictum. Ea laudata. partes eius (idque docendi causâ) quattuor factæ. Singule explicatæ.

Val. II.
cap. VII.

Sed venio nunc ad præcipuum decus & stabilimentum imperij, MILITARIS DISCIPLINAE tenacissimum vinculum:

Ex

Ex cuius *finu* omnes triumphi manarunt.

Ibidem.

Ac necessari-
as.

De quâ verissimè Imperator illè ad milites: *Disciplina maiorum reip. tenet. quæ si dilabatur, et nomen Romanum & imperium amittemus.*

Alex. Seu.
apud Lam-
prid.

Nam sine eâ quid Dilectus? ille saltem quî possint esse boni milites, inuenit; sed hæc, facit tales & seruat. *Paucos viros fortes natura procreat, bonâ institutione plures reddit industria.*

Veget. III.
cap. XXVI.

Nimis ne-
glecta ho-
die.

At ea tamen hodie non dicam læguet apud nos, sed obijt; neque mala, sed nulla est. Vt omnino, si reducere & infinuare eam volumus; *de historijs vel libris, nobis antiqua consuetudo repetenda sit:*

I. cap. IXX.

Repetenda
à Romanis.

Et maximè Romanorum. Quis enim populus meliùs aut firmiùs eam coluit? Imò *Disciplina castrorum antiquior fuit parentibus Romanis, quàm caritas liberorum.*

Ic. l. XIX.
De capt.

Qui felici-
ssimè eâ
visi.

Magno quidem cum fructu. quoniam, si inspicimus, ea sola acriter retenta Principatû terrarum Romano imperio peperit.

Val. rr.
cap. IXX.

Quâ ipsâ de causâ, tu animose Princeps, omnibus imperij *neruis ad reuocandam pristina disciplinam militiæ debes conniti:*

Ibidem.

Descriptio
Discipline.

Me, pro viribus, adiuuante & præcunte. Appello autem Disciplinam, SEVERAM CONFORMATIONEM MILITIS AD ROBVR ET VIRTVTVM.

Eius par-
tes.

Partes eius siue munia (vt quæ variè sparsa sunt, in doctrinæ quendam gyrum redigam) facio quattuor: Exercitium, Ordinem, Coëctionem, Exempla. Priores duæ ad ROBVR spectant maximè; tertia ad VIRTVTVM; quarta ad vtrumque. Per EXERCITIUM, intellego, vtelectum militē assiduè ad Arma condoces facias & ad Opus. Ipsum nomen ita suadet. nam *Exercitus dicitur, quòd melior sit exercitando.*

Varro IV.
De L. L.

Quod in
omni re
valet:

Etiā hic.

Ipsa res & ratio. Cùm enim ad omnes artes perficiendas vsu aliquo & exercitio opus sit: cur id in istâ militari negligamus, sine quâ aliæ artes esse non possunt.

Veget. III.
in Praef.

Cassius

Vulcat. in
Auid. Cas-
sio.

Cassius solebat dicere : *Miserum esse, cum exerceantur athletee, venatores, & gladiatores, non exerceri milites. quibus minor esset futurus labor, si consuetus esset.*

Dat usum
armorum.

Veget. I.
cap. I.

Imò & felicius labor. Nam in omni praelio, non tam multitudo & virtus indocta, quam ars & exercitum solent prestare victoriam.

Dat victo-
riam.

II. cap.
XXIII.

Ergo tu curabis, ut siue Legio, siue Auxilia fuerint, exerceantur assidue.

I. cap. VIII

Quomodo? Primum tironibus, per cottidiana exercitia, Armorum est demonstranda doctrina.

Exercendi
armis mi-
lites.

Veget. &
alij.

Idque exemplo veteri, à Campidoctoribus.

I. cap. IV.

Ut Missile, & destinato ictu, & magnis viribus iaciant:

Ibidem.

Ut norint tractare scutum, & obliquis ictibus venientia tela deflectere:

cap. IX.

Ut militari gradu ambulare celeriter & equaliter discant:

Assues-
ciendi ad
ordinem:

cap. IV.

Sic ut ne locum deferant, ne ordines turbent.

cap. I.

Denique, ut quaecumque euenire in acie atque praeliis possunt, omnia in campestri meditatione prænoscant.

Ad imagi-
nem omnium
praeliorum.

Linus
XXVI.

Cui rei utile, eos interdum inter se, in modum iustae pugnae concurrere:

Simulate
pugna bo-
nae:

Xenophon
Agenilao.

Actum praemium etiam aliquod proponi, ut τὰς ἰππομαχίας τὰς ἑσθλὰς, ἢ τὰς κατὰ τὴν ἀντιπαράστασιν & τὰς ὀπλιτικὰς, ἢ τὰς ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ ἔξω: & equestribus turmis, quae equo optimè utuntur, & Legionariis cohortibus quae corpus decentissimè gerent sub armis.

Cum pra-
miolo ali-
quo stre-
nuis.

Veget. I.
cap. III.

Hoc armorum exercitium esto: sed addo & Operis. ut condiscat tiro assidue Laborare, decurrere, portare pondus, & solem pulveremque ferre.

Exercendi
etiam Ope-
re milites.

II. I. cap.
XXVI.

Indurant haec militem: & exercitus labore proficit, otio confenescit.

Quod cor-
pora fir-
mat:

I. cap. XIX.

Sed usum quoque saepe habent, cum in arduis expeditionibus necessitas imminet annonam pariter & arma portandi.

Et varium
usum ha-
bet belli.

Præsertim
ad castra
struenda:

Nec ista tantum, sed castrorum quoque munitionem del et cap. xxi.
tiro condiscere.

Eoque sine fossam ducere, & sudes scienter figere.

cap. iv.

Cur pigeat? Nihil neque tam salutare, neque tam necessarium cap. xxi.
inuenitur in bello:

Sive ad mu-
nitiones in
hostem.

Siue ut te tueare, siue ut hostem premas & circumualles.

Sanè Domitius Corbulo, Dolabrâ, id est operibus, hostem vincen-
dum esse dicebat.

Frontin.
Iv. Strat.
cap. II X.

Hæc olim
Romanis
solita:

Hæc noua, inquiet aliquis. Imò peruetera, nec Roma-
nis tantum vsitata, de quibus audi Tullium: *Qui labor, &*
quantus agminis? Ferre plus dimidiati mensis cibaria, ferre si-
quid ad vsum velint, ferre vallum. Nam scutum, galeam, gla-
dium, nostri milites in onere non plus numerant, quam humeros,
lacertos, manus.

Cicero I. I.
Tuscul.

Hæc Ger-
manis, a-
liisque.

Sed etiam priscis Germanis. è quibus Catti militem
suum, super arma, ferramentis quoque & copiis onerabant.

Tacit. De
Morib.
Germ.

Nos, bene
desides!

Aliis etiam gentibus. Atque hæc vera, hæc pulchra mili-
tia: non ista nostra, ubi in agmine plus calonū, imò & scor-
torū est, quàm militum. Nam fossiores & eiusmodi operas,
deus bone, quanto labore quærimus, sumptu circumduci-
mus! Sapiamus tandem, & cum Pertinace *Militemus.*

Emenda-
mus.

Capitol. in
Pert.

Nec hæc credantur esse difficilia, si vsus acceperit.

Veget. I.
cap. XIX.

Omne opus difficile videtur, antequam tentes:

II. cap.

At nihil est, quod non assidua meditatio facillimum reddat.

XIII.

Et cur desperes fieri posse, quæ facta sunt?

I. cap. XII.

Ordinis v-
sus in exer-
citu.

¶ Iam pars altera disciplinæ, ORDO: qui multipliciter in
Militiâ seruandus. Primum in digerendis copiis per legio-
nes, cohortes, centurias, decurias, quod pulchrum. quo-
niam τεταγμένῃ ἢ σεγνᾷ, καλλίστην μὲν ἰδεῖν τοῖς φίλοις, δυσχερῆσαι δὲ
τοῖς πολεμίοις: ordinatus exercitus, iucundissimus aspici amicis,
molestissimus hostibus.

Xenoph.
Oecon.

Sed

Istius IX.

Sed & vtile. quia acies distinctior & ex pluribus partibus *Ad digerendum:*
constans, facilis partienti quacumque opus sit, facilis iungenti.

Tacit. I.
Histor.

Eademque facilius ad imperia: cum miles scilicet centurio- *Ad imperandum:*
ni, centurio tribuno obsequitur.

Sen. Epist.

Atque ita ordine imperium Ducis simul omnes copiae sentiunt,

Ibidem.

Et ad nutum regentis, sine tumultu respondent.

Tacit. I.
Histor.

Certum enim & clarum est, non omnia omnibus imperanda, sed ita se ducum auctoritas, sic rigor Disciplinae habet, ut multa Centuriones Tribunosque tantum iuberi expediat.

Veget. I.
cap. IX.

Iam id quoque videndum, In Itinere vel in Acie, ut omnes *Ad incedendum:*
milites incedendi Ordinem seruent.

cap. XXVI.

Ut aequali legitimoque spatio miles distet à milite:

*Ad stādum
in acie.*

Ibidem.

Nec ultra quam expedit, aut conglobent agmen aut laxent.

Xenoph.
Oecon.

Grande in his rebus momentum: & saepe integri exercitus periere à tali aliquà confusione. *Denique contra omnem turbā.*
Εἴη δ' οὐδὲν οὐτως οὐτ' ὅλ-
γιστον, οὐτε καλὸν ἀνθρώποις, ὥς ἡ τάξις: Est verò nihil tam vtile aut
decorum hominibus, quam ordo.

Veget. III.
cap. VIII.

Quem in castris etiam mihi serua. ut illa habeant aptā *Ordo in ip-
sicastris
habendus.*
dimensione vias suas, portas, fora: & sint velut ad formam
minutæ vrbis. Ibi pro gradu, legionibus, auxiliis, equitibus, & *Assignatio-
ne certā lo-
corum:*
peditibus, loca in quibus papiliones tendant, deputentur:

II. cap.
XIII.

Sic ut facile cuique sit & locum suum & commilitones *Diuisione
Contuberni-
orum.*
reperire. Nec enim solum per Centurias velim eos tendere,
sed hæ in contubernia diuise sint: ut decem militibus sub vno
papilione degentibus vnus præsit Decanus, qui caput contubernij
nominetur.

Et plura talia, quæ alieno isto & pænè arenarum funiculo ægrè necto. tu prompta ea habes apud Polybium maximè, ac scriptores Romanos.

Pars tertia, COERCTIO: quæ mores scilicet militum

*Coerctio &
adstrictio
morū vsur-
panda.*

coërcet ac frænât. Nam etsi, *nescio quo pacto, assidue dimican-*
tibus difficile est morum custodire mensuram :

Cassiod. i.
Var. epist.
ix.

Maximè
circa tria.

Tamen custodiendi aliquatenus : aut soluitur militia
tua, imò perit. Tria sunt, sine quibus non robur in exerci-
tu, non ordo : Continentia, Modestia, Abstinencia. Serua-
bis hæc igitur. Continentiam primò, in Cibo & Venere. id
est, ne milites tui effusæ sint *conuiuio & ventri dediti, & tur-*
pissimè parti corporis.

Sallust.
Iugurth.

A quo mol-
lities &
languor.

Utraque res eneruat : & degenerat à robore ac virtute miles
assuetudine voluptatum.

Tacit. i.
Histor.

Siquid ardoris ac ferociæ habuit, popinis & comessationibus
deteritur.

Indid.

Haud vanè olim dictum : *Vna Annibalem hiberna soluerunt,*
& indomitum illum niuib. atque Alpibus, eneruauerunt fo-
menta Campaniæ. Armis vicit, vitiis victus est.

Sen. Ep.

Quæ tu caue. & arce seueriter à castris tuis *luxoriosos ap-*
paratus conuiuiorum & instrumentalibidinum.

Tacit.
l. Histor.

Modestia
seruanda.

M O D E S T I A M secundò exiges. eamque tripliciter, in
Verbis, Vestibus, Factis. In Verbis: ne sint vani, buccâ turgi-
di, & quod dicitur, Attici milites. qui *in conuiuio & circulis,*
cùm de hostibus mentio incidit, vix manibus temperant:

Liuius
xxxii.

Imò &
ignauis.

Sed iidem vix vultum eorum sustinent. Nam id euentu
semper firmum: *Ignauissimus quisque, & in periculo minimum*
ausurus, nimij verbis, linguæ feroces.

Tacit. i.
Histor.

Vera Vir-
tu, tacita.

Videbisque viros natos militiæ, factis magnos, ad verborum
linguæque certamina rudes esse.

Liui. ix.

Egregiè noster : *Fortissimus in ipso discrimine exercitus, qui*
ante discrimen modestissimus.

Tacit. i.
Histor.

Itemque Philosophus: *Οἱ δὲ ἀνδρείοι, ἐν τοῖς ἐργοῖς ὄρεσι, ἀπότρε-*
τοι δὲ ἡσυχίοι : *Viri fortes, in opere acres, ante id placidi.*

Aristot. in
Ethic. ad
Nicom.

Facit, non
dicit.

Quibus scilicet pectus animorum iræque tacite plenum, om-
nem ferociam in discrimen ipsum certaminis differt.

Liui. vii.

Com-

Compesce igitur ventosas linguas, & cum Memnone
edicito: *Pugnare te conduxī, non conuiciari.*

Plutarch.
Apoph.

Homer.
Iliad. γ.

Εν δὲ χερσὶ τέλει τοῦ πολέμου, ἐπ' αὐτῶν δ' ἐν βουλῇ:

Lingua in consilio valet, in certamine dextra.

In curia
verbis o-
pus, in pu-
gna mani-
bus.

Salust.
Catil.

In Vestibus modestiam etiam quæro. quia etsi melius,
eos in decōris armis & militaribus equis, quàm in scortis atque
conuiuīs libidinem habere:

Splendor &
iactantia
in vestitu
vitanda.

Liu. IX.

Tamen feruari modum valdè approbem, & sperni exter-
num omnem luxum. Magni duces sic statuerunt: *Horridum
militem esse debere, non calatum auro argentoque, sed ferro &
animis fretum.*

Miles hor-
rent.

Ibidem.

*Quippe illa, prædam veriùs quàm arma esse: nitentia ante rem,
deformia inter sanguinem & vulnera.*

Curt. III.

Tales prisca illi Macedones, non auro, neque discolori veste,
sed ferro atque ære fulgentes.

Sueton.
Iul. cap.
LXVIII.

Etsi Cæsar in mente aliâ. qui suos habuit tam cultos, ut
argento & auro politis armis ornaret; simul & ad speciem, &
quo tenaciores eorum in prælio essent, metu damni.

Cæsar hic
disciplina
neglegens:

Ibidem.

Sed nempe Cæsar. qui rigida & prisca Disciplina adeo
non retinens, ut sit iactare solitus, Milites suos etiam vnguenta-
tos, benè pugnare posse.

Fortuna
sua confu-
sus.

Tacit. in
Agric.

Tu sperne superuacua. nec teneat aut terreat vana aspe-
ctus, & auri fulgor atque argenti: quod neq; tegit, neq; vulnerat.

Veget. I.
cap. XX.

Multo magis hoc vide, ut benè armati tui sint, quàm ut
ornati. Necessè est enim, ut dimicandi acriorem suinat audaciam,
qui munito capite & pectore, non timet vulnus.

Nos malu-
mus arma-
ri pulchrè
militem.

Ibidem.

At nunc (pudor!) grauis pediti lorica videtur & galea.

Hodie neg-
legitur, ma-
gno malo.

Ibidem.

Ita fit, ut non de pugna, sed de fuga cogitent, qui in acie nudi
exponuntur ad vulnera.

Curt. III.

In factis deniq; Modestiam exigo. ut obnoxij nimirum
parentesq; sint, intenti ad ducis non signum modò, sed nutum.

Patientia
debet mili-
tem.

Non inquisi-
tio, aut
retractatio.

Odi curiosos aut refractarios : quique iussa ducum inter-pretari malunt, quàm exsequi.

Tacit. 11.
Histor.

Tria eius
munera.

Benè Æmilius Paullus: Militem hæc tria curare debere. Corpus ut quàm validissimum & pernicissimum habeat: Arma apta: Animum paratum ad subita imperia.

Liu. XLV.

Cetera, diis immortalibus & Imperatori cura esse.

Ibidem.

Enimuerò diuisa inter duces militesque munia :

Tacitus
III. Histor.

Imperatori
iussio relin-
quenda:

Illis arma & animus sint : istis consilium & virtutis sue regimen relinquunt.

I. Histor.

Militi sola
executio.

Parendo potiùs, quàm imperia ducum sciscitando res militaris continetur.

Ibidem.

Breue, sed
pulchrum
dogma.

Mihi Brasidæ monitum pro pulchro : Νομίζετε, ait ad suos, ἐν τῇ καλῇ πολεμείῃ, τὸ ἐδέσθαι, καὶ τὸ ἀχρῶεσθαι, καὶ τὸ τοῖς ἀρχοῖς πείθεσθαι : Censete hæc esse bonæ militiæ, Velle, Vereri, Obedire.

Thucyd. v.

Violentia
arcenda à
militē.

Tertiò ABSTINENTIAM ingessi. quâ volo milites à vi rapinisque abesse, & habere manus puras. Non permittes milites esse possessoribus insolentes.

Cassiod. vi.
Var. epist.
XXII.

Ne Provin-
ciales in-
festet.

Viuant cum provincialibus iure civili, nec insolescat animus qui se sentit armatum. quia clypeus ille exercitus tui, quietem debet prestare paganis.

Idem. vii.
epist. xv.

Nec passim
rapiat.

Nemo pullum alienum rapiat, ouem nemo contingat, vnam nullus auferat, segetem nemo deterat, oleum, sal, lignum nemo exigat, annonâ suâ contentus sit.

Vopisc. in
Aur.

Denique ita transeant, ut non modò manus, sed ne vestigiū quidem cuiquam pacato nocuisse dicatur.

Cicero pro
Leg. Man.

Veterum
hic obser-
uantia mi-
ta.

An rideor? ut nunc mores sunt, credo. At apud veteres tam stricte hæc in usu: ut memoria tradiderit Scaurus, pomiferam arborem, quam in pede castrorum fuerat complexa metatio, postero die abeunte exercitu, intactis fractibus relictam.

Frontin. iv
Stratag.
cap. i. II.

Pars vltima Discipline, EXEMPLA: quo homine Præmia intellego & pœnas. Nam profectò ad robur & virtutem militum

militum excitandam vtraque hæc valdè possunt. Præmia Præmiis miles erigitur. quidem, si benè meritis ea tribues; & Promotiones, Honores, Opes miles sperabit ab insigni aliquo facto. Necessum est acrius ille dimicet, quem ad opes ac dignitates ordo militiæ & Imperatoris iudicium consuevit euehere.

Veget. II.
cap. XXIV.

Notum illud est : Eò impendi laborem ac periculum, unde emolumentum ac honos speretur.

Tacit. XI.
Annal.

Et, Nihil à quoquam expeti, nisi cuius fructus antè providerit.

Itaque Romani hîc mirifici. qui non solum altiores ordines assignabant à virtute : sed etiam publicè laudes cummulabant & honores. donabantque pro concione, hastas, phaleras, coronas.

Val. II.
cap. VII.

Iam Pœnis quoque omnino opus, & Seueritas vel efficacissima ad militiam firmandam. Clearchi vox fuit : *A militibus Imperatorem potius, quàm hostem metui debere.* Pœnis idè continetur.

Cæsar. III.
Bell. Ciuil.

Nam indulgentia & largitio, speciosum reddunt præsentem exercitus amorem, paulatim tamen & occultè militarem disciplinam seueritatemque minuunt. Indulgentia perniciofa.

Tac. XIII.
Annal.

At delicta militum nullà veniâ prosequi, vsu salubre & misericordiâ melius semper apparuit.

Val. II.
cap. VII.

Astringe igitur. Aspero & absciso castigationis genere militaris Disciplina indiget. quia vires armis constant : quæ ubi à recto tenore descuerunt, oppressura sint nisi opprimantur. Armatis asperè habendi.

Gaudet eo ipse miles.

Lucanus V.

— tam diri fœderis ictu

Parta quies, pœnaque redit placata iuuentus.

Veget. III
cap. VII.

Discrimen tamen aliquod tibi militaris doctor ingerit. Milites, inquit, pœna & timor in sedibus corrigunt, in expeditionibus, spes & præmia faciunt meliores.

Hocq; ipsos delectat, etsi non delectat.

Temporum tamen inspectio esto.

Idem I.
cap. IIX.

Dixi de Disciplinâ, vt potui alienis verbis, distinctè & apertè. Sed iterum inculco. si plenam legitimamque eam vis, Disciplinam militarem populi Romani debes inquirere, qui ex Ad Romanos iterum relegatus Princeps. parauisti.

parvissimis finibus, imperium suum penè solis regionibus & mundi ipsius sine distendit:

Idque post Deum, hac vnâ duce.

CAPVT XIV.

Transitum ad Duces. Eos necessarios, non solum utiles. Duplices esse. Semper in iis Peritiam magis quàm Virtutem spectari. & vnum in vno bello esse debere.

*Ducum
necessitas.*

DE militibus, perduxi quò volui: alteri nunc è Viris stiliū & manum meam postulant, id est Duces. Quos utiles bello esse quid dicā? imò necessarios: animam nempe exercitus, & vitam ipsam. adeò vt verè scriptum sit, *Militarem sine duce turbam, esse corpus sine spiritu:*

Curt. x.

Et, vt remiges sine gubernatore; ita milites sine Imperatore, *nihil valere:*

*Vt illi, talis
miles.*

Tanti esse exercitum, quanti Imperatorem, alibi leges.

Flor. II.
cap. XLIX.

Benè & peritè iste dirigit? ille bonus. malè? malus. Itaque tu (*quod rarissimum, nec nisi ratione Disciplinæ concessum*) *plus in Duce repones, quàm in exercitu.*

Tacitus
De Morib.
Germ.

*Duplici
discrimine
Duces.*

Primarij:

Secundarij.

Illum ante omnia quæres; talem, qualem describam. Duo enim genera Ducum: Primarij, Secundarij. Illi, **QVI SVMMAE REI IMPERANT, SVISQVE AVSPICIIS ET DVCTV REM GERVNT.** Isti, **QVI IMPERANTIS ALTERIVS NVTV SIVE IVSSV IMPERANT, ET SVO SALTEM DVCTV REM GERVNT.** In primâ classe, quivis Rex aut Princeps, in suo solo: in alterâ, ij qui ab his constituuntur Administri bellorum & Legati. De prioribus illis, cùm bellum est, *interessè eos pugna an seponi melius foret, dubitauère.*

*Supremi
Duces an
præliis in-
teressè de-
beant.*

Tacit. II.
Hist.

*Pro affir-
mantes:*

Nec iniuriâ. Adesse enim ipsi rebus debere videntur. quoniam

— *Vbi summus Imperator non adest ad exercitum, Citiùs quod non factò est vsus, fit, quàm quod factò est opus.*

Plautus
Amph.

Adde,

Adde, quòd præfentiâ fuâ robur & vires inspirant militi.
nec malè Antigonus olim trepidanti gubernatori (in nauali
prælio contra Ptolomæi duces) & multitudinem hostilium
nauium caufanti: Εμὲ δὲ, ἔφη, αὐτὸν παρόντα πρὸς πόδας ἀντιτάττεις;

Plutarch.
Apophth.

Me verò ipsum, inquit, præsentem cum quot comparas?

Rectè. sed tamen altrinsecus caussa ambigendi etiam: *Pro negat.*
quia tutius videtur, vt ille summus dubiis præliorum exem-
ptus, summa rerum & imperij seipsum reseruet.

Tacit. II.
Histor.

Egeſip. v.
cap. xxx.

Nam in milite, vnus fors est, in Imperatore vniuersorum
periculum.

Tacit. IV.
Histor.

Ego distinctiunculâ rem expedio. Nam si status imperij, *Solutio.*
aut salus prouinciariû in discrimine vertatur, debet in acie stare. *Aliquando*
interfit:

Ibidem.

At censeo minora bella, minoribus ducibus deleganda. *Aliquando*
absit.

III. Ann.

Non enim decòrum Principi, si vna alterâve ciuitas turbet,
omitti urbem vnde in omnia regimen.

Thuc. vi.

Ergo interdum ibit ipse, interdum mittet. Plurèſne? ni-
hil impedit: sic tamen vt imperij militaris summa sit penes
vnum. Semper enim repeties μέγα βλάψαι καὶ τὸ πλεῖον τῶν *Exitioſi*
στρατηγῶν, καὶ τὴν αἰσχυρίαν: Plurimum nocere & multitudinem im- *tamen pla-*
res Duces.
perantium, & regimen nullum aut incertum.

Nec de nihilo inualuit adagio:

Proverbia-
lis versus.

Πολλοὶ στρατηγοὶ Καρίαν ἀπώλεσαν:

Multi imperantes perdidere Cariam.

Sallustius
Iugurth.

Ergo legendus aliquis vnus peritus, prudens. ne quem tu *Semperq;*
imperare iusseris, is sibi alium imperatorem querat. *uni bello*
vnus præ-
ficiendus:

v. Politic.
cap. ix.

Nam peritiæ potissima hîc ratio. & rectè Aristoteles: Εὖ *Miles po-*
τῇ στρατηγία, εἰς τὴν ἐμπειρίαν μᾶλλον δεῖ βλέπεω, τῆς ἀρετῆς: In bellicâ *rius, quàm*
vir bonus.
Præfecturâ maior aspectus habendus Peritiæ, quàm Virtutis
aut morum.

Boni Ducis requirēda siue Notæ. quinque eas videri: quas ordine explicamus.

Quæ spectanda in bono Duce.

I.
Scientia, siue peritia:

SED vt totum hoc magis tibi referem, & clarius liqueat qui vtiliter capiendi: ego tibi veros germanosque Duces & eorum partes, paucis nec vanis coloribus depingam. Tu da mihi mentem, & quod in sacris olim acclamari solitum, Hoc age. Ego in legitimo Duce quinque hæc requiro: Scientiam, Virtutem, Prouidentiam, Auctoritatem, Fortunam. **SCIENTIAM**: nempe vt artis suæ gnarus sit, & qui militiam longo vsu combiberit, nō auditione solum aut lectione. *Qui plures, inquam, per provincias stipendia expleuerit:*

Tacit. III. Annal.

Et nullum genus belli sit, in quo illum non exercuerit fortuna.

Cicero pro Manil.

Qui norit, quis ordo agminis, quæ cura explorandi, quantus virgendo trahendove bello modus.

Tacit. III. Annal.

Quæ ferè à periculo vtriusque fortuna.

Qui secundarum ambiguarumque rerum sciens, eoque interritus.

I. Annal.

Nam isti assidue in rebus prolixis & lætis, displicent. nec temerè aduersa casuum reputat, quem fortuna nunquam decepit.

Liu. xxx.

II.
Virtus.

Vt alacer actuosusque sit.

VIRTUTEM secundò adiungo: & intellego Corporis ingenijque vigorem quendam, & simul Animi probitatem. Vigorem in his talibus. vt exerceat legiones etiam sine bello; curâ, promissu, perinde agat, ac si hostis ingruat.

Tacit. XII. Annal.

Ipsemet plerumque in opere, in agmine, gregario militi mixtus, incorrupto ducis honore.

v. Histos.

Qui ausit

Suis præest, & verè ducat.

— *primus sumpsisse labores,*
Primus iter carpisse pedes.

Silius r.

Quique adeò de se possit effari: Facta, non dicta mea, vos milites sequi volo: nec disciplinam modò, sed exemplum etiam à me petere.

Liu. VII.

Ipse manu sua pila gerens, præcedit anbeli

Lucan. IX. de Carone.

Militis

*Militis ora pedes. monstrat tolerare labores,
Non iubet.*

Cicero pro
Leg. Man. Denique breuiter; cui adfit Labor in negotio, Fortitudo in
periculo, Industria in agendo, Celeritas in conficiendo.

Ibidem. At Animi virtutes adhibendæ etiam quædam sunt. Non ^{Internas}
enim solum bellandi virtus in summo atque perfecto Imperatore ^{etiam vir-}
quærenda est, sed multæ sunt partes eximiæ, huius administræ co- ^{tutes ha-}
mitesque virtutis. ^{beat.}

Ibidem. Quantâ Innocentiâ debent esse Imperatores? quantâ omnibus
in rebus Temperantiâ? quantâ Fide? quantâ Facilitate? quantâ
Humanitate?

Ibidem. Quæ nisi aut omnia, aut pleraque habeat, non ego possum
Imperatorem in aliquo numero putare.

Liuius
xxi. At tertio PROVIDENTIAM laudo: id est, cautos cun- <sup>III.
Providen-</sup>
ctantesque duces, nullo loco, nisi quantum necessitas cogat, com- ^{tin.}
missuros se Fortune. <sup>Cautus
est.</sup>

Indid. Sperno equidem istos ferociter omnia ac præproperè agentes:

Tacit. iv. Et contemnendis, quàm cauendis hostibus, meliores.
Histor.

vi. Annal. Etsi grati sæpè vulgo. quoniam stolidis aut barbaris cun- ^{Etsi cali-}
ctatio seruilis; statim exsequi, regium videtur. <sup>dos amat
vulgu.</sup>

Liui. xxi. Ac sanè si militaris suffragij res sit, haud dubiè Minutium
aliquem Fabio præferant ducem.

Suetonius
Aug. cap. xxv. Non tu sic desipies. magis que cum Augusto, Nihil minùs sed teme- ^{ritas alie-}
in perfecto duce, quàm festinationem temeritatemque conuenire, <sup>nissima à
Duce.</sup>
arbitrabere.

Plutarch.
in Sertor. Et cum Sertorio, Οἱ δὲ τὸ στρατηγὸν, κατόπιν μᾶλλον, ἢ καὶ πρό- <sup>Ianus ille
est.</sup>
σωπὸν βλέπεν: Quòd oporteat ducè respicere magis, quàm prospicere:

Cato apud
Veget. i. Præliorum enim delicta emendationem non recipiunt.
cap. xii.

Plutarch.
Apoph. Et vt ille aiebat, Οὐκ ἔστιν ἐν πολέμῳ δις ἁμάρτεω: Non licet in
bello bis peccare.

Nam pro-
peri, ruunt:

Atqui peccat pænè necessariò, qui festinat. *Temeritas*, Linius
XXII.
præterquàm quòd stulta est, etiam infelix.

Nónne exposita ad omnes laqueos? Polybius pulchrè :
πορπέτεια γε μὴν καὶ θρασύτης καὶ θυμὸς ἀλογος, ἔτι δὲ περιδοξία καὶ Lib. III.
τύφος, ἀνείκεστα μὲν τοῖς ἐχθροῖς, ἐπιφάλαττα δὲ τοῖς φίλοις. πρὸς γὰρ
πάντων ἐπιβελῶν, ἐνέδραν, ἀπατίων ἔτοιμα, ὅγε τοῖς τῷ : *Celeritas* &
Audacia & *Impetus præter rationem*, & *Vanitas ac typhus*, ho-
stibus quidem opportuna, noxia verò maximè amicis. Nam ad
omnes insidias, fraudes, atque astus obnoxius est hic talis.

Agunt, non
patrant.

Quòd si tamen non labitur: quid efficit? parum. & *Te-
meritas* ubi primum impetum effudit, sicut quædam animalia, Curt. IV.
amisso aculeo, torpet.

Lenti, fir-
miores:

Ergo omnino ex Euripidæo scito,

Ἀσφαλὴς μὲν ἐς' ἀμείνων, ἢ θρασὺς στρατηγός :

Melior est Dux circumspēctus, quàm proiecētē audaculus. Euripid. in
Phœnif.

Sine timidum, pro cauto; tardum, pro considerato; imbellem pro Linius
XXII.
perito belli vöcent:

Sine leti sint in vulgus milites, ferociâ ducis. Indid.

Efficacio-
res.

Malo te sapiens hostis metuat, quàm stulti ciues laudent. Indid.

*Ista nubes, quæ sedit in montibus, sollicitata procellâ aliquan- Indid.
do imbrem dabit.*

*Non enim ego vt nihil agatur, moneo: sed vt agentem te ratio Indid.
ducat, non fortuna.*

IV.
Felicitas.

Quæ à calo
est.

Quanquam vtinam & ista adsit! Nam quarto loco in
Duce defidero FELICITATEM. Ea sanè comes ferè con-
filiij & rationis est, sed tamen paullò benigniùs quibusdam
adtributa à Deo. Ille vnus eius auctor: eamquæ præstare à Cicero pro
leg. Man.
seipso nemo potest.

Οὐδὲ δὲ δῶρός ἐστιν Ὀτυχεῖν βροτῆς:

Felicitas est munus à summo Deo. Prouerbia-
lis versus.

Et si igitur Prouidentia potēs valde ad successum, tamen
ego

In Epi-
nom.

ego cū Platone cenſeo, στρατιανὴν τέχνην εὐτυχίας πλείστης δεομένην:
Militarem artem plurimæ fortunæ egentem.

Euſtat.in
II. Iliad.

Sunt enim quidam profectò ἐν τετράδι γεννηθέντες: quartâ
lunâ nati. Minimè
quibusdam
adtributas

Ex Agell.

Qui domi habent equum Scianum.

Cicero pro
leg. Manil.

Adeò cuicumque rei manum aut mentem adinouent,
 ea ſe auertit. Contrà alij, quibus etiam venti tempeſtates que ob-
ſecundant. Aliis velus
agnata.

Ibidem.

Itaque in Ducibus diligendis, hanc quoque fortem aſpi-
 ciam. & exiſtimo olim Maximo, Marcello, Scipioni, Mario, &
 ceteris magnis Imperatoribus, non ſolùm propter virtutem, ſed
 etiam propter Fortunam, ſapiùs imperia mandata, atque exercitus
 eſſe commiſſos.

Cicero pro
Leg. Man.

Poſtremùm AVCTORITATEM requiſiui. Vehemen-
 ter enim pertinet ad bella adminiſtranda, quid hoſtes, quid ſocij de
 Imperatoribus exiſtiment. V.
Auctori-
tas,

II I. cap. x.

Ea* proles maximè Felicitatis videtur: tamen apud Tuos
 etiam paranda ab aſtrictâ quâdam Imperij formâ. Vegetij
 monitum prudens: Dux, inquit, Auctoritatem maximam ſeue-
 ritate ſumat, omnes culpas militares legibus vindicet, nulli erran-
 tium credatur ignoſcere. *Dixi lib.
IV. cap. IX.
Seueritas
eam gignit

Appianus
Iberic.

Nam faciles profectò iſti & mites, vileſcunt. Benè olim
 Scipio: τὰς μὲν ἀσπρὰς καὶ ἐννόμους ἦν στρατηγῶν, τοῖς οἰκείοις τὰς δὲ εὐχε-
 ρεῖς & φιλοδωρεῖς, τοῖς πολεμίοις ἔχοντες ἡγετίμους: Ducum auſteros & ri-
 gidos, ſuis; at faciles & largitores, hoſtibus eſſe vtilis. Dux faci-
lis, inutilis

Ibidem.

Quid ita? τὰ γὰρ στρατόπεδα τοῖς μὲν ἐς κεχαριſμένα τε καὶ καταφε-
 ρντικά τοῖς δὲ σπουδαῖα μὲν, ὡς περὶ δὲ καὶ παῶν ἐτοίμα: Nam iſtis
 quidem (facilibus) milites delectari videntur, ſed eosdem conte-
 mnunt: illos (auſteros) auerſari, ſed iſſdem obediunt, & per
 omnia pàrent. Contem-
pens ſuis.

Tacit. I.
Hiſtor.

Imò reuera nec militibus quidem iſti ingrati, eandem virtu-
 tem admirantibus cui irafcuntur. Contrà,
Seuerus
aſtimatur.

*Atq; adeò
amatur, si
in tempore
benignus.*

Præsertim si temperetur interdum aliquâ comitate. *Nam Indid. fauorem militum vt largitione & ambitu malè acquiras, ita is per bonas artes haud spernendus.*

Vti sunt, *Exercitatio corporis inter ipsos, cultus habitusque paullùm à priuato differens.* Curtius III.

Item, vt quis inops aut saucius, vestem & fomenta dilargiri: Tacit. I. Annal.

Alijsque vel ingenij dotibus vel animi artibus, vt pariter ca- Curt. III. rus ac venerandus sis, efficere.

CAPVT XVI.

Consilia necessaria bello esse. Eorum specimen siue gustus; itemque monita, quæ vsui Ante pugnam, & In pugna.

*Consiliorum
utilitas.*

AC de Viris, vniuersè iam absolui. Consilia superant, vltimum sed necessarium Belli instrumentum. Quid sine ijs Apparatus omnes sint? funus. quid Viri? funus. Nec verbis ostendi opus: *Periculo atque negotiis compertum est, ingenium in bello plurimum posse.* Sallust. Catil.

*Imperatorum
et necessaria-
ria.*

Videbisque magnos Duces plura cōsilio, quàm vi perfecisse. Tacit. II. Annal.

Ideò Cæsar definiit, *Non minus esse Imperatoris consilio su- perare, quàm gladio.* I. Comm. Bell. Ciuil.

Et Carthaginices, *Duces bella prauo consilio gerentes, etiâsi prospera fortuna subsecuta esset, cruci tamen suffigebant. quod bene gesserant, deorum immortalium adiutorio; quod malè commiserant, ipsorum culpæ imputantes.* Val. II. cap. VII.

*Euentus
plerumque
ab illis.*

Nec fanè immeritò. Nam etsi *multum cùm in omnibus rebus, tum in re militari potest fortuna,* Cæf. Com. VI.

Et quidquid est prosperè gestum, id penè omne ducit suum: Cicero pro Marcell.

Tamen profectò Consilij quoque magnæ & validæ hîc partes sunt: ab eoque bono, illa ferè bona. Quo ad spectu dixit Attius, *Fabrum esse suæ quemque fortunæ.* Apud Sallust. ad Cæf.

Et Fabius: *Bono Imperatori haud magni momenti fortunam esse: mentem rationemque dominari.* Liuius XXI.

Consilia

Ibidem.

Consilia igitur adhibenda. sed quæ, aut quomodo? ægrè dixerim. Nam *Consilia magis res dant hominibus, quàm homines rebus.*

Tamē cer-
ta præscri-
bere, ar-
duum.

Thuc. I.

Iis te aptare debes: præsertim in bello. *Ἡκιστα γὰρ πόλεμος ἐπὶ ῥητοῖς χωρεῖ, ὡς τὸς δὲ ἀφ' αὐτῶν τὰ πολλὰ τεχναῖα πρὸς τὸ ὠφελεῖν γένηται: Minimè omnium enim bellum ex decretis procedit, sed ipsum ex se multa inuenit, & ut res sunt nata.*

Liuius
XXII.

Sed nec decorè satis dixerim. An ego iam nunc locatus in vrbe sciam, quæ tibi armato gerenda sint?

Et nonne-
mo in me
carpat.

Ridear, nec immeritò aliquis me dixerit delirum illum Phormionem. Itaque nunquam hoc mihi sumam, ut tanquàm è sublimi, Sagatis aut Paludatis, in Togâ meâ præcepta dem: sed saltem ex magno Cōsiliorum aceruo pauca se-
ligam, & velut pugno præferam in exēplum. Quod tamen ut partitè & methodo aliquâ fiat, distinguo Consilia, in Recta & Obliqua. Illa appello, QVÆ PLANAM ET MILITAREM VIAM INEVNT: Hæc, QVÆ OCCVLTAM ET FRAVDIVM ATQVE ASTVS SEMITA GRASSANTVR. Prioris generis hæc sunt.

Specimen
eorum da-
mus.

Consilia
nobis du-
plicia.

Polyb. IX.

OCCASIO in bellis obseruanda. *κρατεῖ δὲ ἐπὶ πάντων μὲν τῶν ἀνθεσπείων ὁ καιρὸς, μάλιστα δὲ τῶν πολεμικῶν: Valet verò in omnibus humanis rebus & pollet Occasio, sed maximè in bellicis.*

Occasionis
prima ra-
tio.

Veget. III.
cap. XXVI.

Occasio in bello solet ampliùs iuuare, quàm Virtus.

Liuius
XXII.

Itaque armatus intentusque sis, ut neque tuæ occasioni desis, neque suam hosti des.

Illæ arri-
pienda.

Idem lib.
XXVIII.

Id est Viri & ducis, non deesse Fortune præbenti se, & oblata casu flectere ad consilium.

Curt. VIII.

FAMAE seruiendum. Nam Famâ bella constant, & sæpè etiam quod falsò creditum est, veri vicem obtinuit.

Fame ra-
tio altera:

Liuius
XXVII.

Fama bellum conficit (ait alius,) & parua momenta in spem metumve impellunt animos.

Cuius mo-
mentum in
bello.

Tac. XIII.
Annal.

Præsertim sub initia. & Fama in nouis cœptis validissima est: Primis-

Primisq̃ue euentibus, metus aut fiducia gignitur.

XII. Ann.

Scito igitur instandum famæ; & prout prima cesserint, fore vniuersa.

In Agric.

*Nec tamen
semper au-
dienda:*

Sed FAMAE etiam NON seruiendum: in ipsâ, inquam, ratione gerendi belli. In eâ enim aduersus famam rumoresq̃ue hominum firmus stabis.

Liuius.
XXI.

*Magis re-
stauratio.*

Et quæ probanda sunt, non quæ utique probabuntur, sequeris.

Vell. II.

Nec vnquam consilia Ducis, iudicio exercitus, sed exercitus, Providentiâ Ducis regendus est.

Ibidem.

Malè imperatur, cùm regit vulgus Duces.

Seneca
Octau.

Scito militibus cupidinem pugnandi conuenire, Duces, providendo, consultando, cunctatione sapius quàm temeritate prodesse.

Tacitus
III. Hist.

*Mala in
bellis Secu-
ritas:*

SECVRITAS fugienda. Nemo celerius opprimitur, quàm qui nihil timet.

Vell. II.

Et frequentissimum initium calamitatis, Securitas.

Indid.

*Hostium q̃
contemptus.*

Sæpè & contemptus hostis cruentum certamen edidit, & in- clyti populi regesq̃ue perleui momento victi sunt.

Liu. XXI.

Nihil tutò in hoste despicitur. quem spreueris, valentiorẽ negligentia facies.

Curt. VI.

*Metuens
quadam
curasit.*

Itaque ego vt nihil timendi, sic nihil contemnendi auctor sim.

Liu. VI.

Sæpè in bello, paruis momentis, magni casus intercedunt.

Cæsar. I.
Bel. Civil.

*Nihil par-
uum in
bello.*

Et nihil tam leue est, quod non magnæ interdum rei momentum faciat.

Liu. XXV.

Quò magis præceptum illud in omnium animis esse debet: Nihil in bello oportere contemni. nec sine causâ dici, Matrem timidi fle- re non solere.

Aemil.
Prob. in
Thraf.

*Fiducia
semper no-
xia.*

Incredibile est, Nimia fiducia quanta calamitati soleat esse.

Idem in
Pelop.

*Exploratio
in hostes
utilis.*

INQVIRENDVM in omnia. Tuum, & hostium exercitum, locorum situm, naturam regionis nosce.

Liu. XXI.

Pulchrum

Ibidem.

Pulchrum in Annibale elogium: *Omnia ei hostium, haud secus quam sua, nota erant.*

Plutarc. in
Agi &
Cleom.

Displicet illud Spartanorum: qui interrogare soliti, Οὐχ ^{Qui, qua-}
^{les, quanti?} ὅποσοι εἰσιν, ἀλλὰ ποῦ εἰσιν: *non quot essent, sed ubi essent?*

Veget. III.
cap. XXVI.

Prætumidum est. Ille difficile vincitur, qui de suis & ad-
uersarij copijs verè potest iudicare.

Polyb. III.

Sed in primis Ducis ipsius ingenium nosce. Οὐ γὰρ εἰκὸς ἄλ- ^{Maximè,}
^{cuiusmodi}
^{ipse Dux?}
λως εἰπεῖν, ὡς εἴ τις διέ) κυριώτερον τι μέρος εἶναι στρατηγίας τῆ γνῶναι τῆ
προαίρεσιν καὶ φύσιν τῆ ἐναντίων ἡγεμόν) (, ἀγνοεῖ καὶ τετύφω): *Nec*
enim aliter ego dixero, quam si quis censet aliud magis proprium
esse boni Ducis officium, quam hostium Imperatoris ingenium na-
turamque nosse, errare eum, imò insanire.

Liu. VII.

Inquire & in mores naturamque hostium. Nam quo- ^{Cuiusmodi}
^{etiā hostes?}
rundam in impetu vis est, qui parua iudem morâ languescunt.

Tacit. XI L.
Annal.

Vt plerique Barbari. quorum impetus acres cunctatione
languescunt, aut in perfidiam mutantur.

Ibidem.

Hoc quoque tenta. *nece moras, muta locos, & missis (nem-*
pe occultè) corruptoribus, exuendam ad fidem hostes emergere. ^{Eorum fi-}
^{des tentan-}
^{da:}

De Morib.
Germ.

Aut certè dispara eos & diuelle. *Nihil præstare maius For-*
tuna potest, quam hostium discordiam. ^{Aut turba}
^{immitten-}
^{da:}

Veget. III L.
cap. IX.

Atque inter eos discordiarum serere causas, sapientis est Du- ^{Oraculum.}
cis. *Nulla enim quamuis minima natio (ô verbum notabile)*
potest ab aduersariis perdeleri, nisi propriis simultatibus se ipsa
consumpserit.

Videndum QVANDO pugnes. Me iudice, nunquam ^{Tempesti-}
^{uè pugnan-}
^{dum:}
temerè.

Claudian.

— Ductorque placebit,
Qui non præcipiti rapiet simul omnia casu;
Sed qui maturo vel leta vel aspera rerum
Consilio momenta regens, nec tristibus impar,
Nec pro successu tumidus: spatiumque morandi,
Vincendi que modum, mutatis noscet habenis.

Id est, raro.

Paullus Æmilius dixit, *Perrarò nimis, bonum Imperato-
rem signis collatis decertare, nisi summa necessitudo, aut summa ei
Occasio data esset.*

Sempron.
apud Agel.
Noct. lib.
xiii. cap.
iii.

Cæsar Augustus dixit: *Prælium aut bellum numquam susci-
piendum, nisi cum maior emolumentum spes, quam damni metus
ostenderetur.*

Sucton.
cap. xlv.

Incerta enim illa
aliena.

Ἀδελφὰ γὰρ τὰ τῶν πολέμων, καὶ ὅξ ὀλίγου τὰ πολλὰ, καὶ δι' ὀργῆς αἱ Thuc. ii.
ὁπληρήσεις γίνονται. πολλάκις δὲ τὸ ἔλαστον πλῆθος. δεδιδως, αἰμενον
ἡμιυάτο τοῖς πλείονας, δὲ τὸ καταφεροῦντας ἀπαρασιτοῖς χροῖας: In-
certa enim res bellica, & multa ex paruo, & aggressiones ferè per
impetum fiunt. Sape autem vel minor multitudo maiorem propul-
savit ac vicit cum metu incedens, quoniam hæc ob contemptum im-
paratior est.

*Incerti exitus pugnarum, & Mars communis: qui sæpè spolian-
tem iam & exultantem evertit & perculit ab abiecto.*

Cicero pro
Mil.

Aliâ ma-
gis viâ de-
bellandus
hostis.

Ergo hîc lentè. præsertim aduersus hostem, quem Tempus de-
teriore indies & Locus alienus facient:

Liu. vii.

Qui in hostili est terrâ, inter omnia inimica infestaque:

Idem xxii

Quem nulla vrbes accipiunt, nulla mœnia.

Ibidem.

Morâ sæpè
fragemus.

Hunc talem dubitas quin sedendo superaturus sis?

Ibidem.

Multa bella impetu valida, per tædia ac moras euauuere.

Tacitus
ii. Hist.

Tamen in-
terdum &
Pugnâ.

*Nec de pugnâ tamen semper abnuo. Nam stultitia sit, se-
dendo ac votis debellari credere posse:*

Liuius
xxii.

Καὶ ἐν τῇ μέλλειν πολλάκις τοῖς ἀρχαῖς καὶ καλῆς ἀφ' αὐτοῦ αὐ- Xenophon
λοιοῦνται π: Et in tardando, sæpè Ducibus etiam optimi Apparatus vii. Pæd.
pars aliqua perit:

Idè, pro re
& tempo-
ribus.

Sed consilio & iudicio, rem mitti in discrimen iubeo.

Tacit. ii.
Hist.

Putas, si diu
subsistere
non potes:

*Nempe si in arcto tuæ res: non commeatum, non supple-
mentum, non pecuniam habeas.*

Liuius
xxii.

Cum bonis diis educ in aciem, copiamque pugnandi facito.

Indid.

In re-

Idem lib.
xxv.

In rebus asperis & tenui spe, fortissima quaque consilia tutissima sunt.

Et, ut poëta quoque monet,

Seneca
Agam.

Capienda rebus in malis praecepta via est.

Veget. III.
cap. ix.

Aut, si tua pars palam potior. de quo tamen ferio, & nihil tibi blandiens, cognosce. *Dux vigilans, sobrius, prudens, tanquam de civili causa inter partes iudicaturus, adhibito consilio, de suis & aduersarij copiis iudicet. Et si multis rebus superior inuenitur, opportunum sibi ne differat conflictum.*

Aut si merito praesumis victoriam.

Liu. vii.

Aliter, neutiquam mihi placeat, quando nulla cogat res, committere se Fortune.

Alias, nequa semper pugna.

Indid.

Sanè isti, qui magis animis quam viribus freti, ad certamen descendunt,

Tacit. iv.
Histor.

Festinatum temerè praelium pari formidine deserunt.

i. Histor.

Quid si & in Diuina modicè inquiras? modicè dico, & sine superstitione. Haud spernenda omnino videntur caelo terraque prodigia, & fulminum monitus, & futurorum praesagia, lata, tristia, ambigua, manifesta.

Prodigiis habenda ratio.

Curt. i. x.

Imò nec Somnia. Nam instantibus curis, agitant saepe per somnum species imminentium rerum: siue illas agritudo, siue diuinationis animi praesagientis accersit.

Fortasse & Somniorum.

Tacit. l.
Histor.

Sanè ego te nolim contemptorem talium, ut fortuitorum.

Amm. xxi.

Nam amat Benignitas numinis, seu quòd merentur homines, seu quòd tangitur eorum affectione, his quoque rationibus prode-
re quae impendent.

Veget. III.
cap. xxi.

Videndum Quomodo pugnes. Captàda primò Tempora. ut imparatis, cibum capientibus, in itinere lassis, equos suos pascentibus, ac nihil tale suspicantibus, superuenias.

Pugna incuncta ratio.

Idem i. ii.
cap. ix.

Boni enim Duces, non aperto Marte, in quo est commune periculum, sed ex occulto semper attentant.

Subito aut ex insidiis.

Ibidem.

Quo casu, tui audent, illi trepidant. cauendumq; ne dubi-

tantem

tantem aut formidantem exercitum ad pugnam publicam aliquando producas.

Nisi quòd simulare metum, interdum haud malum: *¶* Tacit. II. Annal.
spe victoriae inducere, ut vincantur.

*Aut cum
opportuni
sed ad ho-
stis.*

Item illud vtile, videre quando hostis imprudentia ruat, *¶* II. Hist.
(quod loco sapientia est) alienam stultitiam opperiri.

Ὅτις δὲ τὰς ἀμερτίαις τῶν ἐναντίων, κάλλιστα ἰδὼν, καὶ αἶμα παρὸς τῶν αὐτῶν Thucyd. v.
 δυνάμει τῶν ἐπιχειρήσεων ποιεῖ, καὶ ὑπὸ τῶν ποροφανῶν μάλλον καὶ ἀντιπαρα-
 ταχθεὶς, ἢ ἐκ τῶν παρὸς ἐκφυγεῖν, πλεῖς ἀνορθοῦτο: Qui-
 cumque peccata aduersariorum optime videt, & simul pro sua co-
 pia eos aggreditur, non tam ex aperto & quasi acie palam instru-
 etur, quam ex usu presenti, plerumque huic res succedat.

Ad summam, cum id potest, Tempora observa. quia *¶* Liu. xxv.
*in occasionis momento, cuius prateruolat opportunitas, cunctatus
 paullum fueris, nequicquam mox omisam querare.*

Dixi, cum potest. Nam certè Necessitas ante rationem est, *¶* Curt. vii.
maximè in bello. quod raro permittit tempora legere.

*Loci habent
da ratio.*

Secundò Locus considerandus: utrum inimicis, an tibi vi- *¶* Veget. III.
deatur accommodus. cap. ix.

Hic quoque enim momentum, & amplius prodest Locus *¶* cap. xvii.
sapè quàm Virtus.

Exempli causâ. Si equitatu audemus, campos debemus opta- *¶* cap. ix.
*re: si pedite, loca eligere angusta, fossis, paludibus, vel arboribus
 impedita.*

Sapè etiam iuuat, si is ita captus, ut tuis sit necessitas in lo- *¶* Tacit. II.
co, spes in virtute, salus ex victoria. Annal.

Sanè propinqua munimenta aut incenia, quanto plus spei *¶* III. Hist.
ad effugium, minorem ad resistendum animum dare solent.

*Instructio-
nis habent
da ratio.*

At tertio, momentum vel maximum in Acie. quæ si sa- *¶* Veget. III.
*pienter disponitur, plurimum iuuat: si imperitè, quamuis optimi
 bellatores malâ dispositione franguntur. cap. xiv.*

Varia

Iliad. 9.

Varia de eâ præcepta : quod melius illo Homérico?

Homericus
aciei ordo.

Ἰπποῖας μὲν ὡρῶντα σὺν ἵπποισιν ἢ ὄχεσφι,
Πεζοὺς δ' ὁπλοισιν ἵππεν πολέας τε ἢ ἐσθλοὺς,
Ἐρκα ἔμμεν πολέμοιο· κακοὺς δ' ἐς μέσον ἔλασεν,
Ορεα ἢ οὐκ ἐθέλων τις ἀναγκαίῃ πολεμίζῃ.

Atque Equites posuit cum Curribus ordine primo :
At Peditum à tergo, floremque & robora, belli
Munimen septumque : sed in medio agmine viles
Ignavosque, uti vel nolentes depugnarent.

Veget. III.
cap. XVII.

Cui accedit militaris Doctor. Ad victoriam, inquit, plurimum confert, ut lectissimos de peditibus & equitibus habeat Dux post aciem in subsidio præparatos.

Subsidia
semper ha-
benda.

Thuc. v.

Imò quasi in infidiis. τὸ γὰρ ὅππῃ ὕστερον, δεινότερον ἔστι πολεμίοις τὰ παρόντα ἢ μαχόμενοι. Nam qui superueniunt, terribiliores sunt hosti, iis qui in manibus sunt & pugnant.

Veget. III.
cap. XXVI.

Causa. quia inopinata maximè mouent : &, ut ille ait, subita conterrent hostes, vsitata vilescunt.

Inopinata
terrent.Plutar. in
Catone
maiore.

Ita clamor aliquis repentinus, aut imago & aspectus, fugâ sæpè exercitum impleuit. καὶ τὰ τοιαῦτα ἡ ἕξις μᾶλλον καταπλήττει τοὺς ἐναντίους : & hæc talia, magis quàm gladius, consternant hostem.

Tacit. de
Morib.
Germ.
Curt. IV.

Primi in omnibus præliis oculi vincuntur :

Observa.

Siue etiam Aures. videbisque militem vanis & inanibus magis, quàm iustis formidinis causis moueri.

Tacit. III.
Hist.

Noto amplius. in struendâ Acie plerumque vtile, per gentes eam nationesque disponi: cum ob alias causas, tum ut discretus labor fortes ignavosque distinguat, atque ipsâ contentione decoris accendantur.

Diuidenda
per nationes
acies.

In Agric.

Idque ita, ut exteri aut mercenarii proximi sint discrimini : tibi scilicet ingens victoria decus, citra domesticum sanguinem bellanti.

Veget. III.
cap. XVIII.

Semper autem studere debes, ut prior instruas aciem.

In tempore
instruenda.

Causâ duplici. primum, quia ex arbitrio tuo potes facere, Ibidem.
quod tibi vtile indicas, cum nullus obfistit.

Deinde quod & tuis auges confidentiam, & aduersariis mi- Ibidem.
nuis. quia fortiores videntur, qui prouocare non dubitant.

Plus animi est inferenti periculum, quàm propulsanti.

Liuius
XXVII.

Dux sit cō-
fidens &
latus.

Quò valdè item pertinet, si antè & in pugnâ Dux ala-
cer, ardorem animi vultu oculis quæ præferens.

Vell. II.

Quid enim audeant, si te videant segnem, & velut animi Tacit. III.
captum, huc illuc clamoribus circumagi? Histor.

Profectò necesse est ad fugam parati sint, qui Ducem suum sen- Veget. III.
tiunt desperare. cap. XXII.

Suos hortetur.

Excita, & doce: Quò timoris minus sit, eò minus fermè peri- Lin. XXII.
culi esse.

Effugere mortem, quisquis contempserit, timidissimum quem- Curtius.
que eam consequi.

Semper in prælio his maximum periculum esse, qui maximè ti- Sallust.
ment. Audaciam pro muro haberi. Iugurth.

Ne pigros quidem sibi fata disponere, sed vnicum bonum diu- Curt. IX.
turnam vitam existimantes, sæpè acerbâ morte occupari.

Hæc talia quæ (pauca pono in exemplum) opportunè dis-
feres: & quanquam virtuti confidas, tamen exhortationes & Tacit. XIV.
preces miscebis. Annal.

In re tropi-
dâ, non tre-
pidet.

Iam pugnas. Tui inclinant? ne diffide. Euentus omnium Veget. III.
(aut certè, plurium) præliorum, inter initia contra illos magis cap. XXV.
fuit, quibus victoria debebatur.

Hic animo opus, ut nullum, in tali trepidatione, constantis Tacit. III.
Ducis aut fortissimi militis officium omittas. Histor.

Suos sistat,
& incitet.

Occursa pauentibus, retine cedentes, vbi plurimus labor, vnde Ibidem.
aliqua spes; consilio, manu, voce, insignis hosti, conspicuus tuis.

Audi poëtam de Cæsare:

Ipsè

Lucanus
lib. VII.

*Ipse manu subicit gladios, ac tela ministrat,
Promouet ipse acies, impellit terga suorum,
Verbere conuersæ cessantes excitat hastæ.*

Veget. III.
cap. XXV.

At contrà, Tui vincunt? cohibe; nec nimis diffunde. *Providè in
Victoriâ
reparandum.*
*Frequenter iam fusa acies, dispersos ac passim sequentes, repa-
tis viribus interemit.*

Tacit. II.
Histor.
In Agric.

*Satis citò incipis victoriam, vbi promissum fuerit ne vincere.
Aliquando etiam victis ira virtusque.*

Veget. III.
cap. XXV.

*Præsertim si nimium instas. Clausis ex desperatione crescit
audacia, & cum spei nihil est, sumit arma formido.* *Non perti-
naciter in-
stendum.*

Curt. VI.

Reprehenſi ex fugâ pugnabunt, quia fugere non possunt.

Veget. III.
cap. XXI.

*Ideò Scipionis laudata sententia est, Viam hostibus quâ fu-
giant muniendam.* *Via mu-
nienda ad
fugam.*

Frontin. II
cap. VI.

*Et Pyrrhus inter cetera præcepta Imperatoria, memoriæ tradi-
dit, Non esse pertinaciter instandum hosti fugienti. non solum, ne
fortius ex necessitate resisteret, sed ut postea quoque facilius acie
cederet.*

Tacitus
IV. Histor.

*Quod postremum, callidum ego scio, & aptum in mili-
tiâ totâ. Denique à prædâ etiam arcendus miles. Nimis sæ-
pè obstitit vincentibus prauum inter ipsos certamen, omisso hoste,
spolia consecrandi.* *A prædâ
arcendi mi-
lites donec
plandè vice-
rint.*

CAPUT XVII.

*De callidis Consiliis siue Strategematis: An uti iis ius & fas?
Nostrâ sententiâ, non utilia ea solum, sed gloriosa.*

Frontin.
I. Præfat.

PRIORIS generis Consiliorum specimen vides. venio *Stratego-
mata quid,
& quo fine?*
ad genus alterum, flexuosum magis & occultum: quo-
rum vis propriè in arte solertiaque posita proficit, tam vbi cau-
endus, quàm vbi opprimendus est hostis.

Ea, Græcanicâ voce, Strategemata dicimus: credo, quia *Causa no-
minis.*
aut manât inueniunturq; à Duce, vel quia bono illo maxi-
mè digna. In quo tamen controuersie aliquid nobis, cum
simpli-

Quidam ea
damnant:

simplicibus illis candidisq; naturis. quæ damnant; & aiunt
esse veri milicis, imò viri, non fraude, neque occultis, sed palam
& armatum, hostes suos vlcisci.

Tacit. II.
Annal.

Stare pro iis poëta videtur:

Ουδείς ἀνὴρ ὁψυχῶς ἀξιοὶ λάθρα

Κτεῖναι τ' ἐχθρὸν :

Vir nemo mentis altæ clanculum velit

Occidere hostem.

Euripides
in Rheso.

Et populi
nonnulli
spreuerunt.

Atque etiam populi quidam noui & veteres. vt ab illâ
ipsâ fallace Græciâ, Achæi: qui, Pölybio narrante & laudâte,
Ἐσοῦτον ἀπὸ ἀλλοφρονούντων ἡγεμονισσάμενοι, ὥς ἐδὲ τοὺς πολεμικοὺς ἡγεῖντο
δὲ ἀπάτης νικᾶν: in tantum abhorrebant à machinationibus istis &
struendis dolis, vt nec hostes suos vellent per fraudem vincere.

Lib. XII.

Quasi pa-
rum gene-
rosa.

Causam idem addit. ὑπολαμβάνοντες, inquit, ἔτε λαμβάνον, Ibidem.
ἐδὲ μὲν βέλαιον ἐστὶ τὸ κατὰ νόμον, εἰ μὴ τις ἐν πολεμικοῖς μαχόμενος
ἡττήσῃ ταῖς ψυχαῖς τοὺς ἀντιπαταμένους: Censentes, neque splendidam
neque firmam vllam victoriam, nisi quis palam & ex condito
depuonans, animos quoque deiecisset aduersariorum.

Scilicet

— nulla est Victoria maior,

Quàm quæ confessos animo quoque subiugat hostes.

Claudin
VI. Confu-
lar. Honor

Parum ef-
ficacia ad
plenam vi-
ctoriam.

Nam reuerâ, qui dolo succubuerunt, facilè iterum in-
furgunt: non virtute, sed occasione et arte Ducis victos se rati.

Tacit.
Agric.

Denique scripsit Romanus quispiam: Eam vir sanctus
& sapiens sciet veram esse victoriam, quæ saluâ fide & integrâ
dignitate parabitur.

Florus I.
cap. XII.

Nos contra
sentimus.

Atqui nōne vtraque, inquiunt, hîc periclitantur? & vbi
dolus ac supplantatio, vix fides esse potest, certè non digni-
tas salua. Hæc sunt quæ ab iis dicuntur: ego contra dissero,
& repono. Primùm, hostem esse, in quem ea vsurpamus. id
est, quem perdere mos fasque sit: & quid refert quo modo?

Hostem omni
via ius la-
dere.

Tritum illud poëtæ innotuit,

— Dolus an virtus, quis in hoste requirat?

Virg. II.

Cum

Cum quo poëta alter :

Pindar.
Isthm. od.
IV.

— Ζῆν δ' ἐπ' αὖν ἔρ-
δοντ' ἀμαυρῶσαι τὸν ἐχθρόν.

— oportet quidlibet
Conantem, frangere aduersarium.

Ecce venator etiam feras quasdam vi & manu interficit, *A simili.*
quasdam occultus subsistit & laqueis aut retibus captat : quis
reprehendit? A laude propius totum hoc genus insidiarum
abesse videtur, quam a culpâ. Certè vir & dux bonus Brasi-
das, ita effatur: τὰ κλέμματα ταῦτα καλλίστην δόξαν ἔχει, ἀπὸν πολέ- *Ab testi-*
μιον μάλιν' ἂν τις ἀπατήσας, τὲς φίλους μέγισ' αὖ ὠφελήσκειν : Illa belli *bis.*
furta pulcherrimam laudem habent, per quæ hostes maximè deci-
piuntur, & amici plurimum iuuantur.

Thuc. v.

Lib. ix.

Ipse Polybius admirator paullo antè Achæorum, palàm
ad nos transit. & ait ἡδ' καὶ πόλεμον ἔργων ἐλάττω τὰ περὶ δόλους καὶ
μὴ βίας ἐπιτελέμενα, ἡδ' καὶ δόλος καὶ σὺν καιρῷ πεπραγμένων: Facino-
rum militarium ea esse minoris laudis ac momenti, quæ propalàm
& per vim patrantur, his quæ ex occasione & per dolum.

Plutarch.
Marcell.

Quòd si gens etiam genti opponendo: an Spartanos ap- *Spartano-*
pendere cum Achæis verear in eadem lance? Imò virtute & *rum de his*
fortunâ præponderabūt. Illi igitur, καίπερ ὄντες πολεμικώτατοι, *iudicium.*
μείζονα καὶ μάλλον αἰσθρόωπα παρέπεσαν ἢ γεντοὶ τιμὴ δὲ λόγος καὶ σωέσεως
παρ' αὐτῶν, καὶ τιμὴ καὶ βίας καὶ αἰσθρίας: et si pugnacissimi, tamen digniorem
magisque conuenientem homini censēbant actionem ratione &
mente institutam, quam illam per vim aut robur.

Ibidem.

Ideoquæ θύει μὲν ἐν Σπάρτῃ ἡδ' ἀποστράτηγων, ὁ μὲν δὲ ἀπάτης ἢ *Qui ante-*
πειθῶς ὁ βέλε' ὁ δὲ παρὰ δόλον & βέν' ὁ δὲ δόλῳ μάχης ἀλεξέοντα : Spar- *posuerunt*
ta, è Ducibus qui se abdicant, ille qui rem dolo aut suasionē conse- *hæc recta*
cit, bouem immolat : qui prælio, gallum. *rectis.*

Maiorem scilicet minoremque victimam, pro re tali.
At negat, inquit, Euripides esse viri generosi. Errant. non *Responsa*
ille de hoste publico aut prælijs loquitur : sed sentit de pri- *ad rationes*
uatis inimicijs, in quibus locum (iustè quidem) esse non *aduersas.*
vult huic fraudi. aliud est in bellis. Nam etiam Romani ve- *Distinctio*
stes. *inter ho-*

teres, auidi aliàs & tenaces regiæ huius viæ, quemdam bonum Dolum dicebant, & pro sollertia hoc nomen accipiebant: maxime si aduersus hostem latronemve quis machinaretur.

Vlpian. l. 2.
De dolo.

Christiana
sanctio.

Quid verbis opus est: Ipse sacrorum Antistes definiuit, Cum iustum bellum suscipitur, vt apertè pugnet quis aut ex insidiis, nihil ad iustitiam interest.

Augustin.
Question.
super Io.
suc, qu. x.

Ad Florū
responsio.

Nam quòd Romanus ille scriptor damnare videtur, ille verò non damnat. Saluam tantum in ijs vult Fidem & dignitatem. Nam contra fœdera aut pacta fraudem quis probet? quis item vilem aliquam & abiectam? vt si quis hostem veneno tollat, aut clàm immisso emptoque percussore. Hæc

Quæ frau-
des bona.

talia sperne, & cum Agesilao cense: *Αποσπείσας αμείνονας δὲ δόλους, ἀσεβείας τὰς δὲ πολεμίας, ὡς ἀλογίζεσθαι, & μόνον δίκαιον καὶ ὀπίσθεον, ἀλλὰ καὶ ἡδὺν, & κερδαλέον: Fœderatum iniuste fallere, impium, at hostes, non solum iustum, sed etiam suauem & fructuosum est.*

Plutarch.

Hos tales, cum Homero,

Adhorta-
tio ad eas.

Κτείνης ἢ δόλου, ἢ ἀμφοτέρων ὄντων χαλκῶς:

Odyss.

Confice siue dolo, seu stricto cominus ense.

Laudatio.

Οὕτως γὰρ ἐδὲν κερδαλέον τε καὶ ἐν πολέμῳ ἀπάτης: Reipsa enim nihil utilius in bello dolis.

Xenoph.
Hipparch.

Quorum specimen quid à me hîc expectes? Frontinum & Polyænum è veteribus habes: & nonnemo etiam hodie percoluit illum campum.

CAPVT XVIII.

Quid post Pugnam faciendum videatur: & in Victoriâ, siue Clade, quomodo Princeps salubriter & decorè se gerat.

Ad Victo-
riæ usum
tria præ-
cepta.

AD Pugnam Consilijis meis satis te instruxi: aliquid etiam de ijs quæ post Pugnam vsui sunt, dicâ, & hoc velut flexu ducam te ad candidam illam metam: id est, Pacem. Post Pugnam, aut Victoria est, aut Clades. In illâ tria præcipio: vt Cautè eam habeas, vt Leniter, vt Modestè. Cautè ideò, quòd ferme fit vt res secundæ negligentiam creent: *Liuius xxi.*

Atque

Tacitus
Agric.
iv. Histor.

Atque ita aliquod vulnus per nimiam fiduciam accipitur.

Caute
adhibenda

Crebra autem, etsi modica damna, famam partæ victoria la-
cerant.

Leniter etiam: quia suapte naturâ ea cruda.

Lenitas

Seneca
Troad.

— Regi franis nequit
Et ira, & ardens hostis, & Victoria,
Gladinsque felix. cuius infecti semel
Decors libido est.

Tac. iii.
Histor.

Regenda tamen; aut valde hæres in tuo cursu. Nam vbi
extrema omnia in oculis, desperatione in audaciam accinguntur.

Nec spes
omnis abci-
denda ho-
sti.

Curt. v.

Ignauiam quoque Neceffitas acuit, & sæpè desperatio spei
caussa est.

Portius La-
tro in De-
clam.

Grauißimi sunt morsus irritata Neceffitatis.

Tacit.
Agric.

Ergo hoc caue, & ad spem semper aliquid relinque. In-
sta, terre: sed vbi satis terrueris, parcendo rursus irritamenta
pacis ostenta.

Ad pacem
idem idem
prouocan-
dus.

Indid.

Hoc mollit & frangit aspectu pignorum,

Thucyd. i.

Aspectu Opum: quas ipsas ne planè perde. Archidamus
prudenter: μή γὰρ ἄλλο τι νομίσαντες, inquit, τὴν γῆν αὐτοῦ (ἢ) πολε-
μίῳ ἢ ὁμίῳ ἔχων. Ἐὰν ἴδωσιν, ὅσω ἀμεινον ἐξείργασαι ἢς φείδεσθαι καὶ ὡς
ἐπιπλεῖσιν, καὶ μὴ ἐς δόπον οἶαν καὶ ἰσχυρὰς αὐτοῖς ἀλυστοτέρας ἔχων: Nec
enim aliud terrâ hostium censete, quàm velut obsidem, idq; eò ma-
gis, quò illa cultior. Huic parcendum vt plurimum est, nec hostes in
amentiâ & desperationē redacti, difficiliore expugnatu reddendi.

Agris par-
cendum.

Et alioqui speciosa in hoc fiducia, quòd parcas, vt tuis.
Nam

Seneca
Theb.

Quæ corripit igne, quæ meti gladio iubet,
Aliena credis.

Tacit. iii.
Histor.

Tertiò, Modestè eam habe. Nā non solùm Felicitas in ma-
lo ingenio auaritiā, superbiam, ceteraque occulta mala patefacit:

Superbia
segregan-
da.

Tacit. ii.
Histor.

Sed rebus secundis, etiam egregij duces insolescunt,

b 2

Et cum

Et cum Pindarico illo Tantalo — μέγαν ὄλγον καταπέψαι ὃ Olymp.
δύναται : *magnam felicitatem concoquere non possunt.* Od. i.

Nam casus
incerti:

O stulti ! ὃ τε ἐν πολέμῳ δαυχία πλεονάζων, ἐν ἐντεθύμῳ Thucyd. i.
δεῖσσι ἀπίστῳ ἐπαυρόμενος : *Is qui in bello ob res secundas exsultat,*
non cogitat quàm infidâ fiduciâ se extollat.

Fortuna vitrea est, tunc cùm splendet, frangitur.

Publius.

Et sapè vi-
ctor, vi-
ctus.

*Habet has vices conditio mortalium, vt aduersa ex secundis, se- Plin. Pa-
cunda ex aduersis nascantur.* negy.

Victor timere quid potest? quod non timet.

Seneca
Agam.

Clades
tuas scire
oportet:

Iam in CLADE duo moneo : vt Prudenter eam & For-
titer feras. Prudenter, hoc sensu : vt noris eam ferio, & ap-
pendas. Nam quidam, è contrario, leta omnia sibi fingunt:

Tacit. i. r.
Hisor.

Aut non
mederis.

Et nuntios cladis occultantes, stultâ dissimulatione, remedia
potiùs malorum, quàm mala differunt. Ibidem.

Quod nulla ratio est, vt fiat. Nam primùm,

— clades scire qui refugit suas,

Grauat timorem. dubia plus torquent mala.

Sen. Aga-
memn.

Sicut contrâ, Sæpè calamitatis solatium est, nosse sortem suam. Curt. i. v.

Deinde, profectò

Iners malorum remedium, Ignorantia est:

Seneca
Oedip.

His obniten-
dum.

Imò nullum : nec mederi tibi fas cùm nescis. Tu verò
agnosce, atque adeò examina & appende. Si exigua damna,
irà te magis quàm metu accendant.

Tacit. xv.
Annal.

Si grandiora, ne sic quidem hastam abijce,

Nec prælii vnus euentus pauesce.

Cicero pro
Muræ.
Tacit. ii.
Hisor.

Et meliora
speranda.

Nónne Mârs communis & victum sæpè erigit, & adfligit
victorem?

Liuius
xxviii.

Infirmi ingenij est, lapsu aliquo, summa rei diffidere, cùm exi-
guis momentis subitò inclinentur omnia quæ in bello geruntur. Egecip. iv.
cap. i. v.

Robur ani-
mi induen-
dum.

Ergo hîc illud valeat, vt feras Fortiter.

— Regium

Seneca
Oedip.

—Regium hoc ipsum reor
Aduersa capere. quoque sit dubius magis
Status, & cadentis imperi moles labat,
Hoc stare certo pressius fortem gradu.

Tacit. II.
Histor.

Didici fortes & strenuos contra Fortunam insistere spe, timidos & ignauos, ad desperationem formidine properare.

Contra Fortunam insurgendū.

Indid.

Tu verò erige te, vires iuxta & procul sitas circumspice:

Vires repa-
randa.

Veget. III
cap. XXV.

Novi dilectus, noua quærantur auxilia:

Tacitus
Agric.

Opida aut castella, aduersus moras obsidionis, annuis copiis firmentur.

Flor. I.
cap. XV.

Ad summam (bona modò causâ tua sit) omnia experire:
more anguium, qui obruto capite, postremum caudâ minantur.

Curt. V.

Si iusta ac pia bella dii auersantur, fortibus tamen viris licebit honestè mori.

Per decus
mori me-
lius, quàm
per dedecus
vivere.

Sallust.

Quoniam quidem vnum omnibus finem Natura vel ferro septis statuit:

Tacit. III.
Histor.

Id solum refert, nouissimum spiritum per ludibrium & contumelias effundant, an per virtutem.

CAPUT XIX.

Ad Pacem ex animo adhortatio. Ac primum illuc inclinamus eos,
qui Victi: sed ad Tutam & Bonam.

SED satis, satis, iam Pugnarum est: Pax salutaris quando nos respicies? Ad te venio, & absterfo Martio hoc puluere, quiescam paullum sub felici arbore Mineruæ. Dixi quomodo Suscipienda bella, & Gerenda: nunc auidè, quomodo Finienda. Nam

Pars tertia
huius libri.

Seneca
Herc. Fur.

Si aterna semper odia mortales gerant,
Nec cæptus vnquam cedat ex animis furor,
Sed arma felix teneat, infelix paret;
Nihil relinquent bella. tum vastis ager
Squallebit aruis, subditâ tectis face
Altus sepultas obruet gentes cinis.

Mundus
non stet per
assidua
bella.

Eorum finis pax.

Quamuis magna, quamuis diuturna bella, Pace finientur: cuius & nomen dulce est, res verò ipsa cum incunda, tum salutaris.

Cic. Phil. lip. xii.

Landatiùcula pacis.

Qua non modò ij quibus natura sensum dedit, sed etiam tecta atque agri letari videntur.

Idem de leg. Agrar.

— Pax optima rerum

Sil. xi.

Quas homini novisse datum est. Pax una triumphis Innumeris potior.

Virique parti expedit:

Ergo pariter ad hanc ite, tam quibus Salus quàm quibus Gloria carissima est:

Tacitus Agric.

Victi dico & Victores, ad hanc ite. Illa ex æquo utilis:

xv. Annal.

Et

Victa maxime.

Pacem reduci velle, Victori expedit, Victo necesse est.

Seneca Hercul. Fur.

Arma tenenda, si etiam volumus.

Sed tu me prior audi, qui V I C T V S. Paullò antè ad arma te excitavi: nec nunc excutio. quia hæc directà ad Pacem via. Si pace frui volumus, inquit Tullius, bellum gerendum est; si bellum omitemus, pace numquam fruemur.

Phil. vii.

Εκ πολέμου μὲν γὰρ εἰρήνη μᾶλλον βέλαισται: E bello enim pax magis firmatur.

Thucyd. i.

Metus faciendus hosti.

Quomodò? nempe ne ignavum & vile aliquod animal videre: & sciat esse tibi adhuc vires, si deliberas, ambiguas, acres, si desperaris.

Tacitus Hist.

Ideò erectum & fidentem animi ostende.

xv. Annal.

Et dic illud Homericum:

Τῶ μοι δοῦρα τὰ ἔσθ' ἢ ἀσπίδες ὀμφαλῶσαι,
καὶ κόρυδες, καὶ θώρακες λαμπρὸν γανόωντες.

Iliad. γ.

Et mihi sunt teretes hastæ, clypei que rotundi,
Tum galeæ, tum thoraces splendore micantes.

Vetus verbum non te faller; Sub clypeo melius succedere pacis negotium.

Guliel. Neubr. Rer. Angl. lib. i. cap. xxi.

Conf.

Considerabis autem in omni pace hæc duo, vt Honesta
 ea, & vt Simplex sit. Honestam intellego, cum aliquâ tolera-
 bili conditione finies bellum.

Duo in pa-
 ce specto.

Vt Honesta
 sit.

Ex Cic.
 Phil. XII.
 Ad Artic.
 VII. epist.
 XIV.

Vt verè pax ea sit, non pactio seruitutis.

Nam quamuis pax vel iniusta, vtior sit iustissimo bello,

Tamen profectò viro Principi intolerabilis, quæ labem
 cuiusmodi aut ignominiam adfert.

Cum aper-
 ta seruitu-
 te, turpis.

In seruitutem cadere de regno, graue est.

Seneca.
 Theb.
 Phil. III.

Videaturque cum dignitate potiùs cadendum, quàm cum igno-
 minia seruiendum.

Mors viro
 potior.

Phil. VII.

Deinde Simplicem eam volui: id est, puram, niueam,
 & verè Pacem. Nam fictam, fucatam illam, & pacis nomine
 inuolutum bellum, reformido.

Pax sine
 fuce esto.

Sallust.
 Ep. Mithr.

Sæpè ob potentium interna mala, dilata magis prælia, quàm
 datam pacem intelleges.

Finiat bel-
 lum, non
 differat.

Tacit. IV.
 Histor.

Ego autem censeo, Pace suspectâ tutius bellum.

Cæs. I. Bel.
 Ciuil.

Hæc duo sunt quæ semper consideres, nec plenè semper
 impetres: nisi fortè initio belli. Nam optimum & propè
 vnum tempus est de pace agendi, dum sibi vterque confidit, &
 pares ambo videntur.

Quando
 ea optimè
 coeant?

Curt. VII.

Et videntur pares, qui non fecerunt inter se periculum virium.

Cicero V.
 Epist. XXI.

At rebus inclinatis, magis est vt te inclines: & quauis tu-
 tâ conditione pacem accipere malis, quàm viribus cum valentiorè
 certare.

Interdum
 fastes Di-
 gnitas sub-
 mittit:

Curt. V.

Gubernator, vbi naufragium timet, iacturâ, quidquid sanari
 potest, redimit.

Tacit. II.
 Histor.

Experti inuicem estis tu ac Fortuna:

V. Histor.

Contra te stetit. quid proroges vltra ruinam?

II. Histor.

Scito apud victos plus ferè querimoniarum, quàm virium.

III. Hist.

Et quanquâ atrociter loquantur, minorem esse apud eos animâ.

Itaque

Necessitate
cogente.

Itaque morde frænum, & (quod in re simili quispiam dixit) *Necessitati pare, quam ne dii quidem superant.*

Liu. ix.

Ecce Pacem etiam qui vincere possunt, volunt: quid te oportet? Idem vii.

Nec inutile
sine condi-
tione etiam
dare se ho-
siti.

Quin omisâ Irâ ac Spe fallacibus auctoribus, teipsum tuâque omnia cognita permitte fidei. Ibid.

Sæpè hoc profuit, & supplices, nihil abnuendo, veniam omnium accipere. Tacit. i. Annal.

Si is tamen
generosus.

Nam victores (qui alto quidem sunt animo) secunda res in miserationem ex irâ vertunt. Sallust. O. rat. Lepidi.

CAPUT XX.

Victores ad Pacem provocati, argumento triplici: quia id Decorum, Vtile, Tutum. atque adeo ad Pacem mitem: sed cum exclusione fraudis. Pro eâ auctor ipse Pacis inuocatus.

QUOS huc quoque iam impellam. Nam ades tu VICTOR: & quamvis vela tibi tumeant secundo vento, capesse hunc portum. Procellâ inuolui potes, & eueriti. Nam quamvis ille dixerit, *Pacem & concordiam Victis utilia, Victoribus tantum pulchra esse:* III. Hist.

Pax vincen-
ti decora.

Ne crede. illa verò non Pulchra ijs solum, sed Vtilis ple-
rumque & Tuta. Palàm quidem pulchra: & in bonis tuis rebus, hostium dubiis, tibi ampla ac speciosa danti pax est. Liu. xxx.

Quàm decòrum Principi, cum victoriam propè in manibus habeas, pacem non abnuere! ut sciant omnes, te & Suscipere iuste bella & Finire. Ibidem.

In occasio-
ne acci-
pienda.

Si pratermittis hoc tempus, quo dare magis quàm accipere potes pacem, vereor ne hac letitia luxuriet tibi ac vana euadat. Lib. xxi.

Et fiat illud: *Gloriæque & prædæ nonnihil partum, si aut gloriam cum modo, aut prædam cum curâ habuisset.* Tacit. xv. Annal.

Sanè vir sanctus inclamat: *Pacem contemntes, & gloriam appetentes, pacem perdunt & gloriam.* Bernard. in Epist.

Iam

Iam Vtilis quoque eadem. Nam si in bello perseveras, *Vtilis eris: Ut bello & molestiis defungare.*
 Tac. XII. quid nisi *tedium ex morâ, periculum ex properantiâ* te manet?
 Annal.

In Agric. Nam ferè *plus impetus, maior constantia* penes miseros.

Silius I. Et *fractis rebus violentior vltima virtus.*

Flor. II. Quàm maximè *mortiferi morsus esse solent morientium bestiarii.*
 cap. XV.

Curt. III. Adde, quòd *Fortuna belli artem victos quoque docet.*

Nec temerè id prauisum præcautumque Lycurgo: qui *Non diu in eosdem bel- landum.*
 Plut. in Rhetrâ siue legem tulit, καλῦσαν ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς πολεμίοις στρα-
 Lycurg. τεύειν, ἵνα μὴ πολλὰκις ἀμυνέσθαι συνδιζούμενοι πολεμικοὶ γένωνται: *Ue- tantem eosdem hostes sæpius impugnare, ne repugnare assuefacti, ipsi quoque bellicosi euaderent.*

Denique Tuta: quoniam vitas per eam incerta belli. *Pax tuta.*
 Liu. xxx. Melior tutiorque est certa pax, quàm sperata victoria. Illa in tuâ,
 hæc in deorum manu est.

Ibidem. Vim Fortunæ reputa, & omnia, quæ agimus, subiecta esse mille *Fortuna incerta.*
 casibus.

Seneca — nemo se tutò diu
 Herc. Fur. Periculis offerre tam crebris potest.

Liu. xxx. Omnia audacissimè incipientem nusquam fefellit Fortuna?

Ibidem. Eò magis time. & ne quâto altiùs elatus es, hoc sædiùs corriuas. *Qua in ex- tremo sæpè punit.*

Seneca Semel profectò premere felices Deus
 Hercul. Cum cæpit, vrget. hos habent magna exitus.
 Oct.

Curt. III. Itaque illam ipsam Fortunam, quâ aspirante res tam prosperè *Non ergo irritanda.*
 gessisti, verearis.

Ibidem. Fortuna enim est: & ex his quæ tribuit tibi, quàm mutabilis sit, reputa.

Homer. Εὐδὸς ἐνυάλῳ, καὶ τὸν πτανέοντα κατέντα:

Iliad. c. Mars communis, & interimit quoque iam perimentem.

Liu. xlv. Ideò in secundis rebus, nihil in quemquam superbè ac violenter
 consulere

consulere decet, nec presenti credere Fortuna, cum quid Vesper ferat, incertum sit.

*Sapientiam
cum ea mi-
sce.*

*Profectò si in secundis rebus bonam quoque mentem darent Lib. xxx.
dij, non ea solum quæ euenissent, sed etiam quæ euenire possent, re-
putaremus.*

Dabis ergo Pacem, nec ita aliena appetes, vt de tuis dimices. Ibidem.

*Pax tole-
rabilis esto.*

*Sed qualem? initem. Nam bellorum egregij fines, quoties Tacitus
ignoscendo transigitur. xxi. Ann.*

*Imò beni-
gna.*

*Cogita, Ignoscendo populi Romani magnitudinem auxisse: Sallust. G.
Neque victis quidquam, præter iniuria licentiam, eripuisse. rat. Philip.
In Iugur.*

*Quidni imiteris? Quantâ peruicaciâ in hostem, tantâ bene- Tacit. xii.
ficientiâ aduersus supplices vtendum. Annal.*

*Vti animosè debes tanto munere deorum, dandi auferendique Sen. r. De
vitam potens: Clem.*

*Et interdum contentus esse, nihil ex rege victo, præter glo- Ibidem.
riam, sumere.*

*Nam ma-
la, infir-
ma:*

*Ex Famâ tuâ hoc erit, imò etiam ex Vsu. Si enim duram
acerbamque das, quis seruabit? Nec credideris vllum populum, Liu. viii.
aut hominem denique, in eâ conditione, cuius eum poeniteat, diu-
tius quàm necesse sit, mansurum.*

*Viuat semper in pectoribus eorum, quidquid istuc præsens ne- Lib. ix.
cessitas iniunxerit.*

*Et in tempore clamabunt, Miseram pacem vel bello bene Tac. xiii.
mutari. Annal.*

*Bona, con-
stantissi-
ma.*

*Liberè & verè olim Priuernas ille in Senatu Romano,
interrogatus, Qualem ab iis pacem expectarent? Si bonam Linius
dederitis, inquit, & fidam, & perpetuam: si malam, haud diu- viii.
turnam.*

*Veriloquium est: Ibi pacem esse fidam, vbi voluntarij pacati Ibidem.
sint, neque eo loco vbi seruitutem esse velint, fidē sperandam esse.*

Esto

Veget. III. cap. III. *Est* Pax igitur Mitis, sed in eos qui ex animo eam volunt. Nam si qui subdolè aut insidiosè agunt, hos tales adstringe. *Frequentius enim conventionum pacis quæ simulatio cre-*
dulæ, quàm arma nocuerunt. *Insidia tamen cauenda.*

Lib. III. Polybij hîc dogma aureum: τοὺς δὴ τὸ θεαγμάτων ταττομέ- *Animad-*
νοίς, καὶ τὸ τοιοῦτον ἐδιδός μάλλον φροντίζειν, ὥστε μὴ λαθάνειν τὰς πα-
ραβλάσεις τῶν ἀγαθῶν τὰς ἐχθρὰς, ἢ συνεπιμένειν τὰς φιλίας, πότε τοῖς
καμνοῖς ἐκόντες, καὶ πότε ταῖς ψυχαῖς ἡττώμενοι ποιοῦν τὰς συνθήκας,
ἵνα τοὺς μὲν ἐφ' ἐσθροῖς νομίζοντας ἐξ τῆς κακῆς αἰὶ φυλάττων τοῖς δὲ πισ-
στοῖς, ὡς ὑπηκόοις ἢ φίλοις ἀληθινοῖς, πάντ' τὸ ἀγαθὸν ὅσον ἐπ' οἰκονο-
μίας ἐγγέλων: Oportet eos qui rebus præsunt, nihil magis curare,
quàm ut ne eos lateat quo animo sint qui aut bella finiunt, aut
amicitias constituunt. quando temporibus cedentes, & quando
reuera animis fracti pacem ineunt. ut illos quidem, tanquam sub-
sessores & insidiatores temporum, obseruent ac caueant. istis fi-
dem habentes, tanquam verè subditis aut amicis, quidquid eue-
nerit, imperent atque præcipiant.

Paul. I. ad Corinth. cap. XIV. Jerem. cap. XLVII. *Hominibus suasi hæcenus. nunc ad te, ô æternum Numen, qui non Deus es diffensionis, sed Pacis:* *Oratio pro pace.*

Paul. I. ad Corinth. cap. XIV. Jerem. cap. XLVII. Breues, sed calidas preces conuerto. O mucro Domini, quo-
usque non requiesces? Ingredere in vaginam tuam, refrigerare,
& file.

Ex eodem cap. XLIX. *Cogita super nos cogitationes pacis, & non afflictionis, ut*
des nobis finem & patientiam, & inuocabimus te, & viuemus.

I. LIPSI
POLITICORVM
SIVE
CIVILIS DOCTRINÆ
LIBRI SEXTI

CAPVT I.

Ad Civile bellum ventum. Et eius miserie breuiter oculis subiecta.

IN EM Externo bello imposui: vtinam
Ciuiilibus malis! quę *nostra per tot annos*
vidit etas.

Liuius
Præfat.

*Quid sit
Ciuite bel-
lum?*

Nam huc Ordo me trahit; & definitio
Ciuite bellum, ARMA SVBDITORVM
IN PRINCIPEM MOTA, AVT INTER

*Culmen
miseriarũ.*

SESE. Quo nihil miserius, nihil fœdus, & quod meritò
mare ipsum dixerim calamitatum.

Homerus verè scripsit,

*Formidatũ
iis qui verè
ciues.*

Αφρήτορ, ἀδέμης, ἀνέστος ὅς τιν ἐνέειν,

Iliad. 9.

Ὁς πόλεμῳ ἔραϊ δαπνηνίῃς ἀκρυόεντι:

Ille nefarius Et sine gente tribuque mihi esto,

Qui Ciuite cupit ferum Et execrabile bellum.

Cuius mentem explicuit & diffudit magis Tullius: *Nec*
priuatos focos, nec publicas leges, nec libertatis iura cara habere
potest, quem discordiæ, quem cades ciuium, quem bellum ciuite de-
lectat. eumque ex numero hominum eiiciendum, ex sinibus huma-
næ nature exterminandum puto.

Imò qui ho-
mines.

Philip. xii.

In eo scele-
ra,

Et reipsa quid scelerum ab eo abest? *quæ ve humana supe-*
rant, aut diuina impolluta sunt?

Sallust.
Orat. Le-
pidi.

Castra

Seneca II.
De Ira.

Castra ex vna parte contraria, & parentum liberorumque sacramenta diuersa. Et impietas.

Lucan. VII.

— *videre parentes*
Frontibus aduersis, fraterna que cominus arma:
Cognatasque acies.

Idem I.

Sallust.
Orat. Lepidi.

Quid cladium non ei inest? Proscriptiones innoxiorum ob diuitias, cruciatus virorum illustrium, vastae urbes fuga & caedibus, civium miserorum bona, quasi hostilis praeda, vanum aut dono data. In eo clades.

Tacit. I.
Histor.
III. Hist.

Occidere palam, ignoscere non nisi fallendo licet.
Non aetas, non dignitas, quemquam protegit, quo minus stupra caedibus, & caedes stupris misceantur. Promiscuae caedes.

Lucanus I.

Nobilitas cum plebe perit, lateque vagatur
Ensis, & à nullo reuocatum est pectore ferrum.

Tacit. II.
Histor.

Iam minora illa flagitia adde. Fluxam per discordias militum fidem: Perfidia.

I. Histor.

Corruptam Disciplinam. quam in pace inexorabilem, discordiae civium resolvunt, paratis utrimque corruptoribus, & perfidia impunita: Nulla Disciplina.

II. Histor.

Ideoque Pecuniam inter civiles discordias ferro validiorem. Aut obedientia.

Ibidem.

Cernimus milites in omne fas nefasque avidos aut venales, non sacro, non profano abstinentes:

Ibidem.

Quippe obnoxiiis ducibus, & prohibere non ausis.

I. Histor.

Sciuntque per turbas & raptus facilius eos ad civile bellum impelli.

II. Hist.

Atque vniuersè verum: Civilibus bellis, plus militibus quam Ducibus licere.

Lucan. V.

— *Rheni mihi Caesar in undis*
Dux erat, hic socius. facinus quos inquinat, aequat.

Tacit. I.
Histor.

Quid? quod nec apud togatos & paganos usquam fides aut amor? metu ac necessitate huc illuc mutantur: Variis transi-
tiones.

Faciles occupantibus, & meliorum incuriosi.

II. Hist.

Victoria
aspera

Ad summam, *Omnia sunt in bellis civilibus misera, sed nihil miserius quàm ipsa victoria.*

Cicero II.
Epist. ad
Fam. epist.
Stola. IX.
Ibidem.

Quæ etiamsi ad meliores venit, tamen eos ipsos ferociores impotentioresque reddit: ut et si naturâ tales non sint, necessitate esse cogantur.

Nec in po-
testate vin-
centis.

Duces enim accendendo civili bello acres, temperanda victoria impares.

Tacit. III.
Hist.

Bellorumque civilium hi semper exitus, ut non ea solum fiant quæ velit victor, verum etiam ut iis mos gerendus sit, quibus adiutoribus parta est victoria.

Cic. XII.
Epist. ad
Fam. epist.
XVII.

Plura sunt in detestationem huius pestis: quæ nimis nota nobis, omitto.

C A P V T I I.

De causis civilium bellorum. Eæ factæ duplices, Longinquæ & Propinquæ. Prius de prioribus dictum.

Cardo hic
rei, cauere
bellum.

ILLUC transeo, ut de Causis eius distinctè disseram, & de Fine. Quid enim opus de Modo gerendi? par ille aut idem, qui in Externo. Et alioqui, non tam de Gerendo eo cogitandum sapienti Principi, quàm cauendo. Hoc caput, hic pes rei. & in initia profectò ac semina Civilium motuū restinguenda sunt: aut ubi accēsa, nulla Prudentia te habebit indemnem. Necessariò aut interitus consequetur, aut mutatio rerum. Igitur de Causis *ἐπιμελᾶς* & intentè disseram: & in herbâ, si possum, opprimam pestilentem hanc frugem.

Causa Re-
mota:

Causæ Civilis belli duplices: Remotæ, & Propinquæ. Dico illas, *QVAE PRIMAE VERAE QVE CAUSSAE SVNT, SED MINVS ADHAERENT EFFECTVI, AVT AP-*

Causa Pro-
pinqua.

PARENT. Iltas, QVAE ORTAE AB ILLIS, EVENTVI CONIVNGVNTVR, ET PALAM SE OSTENDVNT. Priores, Sapientes intuentur: Vulgi oculi versi ad istas. Sunt inter Remotas duæ, Fatum & Luxus. Fatum in primis: quia ab euen-

ab euentibus omnis æui certum, Deum velut sollempniter
magna imperia perdere per hanc viam.

Lucan. I.

*In se magna ruunt. Latet hunc numina rebus
Crescendi posuere modum.*

Ad Cæf.

Licet de omni republicâ præfagias, quod Crispus de suâ:
Ego sic existimo, quoniam orta omnia intereunt, quâ tempestate ^{Europæ}
vrbi Romana fatum excidij aduentarit, ciues cum ciuibus manus ^{notate,}
conserturos. ita defesos & exsangues regi aut nationi præda fu-
turos. Aliter, non orbis terrarum, neque cunctæ gentes conglo-
batæ, mouere aut contundere queant hoc imperium.

Flo. I. I. I.
cap. XII.

At Luxus etiam causâ altera. Quæ enim alia res ciuiles fu- ^{Luxus pæ-}
rores peperit, quàm nimia felicitas? ^{latim quo-}
^{que eas gi-}
^{gnit.}

Indid.

Opes atque Diuitiæ afflictere sæculi mores, mersamque vitis
suis, quasi sentinâ, rempublicam pessumdedere.

Ibidem.

Magnificus apparatus conuiuiorum, & sumptuosa largitio,
nonne ab opulentiâ pariturâ mox Egestatem?

Tacit. I.
Histor.

Cum scilicet rapacissimo cuique ac perditissimo, non agri aut ^{Ab illo e-}
fœnus, sed sola instrumenta vitiorum manebunt. ^{nim as a-}
^{liennum:}

Indid.

Hi tales, miscere cuncta, & priuata vulnera, reipublica ma- ^{Ab hoc spes}
lis operire statuent. ^{notat.}

Vell. I. I.

Quippe ita se res habet. vt publicâ ruinâ quisque malit, quàm
suâ proteri; & idem passurus, minùs conspici.

Lucanus I.

Sunt igitur isti gradus:

Non auro tectisve modus, mensasque priores
Aspernata fames.

Ibidem.

Hinc vsura vorax, auidumque in tempora fœnus,
Et concussa fides, & multis vtile bellum.

Sen. Con-
sol. ad Hel.

Atque hæ duæ Remotæ illæ causæ sunt. quod in eas re- ^{Remediū.}
medium? in alteram nullum. Frustrâ cum Fato pugnes, id ^{aut solatiū}
est diuino decreto. Ita Fato placuit nullius rei eodem semper lo- ^{porius, in}
co stare fortunam. ^{Fatum.}

Nihil

Nihil mutationis periculo exceptum: non terra, non calum, non totus hic rerum omnium contextus. Quamvis Deo agente ducatur, non semper tenebit hunc ordinem, sed illum ex hoc cursu dies aliquis deiiciet. Idem Ep.

Certis eunt cuncta temporibus. nasci debent, crescere, extinguui. Ibidem.

At in Luxum (si tempore prouides) firmum auxilium habes à nostrâ * Censurâ.

* Suprà,
lib. rrr.
cap. xi.

CAPVT III.

De causis Propinquis belli Civilis. Eæ tres. Factio prima est: eius pernicies in omni statu. & sintne dissidia unquam vsui?

HÆC igitur sunt, vt poëta ait,
——— *publica belli*

Lucan. r.

Semina, quæ populos semper mersere potentes.

Definita
Factio.

Fons Fa-
ctionis,
Odium:
Aut Am-
bitio.

venio ad Propinquas causas: quæ tres occurrunt, Factio, Seditio, Tyrannis. Factionem nomino, PAUCORVM AVT PLVRIVM INTER SE COITIONEM, ET CVM ALIIS DISSENSVM. Cui origo sæpè à priuatis, aut publicis familiarum Odiis: sæpius ab Ambitione, dum quisque præire vult, aliumque detrahere: & huic fini conspirant. Nemo enim eorum qui in rep. versantur, quos vincat, sed à quibus vincatur, aspicit.

Sen. Epist.
LXXIV.

Habet hoc vitium omnis Ambitio, Non respicit.

Indid.

Pestis hæc
mera sta-
tuum.

Trudunt igitur se, vt fluctus fluctum. atque inde contentio, odia, bellum. Factiones fuere, eruntque pluribus populis magis exitio, quam bella externa, quam fames morbique, quæque alia in Deum iras, velut vltima publicorum malorum, vertunt. Liu. III.

Aulici cõ-
siliary pro-
bant:

Nam quod quidam hodie malè callidi eas etiam approbant, & negant Principi quidquam aduersus subditos vtilius, quam si in commune non consulant: Tacit. Agric.

Improbè.

Factio po-
pularis
noxia.

Heu quàm errant! Cum enim duplex, vt in definitione ostendi, Factio sit, Paucorum aut Plurium: perniciofa vtræque. & hæc quidem palàm, quæ viribus freta statim ad manus

Liu. xxxiv nus & arma tendit: & plerumque pars quæ domestico certamine inferior est, externo potius se applicat, quàm civi cedat.

Sed nec prior illa minùs exitiabilis, quæ inter Paucos & potentes. Nam paullatim, vt Philosophus quoque adnotat, *Factio potentium noxia.*

Aristot. v. Polit. cap. iv. αἱ τῶν γνωρίμων εἰσεὶς συναπολαβεῖν πειοῦσι & τὸν δὲ τὸν πόλιν: Nobiliū factiones trahunt ad se & in partes vniuersum etiam populū.

Cicer. De Arusp. Respons. Imò ægriùs hi placantur. neque alius solet esse discordiarum exitus inter claros & potentes viros, nisi aut vniuersus interitus, aut victoris dominatus & regnum.

Quomodo igitur vtilis? nam hæc exemplis herè atq; hodie etiam sumus edocti. Illud quidē fateor: haud ab re esse, leuiter inter se dissentire finitima opida aut prouincias: sed leuiter, & hoc vno bono, ne in te conspirent. Cato in familiā suā id spectauit: qui αἰεί τινα εἰσὶν ἔχειν τὰς δ' ἄλλας ἐμνηχανᾶτο καὶ ἐξοφορὰν πρὸς ἀλλήλους, ὑπονοῶν τὸν ὁμόνοια καὶ δεδουμένως: *Gallia loquitur. Tamen aliqua dissidia v sui.* semper contentiunculas aliquas aut dissensum inter seruos callidè serebat, suspectam habens nimiam concordiam eorum metuensque. *Sed exigua,*

Sen. Epist. xcvii. Nec malè hîc illud applicauerim: Societas nostra lapidum fornicationi simillima est, quæ casura nisi inuicem obstarent, hoc ipso continetur.

Tacit. v. Histor. Talem igitur aliquē dissensum, & solita inter accolæ odia, *Et inter finitimos recepta.*

Aristot. v. Polit. cap. viii. Nobiles, factiones. Imò τὰς τῶν γνωρίμων φιλονεικίας & εἰσεὶς, ait princeps Philosophus, καὶ ἐξ τῶν νόμων περιεῖναι δεῖ φιλάττειν: Nobiliū contentiones & partes, etiā legibus oportet prohibere conari. *Factiones legibus premenda:*

Neque insignia vlla, aut discrimina Nominū Vestiumque permittere: saluberrimè olim à Mæcenate monitum, ad Augustum. Κάλλισον, inquit, τὰς τε ἔχθρας καὶ φιλοτιμίας τὰς πρὸς ἀλλήλους παντάπασιν ἐκκόπτειν, καὶ μήτε ἐπανθυμίας τινὰς γενέαι, μήτ' ἄλλο τι εἶς ἐδιδραχθήσονται τισιν, ἐφ' ἧς αἰσφίσι ποιεῖσθαι: Optimum verò inimicitias omnes & ambitiosa certamina prorsus excindere, atq; aded nec Nomina noua, aut aliud quid, ex quo oriri discidia possint, ipsis permittere. *Earumq; insignia.*

Et semina.

Atque hæc talia in semine comprimenda. *ἢ ἀρχόμενον δὲ τῆς τοιαύτης ἀλαβῆδος, ἢ ἀγρεύειν τὰς τῆς ἡγεμονίας ἢ δυναμένων εἰσόδους.* Aristot. v. Polit. cap. II II.

Incipientia ista cauenda sunt, & dissipanda magistratuum aut potentium contentiones.

Parua enim sæpè scintilla neglecta magnum excitauit incendium. Curt. vi.

Vetandi
periculi.

Et semper ab hoc genere summum periculum est, si cætus, & concilia, & secretas consultationes, esse sinas. Liuius XXXIV.

CAPVT IV.

Causa altera è Propinquis, Seditio. eius Origo, Progressus, Remedia, distinctè explicata.

Definitio
Seditio.

IAM Seditio etiam causa Ciuiliis belli. quâ definitio, MULTITUDINIS IN PRINCIPEM AUT MAGISTRATVS, SVBITVM ET VIOLENTVM MOTVM. De cuius Origine, Progressu, Remedijs vtiliter & ordine dicam. Origo ei à causis varijs. Sæpè ab oppressione aut metu. cum imminetium periculorum remedium, ipsa pericula arbitrati,

Eius origo
varia: Vt
oppressio,

Augetur.

Consternantur ad arma. Aristoteles causam hanc discretè tetigit: *Διὰ δὲ φόβον*, inquit, *στασιάζουσιν οἷτε ἡδ' ἡμιότες, δειδότες μὴ δῶσι δ' ἑλπίω, καὶ οἱ μέλλουτες ἀδικεῖν, βελόμηροι φθάσαι πρὶν ἀδικεῖν.* v. Polit. cap. III.

Ob metum seditiones mouent, tam hi qui fecere iniuriam, metuentes pœnam, quàm ij, qui in se exspectant, praeuenire volentes priusquam ea inferatur.

Laxitas
nimia,

Ab Indulgentiâ etiam, & rebus laxis. quomodo Appius apud Liuium dixit, *non miseriis, sed licentiâ, tantum concitum turbarum: & lasciuire magis plebem, quàm scire.* Liui. II.

Angustia.

Sæpè etiam ab Inopiâ, & rebus artis. Semper enim in ciuitate quibus opes nulla sunt, bonis inuident; vetera odere, noua expetunt; odio suarum rerum mutari omnia student. Sallustius Iugurth.

Tribunij
spiritus.

Denique sæpissimè à Ducibus, cum Tribuni quidam exagitant & signiferi turbarum. Nam *multitudo omnis, sicut mare, per se immobilis est.* Liuius XXVII.

Ibidem.

Æoli isti excitant : & caussa atque origo omnis furoris penes auctores est, reliqui contagione insaniunt.

Tacit. xi.
Annal.

Quos operæ est, ut tibi describam. Sunt in eâ classe pri-<sup>Quos ambi-
tiosus im-</sup>
mum, Ambitiosi aliquot homines. qui priuatim degeneres, in publicum exitiosi, nihil spei nisi per discordias habent.

Cic. i. in
Caton.

Quique honores quos quietâ republicâ desperant, perturbatâ consequi se posse arbitrantur.

Tacit. i.
Histor.

Secundò, Obæratî & re familiari perditâ. quibus scilicet<sup>Quos as
alienum</sup> afflicta fides in pace, & rebus turbatis alacres, & per incerta tutissimi.

Sallust. O-
rat. Philip.

Quibus quies in seditionibus, in pace turbæ sunt:

Ibidem.

Ideoquæ auidè tumultum ex tumultu, bellum ex bello serunt.

Tacit. i. i.
Histor.

Tertiò etiam Vani quidam & ventosi. qui non tam præ-<sup>Quos in-
fata vani-
tas.</sup> miis periculorum, quàm ipsis periculis leti, pro certis & olim par-
tis, noua, ambigua, ancipitia malunt.

i. Annal.

Hæc origo est, hæ caussæ, & flabella : at Progressus iste.<sup>Progressus
et augmenta
seditionis.</sup>
Hi tales variâ arte imperitos animos impellunt.

Ibidem.

Primò clam, & nocturnis colloquiis, aut flexo in vespertinæ die, dilapsis melioribus, deterrimum quemque congregantes.

i. Histor.

Illic inferunt querelas, & ambiguos de Principe sermones, quæque alia turbamenta vulgi.

i. Annal.

Mox etiam, promptis iam & aliis seditionis ministris,

iv. Histor.

Agunt audaciùs : & palàm libertas ac speciosa nomina prætexuntur:

xvi. Ann.

Sed quàm falsò ? Nam ut imperium euertant, Libertatem<sup>Libertas
& tutela
publica
prætexi
solum.</sup> præferunt ; si euerterint, ipsam aggredientur.

iv. Histor.

Nec quisquam alienum seruitium, & dominationem sibi, concupiuit, ut non eadem ista vocabula usurparet.

i. Annal.

Adstrepit tamen his vulgus.

i. Histor.

Primò leuissimus quisque, & futuri improuidus, spe vanâ<sup>Vulgus lo-
ne & cre-
dulum.</sup> tumens:

Mox, quod in seditionibus accidit, unde plures erant, omnes Indid. fuere.

Calidi hic
regnant.

Atque hîc regnum obtinēt feruidi maximè & procaces:
quique inclementer in Principem inuehi soliti, nihil spei sibi inter I. I. Hist.
aduersa reliquerunt.

Nam isti apertè descendisse in causam videntur:

Ibidem.

Grati sem-
per vulgo.

Eoque plebi gratiores, culpæ vel gloriæ socij.

Ibidem.

Ad summam, quanto quis audaciâ promptus, tanto magis si- I. Annal.
dus, rebusque motis potior habetur.

Εν δὲ διαστάσει καὶ ἐπὶ τῶν κακῶν ὁ εὐμορὶς τινός:

In turbis etiam prauus sortitur honorem.

Prouer-
bialis ver-
fus.

Remedia
in principio
adhibenda.

Progressus est iste: sed quæ Remedia? iam dabo. Suadeo
ut in tempore occurras. Nam sæpè modicis remediis primi Tacit. xii.
motus confedere. Annal.

Omne malum nascens facile opprimitur: inueteratum, sit ple- Cicer. Phi-
rumque robustius. lip. v.

Vide igitur, si incipiens & nondum adulta seditio melioribus Tacit. i.
consiliis flectetur. Histor.

Per inter-
preses pla-
candi tur-
bidi:

Mitte qui moneant, suadeant: & præsertim eos, quibus
facundia adsit, mulcendique vulgum artes, & auctoritas. I. I. Hist.

Non etiam tu ipse eas? haud temerè. & malo ut integra I. Hist.
auctoritas tua maioribus remediis seruetur.

Interdum
per teip-
sum.

Tamen interdum haud abnuam, præsidium te ab audaciâ I. Annal.
mutuari.

Fecit magnus Cæsar, &

— Stetit aggere fulti

Lucan. v.

Cespitis, intrepidus vultu, meruitque timeri

Nil metuens.

Etiam Divus Augustus vultu & aspectu Actiacas legiones Tacitus 2.
exterruit. Annal.

1. Histor.

Cur non tu idem in re ancipiti, & ubi periculosior sit quies,
quàm temeritas?

Aude, illi metuent: &

Lucan. v.

*Detegit imbelles animos nil fortiter ausa
Seditio, tantumque fugam meditata iuventus.*

Fortè ali-
quod fa-
ctum eos
terret.

Ex Livio
vii.

Nam plebem nosce. ferocior illa ad rebellandum, quàm ad
bellandum.

Plebs inci-
pit magis,
quàm pa-
trat.

Idem vi.

Eique in situm tentare magis, quàm tueri libertatem.

Curt. ix.

Audi vaticinium: Omnis multitudo, maximè militaris, mo-
bili impetu fertur. Ita Seditio non remedia, quàm principia, ma-
iora sunt.

Leui re se-
datur.

Titinius.

Coquus magnū aënum quando feruit, paullā confutat trūd.

Tacit. i.
Annal.

Quid tamen si coaluit & iam fortis est Seditio? nempe
fortioribus remediis agendum:

Interdum
tamen vi
comprimē-
da:

Ibidem.

Et si imperium detractetur, bello certandum.

1. Histor.

Nec tamen statim. Da malorum pœnitentiæ, bonorum con-
sensui spacium.

Sed lentā.

Liv. ii.

Cogita diem forsitan tempusque ipsum leniturum iras, sani-
tatemque animis allaturum.

Tacit. i.
Annal.

Interea variè spem offer, metum intende.

Variis ar-
tibus ver-
sanda.

Tacit. iv.
Histor.

Sed in primis per artes diuelle eos ac disiunge: quo tutissi-
mo remedio consensus multitudinis extenuatur.

Disun-
genda.

Livius ii.

Quosdam occultis præmijs ad te allice. neque vnquam de-
erunt, qui gratiam melioris partis bono publico velint quesitam.

Corrum-
penda.

Tacit. ii.
Histor.

Quosdam subdolè ad ipsos mitte: qui eadem velle simu-
lent, quò plus auctoritatis consiliis insit.

Fallenda.

iv. Histor.

Hi fallent. Tu quoque da verba: quoniam verba apud
eos plurimum valent.

Verbis de-
mulcenda.

Plutarch.
Pelitic.

Τὸν μὲν λῦκον ἔφασι τῶν ὧτων κρατεῖν· δῆμον δὲ καὶ πόλιν ἐκ τῶν ὧτων

ἀγαν δ' αὖ μάλα : Lupum aiunt auribus non teneri: at populum & civitatem auribus maximè oportet ducere.

Ambiguis
promissis
inducenda.

Offer blanda, imò ambiguè promitte. quid refert? Facile
mox irrita facies, quæ per seditionem expresserint.

Tacit. I.
Annal.

Sed indu-
cta, clemē-
ter habēda.

Ego bonum hunc dolum toto ostio admitto. Falle, falle
potius, quàm cæde. Quòd si quid hîc maculæ; elui id velim
clementiâ & lenitate. Ad te redierunt? ne sæui. *Omniū cul-*
pa fuit, paucorū sit pœna.

Ex Tacit.
Histor. I.

Capita sal-
tem puniū-
tor.

Abundè fatis, si nefariæ seditionis auctores sanguine luant,
quod admiserunt.

Liuius
XXVII. 1.

Imò si vnus altérve, maximè prompti, subuertantur.

Tacit. II.
Histor.

— Quidquid multis peccatur, inultum est.

Lucanus.

Unde orta culpa est, ibi pœna consistat:

Liuius
XXXIII.

Et scito ad multitudinem, castigationem satis esse.

Ibidem.

Inquisitio
tollitor.

Sed nec in conscios inquire. Bonâ fide securi omnes sint:
& Tiberij exemplo, *quanquam multi sustentasse opibus, inuisse*
consiliis dicentur, haud quæres.

Tacitus
II. Annal.

CAPUT V.

De Tyrannide. quid ea sit, & eius ingenium? mala subiecta ocu-
lis: quæsitumque, tollenda ea an toleranda?

Definitio
Tyrānidis.

Vis ei ad-
hæret:

TERTIA inter Ciuilis belli caussas, Tyrannis. Quid
ea est? VIOLENTVM VNIVS IMPERIVM, PRAETER
MORES ET LEGES. Aio violentum. quia in communi
omniū odio, necessariò Tyrannus decurrit ad hoc
asylum.

*Quod ciuibus tenere te inuitis scias,
Strictus tuetur ensis.*

Seneca
Hercul.
Fur.

Præter alia, hoc inter Regem Tyrannumque discrimen
est: quòd alter arma habet, quibus in munimentum pacis vtitur;
Et terror. alter vt magno timore magna odia compescat.

Sen. I. De
Clemen.

Aio

Aio etiam, Præter mores aut leges. Nam apud Tyrannos *Sine lege est:*

Ius est in armis, opprimit leges timor.

Seneca
Herc. Fur.

Tacitus
Agric.

Auferre, trucidare, rapere, falsis nominibus Imperium; atque ubi solitudinem fecerint, Pacem appellant.

Tacit. r. v.
Annal.

Specie tamen aliquâ legum, euertunt leges: & habent *Sine bono ullo iure.* huic rei Delatores. quod genus hominum publico exitio reperi-
tum, nec pœnis vnquam satis coërcitum, per premia eliciunt.

Ibidem.

Atque ut quis districtior accusator, apud eos velut sacrosan- *Amat De-*
ctus est: leues, ignobiles, pœnis adficiuntur. *latores.*

Sallust.

Itaque sub ijs quàm quisq; pessimè fecit, tã maximè tutus est. *Tuetur malos.*

Idè Catil.

Tyrannis enim boni quàm mali suspectiores sunt, semperque aliena Virtus formidolosa est.

Tacitus
Agric.

Inde sinistra erga eminentes interpretatio, nec minus periculum ex magnâ famâ, quàm ex malâ. *Odit formidatq; bonos, aut illustres.*

r. Hist.

Nobilitas, opes, omissi gesti que honores, pro crimine: & ob virtutes certissimum exitium.

In Agric.

Imò etiam ob Doctrinam. Nam pellunt Sapientiæ profes- *Etiam de-*
sores, & omnes bonas artes in exsilium agunt. *ctos.*

Ibid.

Quid ita? nequid vsquam honesti oculis occurrat.

Plinius
Paneg.

Ipsi enim vitiosissimi, inimicas vitii artes, non odio magis, quàm reuerentiâ relegant.

Tacit.
Agric.

Quin metu apud posteros infamiæ, sæuiūt in ipsa Scri- *Scriptores & scripta auersantur.* pta: & monumenta clarissimorum ingeniorum in foro ac comitio vrūt.

Ibidem.

At non etiam illo igne abolent vocem populi, & conscientiam *Frustrâ abolet.* generis humani.

r. v. Annal.

Mihi secordiam eorum irridere libet, qui presenti potētia freti, credunt exstingui posse etiam sequentis æui memoriam.

Ibidem.

Nam contrâ, punitis ingeniis gliscit auctoritas neque aliud ex- *Decus ma-*
termi reges, aut qui eadem sæuitiâ vsi sunt, nisi dedecus sibi, atque lior seruat. illis gloriam peperere.

Hæc

Odiosa
omnibus:

Hæc facta Tyrannorum: qui Fructus acerbi. Sunt enim in omnium odio: & malos Principes detestantur, etiam qui malos faciunt.

Plinius
Paneg.

Omnes vi-
cissim me-
ruens.

In assiduo Metu: & ad omnes suspiciones pauidi.

Tacit. ii.
Hist.

Ideò adimūt per inquisitiones loquendi audiendiq; cōmercium.

In Agric.

Nec linguas solū, sed omnium manus observāt, & eo quo-
que tempore quo non captantur, peti se iudicant, nullumque mo-
mentum immune à metu habent.

Sen. i. de
Clemen.

— Sors ista Tyrannorum

Conuenit: inuideant claris, fortesque trucidant,
Muniti gladiis uiuant, septique venenis,
Ancipites habeant arces, trepidique minentur.

Claud. iv.
Conf. Ho-
nor.

Conscien-
tia sua pre-
mitur:

Adde cruciatus & tormenta interna. Nam si Tyrannorum
mentes recludantur; possint aspici laniatus & ictus. quando ut
corpora verberibus, ita conscientia, libidine, malis consultis animus di-
laceretur.

Tacit. ii.
Annal.

Et

Quàm vellent numquam sceptris fulsisse superbis!

Silius
xiii.

Adeò facinora atque flagitia sua ipsis quoque in supplicium
vertunt.

Tacit. vi.
Annal.

Infortu-
nium inue-
nit.

Denique quis exitus? deiectio, aut cædes. Nam reges con-
senescunt, liberisque ac nepotibus tradunt regna: Tyrannorum ex-
secrabilis ac brevis potestas est.

Sen. i. de
Clemen.

Nam raro
diuturni
tyranni.

Thales interrogatus, τί δύσκολον εἶναι τελευτῆν; ἢ γενέσθαι, ἢ μὴ, ἢ τίποτι;
τύραννον: Quid difficile vidisset? Tyrannum, inquit, senem.

Laërt. in
eius vitâ.

Nec poëta noster vanus:

Raro in-
eruenti.

Ad generum Cereris, sine cade & vulnere, pauci
Descendunt reges, & siccâ morte tyranni.

Iuuenalis
Sat. x.

De Reme-
dio.

Tollere qui
dam volūt.

Immanem belluam hanc vides. sed quod in eam reme-
diū? duplex: Auferre, aut Ferre. Illud, erectioris spiritus est;
cui videtur moriendum potius, quàm vultus aspiciendus tyranni.

Cicero i.
De officiis.

Nec

Idem pro
Milone.

Nec ego reprimō, cū sciam *Græcos homines deorum ho-* Cum ap-
nore tribuisse iis, qui tyrannos necauerunt. plausu mul-
torum.

Audio etiam illum Tragicum :

Seneca
Herc. Fur.

—— *Victima haud ulla amplior,
Potest, magisve opima mactari Ioui,
Quam rex iniquus.*

Sed tamen hoc alterum magis è Sapientiæ normâ cen- Sed toleran-
seo, & sapius è publico vsu. Quisquis es inter Subditos, si di sapius
videntur.

Ex Liu.
III.

Hoc inquam Tolerantiæ scutum. Primū, nōne à Deo Quia deus
reges sunt? ergo anceps, cæde se qualiscunq; Principis cruentare. immisit.

Tacit. xv.
Annal.

Phœbus ille vatū dixit :

Homer.
Odyss. w.

—— δεινὸν δὲ γένος βασιλῆων ἔσσι
κτείνων :

—— *res est grauis occidisse
Regalem stirpem.*

Nec temerè
sanguis re-
gius vio-
landus.

Nimis verè. Res grauis, imò plerumque & infelix : si ta-
men exemplis credimus omnis eui. Ecce priuatim, vindicta
statim sequitur : & facinoris eius ultor est, quisquis successit.

Tacit. x.
Histor.

Priuatim
raro id be-
nè cessit:

Ibidem.

*Traditâ scilicet Principibus more, munimentum ad præsens,
in posterum ultione.*

Nam vel exempli causâ,
Regi tuenda maximè regum est salus.

Seneca
Oedip.

At publicè, quid nisi clades ? & rarò ea moles conuelli, sine Publicâ
minus.

Tacit. xv.
Histor.

Factiones ex eo, discidia, & bella intestina. Atqui ego
cum Fauonio assero, χεῖρον εἶναι μοναρχίας ὀδυνόμου πόλεμον ἐμ- Semperq;
ea causa
cladium.
φύλιον: Peius deteriusque esse tyrannide siue iniusto imperio, bel-
lum Civile.

Plut. in
Bruto.Tacit. iv.
Histor.

Quidni ergo laudabilius, nostrum Ferre? meminisse tem- Tolerare
melius :
porum, quibus nati sumus. & bonos Principes voto expetere,
qualescumque tolerare?

*Vt celestia
omnia ma-
la.*

A deo enim ista & ab alto. & quomodo sterilitatem aut ni- Indid.
mios imbres, & cetera naturæ mala; sic luxum & auaritiam do-
minantium tolerare debemus.

*Nam sub-
ditorū est,
parere.*

Indigna, digna habenda sunt, rex quæ facit. Plaut.

Quid calcitras? Principi summum rerum iudicium dii dede- Tacit.
runt, subditis obsequij gloria relicta est. Annal.

*Inguqua-
tere, nocet.*

Nihil tam exasperat feruorem vulneris, quàm ferendi impa- Egesip.
tientia. 11. cap.

In ipsis agrestibus feris, artissima vincula, si se excitent, impri- Ibidem
muntur; si quiescant, relaxantur.

*Modestia
reges miti-
gat:*

Sed & in teipso vide, nequa durioris imperij culpa. Nam
vt verè magnus ille regum dixit: Regum ducumque clementia Alexand.
non in ipsorum modo, sed in illorum qui parent, ingenuis sita est. apud Ci-
lib. 112.

Obsequio mitigantur imperia. Ibidem

Interrogatus quispiam, quid ita Sparta floreret? quidne re- Theop.
ges rectè imperare scirent? Imò, inquit, quia ciues parere. potius
Plurac.

*Contumacia
exasperat.*

O benè! & tu tibi fume. Nam sæpè retractas, & contu- Tacit.
maciâ atque inani iactatione famam fatumque prouocas. Agric.

*Et prelatio
nimia li-
bertatis.*

Plenam meramque libertatem spiras. nescius, quomodo xv. Hist.
pessimis Principibus sine modo dominationem, ita quamuis optimis
modum libertatis placere:

Et necessariò contumaciâ inferiorum, lenitatem imperantis xv. Ann.
deminui.

*Monita
subditis:*

Pone hos animos: & compesce ardorem, peritus obsequi, eru- In Agric.
ditusque vtilia honestis miscere.

Ne contumaciam cum perniciè, quàm obsequium cum securi- iv. Hist.
tate malis.

Affiduè cogita: quanto libertate discordi seruientibus sit vti- Plinius
lius, vnum esse cui seruiant. Paneg.

*Qui proni
aliquere-
lus aut ca-
lumnias.*

Mali sæpè Principes, fateor & doleo: sed calumniando
peiores

peiores etiam facimus. Ita ingenium vulgo, audent passim
& gaudent

—— humili lassisse veneno

Summa, nec impositos unquam ceruice volenti
Ferre duces.

Statius
Theb.

Thucyd. i.

Atque, vt ille ait, τὸ πᾶσι αἰὲς βαρὺ τῶς ὑμῶν: Præsens im-
perium subditis semper graue.

Tacit. iv.
Histor.

Quid si aliud? idem. Nam vitia erunt, donec homines: sed Feræ pra-
sentia, spe
nec hæc continua, & interuentu meliorum pensantur. meliorum.

xii. Ann.

Concludo igitur, Ferenda regum ingenia, neque cū sui cre-
bras mutationes.

CAPVT VI.

Quæstiuacula per occasionem inserta, An misceat se bellis Ciui-
bus vir bonus? vtrimque ea agitata: & cum discrimine ali-
quo personarum definita.

HÆC initia & hæ Caussæ sunt belli Ciuilis. Modus
Gerendi sequebatur: sed iustè negaui de eo me di-
cturum. Illud saltem hoc loco lubet querere, Quî gerat se in
bello Ciuili vir bonus? quiescat, an abeat in partes? Quie-
tem Ratio & Exempla suadere videntur. Ratio: quia arma
ciuilia neque parari, neque haberi possunt, per bonas artes.

Vir bonus
an ciuili
bello inter-
sit?

Non debere
videtur.

Quia ip-
sum malū:

Quia finis
in eo ma-
lus.

Tacit. i.
Annal.

Sallust.
Iugurth.

Atque etiam finis in iis plerumque improbus: & duces
bonum publicum simulantes, pro sua quisque potentia certant.

Id. Orat.
Macri tri-
bun. pleb.

His ciuilibus armis, ait Sallustius, dicta alia, sed certatum
vtrimque de dominatione est.

Cæsar in-
ter Epist.
Ad Att. x.
ep. vii.

Quid ergo viro bono & quieto, & bono ciui magis continet,
quàm abesse à ciuilibus controuersis?

Ad Attic.
xx. epist. iv

Adde, quòd scuitia quædam & feritas annexa his bellis:
à quâ sanè immensum abhorret vir bonus. Cicero hoc ad-
spectu clamat: Melioris medijsfidijs ciuis & Viri puto, quo-
uis supplicio affici, quàm illi crudelitati non solum præesse, verum-
etiam interesse.

Quia cru-
deliter ge-
ritur.

Et viri magni abhorruerunt.

Iam exempla si queruntur, illustria sunt. *Aiunt gloriari solitum Q. Hortensium, quod nunquam Civili bello interfuisset.* Id. Ad Fa. mil. i. i. cap. xvi.

Asinij etiam Pollionis factum ac dictum memorabile. Nam rogante Cesare, ut secum ad bellum proficisceretur Aetiacum: Ego, inquit, discrimine vestro me subtraham, & ero praeda victoris. Vell. i.

Cōtra, Debere videatur.

Est enim boni, bonos sequi.

Et plura reperies. Tamen altrinsecus, Ratio pariter & Exempla. Ratio hæc. Vbi diffidium, cur vir bonus seiungat se à suis? imò ut bos armenta, sic ipse bonos viros, aut eos quicumque dicentur boni, sequatur.

Cicer. ad Attic. vii. epist. vii.

Et Solon lege ita cavuit.

Sapiens ille Solon lege etiam Medios istos quietosque submouit. In casu, inquit, civilis discordiæ, qui non alterutrà parte sese adiunxerit, sed solitarius separatusque à communi malo civitatis secesserit, is domo, patriâ, fortunisque omnibus careto, exsul extorrisque esto. Agellius Noct. Att. lib. i. i. cap. xii.

Fecerunt item viri magni.

Quid Romanus ille Cato virtutum viva imago, Certius sapientis exemplar, quàm Hercules aut Ulixes,

Sen. i. De Tranquil.

i. i. De Tranquil.

Nónne non comitem solum Civilibus armis se præbuit, sed ducem? constat. Ergo & vir bonus idem faciet. & quemcunque fors tulerit casum, subibit potiùs cum iis qui dicentur esse boni, quàm videatur à bonis dissentire. Cicero ad Att. i. i. epist. i.

Nos discriminaamus.

Illustres & actiuos interesse volumus:

Conflictum sententiarum vides: nos quid volumus? pacem. Vtramque sententiam probam esse dicimus, sed cum discrimine quodam personarum. Clarus quispiam aut illustrius est? versari in republicâ, atque in eâ excellentiùs se gerere studuit? Idem pro Sextio.

Posterior ei sententia tenenda: & faciendum quod pecudes, quæ dispulsa, sui generis sequuntur gregem. Idem ad Att. vii. epist. vii.

Quis color aut ratio, cum tranquillis rebus ad clauum federis, ut deseras abiiciasque eum, turbatis? nō potes. Huic generi hominum, scimus dignitati esse seruendum, reipub. consulendum, officij rationem in omni vitâ esse ducendam. Idem pro Sextio.

Sed modeste.

Misce te & iunge: sed cum hac lege, ut appareat Sapientem et

Idem Ad
Fam. IV.
Ep. VII.

rem & bonum ciuem initia belli ciuilib inuitum suscipere, extrema non libenter persequi.

Idem pro
Sextio,

Consilia tua si ad pacem confers, si in ipso æstu belli, iræ ac victoriæ moderaris: ô virum, ô ciuem! At parte alterâ, latet aliquis? & est ex eo genere qui missos fecerunt honores, nec rempublicam attingunt?

Minus clauos & quiescentes, quiescentes, re:

Cæcilius
Ad Att. x.
ep. VII.

Hic, me iudice, nec ciuile quidem bellum attingat. Cur nunc se det in turbidum illud mare, qui tranquillum non tentauit? Ille verò neque tutius, neque honestius reperiet quidquam, quàm ab omni contentione abesse.

Cælius ad
Cic. lib. x.
ad Attic.

Eligat censeo aliquod opidum vacuum à bello, dum hac decernuntur:

Cicer. Ad
Att. VII.
ep. XXV.

Sed cum eâ item lege, vt ne propensior ad turpem causam videatur.

Affectu tamē à bonis stare.

Nepos in
eius vitâ.

Animo saltem quis patriam non iuuet? Cape exemplum ab ipsâ Modestiae & Prudentiae prole, Tito Attico. qui ita in rep. est versatus, vt semper optimatum partium & esset, & existimaretur: neque tamen se Ciuilibus fluctibus committeret. quod eos non magis in suâ potestate existimabat esse, qui se his dedissent, quàm qui maritimis iactarentur.

Attici in-
signe exem-
plum, nobis
imitandum.

Suetonius
Iul. cap.
LXXV.

Vir optime salue, & probande magno illi Cæsari: qui denuntiante Pompeio, pro hostibus se habiturum qui reipubl. fuissent: ipse medios & neutrius partis, suorum sibi numero futururos pronunciauit.

Cæsaris moderatio,
Principibus imitanda.

Cic. in iis
ad Att. III.
Epist. XV.

Hoc nostrum arbitrium est in re litigiosâ. in quo facile intellego, pugnandi cupidis hominibus me non satisfacere.

Idem pro
Marcell:

Sed iidem illi vitam meam cogitent: sciantque consilia nostra pacis & togæ socia, non belli atque armorum esse.

CAPVT VII.

De Finiendo Ciuili bello. & Operis mei finis.

SED serior iam exulto. & vt nautæ
 ——— quando ex alto procul

Plaut. Mæ-
nech.

Terram conspiciunt,

ex animo lætantur: sic ego, qui terram non aspicio, sed tan-
 go. Breue saltem spatium interest, de Ciuili bello Finiendo:

Duplex ra-
tio finiendi
ciuilis mo-
tus.

Pactio me-
lior.

quod vnâ nec mutatâ velificatione decurram. Finitur Ci-
 uilis discordia dupliciter, Pactione aut Victoriâ. Illam eli-
 go. & omnino melius *Sapientiâ id potius extinguî, quàm ar-*
mis & ferro rem in discrimen adducere.

Cicer. Phi-
lip. v.

Mihi omnis pax cum ciuibus bello Ciuili vt ilior videtur.

Idem Phi-
lip. ii.

Dies & Tē-
pus, semper
pro regibus.

Etiam temporaria & parum firma. Nōne diuulsi ani-
 mi intereâ coalescunt? Errant, qui exacta hîc omnia volunt
 & ad liquidum perducta. Acutè simul & verè Curtius: *Nec*
fallebat Antipatrum dissentire ab animis gratulantium vultus,
sed bellum finire cupienti opus erat decipi.

Lib. vi.

Dinturnū
bellum iis
noxium.

Rex prudens sæpè moram magis quàm bellum metuet.

Liuius
xxi.

Tamen plerisque placere video Finiendi modum alte-
 rum: qui *veram volunt & sine exceptione Victoriâ.*

Florus ii.
cap. xiii.

Victoriâ ple-
na vix hic
conducit:

Quæ splendida sæpius, quàm salutaris: nisi magnâ quâ-
 dam prudentiâ moderaris. Nam *ex Victoriâ cum multa ma-*
la, tum certè tyrannis existit.

Cicer. ad
Attic. vii.
epist. v.

Nisi consi-
lio valdè
regitur.

Tu caue, & callidum Mucianum hîc audi: *Initia bello-*
rum Ciuiliū Fortunæ permittenda, Victoriâ consiliis & ratio-
ne perfici.

Tacit. iii.
Hist.

Auctores
motuum
tollendi:

Illâ adhibe, & imprimis semina motuum tolle. Capita
 specie honoris aut muneris ablega, vt noua cupientibus aufe-
 ratur dux & auctor.

xvi. Ann.

Instrumen-
ta remo-
uenda.

Ipsos milites remoue. quos *spargi per prouincias, & Ex-*
terno bello illigari, pars consilij pacis quæ sit.

iii. Hist.

Sæpè

v. Histor.

Sæpè bellum externum firmam concordiam peperit.

Sallust. ad
Cæs.

Sed ante omnia Clementiæ vestigiis tu adhære. neque <sup>Leniter cū
aliis agen-
dum.</sup> audies importunissima genera hominum, qui tot miserorum ci-
vium sanguine satiari nequiverunt.

Indid.

Qui te ad crudeles pœnas, aut acerba iudicia inuocant.

Indid.

Scilicet ut ipsi trahant, rapiant, & tanquam vrbe captâ, li- <sup>Nō audien-
da sangui-
naria hi-
rudines.</sup> bidine ac licentiâ suâ pro legibus utantur.

Cicero ad
Brut. epist.
II.

Non, non : Brutus tibi doctor melior. cuius saluberri- <sup>Salutare
consilium.</sup> mum effatum, Acrius prohibenda esse bella Civilia, quàm in su-
peratos iracundiam exercendam.

Idem pro
Marcell.

Iudica à plerisque ignoratione potiùs, & falso atque inani me-
tu, quàm cupiditate aut crudelitate ciuile bellum esse susceptum.

Sallust.
ad Cæs.

Ita res tuas augebis, ita famam, & efficies ut nec inimici
quidem queri quidquam audeant, nisi de magnitudine tuâ.

Seneca I.
De Clem.

Nullum ornamentum Principis fastigio dignius pulchriusque <sup>Decus re-
gum, cle-
mentia.</sup> est, quàm illa corona OB CIVES SERVATOS.

Sallust. ad
Cæs.

SED ego hæcenus, ô Princeps, quæ mihi vtilissima factis <sup>CONCLU-
SIO.</sup> visa sunt, quæque tibi vsui fore credidi, quàm paucissimis po-
tui, perscripsi :

Vell. II.

Nunc voto finiendum volumen est.

Tacit. IV.
Annal.

Et socios, ciues, ac Deum ipsum precor. hunc, ut tibi ad finem <sup>Et pro Prin-
cipis votum.</sup> vsque vitæ, quietam & INTELLEGENTEM HVMANI DI-
VINI'QUE IVRIS MENTEM duit : illos, ut quandocumque
concesseris, CVM LAVDE ET BONIS RECORDATIO-
NIBVS, facta atque famam nominis tui prosequantur.

ANNVE O REX REGVM.

